

**TÜRK BASININDA SİYASAL YANLILIK: “1 MAYIS 1977 İŞÇİ BAYRAMI”
ÖRNEK OLAYI ÇERÇEVESİNDE LİBERAL, MİLLİYETÇİ MUHAFAZAKÂR
VE SOL BASINI TEMSİLEN SEÇİLEN GAZETELERİN SUNUMLARININ
KARŞILAŞTIRMALI İÇERİK ÇÖZÜMLEMESİ**

Evren DURAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Erdal DAĞTAŞ

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mart 2011

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

TÜRK BASININDA SİYASAL YANLILIK: “1 MAYIS 1977 İŞÇİ BAYRAMI” ÖRNEK OLAYI ÇERÇEVESİNDE LİBERAL, MİLLİYETÇİ MUHAFAZAKÂR VE SOL BASINI TEMSİLEN SEÇİLEN GAZETELERİN SUNUMLARININ KARŞILAŞTIRMALI İÇERİK ÇÖZÜMLEMESİ

Evren DURAN

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ocak 2011

Danışman: Doç. Dr. Erdal DAĞTAŞ

Siyasal yanlılık çalışmaları, gazetecilik mesleğinin haber üretim süreçlerindeki yanlılık eğilimlerini belirlemeyi amaçlayan ve daha çok liberal medya çalışmaları alanında yürütülen araştırmaları tanımlamaktadır. Siyasal yanlılık araştırmaları, basının siyasal iktidar odaklarıyla kurduğu ilişkinin analizi üzerine geliştirilmiştir.

Bu çalışmada, “1 Mayıs 1977 yılı İşçi Bayramı”nın Türk basınına temsilen seçilen gazetelerdeki yansımaları “siyasal yanlılık” ekseninde analiz edilmiştir. Dolayısıyla, incelenen gazetelerin “nesnel habercilik anlayışını” haber üretim sürecinde ne oranda dikkate aldığına irdelenmesi amaçlanmıştır. Türk basınına temsilen, milliyetçi muhafazakâr basından *Hergün* ve *Tercüman* gazeteleri, liberal basından *Günaydın* ve *Hürriyet* gazeteleri ve sol basından ise *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazeteleri seçilmiştir. Bu çalışma, olaylı “1 Mayıs 1977 yılı İşçi Bayramı”nın bir ay öncesi ve sonrasında sözü edilen gazetelerde yer verilen haber, fotoğraf ve diğer görsel materyallere *içerik çözümlemesi yöntemi* uygulanarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonucunda, incelenen gazetelerin 1 Mayıs gerçekliğini yanlı bir yaklaşım sergileyerek haberleştirdikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, incelenen gazetelerin, 1970’li yıllar Türkiye’sinin siyasal kimliğini yansıtan bir yanlılık eğilimini ortaya koyduğundan söz edilebilir. Ayrıca, gazeteler siyasal yanlılık açısından farklı eğilimler göstermiştir. *Liberal* basın (*Günaydın* ve *Hürriyet*), “objektif habercilik unsurları”nın kimi alt ilkelerini gerçekleştirerek, tarafsızlığa en yakın kabul edilebilecek bir yaklaşım sergilemiştir. Ancak, bu durum *milliyetçi muhafazakâr* ve *sol* basın için

farklı bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu gazetelerin, dönemin siyasi karakterini yansıtan yanlı bir davranış geliştirdikleri gözlemlenmiştir. Dolayısıyla, *milliyetçi muhafazakâr* basın (*Hergün* ve *Tercüman*) 1 Mayıs gerçekliğini sağ siyasi yanlı bir şekilde işlerken; sol basın (*Cumhuriyet* ve *Milliyet*) ise, sol siyasi yanlı bir tavır sergilemiştir.

Anahtar Kelimeler: Siyasi yanlılık, 1 Mayıs 1977 işçi bayramı, objektif habercilik anlayışı, Türk basını.

ABSTRACT

The political bias studies defines researchs that purposed tendencies of bias in production processes of journalism profession and conducted mainly in the field of liberalist media studies. The political bias researches have developed on analysis of press contacted with political power focals.

At this study, reflections represented Turkish press of “The year 1977 of 1 May Labor Day” on newspapers were analysed in line with “political bias”. So, it’s aimed that inspected newspapers examine how rate is taken into consideration “understanding of objective news” in production processes of journalism. It is represented that on behalf of Turkish press, newspapers of *Hergün and Tercüman* from nationalist conservative press, newspapers of *Günaydın and Hürriyet* from liberalist press and newspapers of *Cumhuriyet and Milliyet* from leftist press as well. This study performed imposing the method of content analysis for news, photograph and other visual materials within newspapers above named before and in amonth’s time of eventful “The year 1977 of 1 May Labor Day”.

In research result, it was emerged that inspected newspapers reported by approaching the real of 1 May unfairly. So, it can be mentioned that inspected newspapers presented a tendency of bias reflected political identitiy of Turkey of 1970s. Besides, newspapers showed different tendencies from the point of political bias. Liberalist press (*Günaydın and Hürriyet*), showed the nearest an embraceable approach to neutrality by performing some lower identities of “the facts of objective reporting.” However, with this performed disparately for nationalist conservative and leftist presses. It was observed that these newspapers developed a biased behaviour reflected political character of it’s period. So, while nationalist conservative press (*Hergün and Tercüman*) was processing reality of 1 May on the point of view nationalist, leftist press (*Cumhuriyet and Milliyet*) adopted an attitude on the point of socialist.

Keywords: Political bias, 1 May 1977 labor day, Understanding of objective news, Turkish press.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Evren DURAN'ın "Türk Basınında Siyasal Yanlılık: "1 Mayıs 1977 İşçi Bayramı" Örnek Olayı Çerçevesinde Liberal, Milliyetçi-Muhafazâkar ve Sol Basını Temsilen Seçilen Gazetelerin Sunumlarının Karşılaştırmalı İçerik Çözümlemesi" başlıklı tezi 17 Şubat 2011 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, **Basın ve Yayın** Anabilim Dalında, **yüksek lisans tezi** olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı) : Doç.Dr.Erdal DAĞTAŞ
Üye : Prof.Dr.Dursun GÖKDAĞ
Üye : Doç.Dr.Ömer ÖZER

İmza

.....
.....
.....

Prof.Dr.Ramazan GEYLAN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZGEÇMİŞ

Evren DURAN

Basın ve Yayın Anabilim Dalı
Yüksek Lisans

Eğitim

Ls. 2007 Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi, Basın ve Yayın Bölümü

Lise 1998 Muğla Ortaca Lisesi, Edebiyat Bölümü

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı: 1 Ocak 1981 **Cinsiyet:** Erkek **Yabancı Dil:** İngilizce

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iv
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	v
ÖZGEÇMİŞ	vi
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.1.1. Üretim İlişkileri ve Sınıf Kavramı	3
1.1.1.1. Kapitalist Üretim İlişkilerinde Sınıf Yapısı	6
1.1.1.1.1. Endüstriyel Kapitalizm ve İşçi Sınıfının Doğuşu	9
1.1.1.1.2. Fordizm ve İşçi Sınıfı	14
1.1.1.1.3. Post-Fordizm ve İşçi Sınıfı	17
1.1.2. “1 Mayıs İşçi Bayramı”nın Tarihsel Arkapları	21
1.1.2.1. Dünyada 1 Mayıs İşçi Bayramı.....	21
1.1.2.1.1. On Dokuzuncu Yüzyılda İşçi Bayramı	22
1.1.2.1.2. Yirminci Yüzyılda İşçi Bayramı	24
1.1.2.2. Türkiye’de İşçi Sınıfı Tarihi ve 1 Mayıs İşçi Bayramı	26
1.1.2.2.1. Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde İşçi Sınıfı	26
1.1.2.2.2. Cumhuriyet’in Tek Partili Döneminde İşçi Sınıfı	29
1.1.2.2.3. Çok Partili Döneme Geçişten (1945-1950)	
12 Eylül 1980 Askeri Darbesine Uzanan Süreçte	
İşçi Sınıfı	33
1.1.2.2.4. 12 Eylül Askeri Darbesinden Günümüze	
İşçi Sınıfı.....	37
1.1.3. Türkiye’de 1970’lerin Siyasal, Ekonomik, Kültürel Yapısı ve	
İşçi Sınıfının Konumu	41
1.1.3.1. Siyasal Yapı.....	42
1.1.3.2. Ekonomik Yapı	47

1.1.3.3. Kültürel Yapı	49
1.1.3.4. İşçi Sınıfı ve “1 Mayıs 1977 İşçi Bayramı	52
1.1.4. Haber Medyasında Yanlılık Sorunu ve Türkiye’de 1970’lerin Medya Atmosferi	55
1.1.4.1. Liberal Medya Anlayışı ve Siyasal Yanlılık Sorunu	56
1.1.4.1.1. Basın ve Dördüncü Güç: Habercilik ve Haber Medyası .	60
1.1.4.1.2. Objektif Habercilik Anlayışı	63
1.1.4.1.3. Türkiye’de Gazetecilik Mesleği ve Yanlılık Sorununun Ele Alınışı.....	68
1.1.4.2. 1970’ler Türk Medyasının Örgütsel Yapısı ve Medya Politikaları: Bab-ı Ali ve Siyasal İktidarları.....	73
1.1.5. Türkiye’de “1 Mayıs İşçi Bayramı”na İlişkin İletişim Alanında Yapılmış Çalışmaların Değerlendirilmesi.....	77
1.2.Amaç.....	79
1.3.Önem	80
1.4.Varsayımlar	80
1.5. Sınırlılıklar.....	80
1.6. Tanımlar	81
1.7. Yöntem	82
2. BULGULAR VE YORUM	90
2.1. Giriş	90
2.2. Liberal, Milliyetçi Muhafazakar ve Sol Basından Elde Edilen Nicel ve Nitel Bulgular	91
2.2.1. Haberlerde Dengelilik Unsurunun Analizi	92
2.2.2. Haberler Tarafsızlık Unsurunun Analizi	108
2.2.3. Haberlerde Kullanılan Dilin Nötr Yapısı	123
2.2.4. Haberlerde Hakkaniyetlilik Unsurunun Analizi	133
2.2.5. Haberlerde Yanlılık Unsurunun Analizi	141
2.2.6. Haberlerde Doğruluk Unsurunun Analizi	154
2.2.7. Haberlerde Çarpıtma Unsurunun Analizi	165
2.2.8. Haberlerde Olay/Yorum Farkı Unsurunun Analizi	169

3. SONUÇ VE ÖNERİLER	175
3.1. Sonuç	175
3.2. Öneriler	181
EKLER	183
KAYNAKÇA	295

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Gazetelerde Yer Alan Haberlerin Dağılımı	94
Tablo 2: Gazetelerde Yer Alan Fotoğraf ve Diğer Görsel Materyalin Dağılımı	96
Tablo 3: Gazetelerde Yer Alan Fotoğraf ve Diğer Görsel Materyalin Kapladığı Alan	102
Tablo 4: Gazetelerde Yer Alan Haberlerin Sayfalara Göre Dağılımı	103
Tablo 5: Gazetelerde Yer Alan Ön Sayfa Haberlerindeki Manşet ve Sürmanşetlerin Dağılımı	105
Tablo 6: Gazetelerde Yer Alan Ön Sayfa Haber ve Fotoğrafların Sayfa İçi Dağılımı	107
Tablo 7: Gazetelerde Önyargı İçeren Haberlerin Dağılımı	109
Tablo 8: Gazetelerde Yer Alan Kamuoyunun Algısını Etkilemeye Yönelik Haberlerin Dağılımı	111
Tablo 9: Haber Kaynaklarının Sıklık Sayılarının İncelenen Gazetelere Göre Dağılımı	115-116
Tablo 10: Gazetelerde Görüşlerine Yer Verilen Olay Taraflarının Sıklık Sayısı	118
Tablo 11: Gazete Haberlerinde Yer Alan Kelimelerin Sıklık Sayısı	126-127
Tablo 12: Gazete Haberlerinde Etken/Edilgen Yüklem Yapılarının Kullanımlarının Dağılımı	132
Tablo 13: Karşıt Olay Taraflarına Birarada Yer Veren Haberlerin Dağılımı	133
Tablo 14: Gazetelerde Olay Taraflarına Cevap Hakkı Tanıyan Haberlerin Dağılımı	136
Tablo 15: Gazetelerde Yanlış Bilgi İçeren Haberlerin Dağılımı.....	140
Tablo 16: Gazetelerdeki Haber Temalarında Yer Alan Yanlılık Durumunun Dağılımı	142
Tablo 17: Gazetelerdeki Fotoğraf Temalarında Yer Alan Yanlılık Durumunun Dağılımı	148

Tablo 18: Gazete Haberlerindeki Karşıt Görüşlerin Siyasi Eğilimlerine Yapılan Vurgunun Dağılımı	152
Tablo 19: Gazetelerdeki Yazım Hatalarının ve Sayısal Bilgilerdeki Tutarsızlığın Dağılımı	154
Tablo 20: Gazetelerde Olayların Açıkça İlişkilendirildiği Haberlerin Dağılımı	157
Tablo 21: Gazetelerin Tartışmalı Konuyu Haberlerinde Etik Bir Davranış Olarak Yer Vermelerinin Dağılımı	161
Tablo 22: Gazetelerdeki 1 Mayıs Olaylarının Çarpıtıldığı Haberlerin Dağılımı	165
Tablo 23: Gazete Haberlerinde Bazı Odakların Kamuoyunu Yanıltmaya Yönelik Gerçekliği Çarpıtığına İlişkin Haberlerin Dağılımı	168
Tablo 24: Gazetelerde Gerçeğin Yorumsal Anlatımla Birlikte İşlendiğine İlişkin Haberlerin Dağılımı	169
Tablo 25: Gazetelerde Gerçeğin Dramatize Edilerek Aktarıldığı Haberlerin Dağılımı	172

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Gazetelere Göre Haber, Fotoğraf ve Diğer Görsel Materyallerin	
Sayısal Dağılımı.....	97
Şekil 2: Gazetelerde Yer Alan Haberlerin Gazetelere ve Liberal	
Milliyetçi Muhafazakâr ve Sol Basına Göre Kapladığı Alan	100
Şekil 3: Gazetelerde Yer Alan Olay Taraflarının Kapladığı Alan	101
Şekil 4: Liberal Basının Olay Taraflarına İlişkin Tutumu	120
Şekil 5: Milliyetçi Muhafazakâr Basının Olay Taraflarına İlişkin Tutumu	121
Şekil 6: Sol Basının Olay Taraflarına İlişkin Tutumu	122
Şekil 7: Gazetelerde Yer Alan “1 Mayıs İşçi Bayramı”	
Tanımlamalarının Sayısal Dağılımı	123
Şekil 8: Gazetelerde Farklı Görüşlerin Yer Aldığı Haberlerdeki Cümle	
Yüklemlerinin Benzeşme ve Farklılaşma Eğilimlerinin Dağılımı	129

1. GİRİŞ

1.1. Problem

Haber metinlerindeki yanlılık sorunu, neo-Marksist eleştirel haber çalışmalarının 1970'li yıllarla birlikte yanlılık sorununun yapısal nedenlerden kaynaklandığı vurgusuna kadar, “siyasal yanlılık” sorunu olarak ele alınmıştır. Eşdeyişle, bu döneme kadar iktidar ilişkilerinin haber üretimine olan etkisi ve toplumsal hegemonyanın sağlanmasındaki rolü göz ardı edilmiştir.¹ Bu nedenle, kapitalizmin ekonomik, siyasal ve toplumsal bir sistem olarak kendisini bir dünya sistemi haline dönüştürdüğü andan itibaren basına yöneltilen yanlılık eleştirisinin “siyasal yanlılık” sorunu ile eşdeğer görüldüğünü söyleyebiliriz.

“Siyasal yanlılık” eleştirisini merkeze alan düşünceye göre, liberal çoğulcu demokrasilerde basının asıl sorumluluğu yasama, yürütme ve yargı kurumlarını denetlemektir. Bu özelliğiyle *dördüncü kuvvet* olarak nitelendirilen basın, demokratik ilkeler gereğince her türlü karşıt, farklı, alternatif düşüncelere eşit bir şekilde yer verebilmelidir.² Bu amaçla geliştirilen profesyonel gazetecilik normları, haberlerde siyasal yanlılık sorununun yaşanmaması amacıyla oluşturulmuştur.

Bunun için, gazeteci gerçeklerin aktarıcısı olarak nesnel olmalı ve haberi kişisel düşüncelerine yer vermeden yazmalıdır. Bir başka deyişle, hiçbir siyasi görüşe gereğinden fazla yer vermemelidir. Liberal çoğulcu yaklaşıma göre, bu durum tarafsız gazetecilik anlayışıyla (objektiflik) mümkündür. Objektif habercilik ile gerçeklik çarpıtılmadan doğru bir şekilde aktarılacaktır.³ Haberi merkeze alan siyasal yanlılık çalışmalarına göre, eğer tarafsız gazetecilik sekteye uğruyorsa; bunun en temel nedeni, medya ve siyaset arasındaki yakınlaşma ve organik ilişkidir. Eşdeyişle, tarafsız gazetecilik ideali, siyasi partilere ilişkin sergiledikleri yandaş medya anlayışıyla toplumsal sorumluluğundan uzaklaşmaktadır.⁴

¹ Ayşe İnal, “Yazılı Basın Haberlerinde ‘Yapısal’ Yanlılık Sorunu”, **Toplum ve Bilim**, (Sayı: 67/Güz, 1995) s. 113.

² Ayşe İnal, “Medya, Dil ve İktidar Sorunu: İletişim Çalışmalarında Medya ve Siyaset İlişisini Nasıl Tartışmalıyız?”, **İletişim Dergisi**, (Sayı: 3/Yaz, 1999), s. 14.

³ Ömer Özer, **Liberal Basın**, (İkinci Baskı, İstanbul: Literatürk, 2010), ss. 100–102.

⁴ İnal, 1999, **a.g.e.**, s. 18.

Ancak, basın üzerine yapılacak siyasal yanlılık tartışmasının; bir gazetecinin, bir basın organının bir siyasi partiye ya da siyasi otoritelere olan yakınlılığı ve yanlılığıyla sınırlı olduğunu kabul gören dar bir tartışma kapsamında algılanmaması gerekmektedir. Haberde siyasal yanlı bir tutumun sergilenip sergilenmediği, birbirinden farklı, zıt görüşlerin çatıştığı ve toplumsal karşıtlıkların var olduğu durumlarda, farklı düşüncelere eşit bir şekilde yer verilip verilmediği ile anlaşılabilir. Bu nedenle gazetelerdeki siyasal yanlı habercilik anlayışının; toplumsal karşıtlıkların, çatışmaların yaşandığı, azınlıktaki düşüncelerin kendini ifade etmeye başladığı ve ezilen sınıfların karşıtı olduğu sınıflara ideolojik bir direnç gösterdiği dönemlerde yaygınlık kazandığından söz edilebilir. Dolayısıyla, *1 Mayıs İşçi Bayramı* sınıfsal karşıtlığın ve toplumsal çatışmaların yaşandığı ayrıksı bir güne işaret ettiğinden ötürü bu çalışmanın konusu olarak belirlenmiştir.

“1 Mayıs İşçi Bayramı” emeğin üretiminde etkin olan işçi sınıfının üretim araçları üzerinde mülkiyet hakkı bulunan burjuva sınıfına karşı verdiği mücadelenin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Tüm dünyada emeğin sömürüsüne karşı özgürleştirici bir simge haline dönüşerek yaygınlaşan 1 Mayıs İşçi Bayramı, her ülkede tüm dünya sınıfları ile birlikte kutlanmıştır. Egemen sınıfın mülkiyet haklarına karşı bir mücadeleyi de beraberinde örgütleyen 1 Mayıs İşçi Bayramı, ya devletin ideolojik aygıtları tarafından çarpıtılmak ya da baskı aygıtları tarafından güç yoluyla bastırılmak istenmiştir. Bunun bir sonucu olarak, kimi 1 Mayıs’larda siyasal bir şiddet politikası izlenmiş ve işçi sınıfı bu konuda ağır bedeller ödemiştir.

Türkiye’de 1 Mayıs 1977 yılında kutlanan işçi bayramında, işçi sınıfının örgütlü taleplerinin sindirilmesi amacıyla bir şiddet ortamının yaratıldığından söz edilebilir. Taksim Meydanı’nın farklı bölgelerinden açılan ateş sonucu ve yaşanan kargaşanın ardından birçok insan yaralanmış ve hayatını kaybetmiştir. 36 kişinin (kimilerde bu sayı 37 kişi olarak belirtilmektedir) yaşamını kaybettiği ve 126 kişinin yaralandığı “1977 1 Mayıs’ı”, bunun içindir ki, tarihe “kanlı 1 Mayıs” olarak geçmiştir.⁵ Bu bağlamda, çalışmanın problemini “1 Mayıs 1977 yılında kutlanan olaylı İşçi Bayramı”na ilişkin Türk basınında yer verilen haberlerdeki siyasal yanlılığın analizi oluşturmaktadır

⁵ Nail Güreli, **10. Yılında 1 Mayıs Katliamı (İki Bir Mayıs)**, (İstanbul: Gür Yayınları, 1979), s. 154.

1.1.1. Üretim İlişkileri ve Sınıf Kavramı

Sınıf kavramı, toplumun ekonomik, politik ve sosyal olarak birbirinin karşıtı gruplara ayrılmasında, üretim, bölüşüm ve mülkiyet ilişkilerindeki eşitsizlikler sonucunda tarihsel bir olgu olarak bütün toplumlarda varolmuş⁶, ancak bir kavram olarak Endüstri Devrimi sonrası yaşanan toplumsal dönüşümler sonucunda gelişmiştir.⁷ Toplumsal sınıf çözümlerinde, temel olarak iki yaklaşım bulunmaktadır. Bu iki yaklaşım, sınıf kavramı üzerinde belirleyici bulunan, Weberyen ve Marksist sınıf çalışmaları olarak bilinir. *Weberyen sınıf analizinde*, toplum, kişisel becerileri bağlamında birbirinden farklı statülere göre ayrılmıştır ve iktidar bu statü yapısına göre şekillenmektedir. Bu farklılaşmada belirleyici olan, kişinin toplumsal saygınlığıdır.⁸

Sınıf kavramına yönelik yapılacak çalışmanın kuramsal değerlendirmesinde, farklılaşma esasına dayalı Amerikan toplumsal bilim geleneğinin savunduğu statü merkezli Weberyen sınıf çözümlerinin aksine, tarihsel maddecilik yaklaşımının geliştirdiği mülkiyet yapısındaki sahiplik ilişkisini temel alan *Marksist sınıf analizi* dikkate alınmıştır. Bunun temel gerekçesi, farklılaşma esasına dayalı sınıf çözümlerinin, sınıf yapısını bölüşüm ilişkilerine dayalı bir eşitsizlik sorunu olarak görmemesinden kaynaklanmaktadır. Oysaki, sınıf yapısı ve ilişkileri, maddi üretim ilişkilerinden bağımsız düşünülemez. Bu nedenle sorun, eşitsizlik ile ilgili sınırlı bir anlayıştan öte; bir sınıfın diğer bir sınıf üzerindeki sömürü sorunudur.⁹

Dolayısıyla, sömürü sorununun ve ilişkilerinin anlaşılır kılınabilmesi, tarihsel materyalist bir düşünceden hareket etmeyi gerekli kılmaktadır. Tarihsel materyalizme göre, toplumsal politik eşdeyişle, üstyapısal ilişkilerin belirleyicisi maddi üretim tarzıdır.¹⁰ Karl Marx ve Friedrich Engels'in ifadesiyle, "fikirlerin, anlayışların ve bilincin üretimi insanların maddi faaliyetlerine ve karşılıklı maddi ilişkilerine bağlıdır."¹¹ Engels, materyalist tarihin maddi koşullarını şu şekilde açıklamaktadır:

⁶ Tom Bottomore, "Sınıf", **Marksist Düşünce Sözlüğü**, Çev.: Mete Tunçay, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1993), s. 658.

⁷ Raymond Williams, **Anahtar Sözcükler Kültür ve Toplumun Sözcüğü**, Çev.: Savaş Kılıç, (İkinci Baskı, İstanbul: İletişim, 2006), s. 74.

⁸ Giovanni Arrighi, Terence K. Hopkins, Immanuel Wallerstein, **Sistem Karşıtı Hareketler**, Çevirenler: C. Kanat, B. Somay, S. Sökmen, (İstanbul: Metis Yayınları, 1995), s. 22.

⁹ Korkut Boratav, **1980'li Yıllarda Türkiyede Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm**, (İkinci Baskı, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2005), ss. 10-11.

¹⁰ Vladimir İlyich Lenin, **Marx Engels Marksizim**, Çev.: Vahap Erdoğan, (Üçüncü Baskı, Ankara: Sol Yayınları, 1997), s. 24.

¹¹ Karl Marx ve Friedrich Engels, **Alman İdeolojisi**, Çev.: Sevim Belli, (Beşinci Baskı, Ankara: Sol Yayınları, 2004), s. 44.

“Üretimin ve üretimden sonra üretilen ürünlerin değişiminin her toplumsal temel rejimini oluşturduğunu; tarihte görülen her toplumda, ürünlerin bölüşümünü ve ürünlerin bölüşümü ile birlikte sınıflar ya da zümreler biçimindeki toplumsal eklemelenmenin üretilen şeye, bunun üretiliş biçimine ve üretilen şeylerin değişim tarzına göre düzenlendiği tezinden yola çıkar.”¹²

Materyalist tarih görüşü, üretim sürecinden hareket ederek, toplumsal ilişkilerin nasıl bir işleyiş yasasına sahip olduğunu maddi, somut olan iktisadi ilişkiler çerçevesinde açıklar. Bu yüzden, tarihi özbilince indirgeyen idealist tarih anlayışından farklı olarak tarihin temelini toplumsal ilişkiler pratiğinde aramak gerektiğini savunur.¹³ Bu tarih anlayışında, düşünce varolan maddi üretim ilişkileri içerisinde belirlenir. Eşdeyişle, toplumsal ilişkilerin belirleyicisi olarak düşünceyi merkezi bir konuma yerleştirmez. Çünkü düşünce de, somut olarak insanda varolan üretim ilişkilerinin belirlediği toplumsal ilişkiler bütünü içerisinde şekillenmiştir. Bunun içindir ki Marx, toplumsal yapının anlaşılır kılınması için geliştirdiği altyapı-üstyapı kavramlaştırmasında belirleyici olarak altyapıyı, eşdeyişle iktisadi ilişkileri merkeze almıştır.¹⁴ Engels, iktisadi durumun belirleyici olmasının yanı sıra, üstyapı ilişkilerinin de üretim ilişkileri üzerindeki etkisine dikkat çekmektedir:

“Üstyapı öğeleri, sınıf savaşımının politik biçimleri ve sonuçları, savaş bir kez kazanıldıktan sonra kazanan sınıf tarafından hazırlanan anayasalar, hukuksal biçimler hatta bütün bu gerçek savaşların onlara katılanların beyinlerindeki yansımaları, siyasal, hukuksal, felsefi teoriler, dinsel görüşler hepsi de tarihsel savaşımın gidişi üzerinde etki yapar ve birçok durumda özellikle onların biçimini belirler.”¹⁵

Buradan hareketle, sömürü ilişkilerinin nedenlerini iktisadi ilişkilerde aramak gerektiğini söyleyebiliriz. Sömürüyü var eden üretilen emeğin toplumsal bölüşümündeki eşitsizlikten kaynaklandığı görülmektedir. Bu eşitsizliklerin sonucu olarak, toplumsal sınıf farklılıkları ortaya çıkmıştır.¹⁶ Üretimin maddi koşulları olan üretilen emek ile bölüşüm ilişkileri yasasının işleyişinden hareket ederek, toplumun sömürü ilişkilerine dayalı birbirinin karşıtı sınıflara ayrıldığını görüyoruz. Ezen-ezilen sınıf ilişkilerini var eden temel sorunun, üretilen değer nasıl paylaşıldığı ile ilgili

¹² Friedrich Engels, **Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm**, Çev.: (Onuncu Baskı, Ankara: Sol Yayınları, 2008), s. 67.

¹³ Marx ve Engels, **a.g.e.**, s. 68.

¹⁴ İrfan Erdoğan ve Korkmaz Alemdar, **Öteki Kuram**, (İkinci Baskı, Ankara: Erk Yayınları, 2005), s. 239.

¹⁵ Friedrich Engels, “Ekonomik Durum Temeldir” Karl Marx ve Friedrich Engels, **Felsefe Metinleri**, Çev.: Kenan Somer ve diğerleri, (Ankara: Sol Yayınları, 1999), ss. 229-232.

¹⁶ Friedrich Engels, **Anti-Dühring Bay Eugen Dühring Bilimi Altüst Ediyor**, Çev.: Kenan Somer (Dördüncü Baskı, Ankara: Sol Yayınları, 2003), s. 229.

olmasıdır.¹⁷

İnsan, tarihsel süreç içerisinde maddi ihtiyaçlarını karşılamak için bir üretim gerçekleştirirken; doğayla girmiş olduğu bu mücadele içerisinde doğayı kendisine bir mülk haline dönüştürür. Bu mülkiyet yapısı içerisinde, üretilen değer paylaşımına toplumsal bölüşüm yasaları denir. Ancak unutulmamalıdır ki, bölüşüm ilişkilerinin belirleyicisi üretim ilişkilerinin kendisidir. Bu nedenle, bölüşüm ilişkilerinin anlaşılması için üretim araçlarının sahiplik ilişkisinin anlaşılır kılınması zorunludur.¹⁸ Sahiplik ilişkisi üretimi gerçekleştiren toplumsal mülkiyetteki egemenlik yapısına göre açıklanabilir.¹⁹ Bu egemenlik yapısı, mülkiyet ilişkilerini kontrol eden bir sınıfın çıkarlarına göre şekillenmiştir.²⁰

Bu nedenle, mülkiyet ilişkilerinin sahiplik yapısına bağlı ortaya çıkan toplumsal eşitsizlikler birbirinin karşıtı sınıflar arasında bir mücadeleyi yaratmış ve bu karşıtlık, tam da Marx'ın dediği gibi, "insanlık tarihi, aynı zamanda bir sınıf mücadeleleri tarihidir"²¹ düşüncesinin bir sonucu olarak, sürekli bir toplumsal dönüşüme ve yeniden dönüşüme neden olmuştur. Bir başka deyişle, üretim ilişkilerinin farklılaştığı her toplumsal yapı, birbirinin karşıtı sınıflara bölünerek bir mücadeleyi zorunlu kılan sınıfsal bir savaşım içerisinde şekillenmiştir.²² Marx, sınıfsal mücadelenin özelliğini şöyle belirlemiştir:

"Uygarlık başlar başlamaz, üretim de, zümrelerin, tabakaların, sınıfların uzlaşmaz karşıtlığı üzerine ve en sonu, birikmiş emek ile fiili emek arasındaki uzlaşmaz karşıtlık üzerine kurulmaya başlar. Uzlaşmaz karşıtlık yoksa, ilerleme de olmaz. Bu, uygarlığın günümüze dek izlediği yasadır."²³

Birbirinin karşıtı sınıf ilişkisini, kişiden kişiye olan ilişkiler olarak düşünmemiz, bizim tarihsel bütünlük içerisindeki üretim ilişkilerinden kopuk bir tarih anlayışı geliştirmemize neden olur. Bu ilişkiler, mülkiyeti elinde bulunduran sınıflar ile emeği üreten sınıflar arasındaki ilişkidir.²⁴ Bu ilişki, ne tam olarak birbirinden ayrı

¹⁷ Aynı, s. 401.

¹⁸ Karl Marx, **Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı**, Çev.: Sevim Belli (Altıncı Baskı, Ankara: Sol Yayınları, 2005), ss. 243- 244 ve 252.

¹⁹ Aynı, s. 260.

²⁰ Engels, 2003, **a.g.e.**, s. 285.

²¹ Karl Marx ve Friedrich Engels, **Komünist Parti Manifestosu**, Çev.: (Üçüncü Baskı. İstanbul: Mep Kitap 2007), s. 37.

²² Lenin, **a.g.e.**, ss. 26-27.

²³ Karl Marx, **Felsefenin Sefaleti**, Çev.: Ahmet Kardam, (Altıncı Baskı, Ankara: Sol Yayınları, 2007), s. 60.

²⁴ György Lukacs, **Tarih ve Sınıf Bilinci**, Çev.: Yılmaz Öner, (İstanbul: Belge Yayınları, 1998), s. 117.

düşünülebilir; ne de sınırsız bir bütünlük içerisinde bir ilişki halinde olduğu varsayılabilir. Korkut Boratav'ın da belirttiği gibi, “bu ilişkiler içerisinde, ezilen sınıfı egemen sınıftan bir başka deyişle, işçiyi kapitalistten bağımsız düşünmek olası değildir.”²⁵

1.1.1.1. Kapitalist Üretim İlişkilerinde Sınıf Yapısı

Kapitalist üretim ilişkileri, gelişimini tamamlamış feodal üretim ilişkilerinin içerisinde şekillenen, maddi üretim ilişkilerinde yaşanan dönüşümün tarihsel bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bir başka deyişle, bir toplumsal sistem olarak kapitalizm, burjuva devrimiyle dünyaya egemen bir siyasal sistem haline dönüşmüş olsa da, gelişimine feodal üretim ilişkileri içerisinde başlamıştır.²⁶ Tarihsel bir sistem olarak kapitalizmin ortaya çıkışındaki belirleyici etkeni, feodal toplumda kent yaşamı içerisinde gelişen ticari ilişkilerin, toplumsal mülkiyet yapısında var ettiği dönüştürücü gücünde aramak gerekmektedir.²⁷ Bu amaçla Ellen Meiksins Wood, kapitalist üretimde gelişen ticaretin; diğer toplumlarda varolan ticaretten farkına dikkat çekmektedir. Bu ise, Wood'a göre toplumsal mülkiyet ilişkilerinde ortaya çıkan ir farklılıktır.²⁸

Kapitalizmin bir sistem olarak hayat bulmasında iki temel faktör bulunmaktadır. Bunlardan ilki, feodal toplumda ortaya çıkan ticarete bağlı gelişen kapitalist sınıfın, feodal üretim araçlarına sahip olan aristokrasiye karşı verdiği sınıf mücadelesidir. Kol gücüne dayalı üretimin yerine, mekanik gücün kullanılmasını olanaklı hale getiren “endüstri devrimi” ve üretimde yarattığı sonuçları ise bu süreci hızlandıran ikinci belirleyici etken olmuştur.²⁹

Buradan hareketle, kapitalist topluma geçiş sürecindeki belirleyici etkeni, endüstri devriminin toplumsal mülkiyetteki sahiplik ilişkisinde neden olduğu dönüşümde aramak doğru olacaktır. Bu durumu da emeği, üreten bir sınıf ile mülki yapıya hâkim olan bir sınıfın varlığı olarak somut bir hale dönüştürebiliriz.³⁰ Marx, bu süreci, üreticilerin,

²⁵ Boratav, **a.g.e.**, s. 11.

²⁶ Zubritski Mitropolski Kerov, **Kapitalist Toplum**, Çev.: Sevim Belli, (Sekizinci Baskı, Ankara: Sol Yayınları, 1995), ss. 27-29.

²⁷ Ellen Meiksins Wood, **Kapitalizmin Kökeni**, Çev.: A. Cevdet Aşkın, (Ankara : Epos, 2002), ss. 45 ve 84.

²⁸ **Aynı**, s. 86.

²⁹ Maurice Doob, **Kapitalizmin Dünü ve Bugünü**, Çev.: Feyza Kantur, (Dördüncü Baskı İstanbul: İletişim Yayınları, 2001), ss. 24-25.

³⁰ Petr Ivanoviç Nikitin, **Ekonomi Politik**, Çev.: Hamdi Konur, (Dokuzuncu Baskı, Ankara: Sol Yayınları, 2005), s. 70.

mülkiyet haklarından mahrum bırakıldığı tarihsel bir dönüşüm anı olarak açıklamıştır.³¹ Wood, bu düşünceye eşdeğer bir şekilde kapitalizmi, “üreticiler ve mülk edinenler arasındaki sınıf ilişkilerinin, pazarın dolayımından geçtiği bir sistem”³² olarak tanımlamıştır. Bu tanımlama da, bize kapitalizmin aynı zamanda toplumsal bir sistem olduğunu göstermektedir. Çünkü, kapitalizme geçiş ile birlikte toplum, çıkarları birbirinin karşıtı iki grup olarak (mülk sahipleri ve mülksüzler) diğer toplumsal sistemlerde olduğu gibi ayrışmasını sürdürmüştür.³³

Feodal toplumun çökmesi ve yerini kapitalist üretim ilişkilerinin almaya başlamasıyla birlikte sınıfsal yapı, burjuvazi ve proletarya, birbirinin hem karşıtı hem de birbirine bağımlı iki sınıf olarak yeniden şekillenmiştir.³⁴ Kapitalist toplumlarda burjuva sınıfı, varolan üretim araçlarına sahip olan egemen sınıftır. Her türlü mülkiyet ilişkilerinin kontrolü bu sınıfa aittir. Ancak, mülkiyetin ve sermayenin sürekli arttırımı ise, bu toplumsal ilişkilerde sadece emeğiyle geçinen işçi sınıfı tarafından mümkün kılınmaktadır. Her iki sınıf da, kendi ekonomik gereksinimlerinin bir sonucu olarak karşıtı olduğu sınıfla sürekli bir çatışma halindedir.³⁵

Bu sınıfsal karşıtlığın, somut, anlaşılır hale getirilebilmesi, kapitalist üretim ilişkilerinin daha ayrıntılı bir şekilde anlaşılmasıyla mümkündür. Kapitalist üretim ilişkilerinin en temel özelliği, her şeyi (bu duruma insanın kendisi de dahildir) ticari amaçla dolaşıma giren bir meta haline dönüştürmesidir. Bu ilişkileri, insanın gereksinimlerine yönelik olmayan bir üretim amacından hareket eden, bir meta üretim mantığı yasası olarak düşünülebiliriz.³⁶ Metanın toplumsal yapı içerisindeki rolü, kullanım değeri ve değişim değeri arasındaki ilişkide gizlidir. Bir meta, öncelikle insanın bir ihtiyacının karşılanması amacıyla üretilir. Ancak, onun amacı üretim ilişkileri içerisinde değişim değeri olarak yeniden üretildiği anda maddi bir anlama bürünür. Bir başka deyişle, bir gereksinimi karşılamak amacıyla üretilen bir meta, farklı metalarla karşılıklı bir değişim sürecine girer. Bu da üretilen her şeyin bir meta olarak

³¹ Ellen Meiksins Wood, **Kapitalizm Demokrasiye Karşı, Tarihsel Maddeciliğin Yeniden Yorumlanması**, Çev.: Şahin Artan, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2003), Aktaran s. 35.

³² Ellen Meikens Wood, **Sermaye İmparatorluğu**, Çev.: Sami Oğuz, (Ankara: Epos Yayınları 2006), s. 21.

³³ Ernest Mandel, **Marxist Ekonomi Kuramına Giriş**, Çev.: Ali Ünlü, (İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1998), s. 56.

³⁴ Marx ve Engels, 2004, **a.g.e.**, s. 39.

³⁵ Karl Marx ve Friedric Engels, **Felsefe Metinleri**, Çev.: (Ankara: Sol Yayınları, 1999), ss. 32-37.

³⁶ Nikitin, **a.g.e.**, ss. 42-43.

alınıp satılabileceği anlamına gelmektedir³⁷

Buradan hareketle, diğer toplumsal sistemlerde olduğu gibi, kapitalist üretimde, emeğin bir meta gibi alınıp satılabildiğini söyleyebiliriz. Eşdeyişle, değer üretmesinin itici gücü olan emeğin artık, kapitalist üretim ile birlikte bir meta haline dönüştüğünden söz edilebilir.³⁸ Bu üretim ilişkileri içerisinde kapitalizmin amacı, üretilen metalar üzerinden bir artık-değer yaratarak sermaye birikimini sağlamaktır. Diğer sistemlerden farklı olarak kapitalist üretimde, Marx, meta-para-meta formülizasyonunun yerini; para-meta-para formüllemesinin aldığını göstermiştir. Böylece, kapitalistler için sürekli büyüyen bir “artık-değer” eşdeyişle, sermaye yaratılmış olmaktadır.³⁹

Kapitalist üretimde, diğer toplumsal sistemlerden farklı olarak artık-değerin yaratılmasında zor kullanımına başvurulmamaktadır. Bu yönüyle kapitalizm, kendisinden önceki sistemlerden farklı bir özelliğe sahiptir.⁴⁰ Bir başka deyişle, kapitalist üretimde sistem kendi hegemonyasını, askeri ya da diğer kurumların dayatmasına bağlı kurmamıştır. Burada belirleyici olan durum, ezilen sınıfların mülksüzleştirilmiş olmalarıdır. Böylece emeği üreten sınıf, emeğini kapitaliste satmak zorunda bırakılmıştır.⁴¹ Wood, bu sürecin işleyiş mantığını şu şekilde açıklamıştır: “Artık-değere el koyma ve sömürü gücü, doğrudan hukuki ilişkilere ve siyasi bağımlılığa dayanmaz; özgür üreticiler arasındaki sözleşme ilişkilerine dayanır”.⁴² Bu sözleşme, mülksüzleştirilmiş emeği üreten sınıflar ile mülkiyet haklarını elinde bulunduran sınıflar arasında rızaya dayalı bir anlaşmadır.⁴³

“Artık-değer”, işçinin ürettiği değer karşılığında alacağı ücretin bir bölümüne mülkiyet sahibi sınıfın el koyması sonucu oluşturulur.⁴⁴ Bir başka deyişle, işçi yaşamını devam ettirebilmek için belli bir süre çalışır ve bir değer üretir. Kendisi için ürettiği değer, zorunlu çalışma kısmı; kapitalist için ürettiği “artık-değer” ise, fazladan çalışma kısmıyla sağlanmış olur.⁴⁵ Kapitalist üretim ilişkilerinin çelişkisi de, tam olarak bu

³⁷ Marx, 2005, **a.g.e.**, ss. 44-45

³⁸ Paul Sweezy, **Kapitalizm Nereye Gidiyor, Kapitalist Ekonominin Marxist Eleştirisi**, Çev.: Aslan Başer Kafaoğlu, (İstanbul: Ağaoglu Yayınevi, 1970), ss. 131-134.

³⁹ Nikitin, **a.g.e.**, ss. 72-73.

⁴⁰ Wood, 2003, **a.g.e.**, s. 44.

⁴¹ Wood, 2006, **a.g.e.**, s. 22.

⁴² Wood, 2003, **a.g.e.**, s. 44.

⁴³ Engels, 2003, **a.g.e.**, s. 247.

⁴⁴ **A.g.e.**, s. 286.

⁴⁵ Sweezy, **a.g.e.**, s. 136.

noktada ortaya çıkar. Çelişki, üretimin rekabete dayalı anarşik yapısından kaynaklanmaktadır. Plansız üretim anlayışı, kapitalistler arası bir rekabeti de beraberinde getirir ve rekabet ilişkileri içerisinde kapitalist sınıfın daha fazla artı-değer sağlaması, emeği üreten sınıfların kazanımlarının sürekli gerilemesiyle sonuçlanır.

Bu çelişki, yoksulluğu, işsizliği ve bir sınıf olarak yabancılaşmayı beraberinde getirmiştir. Eşdeyişle, her geçen gün emekçi kitleler proleterleştirilmektedir. Proleterleştirilmeyi yaratan koşullar, emekçi kitlelerde “yoksullaşma” ve “mülksüzleşmeye” neden olurken; burjuva sınıfında, “üretim araçlarında sermayeleşme” ve “mülkiyet ilişkilerinde yoğunlaşma” sonuçlarıyla kendini göstermiştir ki, bu durum sınıflar arası çatışmayı arttırmaktadır.⁴⁶

1.1.1.1.1. Endüstriyel Kapitalizm ve İşçi Sınıfının Doğuşu

Dünya, on sekizinci yüzyılın ortalarından başlayan toplumsal bir dönüşüm sürecine girmiştir. Kapitalizm, İngiltere’de yaşanan “Endüstri Devrimi” ve “Fransız ve Amerikan Devrimleri” sonrasında eski feodal imparatorlukları yıkmış ve bir dünya sistemi haline dönüşerek, tüm dünyaya kendi hegemonyasını kabul ettirmiştir.⁴⁷ Bu nedenlerdir ki, iki sınıf arasında yaşanan sınıfsal çatışmanın kapitalizmin ekonomik bir sistem olarak gelişimine paralellik gösterdiğini düşünebiliriz. Çünkü, sınıfsal çatışmanın evrensel bir nitelik kazanması, kapitalizmin bir dünya sistemi haline geldiği on dokuzuncu yüzyılda gerçekleşmiştir. Üretici güçlerde önemli bir gelişmenin yaşandığı bu dönem kapitalizminin en önemli özelliği, endüstriyel kapitalizmin bir sonucu olarak, sermayenin belli mülkiyet gruplarının tekelinde yoğunlaşması sonucu bir sınıf olarak işçi sınıfının ortaya çıkmış olmasıdır.⁴⁸

Endüstriyel kapitalizm, on sekizinci yüzyılın ortalarında başlayıp on dokuzuncu yüzyılın sonlarına kadar devam eden, endüstri devrimi ile birlikte kapitalizmde ortaya çıkan yapısal dönüşümleri tanımlamak için kullanılmıştır. Kapitalizmin gelişim aşamasında İngiltere’de ortaya çıkan “endüstri devrimi”, sonuçları itibarıyla üretime dair sınıfsal bir dönüşümü de beraberinde getirmiş; tarıma ve zanaatlara dayalı bir ekonomiden, sanayinin ve makine üretiminin egemen olduğu bir ekonomiye doğru

⁴⁶ Metin Özügürlü, **Anadoluda Küresel Fabrikanın Doğuşu**, (İstanbul: Bilimsel Yayınlar, 2005), s. 64.

⁴⁷ William G. Martin, **Toplumsal Hareketler: (1750-2005): Dipten Gelen Dalgalar**, Çev.: Deniz Keskin, (İstanbul : Versus, 2008), s. 25.

⁴⁸ Murat Belge, **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi Cilt-II 1848-1871**, (İstanbul: İletişim Yayınları), ss. 382-383.

değişime neden olmuştur. Bu yönüyle, endüstri devrimi, üretimin kol gücüne dayalı yapısından mekanik gücün kullanılmaya başlandığı, daha yoğun ve hızlı bir üretim sürecine geçişi sağlamıştır. Artan talebe göre şekillenen yeni ekonomik pazar yapısında, manüfaktüre dayalı üretimin ihtiyaçlara yeterince yanıt verememesi, daha fazla kâr getirecek sanayiye dayalı bir üretimi zorunlu kılmıştır.⁴⁹

Endüstri devrimi, özü itibariyle dokuma tezgâhında yaşanan dönüşüm sonrası ortaya çıkmıştır. Su gücüne dayalı, basit, sınırlı iplik eğirme tezgâhı, on sekizinci yüzyılın sonuna gelindiğinde, buhar gücüyle çalışan katıra dönüşmüştür. Pamuklu dokuma tezgâhında makineleşme süreci ise, sanayi devrimine geçişi hızlandırmıştır. Bu yönüyle “endüstri devrimi”, pamuklu dokuma tezgâhlarında mekanik gücün kullanılmasının bir sonucu olarak, İngiltere’de ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Tekstile dayalı gelişen sanayileşme süreci, endüstri devriminin ilk aşamasını oluşturmuştur.⁵⁰ Endüstri devriminin ikinci aşamasını, üretimde demir, çelik ve kömür gibi madenlerin kullanılabilir hale dönüştürüldüğü 1850’li yıllar oluşturmaktadır. Bu dönemin endüstriyel anlamda en devrimci özelliği, ulaşım alanında, demiryolu ve buharlı gemi üretiminin önemli bir aşamaya ulaşmış olmasıdır.⁵¹

“Aslında, 1850’ye gelindiğinde İngiliz demiryolu ağının esas yapısı hemen hemen oluşmuş durumdaydı. Bu, her bakımdan devrimci-hatta pamuklu sanayinin gelişmesinden daha devrimci- bir dönüşümdü, çünkü sanayileşmenin çok daha ileri bir aşamasını temsil ediyordu ve sanayinin yer aldığı küçük bölgelerin dışında kalan sıradan yurttaşın yaşamını da ilgilendiriyordu.”⁵²

Eric Hobsbawm, sonuçları itibariyle endüstri devrimini dört başlık altında değerlendirmiştir: Bunlardan ilki, toplumsal sınıf yapısının birbirinin karşısı sınıflara bölünmüş olmasıdır. İkincisi, daha karmaşık bir işbölümüne dayalı fabrika üretimine geçilmesidir. Üçüncüsü, kapitalistlerin amacının daha fazla kâr elde etmeye yönelik belirginleşmesidir. Dördüncü ve sonuncusu da, endüstri devriminin, kapitalist üretime bağımlı sömürü ilişkilerini devam ettirmiş olmasıdır.⁵³ Endüstri devrimi, eski olan teknoloji ile yeni olanın bir birleşimi olarak ortaya çıkarken, işbölümü alanında da köklü değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Böylece, kol gücüne dayalı dokumacıların

⁴⁹ Y. Zubritski, D. Mitropolski ve V. Kerov, **Kapitalist Toplum**, Çev.: Sevim Belli, (Sekizinci Baskı, Ankara: Sol Yayınları, 1995), ss. 47-48.

⁵⁰ Eric Hobsbawm, **Sanayi ve İmparatorluk**, Çev.: Abdullah Ersoy, (İkinci Baskı, Ankara: Dost Kitabevi, 2003), ss. 54-55.

⁵¹ **Aynı**, s. 101.

⁵² **Aynı**, s. 101.

⁵³ **Aynı**, ss. 63-64.

yerine, mekanik üretimin karmaşık yapısından anlayabilen yeni bir işgücü ihtiyacı doğmuştur.⁵⁴

Endüstri devrimiyle ortaya çıkan yeni üretim pratiği, üretimin fabrika merkezinde yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu yönüyle, üretimde yaşanan bu dönüşüm, sınıfsal ilişkileri de değiştirmiş ve el değirmenine dayalı üretimdeki feodal beyle kurulan ilişki yerini, fabrikaya dayalı üretimde endüstriyel kapitalist ile kurulan bir ilişkiye bırakmıştır.⁵⁵ Aynı zamanda, üretici güçlerde yarattığı dönüşümün bir sonucu olarak, yeni çalışan bir sınıfın ortaya çıkmasına neden olmuştur.⁵⁶ Bir başka deyişle, on sekizinci yüzyılın sonundan itibaren, endüstriyel kapitalizmin bir sonucu olarak, işçi sınıfının karşıt bir sınıf olarak ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Bu dönem, hem işçi sınıfının oluşum dönemidir hem de işçi sınıfının kendisini, bir sınıf bilinci etrafında oluşturduğu bir dönemdir.⁵⁷

“1790-1830 arasındaki dönemin öne çıkan gerçeği ‘işçi sınıfının’ oluşumudur. Bu, birinci olarak kendisini sınıf bilincinin gelişmesinde ortaya koyar: Bu, çalışan insanların tüm o değişik grupları arasında bir çıkar özdeşliğinin bilinci olduğu kadar, diğer sınıfların çıkarlarına karşı da bir özdeşliktir. İkinci olarak, siyasal ve endüstriyel örgütlenmede uygun biçimlerin gelişmesidir. 1832’ye gelindiğinde, güçlü temellere dayanan ve kendi bilincine sahip işçi sınıfı kurumları, entelektüel işçi sınıfı gelenekleri, işçi sınıfı davranış kalıpları ve bir işçi sınıfı duyu yapısı vardı.”⁵⁸

Endüstri devrimiyle birlikte mülk sahibi sınıfların, işçi sınıfı üzerindeki ekonomik sömürsü ve siyasi baskısı şiddetli bir şekilde hissedilmiştir. Her ne kadar işçi sınıfı, feodal toplumdaki serften farklı olarak, bireysel özgürlüğünü kazanmış olsa da, devrim sonrasında iktisadi açıdan yoğun bir sömürü ilişkisiyle karşı karşıya kalmıştır.⁵⁹ Sömürü ilişkilerinin artmış olması nedeniyle endüstrileşme süreci, işçi sınıfının yaşamına getirdiği yıkıcı sonuçları itibariyle, sınıflar arası karşıtlığı daha belirgin bir hale dönüştürmüştür.⁶⁰ Engels, işçi sınıfının maruz kaldığı sömürü ilişkilerinin sonucu ortaya çıkan yaşam koşullarını, *İngiltere’de Emekçi Sınıfın Durumu*⁶¹ adlı eserinde, tüm

⁵⁴ Aynı, s. 59.

⁵⁵ Edward Palmer Thompson, **İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu**, Çev: Uygur Kocabaşoğlu (İkinci Baskı, İstanbul Birikim Yayınları, 2006), s. 244.

⁵⁶ Aynı, s. 245.

⁵⁷ Aynı, s. 249.

⁵⁸ Aynı, s. 249.

⁵⁹ Aynı, ss. 253-254.

⁶⁰ Aynı, ss. 257-258.

⁶¹ Friedrich Engels, **İngiltere’de Emekçi Sınıfın Durumu**, Çev.: Yurdakul Fincancı, (Ankara: Sol Yayınları, 1997)

gerçekliği ortaya koyacak bir şekilde tasvir etmiştir.

Endüstrileşme sonrası, işçi sınıfı sayısal olarak büyümüş ve aynı fabrikada çalışan işçi yoğunluğunda da önemli bir artış yaşanmıştır. Bu da, işçilerin ortak hareket etme olanaklarını kolaylaştırmıştır. Bu dönemde, işçiler zor çalışma koşulları altında günde en az 12 saat (ki çoğunlukla bu çalışma saatleri 15-16 saate çıkabiliyordu) çalıştırılmaktaydılar.⁶² Endüstrileşmenin sonuçları itibariyle on dokuzuncu yüzyıl, işçi sınıfının egemen sınıflara karşı sınıfsal bir tepki geliştirmeye başladığı bir dönemdir. Bu sınıfsal tepki, birinci endüstri devriminin yaşandığı İngiltere’de daha şiddetli bir şekilde hissedilmiştir. Makine üretiminin, el emeğine dayalı üretimi tasfiye etmesi sonrasında işçilerin işlerini kaybetmeye başlaması, tepkinin yıkıcı bir şekilde endüstri devriminin ürettiği makinelere yoğunlaşmasına neden olmuştur.⁶³

“Endüstri merkezlerinde pek büyük insan yığınlarının toplanması, fikir alışverişini kolaylaştırdı. Endüstri alanındaki gelişmenin dalgalarıyla sürüklenen insanlar, bir takım kimseleri zenginliğe ulaştıran, diğerlerini de yoksulluğa atan yeni sosyal şartlar üzerinde başlıca tartışma konuları artık, ilerleme, hareket ve gelişme oldu. Hegel’in, Marx’ın ve Darwin’in teorileri büyük sosyal ve entelektüel hareketlerin temeli durumuna geldi.”⁶⁴

Edward Palmer Thompson, İngiltere’de on dokuzuncu yüzyılın başında yaşanan sınıfsal tepkinin, ileri derecede bilinçli bir işçi sınıfı mücadelesi olarak okunması gerektiğine dikkat çekmektedir.⁶⁵ Bu dönemde, dönemin yasal sınırlılıklarına uygun bir biçimde sendikal örgütlenmeye ve radikal bir kültüre dayalı sınıfsal bir karşıtlığın yaşandığını söyleyebiliriz. Bu tepkiler bize, bu dönemde yaşanan endüstriyel dönüşüme bağlı olarak çalışan sınıfların, siyasi iktidarı elinde bulunduran Avam Kamarası’na yönelik bir sınıfsal mücadelenin örgütlenmeye başladığını gösteriyordu. Bu mücadelenin 1830’lu yıllarla birlikte Marksist düşünceyle tanışması sonrası, tarihsel süreç içerisinde ezen-ezilen ilişkilerinin farkındalığı sağlanmış oluyordu.⁶⁶ On dokuzuncu yüzyılın ortalarına gelindiğinde, artık, mücadelenin örgütsüz biçiminin yerini, işçi sınıfının örgütlü talepleri almıştır. Bu mücadele, tam olarak özünde şu düşünceye dayanmaktadır:

⁶² Thompson, **a.g.e.**, ss. 384-389.

⁶³ Pierre Brizon, **Emeğin ve Emekçilerin Tarihi**, Çev.: Cemal Süreya, (Ankara: İlkıyaz Basımevi, 1977), ss. 342-344.

⁶⁴ Max Beer, **Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Tarihi**, Çev.: Galip Üstün, (İstanbul: Hüsniyat Matbaası, 1965), s. 525.

⁶⁵ Thompson, **a.g.e.**, s. 509.

⁶⁶ **Aynı**, s. 848.

“Örgütlü işçi sınıfı ve sosyalist siyaset adamları, yalnız emekçilerin kaderinin ya da toplumsal durumunun düzeltilmesinin söz konusu olmadığını, kapitalist yoğunlaşma ile gitgide sayıları azalmış bir avuç ayrıcalıklı kişinin mülkiyetinde bulunan üretim ve değişim araçlarını, emekçilerin ellerine vererek, iktisadi rejimi toptan dönüştürmek gerektiğini söylemektedir.”⁶⁷

Bu düşüncenin, on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde endüstriyel kapitalizmin yaygınlaştığı Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Bu dönem kapitalizmde, emekçi sınıfın, sosyalist mücadeleyle bütünleşmesinin nedenini, kapitalizmin yoğunlaşan sermaye ekseninde tekelci bir yapıya dönüşmesinde aramak doğru olacaktır. Üretim birimi düzeyinde yaşanan yoğunlaşmayı, şirketlerin mülk sahibi sınıflar arası rekabete dayalı tekelci bir yoğunlaşma takip etmiş ve bu dönüşümün sonrasında kapitalistler arası rekabet ilişkileri ortadan kalkmıştır.⁶⁸ Eşdeyişle tekelleşme, kapitalizmden de, öte üretimin sınırlı bir mülkiyet sınıfının ya da kartellerin denetiminde yoğunlaştığı bir düzene geçişi olanaklı kılmıştır ve bu nedenle, Lenin, bu süreci, kapitalizmin en yüksek aşaması olan emperyalizme geçiş süreci olarak algılanması gerektiğini savunmuştur.⁶⁹ Lenin’e göre *emperyalizm*, “tekellerin, dünyadaki bütün toprakların en büyük kapitalist ülkeler arasında bölüşülmesinin tamamlanmış bulunduğu bir gelişme aşamasına ulaşmış kapitalizmden”⁷⁰ başka bir şey değildir.

Kapitalizmin sömürgeci politikalara dönüştüğü on dokuzuncu yüzyılın sonunda örgütlü sosyalist mücadele, kapitalizmin yüzyıllık çağında olduğundan farklı bir biçimde, emek siyasetinin merkezindeki itici güç durumuna dönüşmüştür. Buradan hareketle, dünya savaşlarının yaşandığı döneme kadarki süreçte, işçi sınıfı hareketi pek çok sosyalist parti etrafında ideolojik bir mücadele geliştirmiştir.⁷¹ Eşdeyişle, tekelleşen kapitalizm döneminde, Avrupa başta olmak üzere, kapitalizmin yaygınlaştığı dünyanın farklı kıtalarında, işçi sınıfı özel mülkiyet sahipliğine karşı sosyalist mücadeleyi parlamenter bir anlayışla kitlesel bir hale dönüştürmeyi başarmıştır.⁷² İşçi sınıfının sistem karşıtı bir güç olarak, sosyalist partilerde mücadele etmesinin yanı sıra,

⁶⁷ Brizon, **a.g.e.**, s. 494.

⁶⁸ Dobb, **a.g.e.**, s. 33.

⁶⁹ Vladimir I. Lenin, **Emperyalizm Kapitalizmin En Yüksek Aşaması**, Çev.: Cemal Süreyya, (Onuncu Baskı, Ankara: Sol Yayınları, 1998), s. 100.

⁷⁰ Aynı, s. 101.

⁷¹ Martin, **a.g.e.**, s. 110.

⁷² Eric Hobsbawm, **İmparatorluk Çağı 1875-1914**, Çev.: Vedat Aslan, (Ankara: Dost Kitabevi, 2003), s. 132.

mücadeleyi sendikal örgütlülüğe dayalı grev haklarıyla daha ileri bir boyutta politik kazanımlar sağlamaya başlaması ve tüm dünya işçilerinin ortak mücadelesini simgeleyen “1 Mayıs İşçi Bayramı” ve “Sosyalist Enternasyonel”in on dokuzuncu yüzyılın sonunda ortaya çıkmış olması, bu dönemde işçi sınıfının örgütlü bir şekilde sınıf mücadelesi vermeye başladığı düşüncesine destek sağlamaktadır.⁷³

1.1.1.1.2. Fordizm ve İşçi Sınıfı

Fordizm, kapitalist üretim sürecinde Amerika’lı otomobil üreticisi Henry Ford tarafından geliştirilen, hareketli bant üzerinde üretimin seri bir şekilde gerçekleştirilmesini olanaklı kılan, kapitalist üretim ilişkilerinde ayırt edici bir dönemin iktisadi yapısını açıklamak için kullanılmıştır. Böylece, bu üretim sürecinde Ford, seri üretime geçilmesinin ardından, fabrika çalışanlarını hem üretici hem de tüketici konumuna dönüştürmeyi amaçlamıştır.⁷⁴ Bu düşüncenin sonrasında, fordist üretim sürecinin en temel amacının, kitlesel üretimin karşısında kitlesel bir tüketimin yaratılmak istenmesi olduğunu düşünebiliriz. Böylece üretim sürecinde emeğiyle yer alan işçi, aynı zamanda bir tüketici olarak toplumsal yapının devamlılığını sağlamak açısından varolan metaları tüketmekle sorumludur.⁷⁵

On dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde, toplumun temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik başlayıp, yeni tüketim mallarının da gelişimini olanaklı kılarak; yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar devam eden seri üretimin özelliklerini şu şekilde özetlemek mümkündür: Üretimin standartlaştırılması sonucu ürünler de standarttır. Eşdeyişle, seri üretimden kaynaklı olarak ürünlerde çeşitlilik bulunmamaktadır. Bunun sonucunda, her tüketici benzer malları tüketmek zorunda kalmıştır. Bu üretim biçimine uygun makineler geliştirilmiş ve işçinin hareket etmesine yönelik sabit tezgaha dayalı üretimin yerini, hareketli bantlarla sağlanan seri üretim almış ve böylece işçinin hareket etme zorunluluğu ortadan kalmıştır.⁷⁶

Fordist üretim sürecinde, işgücü planlaması Taylorist yönetim anlayışından

⁷³ Aynı, ss. 113-115.

⁷⁴ Banu Dağtaş ve Erdal Dağtaş, “Tüketim Kültürü, Yaşam Tarzları, Boş Zamanlar ve Medya Üzerine Bir Literatür Taraması”, **Medya, Tüketim Kültürü ve Yaşam Tarzları**, Der. Banu Dağtaş ve Erdal Dağtaş, (Ankara: Ütopya Yayınevi, 2009), s. 38.

⁷⁵ John Storey, **Popüler Kültür Çalışmaları, Kuramlar ve Metodlar**, Çev.: Koray Karaşahin,(İstanbul: Babil, 2000), s. 137.

⁷⁶ Robin Murray, “Fordizm ve Post-Fordizm”, **Yeni Zamanlar 1990’larda Politikanın Değişen Çehresi**, Der.: Stuart Hall, Martin Jacques, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1990), s. 47.

hareketle merkezi bir yapıya sahiptir. Diğer bir deyişle, zanaatçılığa dayalı verimli üretimin tersine, daha fazla üretimin sağlanması için- bu bir yönüyle daha fazla artık değer yaratmak anlamına da gelmektedir- çalışanların işgücü süreçlerinin akılcı bir şekilde sistematikleştirilmesi, bilimsel Taylorizm ile mümkün kılınmıştır.⁷⁷ John Urry, fordist üretime dayalı kapitalizmi, merkezi bir yapıya sahip “örgütlü kapitalizm” dönemi olarak tanımlamıştır:

“İnsanların yaşamında geniş ulusal ekonomilerle toplumsal ve politik kurumların artan hakimiyeti; sermaye yoğunlaşmasının yükselen oranı; ortalama işyeri büyüklüğünün artması; birlikte çalışan bankalar, sanayi ve devlet; giderek daha fazla kentleşen konut ve işletme yerleşimi; artan oranda ulus çapında gerçekleşen toplu pazarlık; bugüne kadarki en büyük hacmine ulaşan sanai erkek işçi sınıfı; ve ulus çapında örgütlenen toplumsal sınıfların cepheleşmelerini yansıtan politika ve kültür.”⁷⁸

Böylece, kapitalizmin tarihsel gelişiminin bir sonucu olarak toplumsal sınıfların karşıt saflarda yer aldığı bir döneme geçilmiştir. Buradan hareketle, işçi sınıfının, yaşam alanından politik duruşuna kadar birçok farklı örnekte, kendi sınıfsal konumundan hareket ederek kendisi için örgütlü bir sınıf pratiği geliştirmeye başladığını söyleyebiliriz. Başka bir deyişle, fordist dönemde, üretimin özel mülkiyete dayalı yapısına karşı yükselen sınıf mücadelesinde bir politizasyon sürecine girilmiştir. Özellikle Alman işçi sınıfının gösterdiği mücadele, ideolojik olarak tüm Avrupa işçi hareketlerinin artmasını sağlamıştır.⁷⁹ Yirminci yüzyıl ile birlikte, on dokuzuncu yüzyıldan taşınan sınıf mücadelesi en üst safhasına ulaşmış ve Çarlık Rusya’sında sosyalist devrimin yaşanmasının ardından, dünyada emekten yana yeni siyasi bir eğilim başlamıştır. Bu açıdan sınıfsal hareketin dönüm noktasını oluşturan Sovyet Devrimi’ni, Çin ve Latin Amerika sosyalist devrimleri takip etmiş ve dünya, karşıt güç odaklarının birarada yer aldığı yeni bir siyasi döneme girmiştir.⁸⁰

Ancak, işçi sınıfı hareketi, üçüncü dünya ülkelerinde kazandığı bu mevzilere karşın, kapitalizmin en ağır koşullarının yaşandığı Avrupa’nın endüstri çağını tamamlamış ülkelerinde sürekli yenilgiye uğramıştır. Bu dönemde, işçi sınıfının pragmatik kazanımları olsa da, uzun vadede kapitalizmin siyasal iktidarını kabul eden

⁷⁷ Nadir Suğur, “Fordizm, Post-Fordizm ve Ötesi”, *Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, (1999), s. 136.

⁷⁸ John Urry, “Örgütlü Kapitalizmin Sonu”, *Yeni Zamanlar 1990’larda Politikanın Değişen Çehresi*, Der.: Stuart Hall ve Martin Jacques, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1990), s. 96.

⁷⁹ Wolfgang Abendroth, *Avrupa İşçi Hareketleri Tarihi*, Çev.: Bülent Özen, (İstanbul: Gözlem Yayınları, 1974), ss. 52-53.

⁸⁰ Martin, *a.g.e.*, s. 146.

sınıfsal bir hegemonyanın kurulduğunu söyleyebiliriz.⁸¹ Bu sınıfsal hegemonyanın kurulmasında, dünya savaşlarının önemli bir rolü olmuştur. Özellikle, Birinci Dünya Savaşı'yla, on dokuzuncu yüzyılın sonunda yükselen sınıfsal karşıtlığın yerini milli kimliğe dayalı aidiyetlik duygularına göre şekillenen kamplaşmalar almış ve bunun sonucunda mülksüz kitleler bir sınıf gibi hareket etme özelliğini kaybetmiştir. Dolayısıyla, Avrupa işçi hareketi savaşın getirdiği ulus karakterine bağlı gelişen karşıtlıklar sonucu sınıf mücadelesini bir kenara bırakmak zorunda kalmıştır.⁸² Max Beer, bu koşullarda işçi sınıfının yerine getirmesi gerektiği sorumlulukları şöyle tanımlamıştır:

“Savaş tehdidi vukuunda (durumunda), emekçi sınıflar ve parlamentodaki temsilcileri, enternasyonal sosyalist bürosuna dayanarak, savaşın patlamaması için ellerinden geleni yapmalı, bu yolda en iyi buldukları araçları kullanmalıdır. Tabiki bu araçlar gerek genel politik duruma gerekse sınıf mücadelesinin şiddet derecesine uygun olmalıdır. Savaş yine de patlayacak olursa, görevleri savaş elden geldiği kadar çabuk önleyerek sona erdirmek için aracılık yapmak; savaşın yol açtığı ekonomik ve politik krizden, halkı yükseltmek ve kapitalist rejimin yıkılmasını çabuklaştırmak için yararlanmaktır.”⁸³

Sovyet devrimi sonrası işçi sınıfı hareketini yönlendiren yeni bir parti yapılanması geliştirilmiştir. Marksist-Leninist siyaset anlayışına ihtiyaç duyulmasının temel gerekçesini, Avrupa'da yükselen sınıf hareketinin parçalanmış karakteristik yapısı oluşturmuştur. Dolayısıyla, bu anlayışa göre, devrimin Avrupa kıtasına yayılması profesyonel kadrolarca yürütülecek bir öncü mücadele ile mümkün kılınacaktır.⁸⁴ Kapitalizme karşı yükselecek sınıf mücadelesi Avrupa'da yayılmamış; ancak, üçüncü dünya sömürgelerinin anti-emperyalist bir mücadele sergileyerek bağımsızlıklarını kazanması, kapitalist sisteme yönelik bir karşı mücadele sürecini de başlatmıştır.

Fordizm döneminde, Avrupa işçi sınıfı hareketinde, sınıf karakterinin kaybolmasına neden olan diğer bir gelişme de, Sovyet sosyalizmi sonrası Avrupa işçi hareketinin örgütsel yapısının ikiye bölünmüş olmasıdır. Sosyal demokratlar ve Komünist hareket olarak ikiye ayrılması sonucu işçi sınıfı, bütüncül olan karakteristik yapısını kaybetmiş ve dolayısıyla, Avrupa'da faşizm tehdidine karşı ortak bir sınıfsal tavır sergileyememiştir. Bunun sonucunda, Avrupa'yı, ikinci bir sömürü savaşlarının

⁸¹ Abendroth, a.g.e., s. 92.

⁸² Beer, a.g.e., s. 563.

⁸³ Aynı, s. 544.

⁸⁴ Eric Hobsbawm, *Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991 Aşırılikler Çağı*, Çev.: Yavuz Alogan, (İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1996), s. 103.

yaşanacağı faşizm dönemi sarmıştır.⁸⁵ Bu ikili yapı sonucunda Wolfgang Abendroth, “bağımsız stratejilerini saptayacakları yerde, Batı Avrupa partileri, yukarıdan gelen her emre uyarak oturup devrimi beklemeye başladılar. Böylece, önceki önderlerini birbiri ardına, önce sağ, sonraki dönemde de sol oportünistler olarak lekelemeleri ya da hareketin dışına atmaları”⁸⁶ sonucunda Avrupa’da yükselen sınıf hareketinin etkisini İkinci Dünya Savaşı’yla kaybetmeye başladığı saptamasında bulunmaktadır. Hobsbawm, fordist üretim yıllarında Avrupa’da işçi sınıfı hareketi açısından yükselen faşizm tehdidinin sosyolojik çözümlemesini şöyle yapmaktadır:

“Birinci dünya savaşından sonra radikal sağın yükselişi, hiç kuşkusuz, genelde toplumsal devrim ve işçi sınıfı iktidarı tehlikesine, aslında gerçekliğine, özelde ise ekim devrimi ve Leninizme gösterilen tepkiydi. İkinci özellik bu sağ tepkinin, sadece Bolşevizme değil, mevcut toplum düzenini tehdit eden ya da bu düzeni bozmakla suçlanabilecek bütün hareketlere ve özellikle örgütlü işçi sınıfına yönelmesidir.”⁸⁷

Dünyada işçi sınıfı hareketi, İkinci Dünya Savaşı sonrası soğuk savaş dönemine girilmesiyle, Marx’ın öngördüğü biçiminde emek-sermaye çelişkisine bağlı endüstriyel Batı toplumlarında ortaya çıkması beklenen hareket olma özelliğini kaybetmiştir. Çünkü, sosyalist ideolojinin yayılma alanı, gelişmiş endüstri ülkelerinden öte, üçüncü dünya ülkelerinde aktifliğini Sovyet Bloku’nun dağıldığı döneme kadar koruyabilmiş; ancak, 1970’li yıllarda kapitalizmin sürüklendiği kriz sonrasında, gelişmiş ülkelerde üretimin yapısında yeni bir sürece girilmiş ve bunun sonucunda işçi sınıfının fiziki yapısında da önemli dönüşümler yaşanmaya başlanmıştır.

1.1.1.1.3. Post-Fordizm ve İşçi Sınıfı

Kapitalizm, 1970’li yıllarla birlikte fordist üretimden kaynaklı bir kriz dönemine girmiştir. Bu dönemde fordist üretimin, kitlesel ve standart üretim yapısından kaynaklı olarak taleplerde yaşanan çeşitliliğe, teknolojik yetersizlikten ötürü cevap oluşturamaması krizin yaşanmasının temel nedeni olarak kabul edilmektedir.⁸⁸ Bu kriz dönemi, standartlaşmış fordist üretimin yerini, esnek üretim politikalarını benimsemiş post-fordist üretim sisteminin almasıyla aşılacak istenmiş ve bu dönüşüm beraberinde, kültürel üstyapıdan başlayan pek çok alanda değişimleri beraberinde getirirken;

⁸⁵ Abendroth, **a.g.e.**, ss. 113-114.

⁸⁶ Aynı, s. 98.

⁸⁷ Hobsbawm, 1996, **a.g.e.**, ss. 150-151.

⁸⁸ Suğur, **a.g.e.**, s. 139.

işgücünün de yeniden örgütlendiği bir döneme girilmiştir.⁸⁹ Post-fordist dönemin temel özellikleri şu şekilde tanımlanabilir:

(1) Post-fordist dönemin en dikkat çekici yönü, taleplerde beliren farklılaşma eğiliminde yaşanmıştır. Artık, fordist üretime dayalı standart kitlesel üretim, farklı taleplere yönelik tüketim beklentilerini karşılayamaz olmuş ve bu durum taleplerde kitlesel bir doygunluğun yaşanması sonucu ortaya çıkmıştır. (2) Taleplerde yaşanan farklılaşma beraberinde, üretimde de bir çeşitliliği zorunlu hale getirmiştir. Fordist üretim anlayışındaki kitlesel üretimden farklı olarak, üretimin yapısı, küçük ölçekli üretim anlayışına bağlı öznel taleplere göre belirlenmiştir. (3) Merkezi bir üretim yapısından, teknolojik donanımına bağlı daha esnek bir üretim sürecine geçilmiş ve böylece, istihdam edilen işgücünün niteliği de bu değişime bağlı bir biçimde yeniden şekillenmiştir. Ademi merkezîyetçi bir işgücü anlayışıyla, fordizmin taylorist istihdam politikalarından vazgeçilmiştir.⁹⁰

Bu dönem kapitalizminin temel özelliği, bölgesel ölçekli ekonomik ilişkisel yapısından, küresel ölçekli yeni bir sermaye biçiminin hakim olduğu sürece girilmiş olmasıdır. John Urry küreselleşmeyi, “kitle iletişim araçlarının gelişimine paralel bir şekilde, ulusal sınırları tanımayan teknolojik felaketlerin olabilirliğini ve coğrafi bakımdan uzak bölgelerin deneyimleri ve olayları eş zamanlılığı konusunda son derece artan bir bilinçliliğe”⁹¹ dayalı bir dönüşüm süreci olarak algulamak gerekliliğini vurgulamıştır. Bu yeni dönemin diğer önemli politik gelişmesi ise, sermayenin egemenliğinin yeniden sağlandığı neo-liberal politikaların uygulanmaya başlanmasıdır. Böylece, ulus devlet anlayışının yerini, küresel ölçekli çok uluslu sermayeler ve onların ekonomik çıkarlarına göre şekillenmiş politikaları almıştır. Asgari devlet anlayışıyla piyasanın serbestliğini öne çıkaran yeni sağ politikalar ile ekonomik ilişkiler küresel ölçekli yaşanırken; kapitalizmde yaşanan bu yapısal dönüşüme bağlı olarak çalışma koşulları ve istihdam politikalarında da yeni bir anlayış şekli gelişmiştir.⁹²

Kapitalizmin son döneminde yaşanan bu dönüşümler sonucu, işgücü yapısı fordist dönemden farklı özellikler barındırmaktadır. Çünkü iş hayatının emek-sermaye çelişkisine göre belirlenme süreci sona ermiş ve bu dönemde, tüm toplumsal yaşama,

⁸⁹ Stuart Hall, “Yeni Zamanların Anlamı”, **Yeni Zamanlar 1990’larda Politikanın Değişen Çehresi**, Der.: Stuart Hall, Martin Jacques (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1990), s. 107.

⁹⁰ Suğur, **a.g.e.**, ss. 139-141.

⁹¹ Urry, **a.g.e.**, s. 99.

⁹² Dağtaş ve Dağtaş, **a.g.e.**, s. 43.

sermayenin ekonomik ve politik çıkarları yön vermiştir. Bir başka deyişle, yöneten sınıfların egemenliğinin yeniden kurulduğu bir dönemde, işçi sınıfının çalışma ilişkileri keyfi bir biçimde yeniden düzenlenirken; sınıfsal kazanımları da sürekli olarak ciddi kayıplara uğramıştır.⁹³

Bu üretimsel dönüşüm beraberinde, işçi sınıfının, bir sınıf olarak emekten yana verdiği toplumsal mücadele pratiklerinin sermayenin hegemonyasına mahkum olmasına neden olmaktadır. Farklı toplumsal mücadele örneklerinin benimsendiği bu yeni dönemde, sınıf mücadelesi merkezi rolünü kaybetmiş ve böylece işgücü alanında politik mücadele pratiklerinin son bulduğu bir örgütsüzleşme sürecine girilmiştir.⁹⁴ Harry Braverman'a göre, "kapitalist toplumlarda emek süreci üzerindeki yönetsel kontrolün artması ve böylece geleneksel işlerin giderek daha fazla parçalanması, rutinleşmesi yüzünden"⁹⁵ işgücü alanında vasıfsızlaşma süreci yaşanmaya başlanmıştır.

Braverman gibi Andre Gorz da, fordizmden post-fordizme geçilmesiyle birlikte, istihdam alanındaki uygulamalar sonucunda yaşanan vasıfsızlaşma sorununa dikkat çekmiştir. Böylece, sınıf bilinci ve emek siyasetini üretebilme gücü, işçi sınıfının belirlenimi dışında gerçekleşmeye başlamıştır.⁹⁶ Tülin Öngen, bu örgütsüzleşme ve vasıfsızlaşma örneklerini yaratan dönemin özelliklerine bağlı ortaya çıkan sonuçları, "işsizlik, artan sömürü, iş koşullarının kötüleşmesi, sınıfın parçalanması ve atomizasyonu, sermayeye olan bağlılığın artması, sınıf bileşimindeki bozulma, türdeşliğin azalması, sınıf içi kutuplaşmanın derinleşmesi, örgütsüzleşme ve artan yabancılaşma"⁹⁷ olarak sıralamaktadır. Bu toplumsal sonuçlar ışığında Gorz'un, "geleneksel işçi sınıfı, artık ayrıcalıklı bir azınlıktan başka bir şey değildir ve nüfusun çoğunluğunu üretimden işin yok edilmesiyle atılmış işçilerin olmayan sınıfı"⁹⁸ şeklinde tasvir ettiği düşünceleri, bu yeni sömürü yapısını anlaşılır kılmaktadır.

Üretimin ademi merkezileştiği yeni dönemde, fabrikasyona dayalı çalışan kitlelerin istihdam anlayışında, ihtiyaca göre belirlenmiş sınırlı politikalar uygulanmaya başlanmasının sonucunda çok büyük bir hizmet sektörü doğmuştur. Buna bağlı olarak,

⁹³ Murray, **a.g.e.**, s. 58.

⁹⁴ Tülin Öngen, "İşçi Sınıfının Yapısı ve Mücadele Pratiklerini Belirleyen Nesnel Koşullar", **Sınıf Çalışmaları Sempozyumu, Türkiye Sınıf Yapısı ve Sınıf Hareketinde Arayışlar**, Der.: Başak Ergüder ve diğerleri, (İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları, 2005), s. 56.

⁹⁵ Şükrü Argın, "Kapitalist Toplumda İşin ve İşgücünün Kaderi: Fordizimden Post-Fordizme", **Birikim**, (Eylül/41, 1992), s. 390.

⁹⁶ **Aynı**, s. 395.

⁹⁷ Öngen, **a.g.e.**, s. 57.

⁹⁸ Argın, **a.g.e.**, s. 396.

hizmet sektöründe istihdam edilen kitleler, sömürünün en fazla yaşandığı bir sınıf dilimi olma özelliği taşımaktadır.⁹⁹ Bu sektörde istihdam edilen kitlelere uygulanan çalışma politikalarında, çalışma hayatını emekten yana düzenleyen iş güvencesi ve yasal haklar ortadan kalkmıştır.¹⁰⁰ Bu yoğun sömürü biçimi, özellikle üçüncü dünya ülkelerinde en uç noktasına ulaşmıştır. Çünkü, kapitalizmin görünmez kılmaya çabaladığı emperyalizm politikaları sonucu, dünyada bölgeler arası gelişmişlik düzeyinde önemli uçurumlar yaşanmaya başlanmıştır. Bu durumun temel nedeni, kapitalimizin küresel aktörleri üzerinden gelişmiş ülke sınıflarının çıkarlarını gözetilen politikaları, üçüncü dünya ülkelerine kabul ettirmesidir. Böylece, en yoğun sömürü üçüncü dünya ülkelerinde yaşanırken; böylece, bu ülkelerin hizmet sektöründe istihdam edilen sınıflar en yüksek sömürüye uğramaktadır.¹⁰¹

Sınıf anlayışının yerini sivil toplumcu mücadelelerin almaya başladığı post-fordist dönemde, modern çağlarda yükselen sınıf mücadelelerinin toplumsal dönüşümü gerçekleştirebileceğine olan inanç yok olmuştur. Kapitalizmin girdiği bu son dönem yapısal dönüşümünde, mücadele sivil toplum anlayışı ekseninde küçük parçacıklar halinde yürütülmeye başlanmıştır. Burada karşılaşılan temel sorun, bir sınıfın ve dönemin üretim ilişkilerinden doğan sömürü ve eşitsizlikler sonucu çözüm arayışı olarak sınıfsal mücadele anlayışı olmasından ziyade, sistemin parça parça dönüştürülmesini amaçlayan pasif bir mücadele biçimi şeklinde algılanmasıdır.¹⁰²

Bu yeni mücadele biçiminin ortaya çıkışını Urry şöyle açıklamaktadır: “Sivil toplumun görece sınıfsız kültürel biçimlerinin çağdaş toplum yaşamının yapılanmasındaki artan önemi, kısmen Batı kapitalizminin örgütsüzleşmesinden gelmektedir”¹⁰³ Böylece, Urry’ e göre, fordizimden, pot-fordizme geçilmesiyle, mücadelenin örgütlendiği dönem kapitalizminin sınıf ilişkileri ortadan kalkmaya başlamış ve “örgütlü kapitalizmin” yerini, *örgütsüzleştirilmiş* sınıf kültürüne bıraktığı bir döneme girilmiştir.¹⁰⁴

⁹⁹ “Theodore Zeldin, **İnsanlığın Mahrem Tarihi**, Çev.: Elif Özsayar, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1998)”, Dağtaş ve Dağtaş, **a.g.e.**, s. 49’deki alıntı.

¹⁰⁰ “A. Pollert, “Dismantling Flexibility”, **Capital and Class**, (1988)”, Suğur, **a.g.e.**, s. 145’deki alıntı.

¹⁰¹ Yıldırım Koç, **Batılı İşçi Sömürüye Ortak**, (Ankara: Bilgi Yayınevi, 2005), ss. 22-23.

¹⁰² Urry, **a.g.e.**, s. 103.

¹⁰³ **Aynı**, s. 104.

¹⁰⁴ **Aynı**, s. 104.

1.1.2. " 1 Mayıs İşçi Bayramı"nın Tarihsel Arkaplanı

İnsanlar doğayla girmiş olduğu mücadele sonrası, kendi geçim araçlarını üretmeye başladığı andan itibaren farklı üretim tarzlarını da geliştirmiştir. İnsanın doğayla girmiş olduğu bu mücadele, ilkel topluluk üretim tarzıyla başlamış ve ilk toplumsal eşitsizlikler de “toplumun zenginler ve yoksullar olarak ikiye bölünmesi, köle emeğinin sömürülmesi ya da sömürü ilişkilerinin daha da derinleşmiş olması”¹⁰⁵ bu üretim şeklinden başlayarak günümüz kapitalist toplumlarına kadar devam etmiştir. Bütün üretim ilişkileri, bu toplumsal eşitsizliklerin bir sonucu olarak ortaya çıkmış ve bu eşitsizliklerin bir sonucu olarak yok olmuştur. Ekonomik ve sosyal eşitsizlikler, sınıfsal çatışmayı arttırır ve egemen sınıf ilişkileri, her toplumsal dönemde ezilen sınıflar tarafından yeniden dönüştürülmüştür. Sınıf çatışmaları, günümüz kapitalist toplumlarının ortaya çıkmasında belirleyici etken olmuş ancak, sınıfsal karşıtlığın bir sonucu olarak kapitalist toplumun kendi içinde de varoluşunu sürdürmüştür. Bu yüzdendir ki, "1 Mayıs İşçi Bayramı" da, bu sınıfsal diyalektiğin bir sonucu olarak on dokuzuncu yüzyılın endüstriyel kapitalizm koşullarında ortaya çıkmış ve günümüze kadar işçi sınıfının daha insanca yaşama mücadelesi olarak evrensel bir sembol haline dönüşmüştür.

1.1.2.1. Dünyada 1 Mayıs İşçi Bayramı

“1 Mayıs İşçi Bayramı”, işçi sınıfının daha iyi yaşam koşulları elde edebilmek, çalışma şartlarını insanileştirebilmek amacıyla vermiş olduğu mücadelenin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. İngiltere’de yaşanan sanayi devrimi sonrası, kapitalizmin bir sistem olarak gelişmeye başladığı andan itibaren çalışma süresi gün ışığına göre ayarlanıyordu. Bir başka deyişle, işçiler sabah erken saatlerde işe başlıyor ve gün batımından önce iş bırakıyorlardı. Bu yüzden, çalışma süresi günün uzun geçtiği yaz dönemlerinde on beş- on altı saate kadar uzayabiliyordu.¹⁰⁶ Dolayısıyla, “1 Mayıs İşçi Bayramı” bu çalışma sürelerini daha insanca bir hale getirilmesi için verilmiş mücadelelerin sonucu olarak ortaya çıkmış ancak, işçi sınıfının istemleri çalışma sürelerinin düzenlenmesiyle sınırlı kalmamıştır. Bu bağlamda, kapitalizmin insanın yaşam alanını sınırlandırmaya devam ettiği her dönemde sınıfsal muhalefet, tepkisini “1

¹⁰⁵ Nikitin, a.g.e., s. 33.

¹⁰⁶ Erhan Kaplan, “1 Mayıs’ın Tarihsel Kökeni”, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=10992, (28 Nisan 2007), [3 Temmuz 2010].

Mayıs İşçi Bayramı” günlerinde dile getirmeye devam etmiştir.

İşçilerin egemen sınıflara karşı vermiş olduğu mücadelenin tarihini, sanayi devrimi sonrası İngiliz işçi sınıfının 1800’lü yılların başında Avam Kamarası'na karşı verdiği mücadeleye kadar götürmek mümkündür. İngiltere’de işçi hareketlerinin sanayi devriminin getirmiş olduğu kötü yaşam koşullarının bir sonucu olarak başladığını görüyoruz. İngiliz işçi sınıfı sendikalar etrafında örgütlenme hakkını elde ettiği andan itibaren, sanayi burjuvazisinin dayatmış olduğu çalışma ve yaşam koşullarına karşı mücadele etmeye de başlamıştır.¹⁰⁷

Bu nedenle İngiltere’deki on saatlik işgünü istemi, işçi sınıfının çalışma koşullarına yönelik burjuva sınıfına karşı verdiği ilk mücadele örneği olduğunu söyleyebiliriz. 1832 yılında ilk kez parlamentoya bir rapor halinde sunulan on saatlik işgünü istemi, 1833 yılında uygulamaya konan "Fabrika Yasası" ile yasallaşmış ve 9-18 yaş grubundaki çocukların çalışma koşullarında yeni düzenlemelere gidilmesini sağlamıştır.¹⁰⁸ Bu yasal düzenlemelerle 9-13 yaş arası çocukların günde dokuz, 14-18 yaş arası çocukların da çalıştırılma süreleri on iki saat ile sınırlandırılmıştır. İngiltere’de, çalışma koşullarına yönelik işçi sınıfının kazanımları adım adım gerçekleşmiş ve çocukların çalışma koşullarında yaşanan değişimler sonrası, 1844 yılında Fabrika Yasası'ndaki gece sözcüğünün kaldırılması ile gece vardiyası uygulaması son bulmuştur. Böylece, işçi sınıfı günlük çalışma süresini ilk kez fiilen on ile on iki saatlik çalışma süresiyle sınırlandırma hakkını kazanmıştır.¹⁰⁹

1.1.2.1.1. On Dokuzuncu Yüzyılda İşçi Bayramı

İşçi sınıfının çalışma koşullarına yönelik verdiği mücadele, İngiltere ile sınırlı kalmamış ve çalışma saatlerini sekiz saatlik süreyle sınırlandıran 1 Mayıs İşçi Bayramı ise on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) verilen mücadeleler sonrası kazanılmıştır. İş gününün sekiz saat ile sınırlandırılma istemi ise, ilk kez Avustralya’da ortaya çıkmış ve işçi sınıfı ilk kez bu talebin gerçekleşmesi için 21 Nisan 1856 tarihinde gösteriler düzenleyerek iş bırakmaya karar vermiştir.¹¹⁰ Ancak, bugünkü anlamıyla işçi sınıfının toplumsal taleplerini dile getirdiği

¹⁰⁷ Engels, 1997, **a.g.e.** , ss. 286-288.

¹⁰⁸ Aynı, s. 237.

¹⁰⁹ Aynı, ss. 238-242.

¹¹⁰ RosaLuksemburg,“1Mayıs’ınKökenleriNedir”http://www.marksist.com/ceviriler/1_mayisin_kokenleri_nedir.htm, (Şubat 1894), [3 Temmuz 2010].

“1 Mayıs İşçi Bayramı” günü ise, ABD’de hızlı sanayileşme sonrası yaşanan toplumsal gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.¹¹¹ Sanayileşmenin getirdiği bolluk dönemi sonrası yaşanan açlık, işsizlik ve çok uzun ve zor çalışma koşulları işçi sınıfının birlikte hareket etme düşüncesinde tarihsel bir değişimi ortaya çıkarmıştır.¹¹²

ABD’deki sekiz saatlik işgünü istemine yönelik girişilen sendikal mücadelede, Ulusal Emek Birliği’nin 1866 yılının Ağustos ayında toplanan Birinci Enternasyonel’den etkilenmesi belirleyici olmuştur. Çünkü, Ulusal Emek Birliği’nin kuruluş kongresindeki en önemli istemi olan günlük çalışma süresinin sekiz saat ile sınırlandırılma düşüncesi, Birinci Enternasyonel’in Cenevre Kongresi’nde alınan kararlarda “günlük yasal çalışma sınırı sekiz saati aşamaz” olarak ifadelendirilmiştir. İşçilerin çalışma sürelerinin sekiz saatlik süreyle sınırlandırılmasına yönelik ilk karar, Amerikan Emek Federasyonu’nun (AFL) 7 Ekim 1844 tarihinde gerçekleştirdiği dördüncü kongresinde alınmıştır. Bu karara göre federasyon, 1 Mayıs 1886 tarihinde, üye sendikaları grev amacıyla bir günlük iş bırakmaya yönelik tüzük değişikliğini uygulamaya zorlanmıştır.¹¹³ Çalışma süresinin sekiz saat ile sınırlandırılma talebi, pragmatik bir talep olmaktan öte, işçi sınıfının daha iyi ve insanca yaşama isteğidir. Girişilen bu mücadelenin en önemli istemi işgünü süresinin sekiz saate indirilmesiydi. Bu amaçla, 1886 yılında toplanan işçi kongresi sekiz saatlik işgününün yasalaşmasını istedi ve işçiler 1 Mayıs 1886 tarihini, isteklerinin egemen sınıflar tarafından kabul edilmesi için toplu grev ve eylem günü olarak belirlediler.¹¹⁴ Bu sınıfsal karşıtlık, tüm dünya ülkelerinde de kendi öznal koşullarını gözetken bir şekilde yürütülmüştür.¹¹⁵ Girişilen bu mücadelenin taleplerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

“Daha yüksek ücret, 8 veya 10 saatlik işgünü, yaşlılık ve hastalık gibi sosyal güvenlik önlemleri, çocuk ve kadın emeğinin kullanımına belirli sınırlar ve güvenceler getirilmesi, çok fazla olan iş kazalarında işverenin sorumluluğunun da tanınması, daha iyi konut ve yaşam olanakları.”¹¹⁶

Sekiz saatlik iş günü istemiyle genel grev günü olarak kararlaştırılan 1886 yılı 1

¹¹¹ 1 Mayıs’ın Doğuşu- Tek Bir Amaç İçin, Tek Bir Ordu Gibi / 8 Saat Çalışma ve Yeni Bir Dünya http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=2167, (05 Nisan 2005), [3 Temmuz 2010].

¹¹² Aynı

¹¹³ Kaplan,(28 Nisan 2007), **a.g.e.**, [3 Temmuz 2010]

¹¹⁴ Mehmet Erdemir, **İşçi Sınıfının Sömürüye ve Zulme Karşı Uluslararası Birlik ve Mücadele Günü 1 Mayıs** (İstanbul: Yeni Dünya, 1978), s. 13.

¹¹⁵ Yıldırım Koç, “1 Mayıs’ın Kaynağına İlişkin Yanlıklar”, Temmuz 1995, Türk-İş Dergisi.

¹¹⁶ Murat Belge, “I. Enternasyonel (Uluslararası İşçiler Derneği)”, **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, Cilt-I 1848-1871**,(İstanbul: İletişim Yayınları, 1988), s. 394.

Mayıs'ının ilk iki günü olaysız geçse de, sözü edilen tarih “kanlı 1 Mayıs” olarak belleklerde yer edinmiştir.¹¹⁷ Çünkü iki gün olaysız geçmesine rağmen, üçüncü gün polis işçilere şiddet uygulayarak onları sindirmeye çalışmış ve işçilerin üzerine ateş açması sonucu altı kişinin ölmesine neden olmuştur. Polisin şiddet yoluyla işçi örgütlerini sindirme girişimi yetersiz kalınca; egemen sınıflar, işçi önderlerini bu toplumsal çatışmadan sorumlu tutmuş ve dört işçi önderini idama mahkûm etmişlerdir.¹¹⁸

Albert Parsons, August Spies, Michael Schwap, Sam Fielden, Adolph Fischer, George Engen, Oscar Neede, Louise Ling gibi işçi önderleri ve sendikacılarla birlikte birçok işçi tutuklanmıştır. 21 Haziran tarihinde yapılan duruşmada idama mahkûm edilen A. Parsons, A. Fischer, G. Engen ve A. Spies isimli işçi önderlerinin infazı 11 Kasım 1887 yılında gerçekleşmiş ve diğer işçi önderlerinden O. Neede 15 yıla ve S. Fileden ile M. Schwap da ömür boyu hapse mahkûm olmuşlardır.¹¹⁹

1 Mayıs 1886 tarihinde yaşanan bu gelişmelerden üç yıl sonra toplanan II. Enternasyonel’de, 1 Mayıs, “dünya işçilerinin birlik, dayanışma ve mücadele günü” olarak kabul edilmiştir. İşçiler, her 1 Mayıs’ta biraraya gelmiş ve daha iyi yaşayabilmek için sınıf mücadelesini egemen sınıflara duyurmuştur.¹²⁰ Amerika’da verilen mücadeleler sonrası kazanılan 1 Mayıs İşçi Bayramı, on dokuzuncu yüzyılın son on yıllık diliminde Alman işçi sınıfının kararlılığı neticesinde, Avrupa’nın birçok ülkesinde de fiziki baskı politikalarına maruz kalmasına karşın kutlanmaya başlanmıştır.¹²¹ Bu tarihten itibaren 1 Mayıs, bütün dünyada işçilerin mücadelesinin bir simgesi olarak kutlanmıştır. Yüz yılı aşan bir sürede, 1 Mayıslar’da örgütlenen mücadele kültürü, dönemin baskın ideolojilerine karşı muhalif bir hegemonya mücadelesini hayata geçirmiştir. Lenin bu mücadele gününü şu şekilde tasvir etmiştir:

“1 Mayıs, bütün ülkelerin işçilerinin sınıf-bilinçli bir hayata uyanışlarını, insanın insan üzerindeki her türlü zulüm ve baskısına karşı mücadelelerindeki dayanışmalarını, emekçi milyonların açlık, yoksulluk ve aşağılanmadan kurtulmak için yürüttükleri mücadelelerini kutladıkları gün. Bu büyük mücadelede iki dünya karşı karşıya duruyor: sermayenin dünyasına karşı emeğin dünyası; sömürünün ve köleliğin dünyasına karşı kardeşliğin ve özgürlüğün dünyası.”¹²²

¹¹⁷ **Haydi 1 Mayıs’a** (Ankara: Temel Yayınları, 1979), s. 29.

¹¹⁸ Vladimir Ilyiç Lenin vd., **1 Mayıs**, (İstanbul: Günce Yayınları, 1976), s. 8.

¹¹⁹ **1 Mayıs 1990 Harbiye Direnişi Savunmalar-Belgeler** (İstanbul: Umut Yayıncılık), ss. 12-13.

¹²⁰ Güreli, **a.g.e.**, ss. 10-11.

¹²¹ Dieter Fricke, **1 Mayıs’ın Kısa Tarihi**, Çev.: Dilek Yıldız, (İstanbul: Umut Yayıncılık, 2008), s. 54.

¹²² Vladimir Ilyiç Lenin, “1 Mayıs”, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=30439, (Nisan 1904),

1.1.2.1.2. Yirminci Yüzyılda İşçi Bayramı

Yirminci yüzyılda da, 1 Mayıs İşçi Bayramı'nın ideolojik mücadelesi, dünyada çalışma sürelerinin günde 8, haftada 48 saat ile sınırlandırmasında önemli bir role sahip olmuş ve dünyanın birçok ülkesinde bu kazanımlar, uluslararası sözleşmeler ile güvence altına alınmıştır.¹²³ Bu kazanımlar, ilk kez 1919 yılında imzalanan Versailles Barış Antlaşması'nda yer alarak; günlük çalışma süresine sekiz saat, haftalık çalışma süresine de 48 saat sınırlılığı getirilmiştir. Böylece işçi sınıfı, haftada pazar tam gün olmak üzere, ilk kez bütün gün tatil yapabilme hakkını elde etmiştir.¹²⁴ Bu mücadelede, yalnızca iş saatlerinin sınırlandırılması ve ücretlere yönelik isteklerle yetinilmemiş ve 1 Mayıs'lar; kapitalizmin sömürü koşullarına karşı, işçi sınıfının birliğinin, aynı amaç etrafında, aynı amaçla yoğunlaşarak, sınıfsal kurtuluşlarının kapitalizmin yerle bir edilmesiyle mümkün kılınacağı bilincine ulaştığı günler olmuştur. Dolayısıyla bu durum, emek ile sermaye arasındaki uzlaşmazlık ve sınıf mücadelesinin geniş işçi kitlelerini bir sınıf olarak kitleleştirdiği anlamına gelmektedir.¹²⁵

Sınıf mücadelesinde gösterilen ilerlemeler sonrası, devletin kitleler üzerindeki baskı siyasetinde de acımasızca bir artış yaşanmıştır. Özellikle, sınıf mücadelesinin yükseldiği ülkelerde kitlesel can kayıplarının yaşanmaya başladığını görüyoruz. Örneğin, Rusya'da 1905 yılında kutlanan 1 Mayıs'ta askerler yüzlerce kişiyi katletmiş, benzer örnekler 1909 yılında Arjantin'de, 1926 yılında da İtalya'da yaşanmıştır. Özellikle, ekonomik bunalımın yaşandığı İkinci Dünya Savaşı yıllarında bu gibi örnekler daha şiddetli bir şekilde devam etmiştir.¹²⁶

Yirminci yüzyılın ortalarında kutlanan 1 Mayıs'larda ise, 1930'lu yıllarda yükselen ve açılımlarını İkinci Dünya Savaşı'yla birlikte ortaya koyan faşizme karşı demokratik haklar yönünde mücadele verilmiştir. Hitler, Mussolini ve Franko'cu faşist iktidarlara karşı ortak bir dayanışma sergilenmiştir. 1970'li yıllarda ise, 1 Mayıs alanlarında işçiler ekonomik taleplerin yanı sıra; Vietnam üzerindeki Amerikan emperyalizmi ve Yunanistan ile Şili'de kurulan anti-demokratik rejimlere tepki

[18 Mayıs 2010].

¹²³ DİSK, Sosyal İş, "Değişmeyen talep: "İnsanca çalışma süresi", http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=30436, (30 Nisan 2010), [18 Mayıs 2010].

¹²⁴ Aziz Çelik ve Zafer Aydın, "Gelenekten Geleceğe 1 MAYIS: 1886-2007", www.kristalis.org.tr/aa_dokuman/1_mayis_gelenekten_gelecege_2006.doc, (2006), [18.05.2010.], s.5.

¹²⁵ "1 Mayıs", *Devrimci Yol Dergisi*, (Sayı 2, 15 Mayıs 1977), s. 16.

¹²⁶ Ömer Özer, "Kazanılmış Hakların Tersine Çevrilmesi: 1 Mayıs 1996 Olaylarının Türk Basımında Sunumu", *Gazi İletişim Dergisi*, (Sayı 9, 2001), s. 109.

göstermiştir.¹²⁷

1.1.2.2. Türkiye’de İşçi Sınıfının Tarihi ve 1 Mayıs İşçi Bayramı

Türkiye’de 1 Mayıs İşçi Bayramı’nın tarihselliğinin, Türk modernleşmesiyle ortak bir süreklilik sergilediğini söyleyebiliriz. Türkiye’de burjuva devrimi ve buna bağlı olarak gelişen kapitalist sistemin kurumsallaşma süreci ve sınıf yapısı, on dokuzuncu yüzyıl Osmanlı devletinin toplum yapısında yaşanan değişimlerin incelenmesi ile anlaşılabilir. Dolayısıyla bu çalışmada, toplumsal dönüşümün temel dinamikleri Cumhuriyet dönemi siyasal gelişmeleri ve 12 Eylül askeri darbesi sonrası yaşanan demokratikleşme girişimleriyle sınırlı tutulmamıştır. Çünkü, modern anlamda bir toplumsal yapının inşasını anlayabilmek, o toplumun iktisadi ve siyasi tarihselliğini kapsayan bir eleştiriyi ortaya koymakla mümkündür. Sungur Savran’ın da belirttiği gibi, “Türkiye Cumhuriyeti’nin tarihi, kapitalizmin bu topraklarda yerleşmesinin, gelişmesinin ve çelişkilerinin sınıf mücadeleleri tarafından biçimlendirilmiş tarihidir.”¹²⁸

Bu bağlamda, Türkiye’de 1 Mayıs İşçi Bayramı’nın tarihselliği bir yönüyle modernleşme tarihinin kapsamında yer alarak ortaya çıkmış ve dolayısıyla Türkiye’de olaylı “1 Mayıs 1977 İşçi Bayramı”na yazılı basında nasıl yer verildiğinin analizini gerçekleştiren bu çalışmada, Savran’ın yaptığı bu tespit göz önünde bulundurulmuştur. Bu yüzden Osmanlı devletinin son döneminden başlanarak dört başlık altında, Türkiye’de işçi sınıfının yapısı ve 1 Mayıs İşçi Bayramı’nın göstermiş olduğu tarihsel gelişim süreci irdelenmiştir.

1.1.2.1.1. Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde İşçi Sınıfı

Osmanlı Devleti açısından on dokuzuncu yüzyıl, hem siyasal olarak bir iç mücadele alanı olma hem de miliyetçiliğe dayalı bir parçalanmışlık özelliği göstermektedir. Sened-i İttifak’tan başlayan siyasal düzenlemelerle, padişahın iktidarı üzerinde kısıtlamalara gidilmiş ve toplumun genelini kapsayan temel hak ve özgürlüklerin kazanılması yoluyla, burjuva toplumuna yönelik adımların atılması

¹²⁷ **1 Mayıs ’79 İşçi Sınıfı Affetmeyecek Ve Unutmayacaktır** (İstanbul: Türkiye İşçi Partisi Yayınları, 1980), ss. 9-10.

¹²⁸ Sungur Savran, “20. Yüzyılın Politik Mirası”, **Sürekli Kriz Politikaları, Türkiye’de Sınıf İdeoloji ve Devlet**, Der: Neşecan Balkan ve Sungur Savran, (İstanbul: Metis Yayınları, 2004), s. 15.

sağlanmıştır.¹²⁹ Ancak, bu dönemde Osmanlı devletinde özel mülkiyet ilişkilerine dayalı yeni bir toprak sisteminin gelişmeye ve Osmanlı sınıf yapısında bazı dönüşümlerin yaşanmaya başlanmasıysa, gerçek anlamda Türkiye’de burjuva toplumunun temellerini oluşturmuştur.¹³⁰

Osmanlı toplumu, çağının Batı’lı feodal toplumlarının sınıfsal yapısından farklı olarak, meşruluğunu büyük toprak sahibi ile köylü emeğinin birbirine karşıtlığından sağlamıyordu. Osmanlı devletinde, devletin tüm siyasi nüfuzunu kullanma yetkisine sahip sınıflar üstü bir sınıfın varlığından söz etmek gereklidir.¹³¹ Çünkü, Osmanlı devleti, Çağlar Keyder’in de belirttiği gibi, “Batı feodalizminden farklı bu sınıf yapısından ortaya çıkan devletin ve üretiminin niteliğinden ötürü”¹³² feodal bir toplum olarak kabul edilemez. Bürokratik bir sınıfın çıkarlarına göre belirlenmiş Osmanlı devlet yapısını Niyazi Berkes, despotik bir sistem olarak tanımlamış ve bu sistemde siyasi nüfuzun devletliler sınıfının elinde toplandığını vurgulamıştır.¹³³

Berkes’in devletliler olarak tanımladığı egemen sınıf yapısını, Keyder ise, üretilen değerlerin fazlasının hangi sınıflar arasında, nasıl bir paylaşım ilişkisi gösterdiği ile anlaşılabilirliğini söylemiştir. Keyder’e göre, bu ilişki, devletin üst makamlarında görevli memurların oluşturduğu bürokratik bir sınıf ile köylü üreticilerin oluşturduğu sınıf arasındaki ilişkidir.¹³⁴ Bir başka deyişle, Keyder, memurların Osmanlı devlet yapısı içerisindeki konumları ve bölüşüm ilişkilerindeki ayrıcalıklı nüfusu sonucunda, bir sınıf oluşturduklarını söylemektedir.¹³⁵

Osmanlı liman kentlerinin bir ticaret merkezine dönüşmesiyle Batı merkezli meta üretim zincirinin Osmanlı coğrafyasına yayılmaya başlamış olması, tüccar sınıfının özel mülkiyet haklarını kazanmasına neden olmuştur.¹³⁶ Osmanlı sınıf yapısı, üretilen artığa el koymada devletli sınıfa karşı tüccar sınıfının doğmasıyla değişmeye başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nun Batı eksenli modernist dönüşümünün ardında bu sınıf

¹²⁹ Yüksel Işık, **Osmanlıdan Günümüze İşçi Hareketinin Evrimi (1876-1994)**, (Ankara: Öteki Yayınevi, 1995), s.14

¹³⁰ Sungur Savran, **Türkiyede Sınıf Mücadeleleri Cilt I: 1919-1980**, (İstanbul: Kardelen Yayınları, 1992), s. 22.

¹³¹ Niyazi Berkes, **100 Soruda Türkiye İktisat Tarihi**, (İkinci Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi), ss. 25-35.

¹³² Çağlar Keyder, **Türkiye’de Devlet ve Sınıflar**, (Dördüncü Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 1995), s. 15.

¹³³ Berkes, **a.g.e.**, s. 55.

¹³⁴ Keyder, **a.g.e.**, s. 39.

¹³⁵ Aynı, s. 40.

¹³⁶ Savran, **a.g.e.**, ss.23-24

karşıtlığı bulunmaktadır. Ancak bu dönüşüm, Batı toplumlarında yaşandığı şekliyle aşağıdan yukarıya doğru gerçekleşmemiştir. Osmanlı devletinde Batı kapitalizmine entegre süreci, bürokratların iktisadi ve ideolojik iktidarlarını devam ettirebilmek amacıyla, egemen bürokratlar sınıfı tarafından gerçekleştirilmiş tepeden aşağıya doğru yaşanan bir devrim özelliği taşımaktadır.¹³⁷

Türkiye burjuva devriminin, Batı burjuva devrimlerinden farklı olarak tepeden gerçekleştirilen bir devrim olmasını Korkut Boratav üç nedenle açıklamıştır: Osmanlı İmparatorluğu'nun yarı sömürge durumu, bu dönemde imparatorluğa karşı yükselen milliyetçi dalga ve ulusal burjuvazinin devrimi gerçekleştirebilecek nitelikli bir yapısının bulunmaması. Bu dönemde, ticarete dayalı da olsa bir burjuva sınıftan söz etmek mümkün olabilir. Ancak bu sınıfın, sanayi devrimiyle büyük sermayeye dönüşmemiş olması ve ticari burjuvazinin sınıf yapısının ulusal bir temele dayanmıyor oluşu, toplumsal dönüşüme yönelik ilk devrimci girişimin, Osmanlı bürokratları tarafından gerçekleştirilmiş Jön Türk hareketi olarak kabul görmesine neden olmuştur.¹³⁸

Osmanlı bürokrasisinin seçkin kadrolarının oluşturduğu Jön Türk hareketi, 1908 yılında iktidarı ele geçirdikleri andan itibaren, Osmanlı devletinin siyasal sürekliliğinin sonlanması gerektiği düşüncesiyle, milli demokratik burjuva devrimini gerçekleştirmeye yönelik ilk ve başarısız bir girişim olmuştur.¹³⁹ Bu yönüyle Boratav, Jön Türk hareketini, “eksik kalmış bir burjuva demokratik devrimi” ve “ulusal kapitalizm doğrultusunda atılan ilk ve çekingen adımlar”¹⁴⁰ olarak değerlendirmiştir.

Osmanlı devletinin on dokuzuncu yüzyılda yukarıda genel hatlarıyla tartıştığımız toplumsal dönüşümü sürecinde, bir işçi sınıfının varlığından ve işçi sınıfı örgütlenmesinden söz etmek mümkündür. Jön Türk'lerin siyasal iktidara egemen olduğu yıllarda, somut bir işçi sınıfının varlığı belirgin bir hal almıştır. 1910 yılına gelindiğinde, örgütlü işçi sınıfı sayısının 125 bin ile 150 bin arasında olduğu tahmin edilmektedir.¹⁴¹ Osmanlı devletinde işçi sınıfının ortaya çıkışı iki şekilde yaşanmıştır: Bunlardan ilki, loncaya dayalı geleneksel üretimde istihdam olan kitlelerin, makineye

¹³⁷ Keyder, **a.g.e.** , ss. 41-44

¹³⁸ Korkut Boratav, **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2007**, (On İkinci Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2008), ss. 22-23.

¹³⁹ Savran, 1992, **a.g.e.** , s. 28.

¹⁴⁰ Boratav, **a.g.e.** , s. 21.

¹⁴¹ Haşim Kanar, **Türkiye'de Sınıfların Dünü Bugünü Yarını**, (Ankara: Doruk Yayıncılık, 1998), s. 25.

dayalı küçük fabrika üretiminin yangınlaşmaya başlaması sonucu proleterleşmeleridir.¹⁴² İkinci süreç ise, toprak mülkiyetinde yaşanan özel mülkiyet temelli dönüşümün ardından; toprağa dayalı üreticinin, mülksüzleşmesi sonucu proleterleşmesi şeklinde olmuştur.¹⁴³

Osmanlı devletinde mülksüzleştirilmiş işçi sınıfı, on dokuzuncu yüzyılın son döneminden itibaren, egemen sınıflar ile kendi sınıfsal çıkarlarını korumaya yönelik farklı eylem biçimleriyle bir karşıtlık halinde bulunmuştur. İşçiler, imparatorluğun özellikle liman kentlerinde, sendikal örgütlülük, grevler ve 1 Mayıs kutlamalarıyla bu yöndeki eylemliliklerini sürdürmüşlerdir. Ameleperver ve Osmanlı Amele Cemiyeti dernekleriyle başlayan örgütlenme süreci, 1908 yılı sonrasında artarak sınıf temelli sosyalist bir düşünce etrafında örgütlenerek devam etmiştir.¹⁴⁴

Türkiye’de, “1 Mayıs İşçi Bayramı” ilk kez 1906 yılında kutlanmış ve iktidara 1908 yılında Jön Türk hareketinin gelmesiyle birlikte; 1909, 1910 ve 1911 yıllarında kutlamalar artarak Cumhuriyet dönemine kadar devam etmiştir.¹⁴⁵ İşçi sınıfının bu eylemlilik durumunda, Jön Türk hareketinin, yasal olarak işçilere tanıdığı dernek kurmaya yönelik Cemiyetler Kanunu’nu kabul etmesi sonrasında bir artış yaşanmıştır. Ancak, aynı siyasal iktidar, işçilerin direncini kırmaya yönelik her türlü şiddete varan baskı aygıtını kullanmayı da kendisinde meşru görmüştür.¹⁴⁶

1.1.2.1.2. Cumhuriyet’in Tek Partili Döneminde İşçi Sınıfı

Türkiye’de Kemalist devrim, Jön Türk hareketinin yarım bıraktığı tavandan tabana gerçekleşen burjuva devrimini sonlandırmaya yönelik atılmış ikinci ve sonuçları itibariyle başarılı bir adım olmuştur. Osmanlı devlet bürokrasisinin oluşturduğu yeni sınıf yapısı, emperyalist güçlere karşı girişilen kurtuluş mücadelesinin ardından, Batı

¹⁴² Aynı, s. 16.

¹⁴³ Kurthan Fişek, **Türkiye’de Kapitalizmin Gelişmesi ve İşçi Sınıfı**, (Ankara: Doğan Yayınevi, 1969), s. 37.

¹⁴⁴ Ahmet Makal, **Osmanlı İmparatorluğunda Çalışma İlişkileri: 1850-1920**, (Ankara: İmge Kitabevi, 1997), ss. 243-246. Ancak Osmanlı devletinin son dönemindeki işçi sınıfı yapısı ve örgütlülüğü, kapitalizmin egemen olduğu modern toplumlardaki işçi sınıfı yapısı ve örgütlenmesiyle karıştırılmamalıdır. Çünkü, bu dönemdeki hem nicel hem de nitel olarak işçi sınıfının varlığı, sanayi proleteryasının özelliklerini barındırmamaktadır. Ayrıca, işçi örgütlülüğü açısından da, dönemin işçi sınıfının örgütsel yapısının kurumsal bir özelliğe (bu elbette işçi sınıfının örgütsüzlüğü anlamına gelmemektedir) sahip olmadığı açıktır. Bkz. Makal, **a.g.e.**, ss. 240-242.

¹⁴⁵ Erdemir, **a.g.e.**, s. 26.

¹⁴⁶ Kemal Sülker, **100 Soruda Türkiye’de İşçi Hareketleri**, (İkinci Baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1973), s. 16.

kapitalizmiyle bütünleşmeye yönelik tepeden gerçekleştirilen bir devrimi hayata geçirmiştir. Bu nedenle, Jön Türk hareketiyle başlayan ve cumhuriyet dönemiyle evrilen Kemalist devrimin özellikleri, Osmanlı devletinin son dönemlerinde başlayan sınıfsal karşıtlıkta aranması ile anlaşılabilir.¹⁴⁷ Bu yönüyle, Türk burjuva devriminin özelliğini Savran, sosyal evrimini tamamlayamamış politik bir devrim süreci olarak tanımlamıştır:

“Verili düzene karşı, düzenin olağan kanallarının dışından kaynaklanan kitlesel bir hareketlenmenin eski devleti yıkarak yeni bir devlet kurması anlamında devrim, kimi zaman etkileri açısından politik alanla sınırlı kalabilir. Buna karşılık, politik alanın ötesine geçerek toplumsal ilişkileri yeniden düzenleyen, üretim ilişkilerine varana dek toplumun yeniden üretim tarzını kökünden sarsan devrimler de mevcuttur tarihte. İşte politik alanla sınırlı kalan devrimlere politik devrim, toplumun baştan aşağı yeniden-düzenlenmesinin yolunu açan devrimlere ise sosyal devrim denmesinin nedeni budur.”¹⁴⁸

Cumhuriyet dönemi siyasetinin temel özelliğinin, Savran’ın da vurguladığı, Türkiye burjuva devriminin eksik kalan sosyal devrim yönünün tamamlanması olarak görebiliriz. Sosyal devrimin sonlandırılmasına yönelik, birbirinden farklı dönemsel özellikleri barındıran Cumhuriyet dönemi ekonomi politikalarının sonucu olarak Türkiye’de, kapitalistleşmeye dayalı yeni bir devletin ve milli temellere dayalı bir sermaye burjuvazisinin yaratılmak istendiğini söyleyebiliriz. Gencay Şaylan bu süreci; “yukarıdan aşağıya doğru bilime dayalı toplumu modernleştirme” süreci olarak tanımlamıştır.¹⁴⁹

Serbest piyasa ekonomisinin uygulamaya konduğu Cumhuriyet döneminin ilk yıllarından itibaren devletin politikası, hiçbir ayrıcalık tanınmaksızın yabancı sermayenin sağlayacağı olanaklar üzerinden Türkiye’de yerli sermayeyi kalkındırmaya yönelik bir girişim olmuştur. Ancak bu amaç, dönemin hem dışsal hem de içsel nedenlerinden ötürü başarıya ulaşamamıştır ve Türkiye’de sanayileşme ve yerli sanayi sermayesinin olgunlaşması, 1930’lu yıllarla başlayan, “devletçilik” ve “korumacılık” politikalarıyla mümkün kılınabilmiştir.¹⁵⁰ Türkiye’de devletçi kapitalizm dönemine geçişi, dönemin *1929 ekonomik bunalımı* hızlandırmıştır. Dünyada yaşanan krizin Türkiye’ye yansımalarının sorumlusu olarak yabancı sermayenin varlığı kabul edilmiş

¹⁴⁷ Çiler Dursun, “Türkiye İşçi Sınıfı Kimliğinin Medyada Temsili:1970-1997”, **Haber Hakikat İktidar İlişkisi**, Der.: Çiler Dursun, (Ankara : Elips Kitap, 2004), s. 325.

¹⁴⁸ Savran, 1992, **a.g.e.**, s. 42.

¹⁴⁹ Gencay Şaylan, **Türkiye’de Kapitalizm Bürokrasi, ve Siyasal İdeoloji**, (Ankara: Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, 1974), s. 74.

¹⁵⁰ Boratav, **a.g.e.**, ss. 61-65.

ve Türkiye’de adım adım içe dönük bir ekonomiye geçişin olanakları sağlanmıştır.¹⁵¹ Bu amaçla, 1930 yılından itibaren devletçilik politikalarına yönelik Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsaları Kanunu ve Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu çıkartılmış ve devlet eliyle kapitalistleşmeye yönelik atılımlara hız verilmiştir.¹⁵² Bu politikalar sonrası, Türkiye’de bir burjuva sınıfının yaratıldığını ve bu sınıfın Demokrat Parti (DP) dönemi politikalarıyla birlikte orta ve küçük burjuvazinin yaşam alanlarını tehdit eden tekelci bir sermayeye dönüştüğünü söyleyebiliriz.¹⁵³

Bu gelişmelerin yanı sıra, Cumhuriyet dönemi ekonomi politikaları işçi sınıfının da fiziki özelliklerinde önemli değişimleri beraberinde getirmiştir. Sanayi işçisinin 1961 yılına kadar 1.2 milyon emek gücüne ulaştığından söz edilebilir. Ancak işçi sınıfındaki sayısal büyüme, işçi sınıfının yaşam koşullarına (ücretlere % 64’lük bir artış yapılmasına rağmen, bu artışlar hayat pahalılığından dolayı ancak % 4.6’ya eşittir) yansımamıştır.¹⁵⁴ Ancak, nicel olarak büyüyen işçi sınıfına yönelik Cumhuriyet döneminin ideolojik uygulamaları; işçi sınıfının, dönemin sosyalist sol siyaset ile kuracağı iletişim kanallarının engellenmesine yönelik olmuştur. Bu amaçla, korporatizm uygulaması ile sınıfsal farklılıkların yerine, bütün sınıfların üzerinde devletin bir sınıf olarak varlığının hissettirilmesi amaçlanmıştır.¹⁵⁵ Ahmet Makal’a göre, işçi sınıfının, sınıf esasına dayalı örgütlenmesinin önlenmesine yönelik bu süreç, Türkiye’de Batı Avrupa ülkelerindeki “liberal korporatizm” anlayışından farklı olarak, “devlet korporatizm”i uygulamasıyla hayata geçirilmiştir.¹⁵⁶

Devletin işçi sınıfı üzerindeki baskıcı siyaset anlayışı, Teşkilat-ı Esasiye kanunu ile başlamış ve işçilerin örgütlenmesine yönelik yapılan tüm düzenlemeler ile daha da

¹⁵¹ Keyder, **a.g.e.**, s. 136.

¹⁵² Kurthan Fişek, **Türkiye’de Devlet-İşçi İlişkiler Açısından Devlete Karşı Grevlerin Kritik Tahlili**, (Ankara: Sevinç Matbaası, 1969), s. 38.

¹⁵³ A. Şnurov ve Y. Rozaliyev, **Türkiye’de Kapitalistleşme ve Sınıf Kavgaları**, Çev: Güneş Bozkaya (İstanbul: Ant Yayınları, 1970), s. 89.

¹⁵⁴ Tüm İktisatçılar Birliği, **Türkiye İşçi Sınıf ve Mücadeleleri Tarihi**, (Ankara: Maya matbaacılık, 1976), ss. 85-95. Cumhuriyet dönemi politikaları, işçi sınıfının fiziki yapısında önemli değişimleri beraberinde getirmiş olsa da, buradan hareketle bu dönemde, işçi sınıfı açısından kendinde bir sınıf pratiğinin gerçekleştiği sonucunu çıkartamayız. Özellikle, işçi kesiminde süreklilik arz eden nitelikli bir işgücü yapısının oluşturulamaması sorununa, işçi sınıfı üzerindeki feodal toplum anlayışından beslenen gerici düşüncelerin eklenmesi, sınıf pratiğinin yaşanmamasında belirleyici olmuştur. Bkz. Ahmet Makal, **Ameleden İşçiye Erken Cumhuriyet Dönemi Emek Tarihi Çalışmaları**, (Ankara: İletişim Yayınları, 2007), ss. 127-128.

¹⁵⁵ Feroz Ahmad, “Cumhuriyet Türkiye’sinde Sınıf Bilincinin Oluşması 1923-1940”, **Osmanlı’dan Cumhuriyet Türkiye’sine İşçiler 1839-1950**, Der.: D. Quataert ve E. J. Zürcher, Çev.: Cahide Ekiz, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 145.

¹⁵⁶ Makal, 2007, **a.g.e.**, ss. 79-82.

totaliter bir yapıya bürünerek devam etmiştir. Cumhuriyet döneminde uygulamaya konan Takrir-i Sükun Yasası, 1936 İş Yasası, Cemiyetler Yasası ile işçilerin örgütlü talepleri üzerinde devlet baskısı hissettirilerek sindirilmek istenmiştir.¹⁵⁷ Savaş yıllarına doğru, devletçilik uygulaması en üst noktasına “Milli Koruma Kanunu” ile baskıcı bir yönetim anlayışına ulaşmıştır. Bu dönemde devlet, rejim karşıtı her düşüncüyü bir tehdit olarak gören totaliter bir yapıya bürünmüştür.¹⁵⁸ Yüksel Işık’a göre:

“İşçiler hiç bir biçimde, asgari hak ve taleplerini gerçekleştiremez, yaşam koşullarını tutturamaz olmuşlardı. Ücretlerdeki düşüş; savaş koşullarından yaygınlaşan vurgun ve karaborsayla birleşince, çalışanların dünyası zindana dönmüştür. Bütün bunlar olup biterken, üstüne üstlük çalışma sürelerini uzatma yetkisini alan hükümet, kanunu sonuna kadar kullanmıştır. Kadın ve çocukların gece ve ağır işlerde çalıştırılması gibi iş yaşamında trajik durumlar yaşanmıştır. Çocuk kaybının en yüksek olduğu dönem bu dönemdir.”¹⁵⁹

Cumhuriyetin ilk yıllarında işçi sınıfı, hem Birinci Dünya Savaşı’yla başlayan anti-emperyalist mücadeleye aktif katılımıyla hem de 1 Mayıs alanlarında anti-emperyalist bir duruş sergileyerek tepkisini dile getirmiştir.¹⁶⁰ Türkiye’de ilk kitlesel “1 Mayıs”, 1921 yılında yaşanmış ve 1925 yılına kadar Kemalist iktidarın baskı politikalarına rağmen, “1 Mayıs”lar kutlanmaya devam etmiştir. 1923 yılında, Türkiye İşçi ve Çiftçi Fırkası’nın öncülüğünde kutlanan 1 Mayıs sonrası, partinin önde gelen isimleri tutuklanmış ve 1924 yılı 1 Mayıs kutlamaları ise engellenmeye çalışılmasına rağmen, kitlesel olarak olmasa da kutlanmıştır.¹⁶¹ Türkiye’deki bürokrasiye dayalı iktidar, işçi sınıfına “1 Mayıslar”ın ideolojik anlamını unutturmak amacıyla, “İşçi Bayramı”nı, 1925 yılında “bahar ve çiçek bayramı” olarak değiştirmiş ve Cumhuriyet döneminde işçi sınıfının yaşamış olduğu ekonomik ve politik baskının sonucunda “1 Mayıs”lar, bazı cılız örneklerine rastlansa da, 1976 yılına kadar işçi sınıfının kitlesel olarak mücadele gösterdiği bir alan haline dönüşmemiştir.¹⁶²

¹⁵⁷ Işık, **a.g.e.**, ss. 77-107.

¹⁵⁸ Keyder, **a.g.e.**, s. 139.

¹⁵⁹ Işık, **a.g.e.**, s. 108.

¹⁶⁰ Kanar, **a.g.e.** ss. 48-49. ve Oya Sencer, **Türkiye’de İşçi Sınıfı: Doğuşu ve Yapısı**, (İstanbul: Haora Kitaevi, 1969), s. 242.

¹⁶¹ Mehmet Şehmus Güzel, “Cumhuriyet Türkiye’sinde İşçi Hareketleri”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi Cilt 7**, Der: Murat Belge (İstanbul: İletişim Yayınları, 1983), s. 1858.

¹⁶² Ahmad, **a.g.e.**, s. 145.

1.1.2.1.3. Çok Partili Döneme Geçişten (1945-1950) 12 Eylül 1980 Askeri Darbesine Uzanan Süreçte İşçi Sınıfı

Türkiye, 1946 yılından itibaren hem siyasi hem de iktisadi olarak farklı özellikleri içeren yeni bir döneme geçiş yapmıştır. Bu dönemin özelliği, çok partili dönemle birlikte siyasal anlamda Batı liberal demokrasileriyle bir bütünleşme ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında uygulamaya konmak istenen serbest piyasa ekonomisinin yeniden denenme süreci olmasıdır.¹⁶³ Cumhuriyet dönemi devletçilik politikalarıyla büyüyen yeni sanayi ve tarım sermayesinin çıkarlarını tehdit eden tek parti uygulamaları, bu çok partili döneme geçişte belirleyici olmuştur. Bir başka deyişle, Türkiye'de çok partili döneme geçilmesinin ardındaki nedenleri, egemen sınıflar arasında yaşanan çıkar çatışmaları ile açıklamak mümkündür.¹⁶⁴ Bu yönüyle, bu döneme geçiş, devletçilik yıllarının olgunlaştırdığı sanayi burjuvazisinin bürokrasiye başkaldırısı olarak okunabilir.¹⁶⁵ Türkiye gibi Batı modernleşmesinden kendi toplumsal yapısına özgü bir gelişim süreci yaşamış ülkelerde, liberal ekonomi ve siyaset anlayışının dünya sermayesine hizmet etmesinden dolayı ülkenin bir geri kalmışlık sürecine sürüklendiğini söylemek gerekmektedir. Çünkü, eşit rekabet koşullarına sahip olmayan gelişmiş ülkeler az gelişmiş ülkeler üzerinde yaratıkları yeni sömürgecilik politikaları sonucu, tüm toplumsal sınıfları kapsayan bir kalkınma yaşarken; üçüncü dünya ülkeleri geri kalmışlığa sürüklenmektedir.¹⁶⁶ Dolayısıyla, Demokrat Parti (DP) gibi Türkiye'deki sağ liberal siyasetlere geçişi bu noktadan değerlendirmek gerekir.

Çok partili yılların siyasi beklentisi bir demokratikleşme açılımı olarak düşünülse de, döneme 1950'li yılların sonuna doğru, DP iktidarının despotik tavırları damgasını vurmuştur. Siyasal özgürlüklerin ve muhalefetin tek partili dönem politikalarına benzer bir yöntemle sindirilmek istendiği bu dönemin siyasal gelişmeleri, 27 Mayıs askeri

¹⁶³ Sina Akşin, "Türk Toplumunun Geçirdiği Değişikliklerin Taslağı", **Türkiye Tarihi 4: Çağdaş Türkiye 1908-1980**, Der: Sina Akşin, (Ankara: Cem Yayınevi, 1987), s. 311. Türkiye'de, çok partili döneme geçilmesiyle, demokratikleşmeye yönelik bir siyasal dönüşüm süreci yaşanmıştır. Ancak, bu demokrasi anlayışı Batı demokrasilerinden farklı olarak sürekli bir siyasal iktidar baskısına maruz kalmış, sınırlı bir demokratikleşme süreci özelliğine sahiptir. Siyasal baskı, demokratikleşme girişimlerinin başında, özellikle sosyalist düşünceye yönelik bir baskı siyasetine dönüşmüş ve bu süreç, sosyalist partileri kapatma ve sol düşün insanlarına yönelik politik baskı uygulamalarıyla, 27 Mayıs askeri darbesinin getireceği daha geniş kapsamlı demokratikleşme sürecine kadar devam etmiştir. Bkz. Sina Akşin, **Türkiye'nin Yakın Tarihi**, (Ankara: İmaj Yayıncılık, 1996), s. 215.

¹⁶⁴ Boratav, **a.g.e.**, s. 95.

¹⁶⁵ Keyder, **a.g.e.**, s. 164.

¹⁶⁶ İsmail Cem, **Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi**, (Yedinci Baskı, İstanbul: Cem Yayınevi, 1979), s. 81.

darbesiyle, Türkiye’de askeri darbelerin yaşanacağı bir dönemin başlamasına da neden olmuştur.¹⁶⁷ Bu siyasal gelişmelerin yanı sıra, Savran da, 27 Mayıs sürecinin yaşanmasında, “sanayi burjuvazisinin 50’li yılların ikinci yarısında bir sınıf dilimi olarak yükselmesi ve burjuvazinin öteki dilimlerine karşı kendi özgül çıkarlarını savunmaya başlamasından”¹⁶⁸ dolayı sınıf ilişkilerinin siyasal sürece olan etkisine dikkat çekmektedir.

Türkiye, DP iktidarında kaybolan demokratikleşme sürecine, 1960 yılında yaşanan askeri darbe sonucu oluşturulan 1961 Anayasası ile yeniden girmiştir. Nedenleri itibariyle bir askeri darbe sonucunda oluşturulsa da, 1961 Anayasası; temel hak ve özgürlüklerin genişletilerek anayasa güvencesine alındığı, her türlü düşüncenin ifadesine olanak tanındığı Türkiye tarihinin en geniş kapsamlı anayasası olma özelliğine sahiptir. Bu yönüyle, 27 Mayıs askeri darbesi ve siyasal kazanımları, sosyal demokrasiyi hayata geçirmeye yönelik kendisinden önce yaşanan 1950’li yılların getirdiği toplumsal sonuçlarına karşı bir tepki olarak gelişen küçük burjuva demokrasisi olarak yorumlanabilir.¹⁶⁹ Bu karşıtlık ilişkisi, aynı zamanda, 12 Mart ve 12 Eylül askeri darbeleriyle iki kez sekteye uğrayarak, her türlü sosyal kazanımlar ve toplumsal yapı, egemen sınıfların iktisadi ve politik çıkarlarına yönelik yeniden düzenlenmesiyle tekrarlanmıştır. Bu yönüyle Savran, 12 Mart ve 12 Eylül askeri darbelerini sosyolojik açıdan şöyle analiz etmektedir:

“12 Mart, aldığı biçimler bakımından, hem yeni oluşmakta olan silahlı devrimci harekete bir tepki, hem cuntalar savaşı görünümü sunar. Ama özünde, işçi sınıfının ve geniş kitlelerin mücadelesinin yükselişine karşı hâkim sınıfların rejimin sınırlarını daraltma, sınıf mücadelesi sonucunda 1961 Anayasası’nın amaçlanmış olanın tersine bir sonuç vermesinden kaynaklanan ironiyi giderme yönünde başarısız kalmış bir girişimdir... Aslında, 12 Mart rejimi kendisini izleyecek olan, 12 Eylül rejiminin beceriksiz bir genel provası olarak görülmelidir. Bir tarihsel olay, burada da iki kez gerçekleşmiştir. Ama bu kez birincisi komedi, ikincisi trajedi olmuştur.”¹⁷⁰

¹⁶⁷ Cem Eroğlu, “Çok Partili Dönemin Kuruluşu: 1945-71”, **Geçiş Sürecinde Türkiye**, Der.: İrvin Cemil Schick ve E. Ahmet Tonak (Ankara: Belge Yayınları, 1992), s. 125.

¹⁶⁸ Savran, 1992, **a.g.e.**, s. 92.

¹⁶⁹ Işık, **a.g.e.**, s. 176. Marx, sosyal demokrasinin, emeğin kazanımlarından öte, küçük burjuvazinin siyasal ve iktisadi tahakümünü sağlamasına yönelik bir girişim olma özelliğine dikkat çekmiştir. Bu yönüyle, sosyal demokrasiyi işçi sınıfının saf bir kazanımı olma ötesinde iki karşıt sınıflar arasındaki çatışmanın önlenmesine yönelik bir uyuşma siyaseti olarak görmek gerekmektedir. Bu nedenle, Türkiye’de 27 Mayıs askeri darbesiyle başlayıp, siyasal hayatın kimi zaman sola kimi zaman sağa doğru bir eğilim göstermesini, toplumun üst sınıflarının iç çatışmalarının bir sonucu olarak yaşadığını söyleyebiliriz. Bkz. Karl Marx, **Louis Bonaparte’ın 18 Brumaire’i**, Çev.: Erkin Özalp, (İstanbul: Yazılama, 2009), ss. 48-49.

¹⁷⁰ Savran, 2004, **a.g.e.**, ss. 25-26.

Türkiye’de işçi sınıfının hem tam anlamıyla nicel olarak bir sınıf yapısına büründüğü hem de kendinde bir sınıf pratiğini hayata geçirdiği dönemin, bu darbeleri yıllar olarak tarihe geçen 1960 ile 1980 yılları arasında yaşandığını söyleyebiliriz.¹⁷¹ Bu sürecin yaşanmasında belirleyici faktörün, Türkiye’de sermayenin belli merkezlerde yoğunlaşması sonucu sınıflararası kutuplaşmanın keskinleşmesine neden olmasıdır.¹⁷² Ancak, 1961 Anayasası’nın kazanımları sonucu, yaşanan kimi siyasal gelişmelerin de bu sürecin yaşanmasında hızlandırıcı bir özelliğe sahip olduğundan söz edilebilir. Bunlardan ilki, işçi sınıfının Türkiye’deki sosyalist hareketle bütünleşmesi ve sendikal örgütlülüğünde, Amerikan güdümlü “partiler üstü” bir siyaset anlayışıyla hareket eden Türk-İş’in karşısında; DİSK’in (Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) kurularak, militan bir sendikacılık pratiğinin hayata geçirilmesidir.¹⁷³ Diğer önemli bir gelişme olarak, TİP’in (Türkiye İşçi Partisi) kurulmasının ardından, sosyalist düşüncenin ilk kez parlamenter sistemde temsil edilmesidir.¹⁷⁴

Türkiye’de işçi sınıfı eylemliliği, ağırlıklı olarak büyük sanayi kentlerinde görülmektedir. 1960’lı yılların başından itibaren, grevlerin hem sayısal olarak arttığını hem de yapılan eylemlerin niteliği açısından önemli ilerlemelerin yaşandığını söyleyebiliriz.¹⁷⁵ Bu dönemde sendikalı işçi sayısında yaşanan artış, bize eylemlerin niceliğine yönelik bir veri oluşturabilmektedir. 1960 yılında 282.967 olan sendikalı işçi sayısı, 1971’e gelindiğinde 1.2 milyon işçi sayısına ulaşmış ve 1970’li yılların sonuna doğru artarak devam etmiştir.¹⁷⁶ Nicel olarak yaşanan bu gelişme, Türkiye’de işçi sınıfının somut olarak varlığını kanıtlamaktadır. Kaldı ki, sözü edilen bu durum, işçi sınıfı eylemliliğinde nitel açıdan bir kitleselleşme sürecine de katkıda bulunmuştur. Özellikle 15-16 Haziran eylemi, Direniş Komiteleri, Fatsa örneği ve 1970’li yılların 1 Mayıs’ları bu özelliği taşıyan örneklerin başında gelmektedir. Yeni yasal bir düzenlemeyle, DİSK’in sendikal mücadelesini baltalamak isteyen dönemin siyasal iktidarına karşı yaşanan 15-16 Haziran olaylarında, birçok işçi, sendika kararı olmaksızın İstanbul sokaklarında kitlesel bir eylem başlatarak yasanın iptalini sağlamış;

¹⁷¹ Murat Belge, “27 Mayıs Sonrası Sosyalist Hareket”, **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi Cilt-VI**, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1988), s. 2012.

¹⁷² Şnurnov ve Rozaliyev, **a.g.e.**, s. 153.

¹⁷³ Işık, **a.g.e.**, s. 192.

¹⁷⁴ Hikmet Özdemir, “Siyasal Tarih 1960-1980”, **Türkiye Tarihi 4: Çağdaş Türkiye 1908-1980**, Der: Sina Akşin (Ankara: Cem Yayınevi, 1987), s. 221.

¹⁷⁵ Şnurov ve Rozaliyev, **a.g.e.**, s. 235.

¹⁷⁶ Şehmus, **a.g.e.**, s. 1864.

Türkiye’de yükselen faşizme karşı halk, direniş komiteleri etrafında örgütlenerek tabandan gelen bir halk mücadelesini var etmiş; toplumsal alt sınıflardan yükselen karşı devrimci mücadele, Fatsa örneğiyle, siyasal yönetimin devrimci adaylara geçmesini sağlamıştır.¹⁷⁷

Genel hatlarıyla tartıştığımız dönemin politik, ekonomik ve sosyolojik gelişmeleri çerçevesinde, Türkiye’de 1970’li yıllarda 1 Mayıs’ların yukarıda sözü geçen örneklerle benzerlikler ve kendinden önce yaşanan 1 Mayıs’lardan önemli derecede farklılıklar barındırdığını görüyoruz. Herşeyden önce dönemin 1 Mayıs’ları, ideolojik açıdan baktığımızda, işçi sınıfının bir kitle halinde haklarını dile getirdiği gün olma özelliğine kavuşmuştur. Bu, elbette dönemin sınıf hareketinin kitleselleşmesinden kaynaklı bir değişimdir. 1974 ve 1975 yıllarında kutlanmak istenen 1 Mayıs’lar, polis baskısı sonucu kapalı alanlarda sınırlı bir grupla sembolik olarak kutlanabilmiştir. 1975 yılı 1 Mayısı, bir kitle tabanı oluşturabilmiş olsa da, sınırlı bir siyasetin katılımından kaynaklanan bir parçalanmışlık özelliği göstermektedir. Türkiye Sosyalist İşçi Partisi’nin (TSİP) örgütlediği 1975 yılı 1 Mayıs’ı, egemen burjuva ideolojisinin yükseldiği bir dönemde önemli bir direnç örneği sergilemiştir.¹⁷⁸

“1 Mayıs İşçi Bayramı”, elli bir yıl aradan sonra kitlesel olarak ilk kez DİSK’in örgütlediği 1976 yılında kutlanmış ve 12 Eylül askeri darbesine kadar kutlanan 1 Mayıs’lar 1976-1979 (1977 1 Mayıs’ı, 36 kişinin yaşamını yitirdiği “kanlı 1 Mayıs” olarak tarihe geçmiştir) işçi sınıfının egemen sınıflarla çatıştığı ve hak arayışında bulunduğu bir mücadele günü olarak tüm dünya işçileriyle aynı günde kutlanmaya devam etmiştir.¹⁷⁹ Türkiye’de toplumsal mücadeleler tarihi açısından 1977 yılı 1 Mayıs’ı ise, ayrıca değerlendirilmesi gereken bir öneme sahiptir. Çünkü, Taksim alanındaki kitlelerin üzerine açılan silahlı ateş sonucu, birçok kişinin yaşamını ezilerek kaybettiği “kanlı 1 Mayıs” günü, Türkiye’nin toplumsal belleğinde yer edinmiştir.

1978-1979 yıllarında kutlanan 1 Mayıs’larda ise, yaşanan 1977 yılı 1 Mayıs

¹⁷⁷ Kemal Sülker, **15-16 Haziran Türkiye’yi Sarsan İki Uzun Gün** (İstanbul: İleri Yayınları, 2005), ss. 105-106, Kanar, **a.g.e.**, ss. 104-105, İbrahim Sevimli, “Devrimci Yol”, **Sosyalist Sol Konuşuyor**, Der: Rafet Ballı (İstanbul: Cem Yayınevi, 1989), s. 100. Ancak bu noktada hatırlatılması gereken önemli bir ayrıntıyı vurgulamakta fayda var. Türkiye’de 70’li yılların sınıfsal mücadelesini, kent proleteryası ile sınırlandıran bir bakış açısı kanımızca eksik kalmaktadır. Özellikle, 60’lı yılların sonlarından itibaren toprak işgalleriyle başlayan köylü ayaklanmaları ve Dev-Genç etrafında örgütlenen öğrenci hareketlerinin içinden gelişen silahlı mücadele geleneği sonrası büyüyen sosyalist örgütlenmelerin de, dönemin diğer önemli bir sınıf hareketi özelliği taşıyan pratikleri içinde barındırdığı kanısındayız.

¹⁷⁸ Canan Koç ve Yıldırım Koç, **DİSK Tarihi: Efsane mi Gerçek mi 1967-1980**, (Ankara: Epos Yayınları, 2008), s. 286.

¹⁷⁹ Erdemir, **a.g.e.**, ss. 30-31.

ölümlerine yanıt oluşturacak bir şekilde kitlesel olma özelliği taşımaya devam etmiştir. Özellikle DİSK, sürecin tüm sorumluluğunu alırken; diğer tüm siyasi partiler, onun 1 Mayıs alanlarındaki öncülüğünü kabul etmiştir. Uzun bir süredir sol içi yaşanan siyasi kamplaşmanın, 1978 ve 1979 yılı 1 Mayıs kutlamalarında sergilenmediğini söyleyebiliriz.¹⁸⁰

1.1.2.1.4. 12 Eylül Askeri Darbesinden Günümüze İşçi Sınıfı

Türk siyasal hayatında sonuçları itibariyle derin sosyal yaralar bırakan 12 Eylül askeri darbesiyle Türkiye 1980’li yıllara, anti-demokratik uygulamalar ve baskı politikalarıyla girmiştir.¹⁸¹ 1960 Anayasası’nın her türlü emekten yana düzenlemelerinin tasfiye edildiği darbe döneminde, sendikal örgütlenmeye yönelik sınırlılıklar getirilmiş, emekten yana düşüncenin örgütlenebileceği temel hak ve özgürlükler baskı altına alınmıştır.¹⁸² Bu nedendir ki, Türkiye’de 12 Eylül askeri darbesinin nedenleri üzerine yapılacak bir değerlendirmede, sınıf esasına dayalı gelişen 1960’lı ve 1970’li yılların toplumsal dinamiklerinin dikkate alınması zorunludur. Savran, Türkiye’de bu siyasal sürecin yaşanmasında etkili olan şu gelişmelere işaret etmektedir:

“Toplumsal kutuplaşmanın yarattığı, iç savaş boyutlarına yaklaşan şiddet ortamı, bu toplumsal kutuplaşmanın üzerine yerleşen siyasal kutuplaşmanın parlamenter devlet aygıtının parsellenmesine ve felç olmasına yol açışı, faşist iç savaş stratejisinin körüklediği mezhep savaşları ve kitlesel katliamlar, Kürt sorununun giderek devlet için yıkıcı hale gelmeye başlaması vb. etkenler, 12 Eylül müdahalesinin gerçekleşmesinde olduğu kadar, toplumda sessiz bir kabulle karşılanmasında da önemli rol oynamıştır.”¹⁸³

12 Eylül askeri darbesinin yaşanmasında, Türkiye’nin öznel yapısının yarattığı koşulların yanı sıra, kapitalizmin yirminci yüzyılın son çeyreğiyle birlikte yaşadığı ekonominin yerel ve bölgesel ölçekli üretim özelliğinden küresel bir yapıya dönüşmesinin de etkisi bulunmaktadır. Yirminci yüzyılın son çeyreğinde dünya ekonomisinde yaşanan bu dönüşümü, metaların kıtalararası dolaşıma girmesi sonucu kapitalizmin küreselleşmesi olarak tanımlayabiliriz.¹⁸⁴ Ekonominin küreselleşmesi,

¹⁸⁰ Koç ve Koç, **a.g.e.**, ss. 473-474.

¹⁸¹ Feroz Ahmad, **Modern Türkiye’nin Oluşumu**, Çev.: Yavuz Alogan, (İstanbul: Sarmal Yayınları, 1995), ss. 256-257.

¹⁸² Bülent Tanör, “12 Eylül Rejimi (1980-1983)”, **Türkiye Tarihi Cilt 5**, Der.: Sina Akşin, (İstanbul: Cem Yayınevi, 1995), s. 35.

¹⁸³ Savran, 1992, **a.g.e.**, s. 108.

¹⁸⁴ Fatih Türe, “Devlet: Liberalizmin Bir Serüveni”, **Devlet ve Sermayenin Yeni Biçimleri**, Der.: Ramazan Günlü, (Ankara: Dipnot Yayınları, 2008), ss. 75-76.

toplumlar arası eşitsizliklerin derinleşmesine neden olmuş ve dünya gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkeler olarak ikili bir yapıya bölünmüştür. William Robinson'a göre bu süreç, "küresel sınıf oluşumu sonucu, dünyanın gittikçe küresel burjuvazi ve küresel proleterya şeklinde bölünmesine"¹⁸⁵ neden olmaktadır.

Bu yıllarda Keynesyen ekonomi politikalarının sonucunda yaşanan refah devleti uygulamaları üretim temelli bir krizin yaşanmasına neden olmuştur. Yaşanan krizin aşılmasına yönelik dönemin politik atmosferini betimleyen "Reaganizm ve Thatcherizm" uygulamaları olarak tanımlanan yeni sağ politikalar hayata geçirilmiş ve her türlü üstyapısal kurumlar bu uygulamaların sonucunda değişime uğramıştır. Devletin ekonomik hayat üzerindeki korumacı yapısı ortadan kalkmış, özelleştirme uygulamalarıyla serbest piyasa ekonomisi sınırsız bir öneme sahip olmuştur.¹⁸⁶

Türkiye'de 12 Eylül askeri darbesinin yaşanmasında diğer bir neden de, dünya ölçeğinde yaşanan bu politikalara eklenme amacıdır. 24 Ocak Kararları'yla başlayan dönemin yeni sağ politikalarına uyum süreci, 12 Eylül askeri darbesinin getirdiği ekonomik ve politik sonuçlarla daha hızlı bir şekilde hayat bulmuş ve "Özal'lı yıllar" olarak hatırlanacak 1980'li yıllarda hegemonyasını kurmaya başlamıştır.¹⁸⁷ Boratav, "12 Eylül sonrası iktisat politikalarının, sermayenin karşı saldırısı biçiminde gelişmesine"¹⁸⁸ dikkat çekmiş ve bu karşı saldırı sonucu Savran da, "sanayi burjuvazisinin tekelci katmanının, kendisini, finans kapitale dönüştürmeyi başararak sermaye sınıfının seçkin dilimini oluşturduğunu"¹⁸⁹ belirtmiştir. Boratav, bu süreci bölüşüm ilişkileri açısından değerlendirdiğinde ise, "burjuvazi ile emekçi sınıflar arasındaki temel çelişkiyi sistemli olarak emek aleyhinde denetlemeye ve düzenlemeye kalkışması"¹⁹⁰ olarak tanımlamaktadır.

¹⁸⁵ (William Robinson, "Capitalist Globalisation and the Transnationalization of the State", Historical Materialism and Globalization, Der.: Mark Rupert and Hazel Smith, New York: Routledge, 2002), Hayri Kozanoğlu, "Bugünün Kapitalizmi", **Devlet ve Sermayenin Yeni Biçimleri**, Der.: Ramazan Günlü, (Ankara: Dipnot Yayınları, 2008), s. 30. Kapitalizmin yapısal özelliklerinde yaşanan dönüşümler sonucu üçüncü dünya ülkeleri gelişmiş ülkelere bağımlı hale gelmiştir. Bu nedenle bağımlılık esasına göre şekillenmiş küresel kapitalizm merkez ülkelerinin, gelişmekte olan ülkeler üzerinde var ettiği sömürü ilişkilerine dayanmaktadır. Bundan dolayı, bu sömürü ilişkilerinin sonucunda küreselleşmeyi emperyalizm olarak kabul etmek daha açıklayıcı olacaktır. Bkz. Korkut Boratav, "Emperyalizm mi? Küreselleşme mi?", **Küreselleşme Emperyalizm Yerelcilik İşçi Sınıfı**, Der.: E. Ahmet Tonak, (İkinci Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2004), ss. 22-23.

¹⁸⁶ Gencay Şaylan, **Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi**, (İkinci Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2003), ss. 127, 132, 133 ve 136.

¹⁸⁷ Boratav, **a.g.e.**, ss. 147-148.

¹⁸⁸ Boratav, **a.g.e.**, s. 148.

¹⁸⁹ Savran, 2004, **a.g.e.**, s. 30.

¹⁹⁰ Boratav, **a.g.e.**, s. 149.

“Bu yönüyle 1982 Anayasası, emeğin 1960 Anayasasıyla kazanımlarına yönelik her türlü düzenlemelerin askıya alınması anlamına gelmektedir. 1960 Anayasasının hemen hemen yarısına yakınının değiştirilmesi sonucu, sendikalar etrafında örgütlenme özgürlüğüne ciddi sınırlılıklar getirilerek işçi sınıfının çalışma alanındaki örgütlenme yapısı sekteye uğramıştır.¹⁹¹

Siyasi iktidar ile ılımlı bir siyasi ilişki içerisinde bulunan Türk-İş sendikası dışındaki, sağ ve sol uçtaki DİSK, Hak-İş ve Misk sendikalarının faaliyetleri durdurulmuş ve böylece askeri darbenin hem sağa hem de sol ideolojiye karşı yapıldığı inancının genel bir kanı olarak kabul görmesi istenmiştir. Sendika sayısında önemli bir gerilemenin yaşandığı 12 Eylül sonrası sendikalarda örgütlü işçi sayısında da ciddi bir azalmanın yaşandığı görülmektedir.¹⁹² Bu dönem, emekçi sınıflar açısından yoksullaşmanın ve işsizliğin arttığı bir dönem olmuş, 1990’lı yılların başında işsizlik oranı % 8.3’e yükselirken; 1990’lı ve 2000’li yıllarda yaşanan ekonomik krizler sonucunda işsizlik sürekli artış göstermeye devam etmiştir.¹⁹³ İşsizlerin % 80 ile önemli bir kısmını 35 yaş altı genç nüfus oluştururken, önemli bir büyüklükte yedek işçi potansiyeli yaratılmıştır. Bu nedenle 12 Eylül sonrası, işçi sınıfı açısından çalışan kitlelerin önemli oranda yoksullaştığı ve örgütsüzleştirildiği bir dönem olma özelliği taşımaktadır.¹⁹⁴

Diğer bir açıdan çalışma sürelerine yönelik yapılan nicel bir değerlendirmeye göre, Türkiye’de çalışma süresi 12 Eylül askeri darbesi sonrası yaşanan ekonomi politikaları ile sürekli bir artış göstermiştir. Yasalara göre belirlenen haftalık çalışma süresi 45 saat iken, 2008 yılı verilerine göre, bu süre 50-72 saat arasında değişmektedir. Diğer dikkat çekici bir bulgu ise, fazladan çalıştırılmış karşılıksız emek üzerinden sağlanan artı-değerdir. Çünkü, bu yasalarda belirlenen çalışma sürelerine uyulmuş olsa,

¹⁹¹ Işık, **a.g.e.**, ss. 266-268.

¹⁹² Faruk Pekin, “12 Eylül ve DİSK”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Der.: Murat Belge, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1983), s. 223. Sendikal örgütlenme açısından dikkat çekici bir gelişme, 12 Eylül sonrası kamu çalışanlarının sendikal örgütlenmesinde önemli bir ilerleme yaşanmış olmasıdır. Türkiye’de uygulanan yeni sağ politikaların bir sonucu olarak kamu çalışanlarında yaşanan yoksulluk sorunun ardından sendikal örgütlenmelerinde ciddi bir artış görülmüştür. Bunun sonucunda, doksanlı yıllar ile birlikte görülen sendikal eylemlilikte kamu çalışanlarının gösterdiği mücadelede sürekli bir artış yaşanmış olması işçi sınıfının gösterdiği tepkisellik açısından önemli bir gelişmedir. Bkz. Tonguç Çoban, “Kamu Çalışanlarının Sendikalaşması”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Der.: Murat Belge, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1983), ss. 228-232.

¹⁹³ Kuvvet Lordoğlu, “Çalışma hayatının Genel Görünümü: 1980-1993”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Der.: Murat Belge, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1983), s. 209.

¹⁹⁴ **1990’larda Türkiye İşçi Sınıfı Sosyal ve Ekonomik Göstergeler**, (İstanbul: Disk-Ar, 1992), ss. 17 ve 64.

Türkiye'deki işsizlik oranının yarısına yakınına istihdam alanı sağlanmış olurdu.¹⁹⁵ Bu gelişmeler sonucunda, Türkiye'de gelir dağılımında ciddi dengesizliklerin ve eşitsiz paylaşım ilişkilerinin yaygın olduğu bir dönemin yaşanmasına başlanmıştır. Türkiye'de özellikle hem bölgesel hem de bölgeler arası ekonomik farklar sürekli artış göstermiştir.¹⁹⁶

Türkiye'de 12 Eylül sonrası, 1 Mayıs İşçi Bayramı da diğer siyasi ve örgütsel süreçlere yöneltilen benzer baskı ve yasaklamalara maruz kalarak, 1988 yılına kadar 1 Mayıs'lara yönelik kimi yerel etkinlikler dışında, hiç bir kitlesel kutlama yapılamamıştır. Sekiz yıl aradan sonra, 1988 yılında yaşanan 1 Mayıs, işçi sınıfının gösterdiği karşı mücadele sonucu yasakların kırıldığı bir gün olarak tarihe geçmiştir. Bu yıldan itibaren ise, kutlanan 1 Mayıs'lardaki genel çerçeveyi, siyasi iktidarı temsilen devletin baskı aygıtlarının uyguladığı fiziki ve psikolojik şiddet belirlemiştir. 1989 ve 1996 yıllarında kutlanan 1 Mayıs'larda polisin, kutlama alanı üzerine ateş açması sonucu kimi yurttaşlar yaşamını kaybetmiş ve buna benzer şiddet örnekleri -özellikle Taksim Meydanı'nın 1 Mayıs İşçi Bayramı kutlamalarına uzun bir süre kapatılmış olması, bu durumu irdeleyen en uygun psikolojik şiddet örneğini oluşturmaktadır- 2010 yılı 1 Mayıs'ına kadar devam etmiştir.¹⁹⁷

Türkiye'de 1990'lı yıllardan itibaren, Taksim Meydanı'nda 1 Mayıs'ı kutlamayı yasaklayan uygulamaları kırmaya yönelik, kimi zaman siyasi ve sendikal bir bütünlük göstermese de -bu bütünlüğün sağlanması amacıyla kurulan demokrasi platformundan, kimi 1 Mayıs kutlamalarında ayrışmaların yaşandığı bilinmektedir- bir mücadele verilmeye başlanmıştır. Bu mücadele, Taksim Meydanı'nın yeniden işçi sınıfının örgütlü mücadelesini seslendirebildiği bir alan haline dönüştürebilmek amacıyla, 2007 yılından itibaren hem siyasi yelpazede bir ortak tavrın gelişmesine hem de mücadelenin sürekliliğinin sağlanmasına yönelik ısrarcı bir tavrın gösterilmesini başarmıştır.¹⁹⁸ Bu nedenle, özellikle 2007 ve 2008 yılı 1 Mayıs'larında polisin sivil yurttaş üzerinde de şiddet uygulamış olması, yükselen bu muhalefete karşı bir saldırı biçiminde yorumlanırken, sorun olarak toplumsal gündeme yerleşmiştir. Çünkü, 1 Mayıs İşçi

¹⁹⁵ DİSK, Sosyal İş, "Değişmeyen talep: "İnsanca çalışma süresi",

http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=30436, (30 Nisan 2010), [18 Mayıs 2010].

¹⁹⁶ Mustafa Sönmez, **Gelir Uçurumu Türkiye'de Gelirin Adaletsiz Bölüşümü**, (İstanbul: Om Yayınevi, 2001), s. 15.

¹⁹⁷ "1909'dan bugüne Türkiye'de 1 Mayıs", http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=30283, (22 Nisan 2010), [18 Mayıs 2010].

¹⁹⁸ Çelik ve Aydın, **a.g.e.**, s. 11.

Bayramı, ideolojik bir mücadele alanını temsil eder. Bu nedenle, böyle bir günde mülki sahiplik ilişkisinden yoksun bırakılmış, üretimin temel itici gücü halindeki çalışan emekçi halk kitleleri, bir sınıf olarak taleplerini dile getirebilmek için örgütsel bir tepki geliştirmektedirler.¹⁹⁹ Yaşanan şiddet açısından 2008 yılı 1 Mayıs'ı, dünyadaki 1 Mayıs'ların kutlanmasından farklı bir biçimde yurttaşlar üzerinde uygulanan polis şiddetinin önemli örneklerinden birini oluşturmuştur:

“1 Mayıs 2008, dört başı mamur bir devlet operasyonuydu. AKP hükümetinin İstanbul valisi ve emniyet müdürü marifetiyle uygulamaya koyduğu bir devlet operasyonu... Maksat, bir yandan sosyal güvenlik yasa tasarısına karşı sesini yükselten ve artık hesaba katılması gereken bir güç olduğunu gösteren sendikalara ve emekçilere gözdağı vermek, bir yandan da devletin ‘aslı işlerini’ ifade etme konusunda kendisini kapatmak isteyenlere güvence vermek...”²⁰⁰

Gösterilen bu siyasi kararlılık sonrası, Türkiye’de “Taksim Meydanı” 1 Mayıs kutlamalarına 2009 yılında yeniden açılmıştır. Temsili bir kitlenin katılımına izin verilmiş olsa da, bu olay, işçi sınıfının siyasi kazanımları açısından önemli bir gelişmedir. Ayrıca, 12 Eylül darbesinden günümüze kadar yasaklanan 1 Mayıs gününün resmi tatil olması, 1980’li yıllardan günümüze sürdürülen mücadelelerin başka bir kazanımı olarak gerçekleşmiştir.²⁰¹ 2009 yılının bu simgesel kazanımlarının ardından Taksim Meydanı, 2010 yılında tüm siyasi partilere ve sendikal örgütlenmelere açılmış, çok geniş kapsamlı bir katılımın sağlandığı 2010 yılı 1 Mayıs'ı, uzun bir aradan sonra ilk kez olaysız yaşanan ve kitlesel bir eylemlilik özelliği taşıyan bir gün olmuştur.

1.1.3. Türkiye’de 1970’lerin Siyasal, Ekonomik, Kültürel Yapısı ve İşçi Sınıfının Konumu

Toplumsal gelişmeler, raslantısallık ile açıklanamayacağı gibi; dönemin sosyo-ekonomik ve tarihsel koşullarından arındırılarak da açıklanamayacağı vurgulanmaktadır. Sosyal bilimlerde, bilimsellik bir toplumsal olayın yaşanmasında belirleyici olan tarihsel dönüşümlerin anlaşılmasına bağlıdır. Bu nedenle, Türkiye’de toplumsal çatışmalar ve kamplaşmaların yaşandığı, sol ve sağ ideolojilerin kutuplaştığı bir dönemin anlaşılması, o dönemin siyasal, ekonomik ve kültürel geri planının tarihsel

¹⁹⁹ Özgür Müftüoğlu, “1 Mayıs'a Giderken...”, <http://haber.sol.org.tr/yazarlar/ozgur-muftuoglu/1-mayisa-giderken-26423>, (6.4.2010), [18.05.2010].

²⁰⁰ Adnan Bostancıoğlu, “GAZCIKARDEŞLER”, http://www.birgun.net/writer_2008_index.php?category_code=1185938564&news_code=1209849156&year=2008&month=05&day=04, (04 Mayıs 2008), [18.05.2010].

²⁰¹ “Taksim Yeniden 1 Mayıs Alanı”, *Yurtsever Aylık Emekçi Gazetesi*, (Sayı. 89, Mayıs 2009), s.

bir bütünlük içerisinde irdelenmesi ile mümkündür. Çünkü, bu çalışmanın konusunu oluşturan 1 Mayıs 1977 yılı işçi bayramında yaşanan sonuçlar, dönemin ayırt edici bu yapısal ve tarihsel birikiminden kaynaklanmıştır.

1.1.3.1. Siyasal Yapı

Türkiye'nin siyasal hayatında 1970'lerin ayırt edici özelliği, 1960'lı yılların son döneminden başlayıp, iki askeri darbe arasına sıkışmış toplumsal mücadelelerin yükseldiği bir dönem olmasıdır. Bu dönemi, “toplumun her sınıfından insanların toplumsal üretim, mülkiyet ve bölüşüm ilişkilerinin üzerinde aktif müdahalelerinin”²⁰² yaşanması sonucu, toplumsal tabandan yükselen mücadeleler pratiği olarak görebiliriz. Bu yönüyle 1970'li yılların politik yönünü, sosyalist mücadele teorisinin Türkiye pratiğinde nasıl uygulanacağına yönelik oluşan sorulara aranan yanıtların sonucunda sol hareketin yükselişi ve yükselen sol mücadele karşısında yeni emperyalizm olgusuyla yaratılmak istenen sağ totaliter terör ortamı belirlemiştir.

Türkiye'de sosyalist sol mücadelelerin tarihi, Osmanlı devletinin son döneminde bazı aydınların Marksist düşünceyle tanışmasıyla başlamış; Cumhuriyet dönemiyle siyasal bir yapılanmaya kavuşmasına rağmen, dönemin baskıcı siyasetinden dolayı kitleselleşememiş ve 1960 Anayasası'nın getirdiği demokratikleşme sürecine kadar kendisine bir mücadele alanı var edememiştir.²⁰³ Türkiye'de 1960 yılında yaşanan askeri darbe, birçok siyasal sürecin anlaşılmasında önemli bir rolü bulunmaktadır. Çünkü, Türkiye'de 1960'lı yıllar ile birlikte toplumsal mücadelelerde görülen artış, kamusal alanda sağlanan bu dönemin özgürlüklerinin sonucunda yaşanmıştır.²⁰⁴ Dönemin sol konjonktöründe yer alan TİP'in (Türkiye İşçi Partisi) siyasal hayata katılımıyla, sendikal mücadeleden politik bir alana sıçrayış yaşanmıştır. Mehmet Ali Aybar'ın 1962 yılında genel başkanlığa gelmesiyle birlikte parti, sosyalist bir siyaset anlayışıyla 1965 seçimlerinin ardından mecliste, ilk kez 15 milletvekili ile temsil olanağına sahip olmuştur.²⁰⁵

²⁰² “Devrimci Mücadele ve Kitleler”, **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi Cilt-VII**, Der: Murat Belge, (Ankara: İletişim Yayınları, 1988), s. 2134.

²⁰³ Murat Belge, “Türkiye'de Sosyalizm Tarihinin Ana Çizgileri”, **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 8 Sol**, Der.: Murat Gültekin, (İstanbul: İletişim, 2007), s. 28.

²⁰⁴ Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, Çev.: Yasemin Saner Gönen, (Dördüncü Baskı, İstanbul: İletişim, 1999), s. 357.

²⁰⁵ Nihat Sargın, **TİP'li Yıllar (1961-1971) Anılar-Belgeler I**, (İstanbul: Felis Yayınevi, 2001), ss. 64,75 ve 96.

TİP'in siyaset anlayışında, işçi sınıfı öncülüğünde bir sosyalist mücadele Türkiye koşullarında verilebilirdi. Çünkü, üçüncü dünyalılık ve Milli Demokratik Devrim (MDD) tezlerinin aksine, TİP'de Türkiye'de kapitalistleşmeye dayalı bir toplumsal yapılanmanın tamamlandığı düşüncesi hâkimdir.²⁰⁶ TİP, kendisini Batı'nın sosyal demokrasi anlayışına olan mesafesiyle, sınıf mücadelesini öngören bir sosyalist parti olarak tanımlarken; Komünist Parti geleneğinin merkezîyetçi yapısından da daha farklı bir konumda görüyordu. Bu yönüyle, mücadeleyi tamamen yasal alanda örgütlemek isteyen parti, sistemin içerisinde parlamenter mücadele vererek iktidara gelmeyi hedeflemiştir.²⁰⁷ Ancak, seçim sisteminde yapılan değişikliklerle, TİP'in bu yükselişi önlenmek istenmiştir.²⁰⁸

Altmışlı yıllar boyunca, Türkiye sol siyasetinin temsilciliğini üstlenen İşçi Partisi'nin öngördüğü yasal siyaset yoluyla iktidara ulaşma pratiğinin önünün kapatılmış olması ve parti içinde büyüyen yeni gençlik örgütlenmesinin üniversite işgalleri ve kimi radikal eylem yöntemlerine partinin mesafeli yaklaşması, sol siyaset içerisinde yeni arayışları da beraberinde getirmiştir.²⁰⁹ Dünya sol siyasetinde, üniversite gençlik muhalefeti olarak tarihsel bir dönemi tanımlayan "68 Kuşağı", Türkiye'de Batı'dan bazı farklılıklarla da olsa derinden yaşanarak, TİP siyaseti ve gençlik örgütlenmeleri arasında yaşanan karşıtlıkların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Dünyadaki gençlik hareketinin ortodoks olmayan devrimci yapısının aksine, Türkiye'de gençlik hareketi, bir yandan ideolojik yönünü ortodoks Marksist bir çizgide biçimlendirirken; diğer yandan politik mücadeleyi Milli Demokratik Devrim (MDD) hareketine yöneltmiştir. Bu yönüyle, yetmişlerin politik atmosferini gençlik hareketinde yaşanan bu dönüşüm belirlemiştir.²¹⁰

²⁰⁶ Mustafa Şener, "Türkiye İşçi Partisi", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 8 Sol**, Murat Gültekin (İstanbul: İletişim, 2007), s. 357.

²⁰⁷ Murat Belge, **Sosyalizm Türkiye Gelecek**, (İkinci Baskı, İstanbul: Birikim Yayınları, 1989), ss. 38-39.

²⁰⁸ Feroz Ahmad, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Çev.: Yavuz Alogan, (İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1995), s. 203.

²⁰⁹ Yiğit Akın, "Türkiye Sol Hareketinin Önemli Polemikleri", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 8 Sol**, Der.: Murat Gültekin, (İstanbul: İletişim, 2007), s. 90.

²¹⁰ Murat Belge, "Sol", **Geçiş Sürecinde Türkiye**, Der.: İrvin Cemil Schick ve E. Ahmet Tonak (Ankara: Belge Yayınları, 1992), s. 171. Bu dönemin politik yapısı, üniversite öğrencilerinin bir sınıf gibi hareket eden muhalif bir kimlik arayışından ortaya çıkmıştır. Özellikle, savaş karşıtlığı ve Batı sömürgeciliğine karşı eleştirel bir tavır takınarak, üçüncü dünya ülkelerinin yaşadığı toplumsal sorunlarını eylemlilik alanında dile getirişiyile "68 Kuşağı", Türkiye sol siyasetinin tarihsel bir dönüm noktasını anlatmaktadır. Bkz. Kerem Ünüvar, "Öğrenci Hareketleri ve Sol", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 8 Sol**, Der. Murat Gültekin, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2007), ss. 812-813.

Türkiye’de üniversite gençlik hareketinin Fikir Kulüpleri Federasyonu’ndan (FKF) başlayan tarihsel bir gelişimi vardır. 1965 yılında Ankara Üniversitesi SBF Sosyalist Fikir Kulübü öncülüğünde kurulan FKF, TİP’in yasal siyaset anlayışını savunan bir öğrenci örgütlenmesi olarak, kısa sürede tüm Türkiye’ye yayılmış ve yasal siyasetin tıkanmasının ardından; silahlı mücadeleyi savunan Dev-Genç’e dönüşmüş ve Dev-Genç’ten çıkan birçok örgütlenme, 1980’li yıllara kadar süren devrimci siyasetin aktif öznesi rolüne soyunmuştur.²¹¹ Dev-Genç örgütlenmesi, öncü bir partiye dayalı devrimci mücadele anlayışının tersine, gençliğin örgütlediği bir silahlı mücadeleyi öngörmüştür. Gençlik hareketinde, öncü mücadelenin nasıl verileceği sorusuna, iki olası yanıt bulunuyordu: Gençlik hareketi ya ilerici bir askeri darbe yanında yer alacak ya da silahlı bir mücadele etrafında yeni bir mücadele tipi örgütleyecekti.²¹²

Türkiye’de gerilla tipi silahlı mücadelenin üniversite gençlik örgütlenmelerinden beslenen bu dönüşüm süreci, dünyada farklı sosyalist deneyimlerin sonucunda doğmuştur. Türkiye özneline mücadele pratiğine yönelik gelişen tartışmaların bir sonucu olarak ortaya çıkan “mücadelenin evrim/devrim aşamalarına” yönelik gelişen sorulara, Türkiye’de öncü savaşı merkeze alan silahlı mücadele anlayışı üniversite gençliğinde bir yanıt olarak kabul görmüştür.²¹³ Ancak, Türkiye’de faşizan bir eğilim içerisinde olan kontrgerilla operasyonları, solun silahlı mücadeleyi benimsemesinden çok önce, yükselen bu sınıf hareketini caydırmak amacıyla başlamıştır. Türkiye’de 1970’li yılların iç savaş koşullarını yaratan, ABD’nin politik çıkarlarını korumaya yönelik Türkiye’deki egemen sınıfların sola yönelik bu sindirme siyaseti olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sonrası, ABD’nin uluslararası politikalarında yaşanan değişim Türkiye’deki bu faşist sağ yükselişin asıl arkaplanını oluşturmaktadır. Çünkü, Truman Doktrini çerçevesinde Amerikan sermayesi, ekonomik ve politik çıkarlarının tehdit edildiği üçüncü dünya bölgelerinde, ülkenin içişlerine karışan emperyalist politikalar kullanarak kendi siyasetine bağlı yandaşlar varetmek istemiştir.²¹⁴ ABD, komünizmin yayılma alanının bulunduğu ülkelere kendi siyasetini kontgerilla

²¹¹ Kerem Ünüvar, “Fikir Kulüpleri Federasyonu (1965-1969)”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 8 Sol**, Der.: Murat Gültekin, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2007), s. 821.

²¹² Kerem Ünüvar, “Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu (1970-1971)”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 8 Sol**, Der.: Murat Gültekin, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2007), ss. 830-832.

²¹³ Ertuğrul Kürkçü, “Türkiye Sosyalist Hareketine Silahlı Mücadelenin Girişi”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 8 Sol**, Der.: Murat Gültekin, (İstanbul: İletişim, 2007), s. 494.

²¹⁴ “Truman Doktrini ve Türkiye’de ABD Egemenliği”, **Devrimci Yol Savunması 12 Eylül Öncesi ve Sonrası**, Der.: Oğuzhan Müftüoğlu, (Ankara: Yeniden Devrim, 2000), s. 54.

örgütlenmesiyle zorla kabul ettirmiştir. Bu amaçla kontrgerilla ilk kez, 1956 yılında İtalya’da kurulmuştur. İtalya’da casusluk ve gerilla savaşı yürütmek amacıyla örgütlenmiş ve birçok Avrupa ülkesine farklı isimlerle devlet ile derin bir ilişki ağı içerisinde yayılmıştır.²¹⁵

Türkiye’de kontrgerilla yapılanması, 1952 yılında Özel Harp Dairesi’nin kurulmasıyla başlamıştır. Bu hareketin sivil uzantısını, aşırı sağ Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve gençlik örgütlenmeleri temsil etmiştir. Hareket, sol siyasetin yükseldiği bölgelerde her türlü yasa dışı eylem anlayışı ile toplum içerisinde milli, etnik ve dinsel çatışmalara dayalı bir kaos yaratarak, gerektiği koşullarda askeri darbenin zeminini hazırlamaktan sorumlu tutulmuştur. Türkiye’de 1970’li yıllar boyunca, yükselen sağ/sol çatışmasının görünmeyen yönünü bu kontrgerilla örgütlenmesinin var ettiği şiddet oluşturmuştur.²¹⁶ Sağ/sol çatışmalarında 1968 yılında ilk kez sağ görüşlü bir grup, bir sol görüşlü öğrenciyi öldürmüş ve bu olay sonrasında sol düşüncenin karşısında Türkiye’de önüne geçilemeyen bir sağ faşizm yükselmiştir. Bu nedenle 1970’li yılları özetleyen düşünce, yükselen sol mücadele karşısında kontrgerillanın açık faşizmi bilinçli olarak yükseltmiş olmasıdır.²¹⁷

“Kontrgerilla operasyonu esas olarak ABD’nin bölgesel hâkimiyetine ve kapitalizmin gelişmesine muhalif olan tüm kuvvetleri caydırma, bastırma, ortadan kaldırma, sindirmeyi öngörüyordu. 15-16 Haziran’da sendikaları kapatmayı öneren akılla, ülkücü komando kampları kurmayı öneren akıl, devrimci öğrenci önderleri ve TİP yöneticilerine karşı suikastleri öngören ve gerçekleştiren akılla, camileri bombalayarak yerel solculara karşı halkı galeyana getiren akıl aynı operasyonun kapsamında iş görüyordu.”²¹⁸

Türkiye’de sol hareketin 1970’li yıllarını, iki farklı dönemde değerlendirebiliriz. Bu iki farklı dönemde, sağ faşist şiddetin yetmişli yıllar boyunca yükselen sol mücadelenin tarihselliğiyle paralel bir şekilde arttığından söz edilebilir. Solun ilk yükselişi, Dev-Genç öğrenci örgütlenmesinden ayrılarak oluşan THKO, THKP-C gibi öncü gerilla mücadelesini benimseyen silahlı yapılanmalar ile yaşanmıştır. Yetmişlerin bu ilk dönem sosyalizm mücadelesi, 12 Mart askeri darbesiyle yenilgiye uğramış ve birçok liderini kaybederek yetmişli yılların ortalarından itibaren yeni bir politik zeminde

²¹⁵ Cüneyt Arcayürek, **Derin Devlet 1950-2007 Darbeler ve Gizli Servisler**, (Onaltıncı Baskı, İstanbul: Detay Yayıncılık, 2007), ss. 19-23.

²¹⁶ Suat Parlar, **Kontrgerilla Kısacasında Türkiye**, (İkinci Baskı, İstanbul: Mephisto, 2006), ss. 71, 74 ve 106.

²¹⁷ Yalçın Küçük, **Türkiye Üzerine Tezler III**, (İstanbul: Salyangoz Yayınları, 2007), s. 252.

²¹⁸ Kürkcü, **a.g.e.**, s. 495.

örgütlenme sürecine girmiştir.²¹⁹ Yetmişlerin ikinci yarısındaki solun anatomik yapısı ise, Çin yanlıları, Sovyetçiler ve Türkiye'ye özgücülük olmak üzere üç grupta sınıflandırılabilir. Bu dönem solunun en temel özelliği, kitleler ile ideolojik ve politik temelde bir bağ kurarak büyümesidir.²²⁰ Yetmişli yıllara kadar, kitleler üzerinde politik bir nüfuzu bulunmayan TKP (Türkiye Komünist Partisi), 12 Mart öncesi yenilgiye uğrayan bazı gençlik kadrolarının katılımıyla tekrar canlanmış; THKO çizgisinden gelen kadrolar Halkın Kurtuluşu hareketini kurarak Çin Komünist Partisi (ÇKP) yanlısı bir siyaset izlemişler; THKP-C'yi takip eden Devrimci-Yol ise Türkiye'nin koşullarını öngören bir örgütlenme içerisinde bulunarak kitlesel bir yapıya dönüşmüştür.²²¹

Solun bu yükselişiyle birlikte açık faşizm artan bir ölçüde ülkenin ilerici aydınlarına, üniversite gençliğine ve sol görüşlü gruplara saldırmaya başlamış; bu dönemde 1 Mayıs 1977 katliamı, 16 Mart katliamı, Maraş katliamı, Abdi İpekçi ve Bedrettin Cömert'in öldürülmesi gibi birçok örnek sonucunda ülkede bir kargaşa yaratılmak istenmiştir.²²² Sağ siyasetin yaşanan bu kargaşayı bir sağ/sol çatışmasıymış gibi gösterme girişimi ve ülkede solcular terör estiriyor gibi yanlış bir bilinç varetme amacı, faşizmin yarattığı şiddet gerçeğini gizlemek amacıyla oluşturulmak istenen bir yanlışlama olarak değerlendirilmektedir.²²³

“Karşı-devrim güçleri uzun zamandır CIA ve kontrgerillanın kitle pasifikasyonu yöntemlerinin bir parçası olarak, kitle içinde, olur olmaz yerlerde bedelsiz bombalar patlatmakta ve yığınlar içinde genel bir panik ve yılgınlık ortamı elde etmeye ve faşizmin yayılması ve faşist demogojisi için uygun bir kitle psikolojisi yaratmaya çalışmaktadırlar.”²²⁴

Türkiye'de bu toplumsal kargaşa, ABD'nin üçüncü dünya ülkelerindeki sol muhalefetin yükselişini sindirmeye yönelik askeri önlem planının bir parçasıdır. Askeri, ekonomik ve politik desteğinin arkasında bölgesel çıkarlarını korumayı hedefleyen uzun süreli, ülkenin siyasetini kontrol edebileceği gizli kurumları

²¹⁹ Murat Belge, “Türkiye Cumhuriyet’inde Sosyalizm(1960’tan Sonra)”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi Cilt 14**, Der.: Murat Belge, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1983), s. 1958. 12 Mart, yükselen sol hareketin önüne set çekilmesi ve kitleler ile olan bağının koparılmasına yönelik yapılmıştır. Amacı sosyalist mücadeleyi tamamen hareketsiz bırakmak için altmışların özgürlükçü atmosferine kısıtlamalar getirerek toplumsal uyumsuzluğu bir sol terörizm gibi kabul ettirmektir. Ancak yetmişlerin son döneminde görülen solun daha büyük bir kitle halinde yükselişi, 12 Mart’ı tamamlayıcı bir askeri darbenin yaşanmasının nedeni olarak gösterilmek istenmiştir.

²²⁰ Belge, 1992, **a.g.e.**, s. 175.

²²¹ Belge, 1983, **a.g.e.**, ss. 1959-1960.

²²² Ahmad, **a.g.e.**, ss. 239-241.

²²³ “Karşı-Devrim Güçleri Faşist Terör ve Demogojije Ortam Hazırlamak İçin Sağda Solda Bombalar Patlatıyor”, **Devrimci Yol Dergisi**, (Sayı: 8 1 Eylül 1977), s.

²²⁴ Aynı

oluşturarak gerektiğinde askeri müdahalelerin zeminini oluşturmaktır. Türkiye’de de artan şiddet ortamının, 12 Eylül askeri darbesinin hemen ardından sonlanmış olması da bu durumu göstermektedir.²²⁵ Türkiye’de 1970’li yılların son döneminde yaşanan bu kaos ortamı gerekçe gösterilerek, 12 Eylül askeri darbesi gerçekleştirilmiş ve sivil yönetim üzerinde uzun süreli bir baskı dönemi başlamıştır. Siyasi partiler kapatılmış, her türlü demokrasi ve özgürlük hakları çiğnenerek sol siyasetin kitlelerle olan bağı kopartılmıştır.²²⁶

1.1.3.2. Ekonomik Yapı

Türkiye’de 1970’li yılların ekonomik yapısını, hem üretim hem de bölüşüm ilişkileri açısından tarihsel gelişimiyle birlikte değerlendirmek gerekmektedir. Bu nedenle, Türkiye’nin 1950’li yıllardaki ekonomik göstergesinin dış borçlar ve yüksek enflasyondan kaynaklı bir kriz dönemine sürüklenmiş olması, 1960’lı ve 1970’li yıllardaki ithal ikameci içe dönük ekonomiye geçişin nedenini oluşturmaktadır.²²⁷ Türkiye ekonomisi, 27 Mayıs sonrasındaki ekonomi politikalarıyla, hem kısa hem de uzun vadeli beklentileri karşılayacak bir kalkınma programı sürecine girerek yerli üretime yoğunluk vermiştir. Bu dönemde, yabancı sermaye rekabetini önlemeyi amaçlayan ekonominin içe dönük üretim yapısı sonucunda, sanayi gelişimine öncelik verilmiş ve 1950’li yılların tarıma dayalı üretimi yerini, dış borç açığının yarattığı ekonomik krizi aşmak amacıyla sanayiye öncelikle bir üretim sürecine bırakmıştır.²²⁸

“Türkiye’de 1970’li yılların sonlarına gelinceye kadar uygulanmak istenen dört kalkınma planının en belirgin özelliği sanayileşmeye öncelik vermeleridir. Bu durum kalkınma planlarında ‘sanayinin ekonominin sürükleyici sektörü olması’ biçiminde ifade edilmiş, sanayileşme ekonomik gelişmenin deyim yerindeyse eksenini oluşturmuştur. Sanayileşmeye öncelik verilmesi, ekonomik ve toplumsal gelişmenin ancak bu yoldan gerçekleşeceğini kabul eden bir anlayışın sonucudur.”²²⁹

Böylece, Türkiye ekonomisinin içe dönük üretim yapısıyla ithalata dayalı büyüyen dış borç açığının karşılanması ve uzun dönemli bir kalkınma sürecine

²²⁵ Müftüoğlu, **a.g.e.**, s. 68.

²²⁶ Zürcher, **a.g.e.**, s. 407.

²²⁷ Yakup Kepenek ve Nurdan Yentürk, **Türkiye Ekonomisi**, (Onuncu Basım, İstanbul: Remzi Kitapevi, 2000), s. 141.

²²⁸ **A.g.e.**, s. 142.

²²⁹ Uğur Eser, **Türkiye’de Sanayileşme**, (Ankara: İmge Kitabevi, 1993), s. 61.

girilmek istenmiştir.²³⁰ 1960'lı yıllar boyunca uygulanan birinci kalkınma programı sonucu, temel tüketim mallarının yerli üretimine yönelik önemli gelişmeler kaydedilmiş ve kısa süreli de olsa bir birikim rejimi sağlanmıştır.²³¹ Türkiye ekonomisi planlı kalkınma sonucu gelişen sanayi üretimiyle % 9 gibi önemli bir büyüme eğilimi yakalamış, sermaye yatırımlarının hemen hemen tamamına yakınının devlet eliyle oluşturulduğu bu dönem ekonomisinde sanayi burjuvazisi, burjuvazinin seçkin bir dilimi olarak önemli bir büyüme göstermiştir.²³² Sınıfsal açıdan yaşanan diğer bir gelişmeyi ise, Özlem Özgür şöyle açıklamaktadır: “Toplam üretiminin büyük bir bölümünün az sayıda tek elde yoğunlaşması ve küçük üreticilerin hızla mülksüzleşmeleri, toplumun iki temel sınıf biçiminde kutuplaşma sürecini de aynı oranda çabuklaştırmıştır.”²³³ Lüks tüketim mallarının üretimine yönelik oluşturulan yeni sanayi yapısı, bir montaj sanayisi olarak geliştiği için Batı'nın modern sanayisiyle boy ölçülebilecek bir niteliğe sahip değildir. Boratav, bu sanayileşme biçimi sonrası Türkiye ekonomisinde, içe dönük ekonomideki kısa dönemli başarıya vurgu yaparken, uzun dönemde ekonomideki dışa bağımlılığın artışına dikkat çekmiştir.²³⁴

“Sanayici için, ülkenin bağımlı hale gelmesi ve halk kitlelerinin dünya pazarlarına oranla aşırı fiyatlarla sömürülmesi hiç de önemli bir olay değildir. Bir kere ürettiği ürünler, gümrük duvarıyla korunacağından dış üreticilerle rekabet söz konusu olmayacaktır. Ayrıca, üretim araçları üretimine yatırım yapmak hem pahalı hem de risklidir. Oysa kısa sürede büyük çıkarlar sağlanabilen tüketim malları üretimine yatırım yapmak hem risksizdir hem de daha az bir parayla gerçekleştirilebilmektedir. Bu durum, sorunun sanayi burjuvazisi için tatlı yanıdır; asıl tatsız olanı böyle bir üretim yönetiminin uzunca bir süre devam ettirilmesinin olanaksız olmasıdır.”²³⁵

Türkiye ekonomisinin dışa bağımlılığındaki artışa rağmen, 1970'li yıllarda önemli oranda bir büyüme gösterdiğinden söz edilebilir. Boratav, bu sürecin gerçekleşmesinin nedenini ekonomideki dış kaynak aktarımına bağlamaktadır. Özellikle Avrupa'ya göç eden işçilerin gönderdiği dövizler, ekonomide yaşanan açığın kapanması açısından önemli bir dış kaynak olmuş ve böylece ekonominin kısa vadede bir kriz sürecine sürüklenmesi önlenmiştir.²³⁶

²³⁰ Kepenek, **a.g.e.**, s. 146.

²³¹ Eser, **a.g.e.**, s. 64.

²³² Çağlar Keyder, “Türkiye Demokrasisinin Ekonomi Politikası”, **Geçiş Sürecinde Türkiye**, Der.: Cemil Schick ve E. Ahmet Tonak (Ankara: Belge Yayınları, 1992), ss. 63-65.

²³³ Özgür, **a.g.e.**, s. 116.

²³⁴ Boratav, 2008, **a.g.e.**, ss. 119-120.

²³⁵ Özlem Özgür, **a.g.e.**, s. 174.

²³⁶ Boratav, 2008, **a.g.e.**, s. 122.

Türkiye ekonomisinin 1970’li yıllarının diğer önemli bir özelliği, bölüşüm ilişkileri açısından yaşanmıştır. İthal ikameci ekonomi anlayışında, yüksek ve çeşitli üretim potansiyelini karşılayacak bir tüketici kitlesinin varlığı zorunlu olmuş; üretim tüketim dengesinin sağlanması, bölüşüm ilişkilerinde çalışan kitlelerin kazanımlarından yana politik bir anlayışla mümkün kılınmıştır.²³⁷ İşçi sınıfı, 1970’li yıllar boyunca verdiği sendikal mücadele sonrasında bazı ekonomik kazanımlar elde ederek; bölüşüm ilişkilerinde “popülist politikalar”ın uygulanmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Böylece, ekonomik kazanımlar sonucu orta sınıf lüks tüketim mallarını tüketebilme olanağına sahip olan Türk halkı, az gelişmiş ülkeler arasında daha ileri bir yaşam standardına ulaşmıştır.²³⁸

Türkiye ekonomisinin 1960’lı yıllar ile başladığı kalkınma politikaları, 1970’li yılların son bölümüne doğru bir ekonomik kriz sürecine sürüklenmiştir. Krizin yönünü ekonominin dünya ölçeğinde yaşadığı sıkıntılar belirlemiş ve kriz, planlı ekonomik kalkınmayı sekteye uğratmıştır.²³⁹ Türkiye, 1970’li yıllar boyunca sadece ekonomik bir krize sürüklenmemiş, toplumsal bir bunalım aşamasının içinde de olmuştur. Yakup Kepenek, 1970’li yılların son çeyreğindeki ekonomik krizin nedenlerini, “OPEC petrol krizi, Kıbrıs olayı ve Türkiye’nin ekonomik ilişkide bulunduğu gelişmiş ülkelerde yaşanan bunalım”²⁴⁰ sürecine bağlamaktadır. Kriz sonrası, Türkiye ekonomisinde ithalat ve ihracat değerlerinin birbirini karşılamadığı bir sürece girildiğini belirten Boratav, bu sürecin aşılmasına yönelik IMF politikalarının Türkiye’ye zorla kabul ettirildiğini²⁴¹ ve böylece, “ithalat tıkanmalarından ve piyasadaki genel kargaşadan kaynaklanan güçlükleri, fiyat kontrolleri ve polisiye önlemlerle karşılamaya çalışan çelişkili iktisat politikalarıyla”²⁴² aşılmaya yönelik yeni döneme geçildiğini söylemektedir.

1.1.3.3. Kültürel Yapı

Türkiye’de 1970’li yılların kültürel dokusunu, iktisadi anlamda bu dönemde yaşanan değişimler belirlemiştir. Bu yıllarda Türkiye, toprağa bağlı üretim biçiminden

²³⁷ Eser, **a.g.e.**, s. 62.

²³⁸ Korkut Boratav, **İktisat ve Siyaset Üzerine Aykırı Yazılar**, (İstanbul: BDS, 1989), ss. 14-15.

²³⁹ Kepenek, **a.g.e.**, s. 193.

²⁴⁰ **A.g.e.**, s. 194.

²⁴¹ Boratav, 2008, **a.g.e.**, s. 140.

²⁴² **Aynı**, s. 141.

sanayinin öncelikli olduğu bir üretim sürecine yönelmiştir. Bu üretim temelinde yaşanan köklü dönüşüm, kültürel yapıyı da etkilemiş ve göç, kentleşme, arabesk olguları ile birlikte gelişen yeni kültürel bir süreci başlatmıştır.²⁴³ Bu dönemde, Türkiye'nin toplumsal yapısını belirleyen en önemli gelişme kentleşme alanında yaşanmıştır. Çünkü, Türkiye'ye özgü yaşanan kentleşme süreci, yeni bir kültür yapısının oluşmasına neden olmuştur. Emre Kongar'a göre Türkiye'de kentleşme, "yalnız, tarımdaki değişmelerin ve sanayileşmenin bir sonucu değil, toplumsal değişme sürecinin de bir göstergesidir."²⁴⁴ Türkiye'deki 1970'li yılların kentsel dönüşümünün temelinde, sanayi toplumuna dönük gelişmelerin yanı sıra; kırsal bölgelerin fiziki özelliklerindeki farklı itici etmenlerden kaynaklanan nedenler de bulunmaktadır. Özellikle, kırsal bölgelerin elverişsiz yaşam koşullarına, toprağa dayalı üretimde teknolojik ilerlemeler sonrası görülen işsizlik gibi sorunların eklenmesini sayabiliriz.²⁴⁵

Ancak, bir ülkede kentsel dönüşümün temel belirleyicisi gene de iktisadi alan ile ilişkilidir. Ruşen Keleş, bu süreci şu şekilde açıklamaktadır: "Üretim biçimindeki değişimin, yani ekonomik ögenin, kentleşme tanımında özel bir ağırlığı vardır. Kentleşmenin, tarımsal üretimden daha ileri bir üretim düzeyine geçiş olarak da tanımlanabilmesi bu yüzdendir."²⁴⁶ Türkiye'de yaşanan kentsel dönüşüm, üçüncü dünya ülkeleriyle ortak özellikleri barındırmaktadır. Üçüncü dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye kentleşmesi, çarpık, dengesiz ve hızlı bir kentleşme özelliği taşımaktadır.²⁴⁷ Bu etmenler sonrasında, Türkiye'de ağırlıklı olarak kırsal bölgelerden kentlere ve Türkiye'nin Doğu'sundan Batı'ya doğru bir göç yaşanmıştır. 1970'li yıllara doğru göçler artarak devam etmiş ve sadece 1960-1965 yılları arasında 880 bin kişiyi kapsayan bir göç dönemi yaşanmıştır.²⁴⁸

Türkiye'de yaşanan bu göç dalgası sonrası, kentsel yapının fiziki dokusunda ciddi bir dönüşüm başlamıştır. Bu toplumsal dönüşüm, Türkiye'de "gecekondu"

²⁴³ Özgür, **a.g.e.**, s.115.

²⁴⁴ Emre Kongar, **21. Yüzyılda Türkiye 2000'li yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı**, (32. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003), s. 549.

²⁴⁵ Kongar, **a.g.e.**, ss. 549-552.

²⁴⁶ Ruşen Keleş, **Kentleşme Politikası**, (Yedinci Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2002), s. 22.

²⁴⁷ Keleş, **a.g.e.**, s. 35.

²⁴⁸ Cavit Orhan Tütengil, **100 Soruda Kırsal Türkiye'nin Yapısı ve Sorunları** (İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1975), s. 21.

olgusu olarak bilinen yeni bir toplumsal sürecin yaşanmasına neden olmuştur.²⁴⁹ Kentsel olgunun feodal ilişkilerle modern olmayan bu dokusu, Türkiye’deki kentleşme sürecinin Batı toplumlarından farklı bir biçimde yaşanmasına neden olmuştur. Böylece, ortaya çıkan, yarı-feodal yapıları bir kentleşme biçimidir.²⁵⁰

“Üzerinde durduğumuz konu, toplumumuzun bazı yörelerinde bir arta kalan biçiminde sürüp giden feodal ilişkilerin en somut ve çarpıcı yanını yansıtmaktadır. Toprak ve tarım reformu şeklinde ele alınan biçimin geniş kapsamlı sorunun bir yanını da bu tür ilişkileri yaşatıp besleyen kaynaklardan biri olan ve kendine özgü toprak insan ilişkileri yaratan bir toplumsal yapıya bağlamak olanaklıdır. Toprakların belli ellerde toplanmış olduğunu yansıtan bu gerçek, yarı feodal bir ilişkinin belirtisi sayılmalıdır.”²⁵¹

1970’li yıllar boyunca göç sonucu kentlerde yaşanan çarpık kültürel doku, “arabesk kültür” biçiminde ortaya çıkmış ve bu yılların kentsel kültürel yapısını belirlemiştir. Kültürel yapı, kırsal kültürün modern kent yaşantısına bir direnç yapısı olarak ortaya çıkmaktadır. *Arabesk*, müzikten sinemaya kadar her alanda köylü göçmenin, kent yaşamıyla içine sürüklendiği çelişkilerini, uyumsuzluklarını ve toplumsal çatışmasını anlatır.²⁵² Meral Özbek, gelişen bu kültürü, “bir müzik tarzıyla sınırlı olmayan, göçmenlerin yanı sıra, göçmen olmayan kentli yoksulların da oturduğu gecekonduların bütün yaşam tarzını ve zihniyetini kapsayan bir anlam”²⁵³ olarak görmek gerektiğine dikkat çekmiştir. Çünkü, arabesk kültürene yöneltilen, modernleşme karşıtı geleneksel değerlere bağlı olduğu düşüncesinden hareket ettiği eleştirisi, Türkiye’de yaygın düşünceyi oluşturmaktadır. Bir başka deyişle, bu toplumsal/kültürel yapıyı, “kaderci bir bakış açısını geliştiren, yanlış ve kolayca yönlendirilebilecek bir bilinç veren ve toplumsal protesto unsurundan bütünüyle yoksun geleneksel bir tarz olarak”²⁵⁴ kabul eden genel bir kanı bulunmaktadır. Ancak, arabesk kültür diğer bir yönüyle, modernleşmeci pratiklere karşı bir direnç örgütlediği ve kendi kültürel yapısını korumayı amaçlayan bir halk kültürü olma özelliği

²⁴⁹ Kongar, **a.g.e.**, s. 562.

²⁵⁰ Engin Yıldız, **Gecekondu Sineması**, (Ankara: Hayalet Kitap, 2008), s. 18.

²⁵¹ Tütengil, **a.g.e.**, s. 136.

²⁵² Meral Özbek, “Arabesk Kültür: Bir Modernleşme ve Popüler Kimlik Örneği”, **Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik**, Der.: Sibel Özbudun ve Reşat Kasaba, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998), ss. 174-175.

²⁵³ **Aynı**, s. 176.

²⁵⁴ **Aynı**, s. 182.

göstermektedir. Dolayısıyla, bu durum aynı zamanda, kültürel pratikler içerisinde gizlenmiş bir eleştiri taşımaktadır.²⁵⁵

“Arabesk, tüm kötü etkilerini, dinleyici kitlesi olarak tanımladığı insanlara yüklemiştir: yani, 1950’lerden itibaren kırsal kesimden gelip, Türkiye’nin batısındaki büyük şehirlerin çevresindeki gecekondu bölgelerine yerleşmiş göçmen kitlesine. Bu eleştirel söylemde vurgu, Türk toplumunun Türkiye’nin hızlı ve plansız gelişmesinden kaynaklanan sorunlarında, sıkıntılarındadır. Bu durum arabeski, doğu edilgenliğinin, kötümserliğinin zamansız bir ifadesi olarak gören yukarıdaki eleştirel bakışla çelişmektedir. Burada farklı olarak, eski düzenden yenisine geçişten kaynaklanan, tarihsel olarak belirli bir sosyal, demografik dengesizlik durumuyla arabeskin ilişkisi vurgulanmaktadır. Bu dengesizlik durumu, üretim sürecinden dışlanmış, sorunlarını yabancılaşmanın ve kaderciliğin dili olan arabesk diliyle ifade eden bir kitlenin oluşum koşullarını yaratmıştır.”²⁵⁶

1.1.3.4. İşçi Sınıfı ve “1 Mayıs 1977 İşçi Bayramı”

Türkiye siyasi tarihine “*kanlı 1 Mayıs*” olarak geçen “1977 yılı 1 Mayısı”nın yaşandığı dönem; siyasi, ekonomik ve kültürel anlamda toplumsal kriz koşullarının içerisine sürüklenen Türkiye’nin 1970’li yıllarının sonuna denk gelmiştir. Bu dönemde, yaklaşan 5 Haziran seçimlerinden önce, Niksar, Şiran ve Erzincan olaylarını takiben yaşanan 1977 yılı 1 Mayıs’ıyla kitleler üzerinde siyasi anlamda bir baskı yaratılmak istendiği ortadadır.²⁵⁷ Ancak, yaratılmak istenen bu korku siyasetinin geri planında, dünya üzerindeki yeni emperyalizm politikalarının Türkiye’deki uzantısı olan devlet içi derin ilişkilerin yattığına vurgu yapılmaktadır. Bu amaçla, “Ecevit hükümetinin hemen ertesinde başlatılan terör ve cinayetler kampanyası ile açık bir faşizme geçiş ortamı sürekli canlı tutulabilmiş, bir yandan da yukardan aşağı doğru örgütlendirilen temel politikalarla faşizme daha geniş bir kitle desteği oluşturulmaya çalışılmıştır.”²⁵⁸

Dolayısıyla, yaşanan bu olayın tarihselliğinin bir rastlantı olmadığı, hatta egemen siyasetin hâkim bir görüş olarak kabul ettirmeğe çalıştığı bir sol içi çatışmadan kaynaklanmadığı üzerine değerlendirmeler yapılmaktadır. Çünkü, olaya ilişkin yapılmış tüm değerlendirmelerde, Türkiye’de 1 Mayıs 1977 yılında yaşanan ölümlerin sözü edilen politikalar çerçevesinde yaratılmış bir komplo olduğu genel bir görüş

²⁵⁵ Aynı, s. 183.

²⁵⁶ Martin Stokes, **Türkiye’de Arabesk Olayı**, Çev.: Hale Eryılmaz, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1998), s. 147.

²⁵⁷ “Artan Provokasyon ve Saldırıları Egemen Sınıfların Seçimler Politikasını Açığa Çıkıyor”, **Devrimci Yol Dergisi**, (Sayı 2, 15 Mayıs 1977), s. 1.

²⁵⁸ Aynı, s. 2.

olarak ön plana çıkmaktadır.²⁵⁹ Dikkat çekici diğer bir gelişme ise, bu olayın Türkiye’de işçi sınıfının en güçlü olduğu bir döneme denk getirilmiş olmasıdır. Bölüşüm ilişkileri açısından bakıldığında, 1977 yılı iktisadi açıdan işçi sınıfı kazanımlarının en yüksek orana ulaştığı bir dönem olma özeliğine sahiptir.²⁶⁰

Olayı yaşayan farklı siyasetlerin, sendikal örgütlerin ve şahısların “*kanlı 1 Mayıs’a*” yönelik ortak değerlendirmelerinde yer alan genel düşünce, Taksim Meydanı’nın farklı bölgelerinden kitlelerin üzerine açılan ateş sonucu bir panik havası oluşmuştur. Siyasi çatışma halinde olan sol örgütleri tahrik ederek, bu olayın sol içi bir siyasi çatışma olduğu inancının yaratılmak istenmiş olması da ayrıca, üzerinde durulması gereken bir noktadır. Çünkü, silahlı saldırının kitleye yönelik olmaması, olay sonucu silahlı yaralanmadan dolayı yaşamını kaybeden kişi sayısının sadece 5 kişi olması, geri kalan ölümlerin ise ezilmeler ve boğulmalar sonucu yaşanmış olması, olayın önceden planlanmış olduğu düşüncesini güçlendirmektedir.²⁶¹

Türkiye, “1 Mayıs 1977 İşçi Bayramı” döneminde, sınıfsal ve siyasi açıdan karşıt görüşlere ayrılmış bir tablo içerisindeydi. 1976 yılı 1 Mayıs’ının, kitlesel bir görüntü çizmiş olması, 1977 yılında yapılacak kutlamalara katılımın sendikalar ve siyasi örgütler açısından önemini daha da arttırmıştır. Dolayısıyla, 1977 yılı 1 Mayıs’ına DİSK ve dönemin siyasi hareketleri daha ciddi bir şekilde hazırlanmış ve çok geniş kapsamlı bir katılım sağlanmıştı. Dönemin tüm sol siyasetlerinden geniş kapsamlı bir katılımın görüldüğü -Sovyet yanlısı TKP, TIP, TSİP siyasetleri, Maoocular olarak bilinen Çin siyasetini savunan Halkın Kurtuluşu, Halkın Yolu, Halkın Birliği ve 12 Mart darbe döneminin THKP-C siyasetinin devamı olan Devrimci Yol ve Kurtuluş siyasetleri yer alıyordu- “*kanlı 1 Mayıs*”²⁶² işçi bayramı olayları şu şekilde başlamıştır:

Taksim’de gösterilere katılmak amacıyla, İstanbul’un farklı noktalarında buluşan kitleler gecikmeli de olsa alanı doldurmuş ve 500 bin kişiye ulaşan katılımın bu denli yüksek olması, Türkiye’deki sınıfsal eylemliliğin ne oranda yükseldiğini göstermektedir. Eylem öncesinde DİSK’in, Çin yanlı siyasetleri eylem alanına almayacağına yönelik açıklamaları ve bu grupların zorla da olsa eylem alanına

²⁵⁹ Canan Koç ve Yıldırım Koç, **DİSK Tarihi, efsane mi gerçek mi 1967-1980** (Ankara: Epos, 2008), s. 347.

²⁶⁰ Nazım Alpman, “1 MAYIS ÖZLEMİ VE ÖNEMİ”,

http://www.birgun.net/writer_index.php?category_code=1187090394&news_code=1272534500&da_y=29&month=04&year=2010, (29 NİSAN 2010), [18.05.2010].

²⁶¹ Parlar, **a.g.e.**, s. 653.

²⁶² Koç ve Koç, **a.g.e.**, s. 349.

gireceğini vurgulayan taleplerinde ısrarcı davranmaları, bir gün öncesinde gergin bir hava yaratmıştır. Ancak, 1 Mayıs günü her şey sakin başlamış, DİSK Başkanı Kemal Türkler'in konuşmasıyla olayların bir anda patlak vermesine kadar da sakin sürmüştür.²⁶³

Olaylar Taksim Meydanı'nı çevreleyen bazı noktalardan planlı bir şekilde ateş açılması sonucu başlamıştır. Özellikle Intercontinental Oteli ve Sular İdaresi binalarından açılan ateş sonucu, kitle üzerinde çok derinden bir panik havası yaratılmıştır. Yaşanılanların ardından yaratılmak istenen genel kanı, olayların sol siyasetler arasında çıkan bir çatışma şeklinde olduğudur: Kaldı ki, yaşanan olay sonrasında, Sovyet ve Çin yanlısı siyasetler birbirini suçlayıcı açıklamalarda bulunmuşlardır. Basında yer alan haberler de, bu anlayıştan pek farklı değildir.²⁶⁴

“Bu yoğun ateşle birlikte kalabalık üzerine panzerlerin hücumu başlamış, hızla geçen otomobillerden ateş açılmıştır. Alandaki çok büyük kalabalık üzerine yönelen yaylım ateşi sonucu onlarca insan vurulmuştur. Yaylım ateşiyle birlikte panzerlerin hücumu, çok büyük ses çıkaran ses bombaları ve meydanı bir anda savaş alanına çeviren büyük bir paniğin doğmasına neden olmuştur. Panik halinde yüzbinlerce insan içinde onlarca insan köşelerde sıkışarak, panzerlerin altında can vermiştir.”²⁶⁵

Türkiye'de sonuçları itibariyle böylesine toplumsal ölümlerin gerçekleştiği bir olay, sol içi bir çatışma olmasa da; sol siyasetlerin karşılıklı yürüttükleri provakatif siyaset, bu sürecin sol içinde bir çatışma olarak anlaşılmasına zemin oluşturmuştur. Çünkü, karşılıklı silahlı çatışmaya kadar varan Sovyet ve Çin yanlısı siyasetlerin şiddet eğilimleri, Türkiye'de faşizmin bu olayı kurgulamasına dolaylı bir biçimde hizmet etmiştir.²⁶⁶

Çünkü, olaylar sonrasında DİSK'in de içinde yer aldığı birçok sendika, siyasi örgüt ve basın, olayı sol örgütler arası bir çatışma olarak değerlendirmiştir. Özellikle, DİSK başkanı Türkler'in olay sonrası yaptığı açıklamalarda; sorumluların Çin yanlısı siyasetler olduğu düşüncesinden hareket edilmiş ancak, olaydan iki gün sonra Türkler açıklamasını değiştirerek, olayın kontrgerillanın Türkiye'deki sivil uzantılarının

²⁶³ Güreli, **a.g.e.**, ss. 116-118.

²⁶⁴ “Emperyalizm ve Oligarşinin 1 Mayıs Katliamı Halkımızın Devrimci Mücadelemizi Durduramayacak”, **Devrimci Yol Dergisi**, (Sayı:2, 15 Mayıs 1977), s. 2.

²⁶⁵ **Aynı**, s. 3.

²⁶⁶ “Sosyal Faşizm ve Maoçu Bozkurt Safsataları Provakasyona Nasıl Hizmet Etti”, **Devrimci Yol Dergisi**, (Sayı:2, 15 Mayıs 1977), s. 5.

planladığı bir komplo olduğu düşüncesine ulaşılmıştır.²⁶⁷ Yaşanılan bu olay sonrası, birçok kişi yaşamını kaybetmiş, çok sayıda yaralanmalar olmuş, gözaltına almalar gerçekleşmiş ancak, olayın asıl düzenleyicilerine yönelik ciddi bir hukuki çalışma yürütülmemiştir. Yükselen sınıf hareketini etkisiz hale getirmeyi amaçlayan bu olay ile Türkiye'nin yakın dönemde nasıl bir siyasi sürece sürüklendiğini, Suat Parlar şu şekilde değerlendirmektedir:

“Lockheed rüşvet soruşturmasının ordu içinde sarsıntılar yarattığı bir dönemde patlayan 1 Mayıs katliamı, darbe söylentileri, Ortadoğu’da yaşanan karışıklıklar tam bir çelişkiler zembereği oluşturuyordu. 1 Mayıs katliamını bu çelişkiler zembereğini eksen alarak değerlendirmek gerekiyor. Ancak görünen o ki doğrudan CIA’in devreye girdiği, özel harpçilerin ‘sivil’ uzantılarla birlikte hareket ettiği, kontrgerillanın tüm birimlerinin devreye sokulduğu bir katliamdır söz konusu olan. Sonuç ve etkileri ise, uzun vadeli planlar açısından değerlendirilmiş, Türkiye’yi 12 Eylül’e taşıyan sürecin en önemli köşe taşlarından biri olmuştur.”²⁶⁸

1.1.4. Haber Medyasında Yanlılık Sorunu ve Türkiye’de 1970’lerin Medya Atmosferi

Haber, habercilik ve haber medyası üzerine yapılan *yanlılık* çalışmalarında iki temel yaklaşım bulunmaktadır: Haberde birbirinden farklı siyasi iktidar odaklarıyla kurulan ilişkiye bağlı olarak ortaya çıkan “*siyasal yanlılık*” çalışmaları ve kapitalist sistemin iktisadi, politik ve kültürel iktidar ilişkilerine bağlı yapısından kaynaklanan ve dil dolayımıyla gerçekleşen “*yapısal yanlılık*” sorunu.

Pozitivist bilim anlayışının nesnel gerçekliği anlaşılır kılmaya yönelik geliştirdiği nesnellik olgusuyla kavramsallaştırılıp, habercilik alanında profesyonel gazetecilik kodlarıyla açıklanan “nesnel habercilik anlayışı” mesleğin en önemli ögesidir.²⁶⁹ Ancak, nesnellik araştırmaları üzerine yapılan birçok çalışmanın ortak eğilimi, bu olgunun medya alanında tam anlamıyla geçerliliğini sağlayamadığı üzerine yoğunlaşmıştır. Dolayısıyla medya nesnel bir habercilik gerçekleştirilememesinden dolayı, haber üretim sürecinde ya siyasal ya da yapısal yanlı bir eğilim içerisinde olmuş, kimi zaman da her iki yanlılık sorununun yaşandığı örneklere rastlanılmıştır.

Bu bağlamda, bir çözümleme yöntemi olarak yapısal yanlılık çalışmalarının yaygınlaştığı 1970’li yıllarla birlikte, medya mülkiyet ilişkilerinde önemli dönüşüm

²⁶⁷ Güreli, **a.g.e.**, ss. 238-241.

²⁶⁸ Parlar, **a.g.e.**, s. 662.

²⁶⁹ Ayşe İnal, “Yazılı Basın Haberlerinde ‘Yapısal’ Yanlılık Sorunu”, **Toplum ve Bilim**, (Sayı: 67/Güz, 1995), s. 114.

süreçlerinin yaşandığından söz edilebilir. Kapitalizmin yeni sağ politikalarla, iktisadi ve mülkiyet ilişkilerindeki sahiplik yapısına bağlı egemenliğini yeniden kurduğu bu dönem ile birlikte, medya kâr amaçlı bir kurum haline dönüşmüştür.²⁷⁰ 1970'li yıllarla birlikte yaygınlaşan yapısal yanlılık çalışmaları, haberde kullanılan dilin tarafsız olunamayacağına vurgu yapmakta ve dil üzerinden üretilen söylemin egemen bir söylem olduğu düşüncesinde yoğunlaşmaktadır.²⁷¹ Bu yanlılık çalışmalarının geliştirdiği eleştirel boyutu, Ayşe İnal şöyle açıklamaktadır:

“Dil, bir cam şeffaflığı ile anlamları bir kişiden diğerine aktarmaz. Dolayısıyla, kitle iletişim araçları da, prizmadan ışığın geçmesinde olduğu gibi, üzerinde haber yazılan olayları kırar, diğer bir deyişle yeniden kurar. İçinde yaşadığımız dünya hakkında söylenen her söz, her düşünce, dilin dolayımını gerektirir ve uzlaşımalsal bir gerçek, mutlak bir nesnellik, tarafsızlık aslında olanaksızdır.”²⁷²

Kitle iletişiminde yapısal yanlılık sorununun yaygınlaştığı geç kapitalizm yıllarına kadar, basın üzerine yapılan yanlılık çalışmalarında siyasal yanlılık eğiliminin ve bu yanlılığı ölçmeyi amaçlayan liberal çalışmaların ağırlıkta olduğu gözlemlenmektedir. Çünkü, kapitalizmin dünya ölçeğinde yeni sağ politikalarla kendini yeniden ürettiği dönem sonrasında, medyanın sahiplik yapısına bağlı gelişen iktidar odaklarının önem kazandığından ve siyasalara yön verdiğinden söz edilebilir. Ancak, bu döneme kadar kitle iletişimi, propaganda amaçlı siyasal iktidarların çıkarlarına hizmet eden araçsal bir sorumluluğu yerine getirmiştir. Dolayısıyla, habercilik mesleğine yönelik liberal medya anlayışı ve buna bağlı gelişen siyasal yanlılık sorununun irdelenmesi belli bir önem taşımaktadır.

1.1.4.1. Liberal Medya Anlayışının Tarihsel Arkapları ve Siyasal Yanlılık Sorunu

Tarihsel olarak yirminci yüzyılın sonunda ortaya çıkan mülkiyet ilişkilerinde sermayenin yeniden egemenliğinin üretildiği neo-liberal anlayıştan farklı olarak liberalizm, toplumsal yapının şekillenişinde, Ortaçağ feodalizmindeki toplum anlayışının yerine bireyi, inanca dayalı yaşam algılayışının yerine de bilim ve akli kabul eden aydınlanma düşüncesidir. Bu dönemde liberal ideoloji, özgürlük, eşitlik,

²⁷⁰ Erdal Dağtaş, “Türkiye’de Tektipleşen Medya Ortamı: Magazin Rüzgârları Eşliğinde Magazinleşen Haberler”, **Medya ve Popüler Kültür** Der.: Enderhan Karakoç, (İstanbul: Literatürk, 2009), ss. 155-156.

²⁷¹ İnal, **a.g.e.**, s. 114.

²⁷² **Aynı**, s. 114.

bireysellik ve rasyonellik ilkelerine dayanır.²⁷³ Bu ideolojinin temellerini, Aydınlanma felsefesinin (Locke, Montesquieu ve Rousseau) düşünürleri oluşturmuştur. Aydınlanma düşüncesinin felsefi boyutunun merkezinde, John Locke'un insan doğası üzerine geliştirdiği savlarından özgür insanın, siyasal iktidara gösterdiği bireysel rızaya dayalı bir toplum sözleşmesi olduğu düşüncesi yer almaktadır. Locke'a göre, "siyasal toplumun doğuşu özgür insanların istek ve iradesine"²⁷⁴ bağlı olarak şekillenmiştir:

"Liberal ideoloji, Aydınlanma'nın etkisi altında, insan doğasının iyiliğine ve rasyonelliğine güveniyor ve insan doğasının irrasyonel ve kötü olduğu şeklindeki geleneksel muhafazakâr görüşü reddediyordu. John Lock'dan da, her insanın özgürlük, eşitlik ve mülkiyet doğal haklarına sahip olduğu inancını ve hükümetin biricik sağlam temelini "toplumsal sözleşme" olduğu görüşünü almıştır."²⁷⁵

Diğer bir liberal düşünür Montesquieu da liberal düşünceye, güçler ayrılığı teorisiyle katkı yapmıştır. Montesquieu'ya göre, liberal toplumlardaki siyasal sistemin monarşi ve despotik yönetimlerden farklı olarak bir demokrasi rejimi olarak örgütlenmesinin tek koşulu; yasama, yürütme ve yargı güçlerinin ayrılığıdır.²⁷⁶ Bir siyasal ideoloji olarak liberalizmin, on sekizinci yüzyılda yaşanan sınıfsal dönüşümün sonucunda yeni egemen burjuva sınıfının düşünce şekli olarak ortaya çıktığına dikkat çekmek gerekmektedir. Bir başka deyişle, liberalizm, toprağa dayalı feodal üretim şeklindeki aristokratik egemen sınıfın karşıtı olarak ticaret burjuvazisinin, toplumsal ilişkileri kapitalist üretim ilişkilerine dönüştürmesi sonucu gelişen yeni iktisadi ve siyasal iktidar biçiminin ideolojisidir denilebilir.²⁷⁷

"Sözü edilen büyük yapısal değişiklik, tarımsal toplumun kapitalizme dönüşümüdür. Tarımsal toplumu kesin olarak yıkan olay, ticaret kesiminde büyük bir sermayenin birikerek, toplumsal iktidar ve ayrıcalık dengesini kökten değiştirmesidir. Başka bir deyişle, ticaret faaliyeti kapitalizme geçişe yol açmıştır. Böylece zenginleşen ve güçlenen tüccarlar, yönetimin kendini yeni koşullara uydurmasını istemeye başlamışlardır."²⁷⁸

Gencay Şaylan'a göre, kapitalist toplumun işleyiş yasası, üretim ve tüketimin sürekliliğini sağlayacak özel mülkiyetin siyasal yapı tarafından kontrole alınması ile

²⁷³ Fatmagül Berktaş, "Liberalizm: Tek Bir Teorik Pozisyona İndirgenmesi Olanaksız Bir İdeoloji", **19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler**, Der.: H. Birsen Örs, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007), s. 50.

²⁷⁴ Ayferi Göze, **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, (Altıncı Baskı, İstanbul: Beta, 1993), s. 153.

²⁷⁵ Berktaş, **a.g.e.**, s. 51.

²⁷⁶ Göze, **a.g.e.**, s. 183.

²⁷⁷ **Aynı**, s. 169.

²⁷⁸ Gencay Şaylan, **Çağdaş Siyasal Sistemler**, (Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, 1981), ss. 18-19.

mümkündür. Başka bir deyişle, her birey “eşit rekabet” koşulları içerisinde özgürce mülk edinebilir ve bunun sağlanmasının sonucunda yaşanacak rejimin adı ise “klasik demokrasi” olmuştur.²⁷⁹ Kapitalizm ile birlikte şekillenen liberal toplum anlayışında, siyasete katılma temsili bir demokrasi rejiminin uygulanmasıyla tüm toplumu kapsayıcı bir özelliğe kavuşmuştur. Klasik demokrasiler olarak kabul edilen bu toplumsal uzlaşıyla amaçlanan, yönetime tüm toplumsal tabanın katılabileceği bir siyasal düzen oluşturabilmektir. Böylece, siyasal iktidarın yapısının, yönetilen geniş halk tabakaları tarafından belirlenebilmesi hedeflenmiştir. Ancak liberal demokrasiler, dünya savaşlarının yaşandığı yirminci yüzyılda bir çöküş sürecine girmiş ve liberal toplum teorilerine ağır eleştiriler yöneltilerek sorgulanmaya başlanmıştır.²⁸⁰

Bu demokrasi anlayışıyla hedeflenen, çoğulcu ve parlamenter bir rejimin uygulanabilirliğinin sağlanabilmesidir. Bu amaçla, aristokrasiye dayalı feodal toplumların yerini alan burjuva demokrasisi, her türlü bireysel özgürlüklerin güvence altına alınabileceği bir çoğulculuk anlayışıyla şekillenmiştir.²⁸¹ Liberal çoğulcu yaklaşımla şekillenen medya anlayışının, feodal toplumsal ilişkilerin yerine, yeni bir toplum anlayışının şekillenmesinde önemli rolü olmuştur. Ancak, ilişkiler burjuva sınıfına dayalı kapitalist bir topluma dönüştüğü andan itibaren de, basın yeni sınıf yapısına hizmet eden bir araç haline dönüşmüştür. Bu nedenle, basının demokratik rejimlerin güvencesini oluşturduğu düşüncesi, kapitalist toplum ile birlikte egemen bilinç üretme işlevine sahiptir.²⁸²

Aydınlanma düşüncesinin demokrasi teorisyenlerinden Jean Jacques Rousseau da, ideal bir demokrasiye bağlı toplumsal bir uzlaşının mümkün olamayacağını vurgulamıştır. Bunun temel gerekçesi ise insanlığın tarihsel gelişiminde oluşturduğu bütün toplumların ortak özelliği olan, toplumsal yapının yönetenler ve yönetilenler şeklinde bir sınıf karşıtlığına dayanıyor olmasıdır. Eşdeyişle bu sınıf yapısı içerisinde topluma ve toplumsal ilişkilere şekil veren azınlık konumundaki egemen bir sınıfın varlığıdır.²⁸³

²⁷⁹ Aynı, s. 25.

²⁸⁰ Maurice Duverger, **Siyasi Rejimler**, Çev.: Yaşar Gürbüz (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1963), ss. 14-16.

²⁸¹ Yaşar Gürbüz, **Siyasal Sistemler**, (İstanbul: May Yayınları, 1980), s. 24.

²⁸² İrfan Erdoğan, **Türkiye’de Gazetecilik ve Bilim İletişimi**, (Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, 2007), s. 22.

²⁸³ Duverger, **a.g.e.**, ss. 5-7.

Liberal medya yaklaşımına göre, demokrasi anlayışı için medyanın toplumsal sorumluluğunu yerine getirebileceği bir kurum olarak işlev görmesi gerekmektedir. Bir başka deyişle, bu yaklaşıma göre, toplumsal gerçekliğin aktarıcısı olarak basın, kamu yararını gözetten bir ayna işlevini yerine getirmek zorundadır. Bundan dolayı, rekabet ortamı içerisinde, “kamu yararı” gözeterek toplum adına siyasal iktidar odaklarını denetleyebilecek tek kurum medyadır. Bunun gerçekleşebilmesi ise, ifade özgürlüğü ve gazetecinin özerkliğinin sağlanması ile mümkündür.²⁸⁴ Dolayısıyla, bağımsız bir gazetecilik mesleğinin kurumsallaşması için, mesleğe yönelik kimi profesyonel medya kodları geliştirilmiştir. Buradan hareketle, eğer mesleğin profesyonellik ilkelerine aykırı bir habercilik anlayışı gelişmiş ise, orada yanlış bir haber üretim süreci başlamıştır.²⁸⁵

“Özellikle yapılanmaları ve sorumlulukları gereği siyaset kurumuna karşı belirli bir mesafe içerisinde olmaları beklenen kamu hizmeti yayın kurumlarının, içerisinde yer aldıkları toplumların siyasal kültürel değerlerinin etkisi altında kalarak çoğunlukla iktidardaki siyasi partilerin yayın organları haline geldikleri görülmüştür. Benzer bir şekilde, farklı ülkelerde, gerek ticari sistemlerde gerekse kamu hizmeti yayın kuruluşlarının çeşitli siyasi partilerin etki alanları içerisinde yer aldıkları bilinmektedir.”²⁸⁶

Bu gibi durumlarda, basının objektif habercilik anlayışıyla iddia ettiği “*yansız ve tarafsız*” habercilik anlayışı işlevini kaybeder. Haberlerde en sık ortaya çıkan yanlışlık sorununun; siyasi görüşler arasında kurulmak istenen dengeli habercilik anlayışının kaybolması ya da gerçekliğin bilinçli olarak çarpıtılmasıdır.²⁸⁷ Robert Hackett’a göre, haberdeki gerçekliğin çarpıtılması, farklı siyasi görüşlerin eşit bir şekilde yer bulmadığı durumlarda kullanımına uygun bir kavramdır.²⁸⁸ Ancak, Hackett siyasal yanlışlık

²⁸⁴ Raşit Kaya, “Medya, Toplum, Siyaset”, **Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar**, Der: Korkmaz Alemdar (İstanbul: Afa Yayıncılık, 1999), ss. 24-26. Çoğulcu demokrasilerde basına yönelik geliştirilen çalışma yasalarının oluşumuna, *basın özgürlüğü* kavramlaştırmasının etkisi önemli olmuştur. Dolayısıyla, kamu yararı gözetilecek bir kurumun sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi, siyasal erk yapılarından bağımsız hareket edebilme kabiliyetine bağlanmıştır. Bu bakış açısı, faydacılık kuramından beslenerek kamu üzerinde kurulabilecek her türlü geleneksel devletin yürütme alanında uyguladığı baskı politikalarına karşı gelerek ortaya çıkmıştır. Ancak, işlerliğini insanın geçeceği sorgulayarak hakikate ulaşma isteğine yönelik geliştirdiği yeni düşünce savrlarıyla kazanmıştır. Bzk. John Keane, **Medya ve Demokrasi**, Çev.: Haluk Şahin, (Üçüncü baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999), ss. 37, 38, 39

²⁸⁵ Ertan Yılmaz, “Haberlerde Yapısal Yanlılığı Maskeleyen Modern Bir Mit: Nesnellik”, **İLETİŞİM**, 2002, s. 76.

²⁸⁶ Bülent Çaplı, **Medya ve Etik**, (Ankara: İmge Kitabevi, 2002), s. 35.

²⁸⁷ Robert A. Hackett, “Bir Paradigmanın Önemi Yitirilişi-Haber Medyası Çalışmalarında Yanlılık ve Nesnellik”, Çev: Ayşe İnal, **AÜ İLEF YILLIK 1997-1998**, s. 33.

²⁸⁸ **Aynı**, s. 34.

sorununun yaygın olduğu habercilik anlayışının gerekçesini, haberlerde dengeli ve taraflara eşit bir şekilde yer verilmemesine bağlamaktadır.²⁸⁹

Gazetecilik mesleğinde siyasal yanlılık sorununun yaşanmasındaki diğeri bir etken ise, medya kuruluşlarının siyasal iktidarların sağlayacağı finansman kaynaklarına olan bağımlılığından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, partizanlığın görülmediği kimi durumlarda da, medya kuruluşlarının iktisadi açıdan devamlılığının sağlanmasında sorumlu elit kadrolar, bu yanlılık sorununun yaşanmasına açılım sağlamaktadır.²⁹⁰

1.1.4.1.1. Basın ve Dördüncü Güç: Habercilik ve Haber

Medyası

Haber, toplumsal gerçekliğin aktarılmasında gazeteciler tarafından oluşturulan ve gerçek olayların somut bir biçim almış halidir. *Gerçeklik*, üretim ve mülkiyet benzeri toplumsal ilişkilerden bağımsız bir biçimde yaşanmadığı gibi; kendisini gazeteci ve haber üretimi olmaksızın aktaramamaktadır. Bu nedenle haber, gazetecilik mesleğinin temel ögesidir denilebilir.²⁹¹ Geleneksel gazetecilik mesleğinin yaklaşımına göre, haber yeni ve dikkat çekici olma özelliğini barındırabilmelidir ve böylece haber üretimi herkeze tüketilebilecek bir meta işlevini yerine getirebilmektedir.²⁹² Dolayısıyla, toplumsal işlevinin yanı sıra, haber tüketilebilen bir meta olarak bireyin okumak için parasıyla satın aldığı bir nesneye dönüşmüştür.²⁹³ Bu bağlamda, haberler doğru olmalı ve toplumun bütün sınıfsal katmanlarının anlayabileceği bir biçimde oluşturulmalıdır.²⁹⁴

Ancak, haberdeki gerçeklik olgusu, mutlak bir gerçekliğin aktarımı anlamına gelmez. Çünkü, haberdeki gerçeklik değişkenlik gösterebilir. Bu nedenle, toplumsal hayatta her zaman somut biçimde varolan gerçek, haberde çarpıtılmış ya da değişime uğramış bir biçimde yer alabilir.²⁹⁵ Ayşe İnal, haberin, “günümüz insanının çevresi ile ilişki kurmasında önemli bir araç olduğuna”²⁹⁶ dikkat çekerek, haber metinlerinin insanın düşünsel yönünü oluşturma işlevine sahip olduğu iletişim boyutunu önplana

²⁸⁹ Aynı, s. 35.

²⁹⁰ Çaplı, a.g.e., s. 37.

²⁹¹ Micheal Schudson, “Haber Üretiminin Sosyolojisi”, Çev: Abdülrezak Altun-Meltem Ağduk Gevrek, **AÜ İLEF YILLIK** 1994, s. 308.

²⁹² Çaplı, a.g.e., s. 63.

²⁹³ Oktay, a.g.e., s. 87, Dipnot 12’den aktaran

²⁹⁴ Oya Tokgöz, “Türkiye’de Doğru Haber Verme ve Doğru Haber Alma Üzerine”, **AÜ İLEF YILLIK** 1995-1996, s. 123.

²⁹⁵ Oya Tokgöz, **Temel Gazetecilik** (Üçüncü Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 1994), s.126.

²⁹⁶ Ayşe İnal, “Haber Metinlerine Eleştirel Bir Bakış: Temel Sorunlar ve Örnek Çalışmalar, **AÜ İLEF YILLIK 94**, 1997, s. 135.

çıkarmaktadır. Böylece, egemen bilinci yeniden üretme işlevselliğine sahip olan haber, diğer yazınsal metinlerden farklı olarak, bu işlevini geliştirilen profesyonel gazetecilik kodlarıyla oluşturur.²⁹⁷ Habercilik, gazetecilik mesleğinin anlamı ve temel özelliğidir. Çünkü, bir gazetecinin bir meslek sahibi olarak yerine getirdiği işlev, toplumu haberdar etmek, eşdeyişle bilgilendirmektir.²⁹⁸ Bülent Çaplı, habercilik mesleğinin temel özelliğinin “kamu yararı”nı gözetilen bir bilgi üretimi olduğunu ve bunu amaçlayan liberal anlayışı şöyle özetlemektedir:

“Kamunun bilme hakkı, siyasal yapıların sürdürülmesi, korunması ve geliştirilmesi için temel koşul olarak algılanmaktadır. Siyasi yapılar ise, insanların mutlu ve özgürce yaşayabilmeleri için gerekli temel hakların korunması ve geliştirilmesinin olmazsa olmaz koşulunu oluşturmaktadır. Bütün bunların temelinde ise, bilginin serbestçe dolaşımını savunan yaklaşım bulunmaktadır. Bunun temelinde ise, bilginin, bilgilendirilmiş vatandaşların yaratılmasını sağladığı; bunun sonucunda da iktidarı elinde bulunduran hükümetler üzerinde baskı uygulayabildiği düşünülmektedir.”²⁹⁹

İnsanın bilme hakkı, toplumsal sorumluluk gerektiren bir bakış açısıdır. Bu düşüncenin, kişisel merak, ilgi ya da popüler beklentileri karşılayacak bir algılayıştan öte, toplumun siyasal iktidarlar karşısındaki yararını gözetmesi beklenmektedir. Bir başka deyişle, bir şeyi bilmek ve ona ilişkin anlam üretebilecek boyutta öğrenmek, arasındaki farkta gizlidir.³⁰⁰ Ancak, haber ve haber medyasının da, ekonomik, siyasal ve kültürel yapıların belirlenimi altında olduğunu unutmamak gerekir ve bu nedenle üretilen bilgi de iktidar odaklarının çıkarlarını pekiştirici bir eğilim sergilemektedir.³⁰¹ Tuchman’ın ifade ettiği gibi, “haber, olgusal dünya üzerine bir rapor değildir: Haber mutlak günlük ve taze olmak zorunda olan ve bir tüketici tarafından tüketilebilir bir üründür.”³⁰² Dolayısıyla, kapitalist üretim ilişkilerinin hâkimiyeti hangi dönemde olursa olsun, gazetecilik mesleğinin bu üretim yapısını ve siyasal iktidarları pekiştirici bir özelliği bulunmaktadır.³⁰³ Raşit Kaya, bu durumun, “kendisinin de yer aldığı genel

²⁹⁷ A.g.e. , s. 142.

²⁹⁸ Nail Güreli, **Şu Bizim Medya** (İstanbul: Bas-Haş, 2004), s. 132.

²⁹⁹ Çaplı, a.g.e. , s. 21.

³⁰⁰ Çaplı, a.g.e., s. 29.

³⁰¹ “Harvey Molotch ve Marilyn Lester, “News as Purposive Behavior: On The Strategic Use of Routine Events Accidents and Scandales” (**American Sociological Review**, 1974)”, Schudson, a.g.e., s. 314’deki alıntı.

³⁰² “Gay Tuchman, **Making a News: A Study in the Construction of Reality**, (New York: Free Press, 1978)”, Schudson, a.g.e. , s. 318’deki alıntı.

³⁰³ Raşit Kaya, “Medya, Toplum, Siyaset”, **Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar**, Der.: Korkmaz Alemdar (İstanbul: Afa Yayıncılık, 1999), s. 23.

toplumsal bağlam içerisinde; bu bağlamı oluşturan toplumsal-siyasal-ekonomik güç ilişkilerinin eklenmesi çerçevesinde oluştuğunu” vurgulamaktadır.³⁰⁴

Bu amaçla, medyaya yüklenen sorumluluk *dördüncü güç* olma yönündedir. Böylece medya, çoğulcu demokratik rejimlerin işleyişinin temel güvencesi olarak, kamu adına siyasal iktidarları denetleme sorumluluğunu üzerine almıştır. Bu kavramı, ilk kez 1828 yılında, Lord Thomas Babington Macaulay kullanmıştır. İngiliz parlamentosunda; ruhani asiller, dünyevi asiller ve halk olmak üzere üç siyasal güç bulunmaktaydı. Gazetecilerin bulunduğu alan ise, dördüncü gücü temsil ediyordu.³⁰⁵ İrfan Erdoğan, bu sorumluluğun, “burjuva siyasal yapısının üç ana bölümü içinde kendi başına halkın gözü ve kulağı olan, doğruyu ve haklıyı temsil eden, siyasal gücü bir bakıma denetleyen, gözetleyen bir nitelik vererek; toplumun üretim ilişkileri yapısı dışında, bu ilişkilerin belirleyiciliğinden bağımsız, ideal bir görevsellik”³⁰⁶ olarak ortaya çıktığına dikkat çekerken, tarihsel olarak bu sorumluluğu yerine getiremeyişi şu şekilde özetlemektedir:

“Dördüncü gücün, güç ilişkilerinde belirttiğim gibi demokrasiyi oluşturan güç olması veya demokrasiyi oluşturan üç gücü denetleyen ve gözetleyen dördüncü güç olması, günümüzün kapitalist toplumlarının yapısal gerçeğinde geçersizdir. Bu geçersizlik, fikir başının ortadan kalkmasıyla çok daha belirgin bir biçimde kendini göstermiştir.”³⁰⁷

Ayşe İnal da günümüz koşullarında işlevini kaybetmiş olan basın bu *dördüncü güç* olma sorumluluğunun, ekonomik ve siyasal iktidarların kurumsal bir kimliğe büründüğü, siyasal yürütme organlarını kamu yararı adına gözeterek kontrol edebilmesi amacıyla ortaya çıktığını belirtmiştir.³⁰⁸ Ancak basın, bu sorumluluğunu yerine getirebilmesi için özgür ve bağımsız olması gerektiğini savunan anlayış, “medya ve medya ürünleri, diğer herhangi bir ürün gibi meta olarak tanımlanmakta ve her türlü devlet müdahalesinin dışında, piyasanın arz-talep kurallarına tabi olduğu” fikrini görmezden gelmesinden kaynaklanan çelişkiler barındırdığını dikkate almamaktadır.³⁰⁹

Haber çalışmalarındaki yanlılık sorununu gidermeye yönelik gazeteciye yüklenen görev, “eşik bekçiliği”dir. Bu anlayışa göre gazeteci, toplumsal olayların aktarımında

³⁰⁴ Aynı, s. 23.

³⁰⁵ İrfan Erdoğan, “Dördüncü Gücün İlettiği: Amerikan Örneği”, **Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar**, Der.: Korkmaz Alemdar (İstanbul: Afa Yayıncılık, 1999), s. 33.

³⁰⁶ Aynı, s. 34.

³⁰⁷ Aynı, s. 38.

³⁰⁸ M. Ayşe İnal, **Haberi Okumak**, (İstanbul: Temuçin Yayınları, 1996), s. 14.

³⁰⁹ Çaplı, a.g.e., s. 32.

bir aracı olmaktan öte, başka hiçbir sorumluluğa sahip değildir. Eşdeyişle, gazetecinin gerçekliğe hiçbir müdahalesi olmadan aktarabileceğini savunan bu düşünceye göre, tarafsızlık, yanlılık gibi mesleğe yönelik yaşanan sorunlar olgusal olmaktan öte, kişisel sorunlar haline dönüşmektedir.³¹⁰

“20. yüzyılın başında basın özgürlüğü kavramı çoğulcu liberal düşünceyle iç içe geçmiş olan yeni tanımına kavuşmuştur. Siyasal süreci bir görelî dengeler bütünü olarak kavrayan çoğulcu yaklaşımın temelinde siyasal iktidarın toplumun bütününe yayılmış olduğu görüşü yatar. Seçimden seçime oy kullanmaktan öte bir süreç olarak tanımlanan siyasal katılım, baskı gruplarının siyasal iktidar üzerinde kuracakları bir denetim mekanizması ile dengelenecek, böylelikle çıkarlar örgütlenerek seslerini duyurabileceklerdir. İşte bu noktada, basın dördüncü güç olarak karşımıza çıkar.”³¹¹

1.1.4.1.2. Objektif Habercilik Anlayışı

Objektif habercilik anlayışı, yirminci yüzyılda iletişim teknolojileri alanında yaşanan kimi gelişmelerin belirlenimi altında ilerlemiştir. Özellikle, kurumsal anlamda enformasyon akışını sağlayan ajans haberciliğinin gelişimi, telgrafın icadıyla başlamış ve bu gelişme habercilik alanında profesyonel bir anlayış olarak objektif haberciliğin gelişmesine katkıda bulunmuştur.³¹² Bir başka deyişle, toplumsal gerçekliğe ulaşmada mesleğe yönelik herkes tarafından kabul edilmiş bir bilimsel gazetecilik anlayışı geliştirilmeye yönelik objektif gazetecilik anlayışı ortaya çıkmıştır.³¹³ Ancak, hem basında yaşanan teknolojik ilerlemelere hem de gazetecilik mesleğinin profesyonel değerlerinin ortaya çıkışına kapitalist pazar ilişkilerinin ihtiyaçlarının yön verdiği söylenebilir.³¹⁴ Dolayısıyla İnal, profesyonel gazetecilik normlarının ortaya çıkışını, “19. yüzyıl boyunca basının kapitalistleşmesi, haberin pazara sunulan bir metaya dönüşmesi doğrultusunda yaşanan bir gelişme”³¹⁵ biçiminde değerlendirmiştir.

Objektif habercilik, liberal toplum anlayışındaki pozitivist bilim geleneğindeki nesnellik kuralına bağlı gelişmiştir. Eşdeyişle, objektif habercilik anlayışının ortaya çıkması, on sekizinci yüzyılda yaşanan bilimsel alandaki gelişmeleri takip etmiştir.³¹⁶ Pozitivist bilim anlayışında gerçeklik, sabittir, eşdeyişle bu düşüncede, değişmez bir

³¹⁰ Schudson, **a.g.e.**, s. 309.

³¹¹ İnal, 1997, **a.g.e.**, s. 136.

³¹² “Micheal Schudson, **Discovering the News A Social History of American Newspaper**, (BasicBooks: 1978)”, Ömer Özer, **Liberal Basın** (İstanbul: Literatürk, 2010), s. 82’deki alıntı.

³¹³ “Stuart Allan, **News Culture**, (Open University Press, 1999)”, **aynı**, s. 90’deki alıntı.

³¹⁴ “T. L. Glasser, **Philosophical Issues in Journalism**, Ed.: E. D. Cohen, (GB: Oxford University Press, 1992)”, İnal, 1996, **a.g.e.**, s. 16’deki alıntı.

³¹⁵ **Aynı**, s. 20.

³¹⁶ Özer, 2010, **a.g.e.**, s. 93.

gerçeklik algısı hâkimdir. Bu nedenle, bilim insanı da dışarıdaki gerçekliğe ancak, öznel yargılarından arınmış, herkesçe kabul gören nesnel değerler ile ulaşabilir.³¹⁷ Ancak İrfan Erdoğan, bu bilim anlayışını, “sosyal bilimlerde pozitivist metodolojik süreçlerle nesnellüğün inşası, aslında egemen öznelliği nesnel yapmadır”³¹⁸ diyerek eleştirmiştir. Çünkü, böylece bu bilim anlayışıyla toplumsal gerçekliği algılamada dikkat edilmesi gerekli, tarihsel aralan bilgisi ve nedensellik ilişkileri çözümlemenin dışında tutulmakta ve tamamen nicel verilere dayalı bir sığ bilgi üretilmektedir.

Bu bilim anlayışıyla şekillenen objektif haberciliğe göre, haber kişisel yargılardan arınmış bir şekilde nesnel olabilmeli ve böylece herkesçe kabul edilmiş profesyonel meslek ilkelerine bağlı bir biçimde toplumsal gerçekliğin aktarıcısı sorumluluğunu yerine getirmelidir. Bir başka deyişle, basın, hiç bir siyasi çıkar ilişkisi içerisinde olmaksızın, her türlü farklı, karşıt düşüncelere, siyasi görüşlere eşit derecede yer verebilmelidir. Eğer bu gerçekleşmiyorsa, orada yanlı bir gazetecilik anlayışı, eşdeyişle öznel bir tavır geliştirilmiş olur.³¹⁹ Böylece, bu gazetecilik normları aracılığıyla, haberlerin tarafsız ve dengeli bir şekilde yapılandırılabilceği düşüncesi, bilimsel bir noktadan hareket etmeye başlamıştır.³²⁰ Bu bağlamda, Daniel Cornu’ya göre, bilimsel bir anlayışla hakikate ulaşabilmenin yöntemi, gazetecinin haber üretim sürecindeki nesnel habercilik sorumluluğunu yerine getirebilmesiyle mümkündür. Cornu’nun oluşturduğu formülasyondan, olgulara, nesnel habercilik anlayışıyla doğru bir şekilde ulaşılabilceği varsayımı yer almaktadır.³²¹ Dolayısıyla, Cornu’nun bu düşüncesinden, habercilik alanına yönelik bilimsel bir çerçevenin oluşturulmak istendiği varsayımı, mesleğin örgütlenmeye başladığı dönemden bu yana geçerliliğini korumuştur.

Bu noktadan hareketle, çalışmanın kuramsal kısmında gazetecilik mesleğinin haber üretim süreçlerine yön veren bilimsel bir çerçeve oluşturulmaya ihtiyaç duyulmuştur. Ayrıca, oluşturulacak bu bilimsel çerçeve, çözümleme bölümünün ana hatlarını belirlemiştir. Liberal medya anlayışının habercilik mesleğine yönelik geliştirdiği bilimsel kodlar, Ömer Özer’in *Liberal Basın* adlı eserinde yer verilen “Objektif Haberciliğin Unsurları” başlıklı bölümü göz önünde bulundurularak

³¹⁷ İrfan Erdoğan, **Pozitivist Metodoloji**, (İkinci Baskı, Ankara: Erk Yayınları, 2007), s. 37.

³¹⁸ Aynı, s. 37.

³¹⁹ Robert A. Hackett, “Bir Paradigmanın Önemini Yitirışı-Haber Medyası Çalışmalarında Yanlılık ve Nesnellik”, Çev: Ayşe İnal, **AÜ İLEF YILLIK 1997-1998**, s. 31.

³²⁰ İnal, 1996, **a.g.e.**, s. 17.

³²¹ Enrico Moressi, **Haber Etiği**, Çev.: Fırat Genç, (Ankara: Dost Kitabevi, 2003), s. 123.

oluşturulmuştur. Özer'e göre, bir haberin objektif habercilik değerlerini taşıyabilmesi için, *önyargı grubu* (*yansızlık, dengelilik, nötr, tarafsızlık ve hakkaniyetlilik*), *doğruluk, haberde çarpıtma ve olay yorum farkı* olarak dört başlıkta belirlediği habercilik unsurlarını karşılaması gerekmektedir. Mesleğe yönelik geliştirilen bu habercilik unsurlarını net bir biçimde birbirinden ayırmak kimi zaman mümkün değildir. Dolayısıyla, haber içerisinde farklı unsurların aynı anda yer aldığı örneklere sıkça rastlanabilmektedir.

Önyargı grubu, “yansızlık, dengelilik, nötr, tarafsızlık ve hakkaniyetlilik” unsurlarının başarılı bir şekilde haber üretiminde yer almasına bağlı geliştirilen bir objektif habercilik unsurudur. Başka bir deyişle, bu habercilik unsurunun geçerliliği, belirtilen alt başlıkların haberlere uygulanabilmesiyle mümkündür. Ancak günümüzde yapılan yanlışlık çalışmaları, haberlerde bu unsurların tamamının birarada yer almadığı sonucunda ortaklaşmıştır.³²² Bu bağlamda, haberlerin farklı, karşıt ve alternatif görüşlere yer vererek *dengeli* bir biçimde oluşturulması gereklidir. Haberlerde dengeliliğin, kimi zaman, karşıt görüşlere eşit derecede süre ve alan hakkı tanınarak da sağlanamadığı görülmüştür. Bu gibi durumlarda, haberlerde gerçeklerin açık ve tarafsız bir şekilde ifade edilmesi gerekmektedir.³²³ *Tarafsız habercilik*, eşdeyişle gazetecinin haberlere kişisel yorum ve değerlendirmelerini katmadan oluşturması mesleğin en önemli kuralıdır. Çünkü, gazeteci hiçbir siyasi ve iktisadi iktidar yapılarına yarar sağlayıcı bir gazetecilik örneği gösteremez. Bu durum, kamu yararına aykırı bir davranış olur. Bu nedenle habercilikte yoruma dayalı yazılar, sadece gazetenin yoruma dayalı kişisel alanlarında yapılabilir.³²⁴

Önyargı grubunun diğer bir unsuru, haberlerde *nötr dil* kullanılması gerektiği fikrinden hareket etmiştir. Dolayısıyla, yansızlığın sağlanabilmesi için, karşıt görüşteki taraflara yönelik oluşturulan dilin eşit mesafede olması zorunludur. Bunun sağlanabilmesi ise, olay taraflarına söz hakkı tanınan cümle yapılarında, benzer yüklem kalıplarının kullanılması ve etken-edilgen dil kurallarına dikkat edilmesiyle mümkündür.³²⁵ Dilin nötr bir biçimde kullanılmadığı örnek haber metinlerinde, doğruluk unsuruna aykırı bir habercilik pratiğinin de geliştiği söylenebilir.³²⁶

³²² Özer, 2010, **a.g.e.**, s. 96.

³²³ Aynı, s. 97.

³²⁴ Güreli, **a.g.e.**, s. 49.

³²⁵ Özer, 2010, **a.g.e.**, s. 100.

³²⁶ Murat Özgen, **Gazetecinin Etik Kimliği**, (Üçüncü baskı, İstanbul: Set Systems, 2006), s. 59.

Liberal medya çalışmalarında, haberlerde *tarafsızlık* ve *dengellik* ilkelerinin sağlanamadığı durumlarda, yansız bir habercilik uygulamasının geçerliliğini sağlamak amacıyla *hakkaniyetlilik* ilkesi geliştirilmiştir. Dolayısıyla bu düşünceye göre, gazeteci tarafsız olamadığı durumlarda hakkaniyetli davranabilir ve karşıt görüşlere aynı haber içerisinde yer vermese de, cevap hakkı tanıyabilmelidir. Ancak, bu noktada dikkat edilmesi gerekli bir durum bulunmaktadır. Çünkü, hakkaniyetli olma ilkesi, karşı görüşe daha sonraki süreçte cevap hakkı tanıdığı için bir yanlılık eğilimini içerisinde barındırmaktadır. Çünkü, cevap hakkı tanınan görüşler belli bir sıra hiyerarşisine maruz kalmaktadır. Dolayısıyla liberal medya çalışmalarında, hakkaniyetli olmak, yansız olmak ile eşdeğer anlamda kullanılsa da, yanlılık unsurlarını gizlemeye yönelik bir işlev gördüğü söylenebilir.³²⁷

Yanlılık/yansızlık ilkesi, önyargı grubu habercilik unsurları içerisinde yer alan son habercilik değeridir. Bu unsurun, geçerliliğinin sağlanması ise, *önyargı grubu* içerisinde diğer habercilik unsurlarının ne oranda başarılabilirdiği ile ilişkilidir. Bu nedenle gazeteci, haberi, aktarıcısı olarak gerçekliğe hiç bir siyasi ya da ideolojik müdahalede bulunmadan yansız bir şekilde yapmak zorundadır. Bu amaçla haberde, yansızlık, hakkaniyetlilik, dengellik ilkeleri geliştirilmiş ve gazetecilik mesleği de bu ilkeler doğrultusunda profesyonel meslek kodlarına göre şekillenmiştir. Bu koşullarda, gazeteci mesleğin profesyonel kurallarına aykırı bir habercilik anlayışıyla hareket ediyorsa, haberde yansızlık ilkesi hiçe sayılmış olur.³²⁸ Atilla Girgin'e göre, yanlılık eğiliminin yaşandığı haberlerde, haberin sunuluşu, süresi, sırası ve tekrarı açısından bir benzeşmenin olduğu söylenebilir.³²⁹

“Objektif Habercilik Unsurları” bölümünün diğer bir alt başlığında *doğruluk* ilkesi yer almaktadır. Bu habercilik unsuru kapsamında, haber gerçekleri öznel değerlerden bağımsız, doğru bir şekilde yansıtılabilmelidir.³³⁰ Dolayısıyla, haberin doğruluk ilkesi, haber kaynağının güvenilirliği, bilginin doğrulanabilirliği ile paralel bir ilişkiye sahiptir. Süleyman İrvan, haberlerde doğruluk unsurunun bulunmadığı örneklerde, bir diğer habercilik unsuru olan haberlerde çarpıtma ilkesinin de yapıldığına

³²⁷ Özer , 2010, **a.g.e.**, s.101.

³²⁸ Yılmaz, **a.g.e.**, ss.73-75.

³²⁹ Atilla Girgin, **Haber Yazma Teknikleri Haberci Adayının El Kitabı**, (Ankara: İnkilap Kitabevi, 1998), s. 25.

³³⁰ Atilla Girgin, **Gazeteciliğin Temel İlkeleri**, (İstanbul: Der Yayınları, 2008), s. 119.

dikkat çekmiştir.³³¹ İrvan'a paralel bir şekilde Girgin'de, "içinden önemli ve etkinliği olan gerçeklerin çıkarıldığı hiçbir anlatımın doğru olamayacağı ve doğruluk ilkesinin bütünlük gerektirdiği"³³² vurgusunu yapmıştır. Özer, haberlerde doğruluk unsuruna uygun bir anlayışın, "adı geçen isimlerin doğru verilmesi, alıntılarının doğru bir biçimde yeniden üretilmesi ya da olayların açıkça ilişkilendirilmesi"³³³ gibi koşulların sağlanması durumunda geçerli olabileceğini belirtmiştir.

Haberlerde objektiflik unsurunun sağlanabilmesi için, dikkat edilmesi gerekli diğer bir alt başlık ise *haberde çarpıtma* ilkesidir. Haberde çarpıtmanın, dengelilik ve doğruluk ilkeleriyle ilişkili olduğu kabul edilir. Bu habercilik unsurunun yaygın bir biçimde yaşandığı örnekler, genellikle birbiriyle dengeli bir karşıtlık ilişkisi barındıran tarafların olmadığı durumlarda görülmektedir. Dolayısıyla, özellikle uluslararası siyasi konulara yönelik öne çıkan bir habercilik unsuru olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, Noam Chomsky ve Edward Herman'ın Amerikan dış politikasının medyada olayları çarpıtarak haberleştirildiği savına yer veren çalışmaları önemli bir örnek teşkil etmektedir. Dolayısıyla çarpıtma, diğer bir anlamda gerçekliğe yer vermeme olarak da kabul edilebilir. Böyle bir durum, hem doğru habercilik hem de yansız habercilik ilkelerinin ihlal edildiği anlamına gelmektedir.³³⁴

Olay yorum farkı, "Objektif Habercilik Unsurları"nda yer verilen son alt başlığı oluşturmaktadır. Bu başlıkla belirtilen, gerçek ile yorumun birbirinden net bir biçimde ayrılmış olmasıdır. Haber, gerçeğin yazınsal bir metin haline dönüştürüldüğü olaydır. Dolayısıyla, haberde kişisel değerlere, duygulara ya da düşüncelere yer verilemez. Bu koşulların sağlanamadığı durumlarda, haber nesnel gerçekliği değil, öznel değerleri yansıtmış olur.³³⁵ Dolayısıyla, haberde yorumsal ifadeler yer verilmemesi için, haberin gerçeklere dayandırılarak, doğruluğunun ispatlanabilmiş olması gereklidir.³³⁶

Liberal medya yaklaşımı tarafından geliştirilen mesleğe yönelik *objektif habercilik unsurları*, mesleğin kimi etik değerler çerçevesinde yürütülebilmesini amaçlamıştır. Dolayısıyla, gazete ya da gazetecinin, mesleki normlarını belirleyen kurallar dizisi mesleğin etik değerleri olarak tanımlanmaktadır. Böylece, neyin, nasıl

³³¹ Süleyman İrvan, "Medya ve Etik", **Medya, Etik ve Hukuk**, Der.: Sevdâ Alankuş, (İstanbul: İletişim Vakfı Yayınları, 2006), s. 71.

³³² Atilla Girgin, **Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etiği**, (İstanbul: İnkilap Kitabevi, 2000), s. 165.

³³³ Özer, 2010, a.g.e., s. 102.

³³⁴ Özer, 2010, a.g.e., ss. 103-104.

³³⁵ Aynı, s. 105.

³³⁶ İrvan, a.g.e., s. 72.

yapılacağını belirleyen kurallar dizisi, pozitivist bir bilim anlayışından hareket ederek oluşturulmuştur.³³⁷ Bu etik değerler, *objektif habercilik* unsurlarını temsil eden ilkelerin uygulanabilirliğiyle ilişkilidir. Özellikle birçok çalışmada, *nesnellik ve tarafsızlık* gibi değerlerin, gözetilmesi gereken en temel ilkeler olarak ön plana çıktığından söz edilebilir. Böylece, habercilik mesleğinde henüz geçerliliğini sağlamamış olsa da; kurumsallaşan bu etik kodların, süreklilik göstermesini amaçlayan idealist bir düşüncenin yaygın olduğu söylenebilir.³³⁸ Ancak, haber metinleri üzerine yapılmış birçok yanlılık çalışması, *objektif habercilik unsurlarına* aykırı habercilik anlayışının yaygın olduğunu ortaya koymuştur. Eşdeyişle, yanlılık çalışmalarında, haber metinlerindeki objektif habercilik unsurlarını gözetmeyen eğilimlerin öne çıktığından söz edilebilir. Dolayısıyla, haber medyası, hem siyasi seçim dönemlerinde yer verdiği haberlerde hem de azınlıklara, farklı sosyal gruplara ve sınıflara yönelik haberlerinde siyasal yanlılık eğilimi içerisinde olmuştur. Bu bağlamda, liberal medya yaklaşımının öne sürdüğü gibi, haberlerde nesnel, tarafsız olma ideali geçerliliğini sağlayamamıştır. Başka bir deyişle, haberler kurgulanan etik değerleri hiçe sayan bir yaklaşım çerçevesinde ya da siyasal yanlılık eğilimi içerisinde üretilmiştir denilebilir.³³⁹

1.1.4.2. Türkiye’de Gazetecilik Mesleği ve Yanlılık Sorununun Ele Alınışı

Dünyada gazetecilik mesleğinin gelişimi, haberin feodal toplumun siyasal iktidar yapısına yönelik biçimlendiği on üçüncü yüzyıl döneminden itibaren başladığı bilinmektedir. Sistemli bir şekilde haberleşme sürecinin ilk örnekleri ise, ticarete dayalı gelişen yeni Avrupa kentlerinde bilgi alışverişinin on altıncı yüzyılda başlaması olarak kabul edilmiştir.³⁴⁰ Haberleşme çağında 1440’lı yıllarda Gutenberg’in matbaayı bulmasıyla, mesleğin yapısal özelliklerinde bir değişim dönemine girilmiştir. Çünkü, bu teknolojik gelişme sonrası, bilgi üretilen ve tüketilmeye başlanan bir meta haline dönüşmüştür.³⁴¹ İnsanlar arası yeni oluşmaya başlayan bu iletişim biçimi üzerinden

³³⁷ Claude Jean Bertrand, **Medya Etiği**, (Ankara: Özkan Matbaacılık, 2004), s. 26.

³³⁸ Andrew Belsey ve Ruth Chadwick, “Medya Etik ve Siyaset: Kalite Arayışı”, **Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar**, Der.: Andrew Belsey ve Ruth Chadwick, Çev.: Nurçay Türkoğlu, (İstanbul: Ayrıntı, 1998), s. 25.

³³⁹ Özer, 2010, **a.g.e.**, ss. 108-109.

³⁴⁰ Korkmaz Alemdar, **Türkiye’de Çağdaş Haberleşmenin Tarihsel Kökenleri**, (Ankara: A.İ.T.İ.A. Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksekokulu Basımevi, 1981), ss. 83-84.

³⁴¹ Çaplı, **a.g.e.**, s. 67.

bilgi de kitlesel ve popüler bir özelliğe kavuşmuştur. Ancak, diğer bir yönden bilgi alışverişinin demokratik sistemlerde toplumsallaşma işlevi görmüş olmasına da dikkat etmek gereklidir.³⁴² Gazetelerin, toplumsal işlevi yerine getirmesinin dışında; Ahmet Oktay, “geçirilen boş zamanın vazgeçilmez bir ögesi”³⁴³ olarak kültürel bir işlev gördüğüne de dikkat çekmiştir. Bu durumun temel nedenini ise, gazetelerin kapitalist bir sistemde kâr amacı güden bir kuruluş olarak, on dokuzuncu yüzyıldan yirminci yüzyıla geçirdiği tarihsel gelişiminde aramak gerekmektedir.³⁴⁴ “Basının gelişimi ve kitle iletişim aracı olarak kullanımı; ekonomik gücü elde etmiş, ancak siyasal güçten mahrum bırakılmış burjuvaların egemen siyasal sisteme karşı özellikle, demokrasi ve özgürlük çerçevesi içinde mücadelesinin en popüler silahı biçiminde önümüze çıkmaktadır.”³⁴⁵

Osmanlı devletinde haberleşmenin tarihsel gelişimi, Batı toplumlarında yaşanan modern habercilik anlayışından farklı bir şekilde yaşanmıştır. Bunun temel nedeni ise, Batı’da gazetecilik mesleğinin kapitalizmin gelişimine eşlik etmesine bağlanabilir. Osmanlı’da kapitalistleşme aşamaları farklı özellikler taşıdığından, habercilik anlayışı da bu özellikleri yansıtan bir şekilde gelişmiştir.³⁴⁶ Bir başka deyişle, Avrupa’da toplumsal yapının değişim süreci, tabandan yükselen sınıf mücadeleleri sonucunda olmuş ve basın da bu kamusal alanın örgütlenmesi açısından bir sorumluluğa sahip olarak ortaya çıkmıştır. Ancak, Osmanlı devletinde gazetecilik mesleğinin ilk ortaya çıkışı, geleneksel devlet yapısının korunması amacına dönük olmuştur.³⁴⁷ Gazetecilik mesleğinin gelişimi, Osmanlı Devleti’nde baskı yöntemlerinin gelişmeğe başladığı on beşinci yüzyıla kadar uzanmaktadır. Ancak bu dönemde, kurumsal anlamda bir gazetecilik mesleğinin varlığından söz etmek mümkün değildir. Kimi yabancı kaynakların çevirisini yapmaya yönelik basımevi şeklinde başlayan gazetecilik mesleğine ilk girişimler, ağırlıklı olarak azınlıklar ve yabancıların tekelinde başlamıştır.³⁴⁸

³⁴² Ahmet Oktay, **Toplumsal Değişme ve Basın**, (Ankara: B/S/F Yayınları, 1987), s. 13.

³⁴³ Aynı, s. 14.

³⁴⁴ Aynı, s. 15.

³⁴⁵ İrfan Erdoğan, **Türkiye’de Gazetecilik ve Bilim İletişimi**, (Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, 2007), s. 13.

³⁴⁶ Alemdar, **a.g.e.**, s. 99.

³⁴⁷ Murat Güvenir, **Kitle İletişim Sistemleri Açısından Batı’da ve Türkiye’de Gazeteciliğin Gelişim Evreleri** (Ankara: Çoğaltma, 1991), s. 166.

³⁴⁸ Ali Gevgili, “Türkiye Basını”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Der.: Murat Belge, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1983), ss. 203-204.

“Bu ilk denemeler, yabancı çıkarlarının Osmanlı İmparatorluğu’nda hangi boyutlara ulaştığının da bir göstergesidir. Ekonomik etkenlikleri, Osmanlı toplumundan farklı dil ve kültürleriyle yabancılar, daha hiç bir Türkçe gazete çıkmazken; bu ülkede yabancı dilde gazete çıkartabilecek ve bunu yaşatabilecek ortam bulmuşlardı. Başka bir deyişle, Osmanlı toplumu, içinde bulunduğu gelişme durumunda böyle bir haberleşme aracına gerek duymazken Avrupalı tüccarlar ve onların Türkiye’deki ortakları etkenliklerinin ne boyutlara ulaştığını haberleşme araçlarıyla da kanıtlıyorlardı.”³⁴⁹

Bu nedenle, İbrahim Mütefferikka ve Sait Efendinin on sekizinci yüzyılda ilk Türk basımevini kurmalarına kadar; gazetecilik mesleğine yönelik çalışmalarda, Türk kimliğinin varlığından söz etmek mümkün değildir. Ancak, Türkiye gazeteciliğinde bu dönemden başlayıp, İttihat ve Terakki dönemiyle daha yoğun bir biçimde artan bir Türk milli kimliğinin yaygınlaşmasından söz edilebilir. Bu dönem gazetecilik anlayışının Osmanlı’nın homojen olmayan toplum yapısının içindeki Türk kimliğine dayanıyor olması Batı merkezli yeni bir toplum anlayışının geliştirilmesine yönelik ihtiyaçların bir sonucudur.³⁵⁰ Bu doğrultuda çıkartılan ilk Türk gazetesi de, 1831 yılında yayımlanmaya başlayan Takvim-i Vekayi gazetesi olmuştur.³⁵¹

Osmanlı devletinin istibdat dönemiyle birlikte basına yönelik bir baskı siyaseti içerisinde olduğu söylenebilir. Ali Gevgiliye göre, “genç aydınlar arasında bir sivil toplumu çağrıştıran özgürlükçü düşünceler”³⁵², Türk modernleşmesinin önemli siyasi gelişmelerinden biri olan İkinci Meşrutiyet’in zeminini oluşturmuş ve basında önemli oranda özgürleşimci bir atmosfer bu mücadeleler sonrasında yaşanmıştır. Bu özgürlükler içinde İstanbul başta olmak üzere, Osmanlı’nın bazı kentlerinde cumhuriyet yanlısı bir basın odağı gelişmeye başlarken; karşısında da siyasal anlamda geleneksel yönetimi korumayı amaçlayan monarşi yanlısı bir basın grubu oluşmuştur. Diğer yandan, Meşrutiyet ile birlikte azınlıklara ait basında da önemli bir artışın yaşandığı görülmüştür.³⁵³ Türkiye’de meşrutiyet dönemi basını, en belirgin bir biçimde şu işlevi görmüştür: “Türk basını, tümüyle feodal-dinci rejime karşı etkin bir mücadele organı

³⁴⁹ Alemdar, **a.g.e.**, s. 108.

³⁵⁰ Gevgili, **a.g.e.**, s. 205.

³⁵¹ Abdülrezak Altun, **Türkiye’de Gazetecilik ve Gazeteciler**, (Ankara: ÇGD Yayınları, 1995), s. 17.

³⁵² Gevgili, **a.g.e.**, s. 210.

³⁵³ Enver Behnan Şapolyo, **Türk Gazeteciliği Tarihi Her Yönüyle Basın**, (Ankara: Güven Matbaası, 1971), ss.170-173. Türkiye’de modern toplumun inşasında toplum ve siyasal iktidar arasında kurulacak ilişkilerin toplumsal sorumluluğunu da bu meşrutiyet dönemiyle gazetecilik mesleğine başlayan kadrolar üstlenmiş ve 1960’lı yıllara kadar bu sorumluluğu sürdürmüştür. Bkz. Gevgili, **a.g.e.**, s. 211.

olmuş ve çeşitli güçlülere ve ciddi fikirsel politik etkinliklere rağmen; Türkiye’yi ilk burjuva devrimine ulaştıran ilerici güçlerin ekolü ve sözcüsü olmasını bilmiştir.³⁵⁴

Birinci Dünya Savaşı’ndan sonraki süreçte İstanbul basını, milli mücadele yanlıları ve karşıtları olarak ikili bir özelliğe sahiptir. Eşdeyişle, bu dönemde İstanbul’da yayımlanan gazeteler mücadeleye verdikleri desteğe göre birbirine karşıt bir biçimde saflaşmışlardır.³⁵⁵ Bu dönemdeki diğer bir saflaşma ise, milli mücadele yıllarında yaşanmıştır. Eski rejimin devamlılığını savunan İstanbul basınına karşılık, Anadolu basını mücadeleyi destekleyen bir siyasi çizgi geliştirmiştir. Hatta, mücadelenin Anadolu halkı tarafından sahiplenilmesine yönelik Ankara’da da yeni bir basın odağı oluşturulmuştur.³⁵⁶

Cumhuriyet dönemine geçilmesiyle birlikte, basında fiziki anlamda önemli gelişmeler yaşanmış, bu dönemden Demokrat Parti dönemine kadar Türkiye’de, 650 gazete ve 1125 dergi yayımlanmıştır.³⁵⁷ Ancak, Cumhuriyet dönemi basını, devrimin güvenceye alınması amacıyla çok sıkı bir denetim altında tutulmuş ve devrim karşıtı her türlü düşüncüyü yaymaya yönelik habercilik gelişmelerine yasaklar getirilmiştir. Özellikle 1908 yılının basın kanunları, 1931 yılında değiştirilerek yeni bir ceza kanunu oluşturulmuştur. Böylece kapatma, sürgün, sansür gibi düzenlenen yasalar sonucu basın üzerinde bir baskı dönemine girilmiştir.³⁵⁸ Kanunun 50. ve 51. maddeleri ile hem ülke içinde hem de yurtdışında cumhuriyet devrimine yönelik oluşacak her türlü girişimin önlenmesi amaçlanmıştır.³⁵⁹ Bu baskı döneminin yaşanmasının nedeni, Cumhuriyet öncesi eski rejimi yaşatmak isteyen kimi siyasal gelişmelerin radikalleşmesidir. Baskı dönemi, tutucu ve İslamcı ideolojik siyasal iletişim örüntülerini kontrol altına aldığı gibi; yükselmekte olan yeni sol basına da darbe indirmiştir.³⁶⁰ Gülseren Adaklı, bu baskı sürecini, Cumhuriyet rejiminin bir güvencesi olarak görmek gerektiğine dikkat çekmektedir:

³⁵⁴ “A. D. Jeltjakov, **Türkiye’nin Sosyo-politik ve Kültürel Hayatında Basın**, Ankara: Basın ve Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü, 1979”, Gülseren Adaklı, **Türkiye’de Medya Endüstrisi Neoliberalizm Çağında Mülkiyet ve Kontrol İlişkileri**, (Ankara: Ütopya Yayınevi, 2006), s. 95’deki alıntı.

³⁵⁵ Hıfzı Topuz, **II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003), s. 98.

³⁵⁶ Şapolyo, **a.g.e.**, s. 192.

³⁵⁷ **Aynı**, s. 231.

³⁵⁸ Topuz, **a.g.e.**, ss. 158-159.

³⁵⁹ Erol Önderoğlu, “Cumhuriyetin İlanından Günümüze Basın Özgürlüğü”, **Türkiye’de Gazetecilik Eleştirel Bir Yaklaşım**, Der: L. Doğan Tılıç, (Ankara: ÇGD Yayınları, 2003), s. 68.

³⁶⁰ Gevgili, **a.g.e.**, s. 214.

“Mütareke yıllarından itibaren de basın, ‘uluslaşma’ sürecinin itici güçlerinden, Kemalist devrimin önemli unsurlarından birisi olarak konumlanmıştır. Türk basını; cumhuriyet rejimi ile birlikte girdiği yeni kurumsallaşma sürecinde sıkı bir düzenleme rejimine tabii olmuş, kendisine gösterilen alanın dışına çıkmaya başladığı anda bastırılmış, zamanın ihtiyaçlarına göre değişen özel politik manevralarla kontrol edilmiştir.”³⁶¹

Bu dönemde, gazetecilik mesleğinin gelişimi yönünden gazetelerde nicel anlamda bir yenileşmenin de yaşandığını söyleyebiliriz. Gazetelerin boyutu büyümüş, gazetelere fotoğraf ve haritalar eklenmiş ve karikatür konulmuştur.³⁶² Bu teknolojik gelişme süreci, Demokrat Parti dönemiyle birlikte daha ileri boyutlara ulaşmıştır. Mekanik donanımda, yeni teknolojik uygulamalara geçilerek baskı sayılarında önemli sayılabilecek bir artış sağlanmıştır.³⁶³ İkinci Dünya Savaşı dönemi boyunca, Türkiye’de basın üzerine baskı politikaları daha da artarak devam etmiştir. Ülke tek parti uygulamaları sonucu, ciddi bir kriz dönemine sürüklenmiş ve toplumsal tabanda ve yeni oluşan sermaye gruplarında bu durum rahatsızlık yaratmıştır. Sözü edilen bu duruma karşı basının gösterdiği muhalif anlayış ise, sansür yoluyla sürekli baskı altında tutulmak istenmiştir.³⁶⁴

Bu dönemde diğer dikkat çekici bir gelişme, basının kurumsal anlamda bir meslek olma yönünde bir sürece girmeye başlamış olmasıdır. Bu dönemde gazetecilik mesleğine, çalışma ilişkilerine ve örgütsel yapısına yönelik ekonomik, siyasal ve sosyal adımlar atılmıştır. Ayrıca, İstanbul dışında da, aynı anda yayımlamaya yönelik bir gazetecilik ağının oluşturulmaya başlandığından söz edilebilir.³⁶⁵ Bir başka deyişle, bu dönem, Türk basınında kitle gazeteciliğinin başladığı bir dönemdir. Bu döneme geçilmesiyle birlikte, siyasal anlamda iktidar ilişkileriyle bir mesafe kuran yeni kitle basını ortaya çıkmıştır.³⁶⁶ Bu nedenle Adaklı’ya göre, Türkiye’deki basının 1940’lı yıllardan itibaren içine girdiği değişim, “tarafgir basından ticari ve kitlesel basına doğru bir evrilme süreci”³⁶⁷ şeklinde gerçekleşmiştir:

“1950-1960 döneminin en önemli basın olayının kitleselleşmeye yönelik olduğu kesinlikle söylenebilir. Birdenbire özgürlük havasına giren, yılların birikmiş ekonomik beklentilerinin yanı sıra, aynı yoğunlukta kültürel beklentiler de

³⁶¹ Adaklı, **a.g.e.**, s. 101.

³⁶² Şapolyo, **a.g.e.**, s. 183.

³⁶³ Gevgili, **a.g.e.**, s. 220.

³⁶⁴ Günvar Otmanbölük, **Babıali’nin Yarım Asırlıkları**, (Ankara: Gazeteciler Cemiyeti, 1986), s. 213.

³⁶⁵ Altun, **a.g.e.**, s. 19 ve Ceyhun, **a.g.e.**, s. 60.

³⁶⁶ Adaklı, **a.g.e.**, s. 111.

³⁶⁷ Aynı, s. 114.

edinmiş bulunan geniş halk kesimlerinin, tek parti yönetiminin yasal ve ideolojik düzenlemelerine uygun olarak yayınlanmakta olan gazetelerin biçiminde de içeriğinde de değişiklik isteyeceğini sezen gazeteciler çıkmıştır.³⁶⁸

Ancak DP döneminde, basın alanında asıl önemli gelişme, kısa süreli de olsa, bir özgürlük atmosferine kavuşulmuş olmasıdır. Ancak, bu özgürlük atmosferi içerisinde habercilik anlayışının, DP iktidarının kamu yararını gözetmeyen kimi uygulamalarına eleştirel bir tavırla yönelmiş olması, bu dönemde gazetecilik mesleği üzerinde yeni baskı politikalarının yaşanmasına neden olmuştur. Bu baskı politikalarının, hangi basın grubuna yönelik olacağı; DP iktidarının uygulamalarına, basının gösterdiği tavıra göre şekillenmekteydi. Özellikle, bu dönemde basının iktidar yanlısı ya da karşıtı ikili yapısı dikkat çekmektedir ve siyasal şiddet, iktidar karşıtı basına yoğunlaşmıştır.³⁶⁹ DP iktidarı, basın üzerindeki baskıyı 6334 sayılı kanunla yasalaştırarak, 1950’li yıllarda gelişmeye başlayan demokrasi anlayışını tasviye etmiş ve 1950’li yılların sonlarına doğru, bu yasa üzerinden muhalif basın çalışanlarına yönelik bir siyasal şiddet dönemi başlatmıştır. Diğer yandan da, DP iktidarı yandaş basına yönelik ekonomik ve siyasi nüfuz sağlayıcı uygulamalardan kaçınmamıştır.³⁷⁰

1.1.4.3. 1970’lerde Türk Medyasının Örgütsel Yapısı ve Medya Politikaları: Bab-ı Alî ve Siyasal İktidarlar

Bab-ı Alî gazeteciliği genellikle mesleğin içinde yetişmiş, mesleğin iktisadi yönünün yanı sıra, örgütsel ve düşünsel alanlarıyla da uğraş halinde olan bir aile mesleği özelliklerini taşımıştır.³⁷¹ Türkiye’de gazetecilik mesleğinde siyasi, örgütsel ve çalışma ilişkilerine yönelik birçok kazanım 1945 sonrası kurumsallaşan Bab-ı Alî basın dönemine geçilmesiyle elde edilmiştir. Bu dönemde haber, gazetenin vazgeçilmez bir unsuru haline dönüşmüş ve muhabirlik bir meslek olarak öne çıkmaya başlamıştır.³⁷² Ancak, Türkiye’de Bab-ı Alî gazeteciliğinin oluşumu, Abdülhamid’li istibdat dönemine kadar uzanan bir süreçtir. Oluşumuna istibdat yıllarında başlayan ve Türkiye’nin uzun

³⁶⁸ Oktay, **a.g.e.** , s. 49.

³⁶⁹ Nebil Özgentürk, **Cumhuriyetten Günümüze Basının Kısa Tarihi** (İstanbul: Alfa, 2008), ss.15 ve 29.

³⁷⁰ Topuz, **a.g.e.** , ss. 196-202.

³⁷¹ Orhan Koloğlu, “ Babı-Aliden İkitelliye Geçerken Gazetecilik”, **Türkiye’de Gazetecilik Eleştirel Bir Yaklaşım**, Der: L. Doğan Tılıç, (Ankara: ÇGD Yayınları, 2003), s. 26.

³⁷² Koloğlu, **a.g.e.**, s. 30.

bir döneminde yaşanan ve sözü edilen dönemi anlatan gazetecilik anlayışı, birçok gazeteci yetiştirerek gelişmiştir.³⁷³

Cumhuriyet dönemi sonrası 1980’li yıllara kadar, Bab-ı Alî olarak bilinen basın yapılanmasının gelişimini, DP iktidarı döneminde uygulanmaya başlanan liberal iktisat politikaları hazırlamıştır. DP iktidarı ile birlikte, Cumhuriyet döneminin devletçi ekonomisinin yerine; liberal ekonomiye geçiş denemesi sonucu basın alanındaki özel sektöre yönelik bir sermaye yatırım süreci başlamıştır.³⁷⁴ Ayrıca, bu gelişmeler sonucunda basının teknik donanımı açısından da önemli ilerlemeler yaşanmıştır. Basın sektörüne giren sermaye akışının devamlılığı da, bu teknolojik gelişmeler sonrasında sağlanmıştır.³⁷⁵ Korkmaz Alemdar’a göre basın, “siyasal iktidarların denetlediği bir iletişim sürecinin gerçekleştiricileri olarak karşımıza çıkmıştır. Eşdeyişle, insan toplumlarının var oldukları günden beri, gereksinim duydukları iletişim süreci hep siyasi iktidarın denetimi altında olmuştur.”³⁷⁶

Büyük sermayeye bağlı gelişen 1980’ler sonrası, Türkiye’de gazetecilik mesleğinin ahlaki sorunlarının eleştirisi akademik anlamda sürekli yapılmıştır. Ancak, bu Bab-ı Alî gazeteciliğinde benzer sorunların olmadığı anlamına gelmez. Yalan habercilikten hayali haberlere kadar, basının bu döneminde de toplumsal sorumluluğu ve kamusal yararı hiçe sayan gazetecilik örnekleri görülmüştür. Bunun temel nedeni, 1980 öncesi ve sonrasında basının kâr amaçlı bir kapitalist sistemde hareket etme zorunluluğudur. Çünkü, kâr sağlamak tirajlara bağlı gelişen iktisadi bir süreçtir. Buna bağlı gelişen ahlaki çöküntü, gazeteciden kaynaklanan kişisel bir sorun olarak düşünülse de; aslen mesleğin bu yapısal özelliklerinden kaynaklan bir sorun olarak kabul edilmelidir.³⁷⁷

Cumhuriyet dönemiyle birlikte, Anadolu basını olarak bilinen yerel gazetecilik örnekleri, 1970’li yıllar ile birlikte Bab-ı Alî basınının ulaştığı yüksek satış politikaları sonucu bir bir kapanmaya başlamıştır. Yerel basın gazeteciliği, kamusal yararı önemseyen ve yerel halkın isteklerine öncelik veren bir gazetecilik anlayışını

³⁷³ Tefik Çavdar, **İz Bırakan Gazeteler ve Gazeteciler, Babıaliden Geriye Ne Kaldı**, (Ankara: İmge Kitabevi, 2007), s. 552.

³⁷⁴ Demirtaş Ceyhun, **Babıalî’nin Şu Son Kırk Yılı**, (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1984), ss. 21-22.

³⁷⁵ Aynı, s. 39.

³⁷⁶ Korkmaz Alemdar, **Devlet ve Basın**, (Ankara: ÇGD Yayınları, 1993), s. 87.

³⁷⁷ Şemsi Belli, **Babıalî Babıalî: 1908-1988 Türkiye’de Basın Rezaletleri**, (Kitapta Basım Yeri Yok: Kağıt Yayınları, 1988), ss. 78-89 ve 121.

benimsemiştir. Ancak, İstanbul basınıyla girmiş olduğu rekabete dayanamamış ve gerilemiştir.³⁷⁸

Türkiye’de 1961 Anayasası ile basın, DP iktidarı döneminde kaybettiği her türlü özgürlük anlayışından daha ileri derecede bir özgürlüğe kavuşmuştur. Anayasal düzenlemeler ile basın üzerindeki sansür, yayın yasağı ve gazetelerin kapatılması gibi uygulamalar kaldırılmış, düşüncenin kamusal alanda özgürce örgütlenebileceği bir döneme girilmiştir. Ancak, bu özgürlük atmosferi içerisinde basına yönelik kimi çelişkili uygulamalar dikkat çekmiştir. Özellikle Öncü’nün kapatılmış olması, Aziz Nesin ve İhsan Ada gibi kimi gazetecilerin tutuklanmış olması bu çelişkilerin başında gelmektedir.³⁷⁹ Örgütsel bağlamda gazetecilik mesleğini üstlenmiş kişilerin sendikal örgütlenme anlamındaki kazanımları, gazete patronları tarafından eleştirilmiş ve 10 Ocak 1961 tarihinden itibaren gazetelerini üç gün süreyle kapatmışlardır. Bu eylem karşısında, basın çalışanları da üç gün süreyle “Basın” gazetesini yayımlayarak tepkilerini ortaya koymuşlardır.³⁸⁰

Türkiye’de, 27 Mayıs ile kazanılan her türlü mesleki haklar, 12 Mart askeri darbesiyle ciddi anlamda sekteye uğratarak basın özgürlükleri kaybedilmiştir. Basın da, bu askeri darbeye karşı farklı tavır alarak tepki göstermiştir. 9 Mart darbe girişimi olarak bilinen sol askeri kanadın tasviye edilmiş olması, darbenin yönünün değişmesine neden olmuş ve basının yaşanan bu darbenin yapısını anlaması sonrasında, tepkisi de değişmiştir.³⁸¹ Darbenin sol eğilimli olduğunu varsayan dönemin sol basını, darbeyi desteklemiş ancak, süreç içerisinde kimi çelişkili tavırlar da geliştirmiştir. Özellikle siyasi sürecin en başından itibaren, Son Havadis ve Dünya gazeteleri darbeye karşı tavır almışlardır.³⁸²

Bu dönem gazeteciliğinde görülen diğer bir önemli gelişme ise, muhalif bir düşünceyle hareket eden sol basının gelişmeye başlamış olmasıdır. Bu dönemde, Türkiye sol hareketinin yayın organları haline gelmiş *Politika*, *Vatan*, *Demokrat* ve *Aydınlık* gibi günlük gazeteler yayımlanmaya başlamıştır. Ancak, bu gazetelerin toplum

³⁷⁸ Erdoğan, a.g.e. , ss. 38-39.

³⁷⁹ Hıfzı Topuz, **100 Soruda Başlangıçtan Bugüne Türk Basın Tarihi**, (İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1996), ss. 126-129.

³⁸⁰ Şükran Soner, “Türkiye’de Gazeteciliğin Örgütsel Sorunları: Büyüyen Medya Küçülen Örgütler”, **Türkiye’de Gazetecilik Eleştirel Bir Yaklaşım**, Der: L. Doğan Tılıç, (Ankara: ÇGD Yayınları, 2003), s. 342.

³⁸¹ Hayati Tek, **Darbeler ve Türk Basını**, (Üçüncü Baskı, Ankara: Elips, 2007), s. 92.

³⁸² Aynı, s. 129.

tabanında kitleselleşemediklerinden söz edilebilir. Bununla birlikte, sol siyaset, kimi kitleselleşmiş gazetelerdeki sol düşüncedeki yazarlar aracılığıyla toplumsallaşma işlevini yerine getirmiştir.³⁸³

“İşte bu ortam içerisinde sol basında büyük gelişmeler oldu. Yön’cüler ve Ant’çılar yeni bir hava getirdiler basına: Öte yandan Türkiye İşçi Partisi politik havanın değişmesinde büyük rol oynuyordu. TİP’çi yazarlar, çeşitli gazete ve dergilerde yeni görüş ve fikirleri savunmaya başladılar. Sol basın, Türkiye’nin tarihinde eşi görülmemiş bir zenginliğe kavuştu. Solun her rengi, her eğilimi vardı basında.”³⁸⁴

Sol basının yükselişine paralel olarak, milliyetçi sağ ve İslamcı basında da bir gelişim süreci yaşanmıştır. Bu yükselişin asıl gerekçesini ise, Türkiye genelinde kitlesellenen sol ideolojik yapı belirlemiştir.³⁸⁵ 1970’li yıllar boyunca basında dikkat çekici gelişme, dönemin siyasal atmosferine paralel bir şekilde yaşanan, gazetelerin ideolojik bir biçimde sağ ve sol kutuplarda saflaşmaları olmuştur.³⁸⁶ Bu karşıt siyasal ideolojik kamplaşma karşısında Ahmet Oktay, “kendini tarafsız diye niteleyen basının, bu tür uygulamalar göz önünde bulundurulduğunda, her zaman tarafsız kalamayacağı”³⁸⁷ vurgusunda bulunmaktadır.

Bu dönem gazetecilik mesleğinin diğer önemli bir gelişmesi, 1950’li yıllarda başlayan basının kurumsal yapısının, 1960’lı ve 1970’li yıllarla birlikte endüstriyel anlamda bir meslek haline dönüşmeye başlamasıdır. Bir başka deyişle bu dönüşüm, aile işletmeciliğinden holdingleşmeye yönelik medya mülkiyet sahipliğinde yaşanan değişimi göstermektedir.³⁸⁸ Türkiye’de 1961 Anayasası ile birlikte sağlanan basın özgürlüğü, 12 Mart ve 12 Eylül askeri darbeleriyle tamamen yok edilmiştir denilebilir. Bu dönemde yapılan anayasal değişiklikler sonucu, basına yönelik Türkiye tarihinin en ağır baskı politikaları uygulanmıştır. 12 Mart döneminde birçok gazete kapatılmış, sansür uygulamaları artmış ve bu dönemin yetersiz kaldığı düzenlemeler ise 12 Eylül dönemiyle uygulanarak, Türkiye’de basın uzun bir süre baskı altında tutulmuştur.

³⁸³ Oktay, **a.g.e.**, s. 57.

³⁸⁴ Topuz, 2003, **a.g.e.**, s. 238.

³⁸⁵ Oktay, **a.g.e.**, ss. 73-74.

³⁸⁶ Özgentürk, **a.g.e.** s. 38.

³⁸⁷ Oktay, **a.g.e.**, s. 80.

³⁸⁸ Mustafa Sönmez, “Türk Medyasında Yeni Sahiplik Yapısı, Cepheler ve Profiller”, **Türkiye’de Gazetecilik Eleştirel Bir Yaklaşım**, Der: L. Doğan Tılıç (Ankara: ÇGD Yayınları, 2003), s. 109.

1.1.5. Türkiye’de “1 Mayıs İşçi Bayramı”na İlişkin İletişim Alanında Yapılmış Çalışmaların Değerlendirilmesi

Çalışmanın bu bölümünde, Türkiye’de “1 Mayıs İşçi Bayramı”na yönelik iletişim alanında yapılmış bilimsel çalışmaların değerlendirilmesine yer verilmiştir. Yapılan literatür taraması sonucunda, “1 Mayıs İşçi Bayramı”nı çalışma konusu olarak ele alan dört araştırmaya ulaşılmıştır. Bu çalışmalar sırasıyla; Ahmet Oktay’ın, *Toplumsal Değişme ve Basın* adlı eserinde yer alan “Örnek Bir Olay: Basında 1 Mayıs” başlıklı bölüm, Ömer Özer’in “*Kazanılmış Hakkın Tersine Çevrilmesi: 1 Mayıs 1996 Olaylarının Türk Basınında Sunumu*” başlıklı makalesi, M. İsmail Sürücü’nün “*Şiddetin Yazılı Basında Sunumu: 1 Mayıs 1996 Kadıköy Olaylarının İncelenmesi*” adlı yüksek lisans tezi ve Çiler Dursun’un, *Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi* isimli derleme kitabında yer alan “Türkiye’de İşçi Sınıfı Kimliğinin Medyada Temsili: 1970-1997” başlıklı bölümdür. Sözü edilen çalışmalar, araştırmanın sorunsalı ve yöntemi açısından ayrı ayrı değerlendirilmiş ve siyasal yanlılık ölçümünü amaçlayan bu araştırmayla olan benzerlik ve farklılıkları karşılaştırılmıştır.

Oktay, 1977 yılı 1 Mayıs’ına ilişkin çalışmasında, sağ ve sol basına yönelik karşılaştırmalı kısmi içerik çözümlemesine yer vermiştir. Oktay çalışmasında, “1 Mayıs 1977 İşçi Bayramı” öncesi ve sonrasında dönemin basınının propaganda davranışlarını analiz etmiştir. Bu bağlamda, sözü edilen çalışmada, sağ ve sol basının olaylı 1 Mayıs’a ilişkin nasıl bir tutum sergilediği analiz edilmiştir. Oktay, çalışmasında sağ basında, sol çevreleri kışkırtan ve suçlayan bir tavrın yaygın olduğunu ortaya koymuştur. Sol basının ise, sağ basının yaratmaya çalıştığı gerilim atmosferini dengeleyici bir davranış geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla, Oktay bu çalışmasıyla, analiz ettiği gazetelerin nasıl bir propaganda davranışı geliştirdiğini irdelemiştir.

Özer, 1996 yılı 1 Mayıs’ına yönelik yaptığı çalışmasıyla, basının haberlerde yer alan söylem aracılığıyla, egemen ideolojiyi yeniden üretip üretmediği sorununu araştırmıştır. Bu bağlamda, basın, siyasi, iktisadi ve kültürel iktidar yapılarının ideolojisini yeniden üreten bir araçtır. Özer, Teun A. van Dijk’in “eleştirel söylem çözümlemesi” modelinden hareket ederek, *Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah* ve *Türkiye* gazetelerinde yer alan haberleri makro ve mikro düzeylerde analiz etmiştir. Özer bu çalışmasıyla, “kendileri de birer işçi olan gazete çalışanlarının bakış açıları egemen ideolojinin yeniden üretimini desteklemektedir” sonucuna ulaşmıştır. Bir başka deyişle,

Özer bu çalışmasıyla, kimi farklı söylemlere yer veren *Cumhuriyet* gazetesi de dahil olmak üzere; basının, toplumsal bilincin egemen bir ideoloji olarak yeniden üretildiği haberlerde, egemen bir söylem geliştirdiği saptamasında bulunmuştur.

Sürücü, “Şiddetin Yazılı Basında Sunumu: 1 Mayıs 1996 Kadıköy Olaylarının İncelenmesi”³⁸⁹ başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında, 1996 yılı 1 Mayıs İşçi Bayramı’nda yaşanan şiddet olgusuna yönelik bir sunum çalışması ortaya koymuştur. Bu bağlamda, çalışmanın problemini, 1 Mayıs 1996 yılı kutlanan İşçi Bayramı’nda yaşanan olaylara ilişkin, 1 hafta önce ve sonrasındaki süreçte, *Evrensel*, *Hürriyet*, *Sabah* ve *Zaman* gazetelerinde yer alan haberlerde şiddetin nasıl sunulduğu sorusu oluşturmuştur. Sürücü, bu çalışmasında Teun A. van Dijk’in “eleştirel söylem çözümlemesi” modelini kullanmıştır. Dolayısıyla, Özer’in yapmış olduğu çalışmayla, çözümleme yöntemi açısından benzerlikler barındırmaktadır. Çalışmanın bulgularının değerlendirmesinde Sürücü, haberlerde belirginleşen ortak temalara yer vererek, yaşanan olaylardaki şiddet eğiliminin haberlerde sıklıkla tekrarlandığı ve ön planda tutulduğu sonucuna ulaşmıştır.

Dursun, *Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi* adlı eserinin “Türkiye’de İşçi Sınıfı Kimliğinin Medyada Temsili: 1970-1997” başlıklı bölümünde 1977 ve 1989 yılı 1 Mayıs’larını, işçi sınıfına yönelik karşılaştırmalı bir temsil çalışması olarak ele almıştır. Bu bağlamda, ideoloji çözümlemesi uyguladığı çalışmasında, “temsil süreçlerinde, ideolojinin nasıl kurulduğu ve işçi sınıfı kimliğinin nasıl tanımlandığı”³⁹⁰ sorunundan hareketle işçi sınıfı kimliğinin tespitini ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmada, “1 Mayıs’larda işçi sınıfı, medyada olumsuzlanan bir öge olarak sunulmaktadır” sonucuna ulaşılmıştır. Dursun’a göre, işçiler; medyada kamu huzurunu bozucu, şiddet eğilimli, olay çıkartan, tehlikeli bir grup insan olarak olumsuzlanan bir temsil perspektifi içerisinde sunulmaktadır.

Bu çalışmanın problemi ise, sözü edilen diğer dört çalışmadan farklı biçimde, haber metinlerindeki *siyasal yanlılığın* çözümlenmesi üzerine kurulmuştur. Bu bağlamda, Ahmet Oktay’ın çalışmasıyla yöntem açısından benzerlikler bulunsa da, yapılan bu çalışma, Özer, Sürücü ve Dursun’un çalışmalarıyla önemli farklılıklar

³⁸⁹ M. İsmail Sürücü, “Şiddetin Yazılı Basında Sunumu: 1 Mayıs 1996 Kadıköy Olaylarının İncelenmesi”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004).

³⁹⁰ Dursun, **a.g.e.**, s. 311.

barındırmaktadır. Çünkü, her üç çalışma da, *eleştirel yaklaşım* çerçevesinde irdelenmiştir. Siyasal yanlılığı/yansızlığı sorun edinen bu çalışmada ise, kuramsal olarak *liberal medya yaklaşımından* yararlanılmıştır. Çalışmada, ayrıca diğer üç çalışmadan farklı olarak içerik çözümlemesi yöntemi kullanılmış; elde edilen nicel bulgular, olaylı 1 Mayıs 1977 İşçi Bayramı'nın toplumsal bağlamını ortaya koyma açısından haberlerin birlikte yorumlanmıştır.

1.2. Amaç

“1 Mayıs 1977 olaylı İşçi Bayramı”na yönelik kurgulanan haberlerde, Türk basınının siyasal yanlılık açısından nasıl bir yaklaşım sergilediği bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Çalışmada, “1 Mayıs 1977 olaylı İşçi Bayramı” haberlerinin Türk basınına temsilen seçilen gazetelerde nasıl sunulduğuna aşağıda belirtilen araştırma soruları kapsamında yanıtlar aranmıştır:

- (1) Haber, fotoğraf ve diğer görsel materyallerde, olay taraflarına (işçi, öğrenci, sendika üyeleri ve devletin yetkili organları vb.) hangi sıklık ve oranda yer verilmiştir?
- (2) Gazetelerin ön sayfa, manşet/sürmanşet ve ön sayfa içi dağılımında yer alan haberlerde olay taraflarına dengeli bir şekilde yer verilmiş midir?
- (3) “1 Mayıs 1977 İşçi Bayramı”na ilişkin haberlerin ve haberlerde yer alan olay taraflarının gazetelerde kapladığı alan nedir?
- (4) Gazetelerde yer alan haberlerde, kamuoyunun algılamasını olumlu/olumsuz yönde etkileyecek unsurlara hangi sıklık ve oranda yer verilmiştir?
- (5) “1 Mayıs 1977 İşçi Bayramı”na ilişkin farklı görüşlerin yer aldığı haberlerdeki cümle yüklemeleri nasıl kurulmuştur?
- (6) Gazeteler, konuya ilişkin haberlerde olay taraflarına hangi sıklık ve oranda cevap hakkı tanımıştır?
- (7) Konuya ilişkin öne çıkan haber ve fotoğraf temalarındaki yanlılık/yansızlık eğilimleri nasıldır?
- (8) Gazeteler, olayların tartışmalı yönlerini açıkça ilişkilendirerek doğru bir biçimde yansıtmış mıdır?

- (9) Gazetelerde, gerçekliği çarpıtmaya yönelik haberlere hangi sıklık ve oranda yer verilmiştir?
- (10) Gazetelerde yer alan haberlerde olay-yorum farkı gözetilmiş midir?
- (11) Gazetelerde, konuya ilişkin yer verilen haber ve fotoğraflarda siyasal yanlılık açısından ne tür eğilimler gözlemlenmiştir?

1.3. Önem

Bu çalışma, Türkiye’de siyasal kutuplaşmanın şiddetli bir şekilde yaşandığı 1970’li yıllarda, basının habercilik değerlerini ne oranda yerine getirdiği ya da getir(e)mediği konusunda; “*olaylı 1977 yılı 1 Mayıs İşçi Bayramı*”na ilişkin Türk basınıni temsilen seçilen gazetelerden elde edilen nicel ve nitel bulguların, siyasal yanlılık olgusu çerçevesinde irdelenmesi açısından önem taşımaktadır. Çünkü, “1 Mayıs İşçi Bayramı”na yönelik yapılan çalışmalar içerisinde, siyasal yanlılık eğilimlerini ölçmeyi amaçlayan geniş kapsamlı bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Ayrıca, Türkiye’de, siyasal yanlılık eğilimlerini belirlemeyi amaçlayan araştırmalarda, çalışma konusu bakımından yoğun bir biçimde “siyasi seçimlerin” tercih edildiği görülmektedir. Dolayısıyla, sözü edilen siyasal yanlılık araştırmalarından farklı olarak, “olaylı 1 Mayıs 1977 İşçi Bayramı”na ilişkin Türk basınıni nasıl bir tutum geliştirdiğinin analizi belli bir önem taşımaktadır.

1.4. Varsayımlar

Bu çalışmanın varsayımı şu şekilde oluşturulmuştur:

* Siyasal yanlılığın önüne geçmek için, haberin hakkaniyetli, dengeli ve nötr sunulması yansızlığının ve tarafsızlığının ortaya konması, ayrıca, haberde çarpıtma yapılmaması, doğru olması ve olay-yorum ayrımına gidilmesi gerekmektedir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışma;

(1) Türk basınından örnek olarak seçilen *Cumhuriyet*, *Günaydın*, *Hergün*, *Hürriyet*, *Milliyet* ve *Tercüman* gazeteleri ile sınırlıdır.

(2) “Olaylı 1 Mayıs 1977 İşçi Bayramı”na yönelik Türk basınıni temsilen seçilen gazetelerde yer alan haber, fotoğraf ve diğer görsel materyaller ile sınırlıdır.

(3) 1 Mayıs 1977 tarihinden bir ay öncesi ve sonrası olmak üzere toplam iki aylık (1 Nisan-31 Mayıs 1977) zaman dilimi ile sınırlıdır.

(4) Sözü edilen gazeteler ile sınırlıdır. Bir başka deyişle, dergi, radyo ve televizyon içerikleri analiz kapsamı dışındadır.

1.6. Tanımlar

İşçi Sınıfı: Kapitalist üretim ilişkilerinde değer üretmesinde aktif ancak, üretim araçlarının mülkiyet haklarından yoksun bırakılmış mülkiyetsiz üretici sınıflardır.

Fordizm: Endüstriyel kapitalizm döneminde, üretimin makine kullanımına yönelik dönüşümü sonrası, üretimde ciddi bir artış sağlanmış ve toplumsal yaşamın şekli bu dönüşüme göre yeniden belirlenmiştir.

Post-fordizm: Bu yeni dönemde, üretimin temel yapısal yönünü esnek üretim modeli belirlemiştir. Fordizmin merkezî yapısı yerini, ademî merkezî bir üretim biçimine bırakmıştır. Bu dönüşüm sonucunda, üstyapısal kurumlarda da kökten dönüşümler yaşanmıştır.

Yeni Sağ Politikalar: Keynesyen paradigmanın getirdiği sosyal devlet anlayışını ortadan kaldırarak, sermaye öncelikli ekonomi politikalarının uygulanmaya konduğu 1970'li yıllarla birlikte kapitalizmde yaşanan yapısal dönüşümü anlatmak amacıyla kullanılmıştır.

1 Mayıs İşçi Bayramı: Çalışma hayatının egemen sınıfların ekonomik çıkarlarına göre belirlendiği bir dönemde, hiçbir sosyal hakka sahip olmayan işçi sınıfının verdiği yaşam mücadelesinin sonucunda ekonomik, politik ve sosyal hakların kazanıldığı bir günü anlatır.

Siyasal Yanlılık: Bir medya kurumunun, bir siyasi partiye ya da iktidarda bulunan siyasi güce olan yanlılığı ve yakınlığını anlatmak amacıyla kullanılır.

Objektif Habercilik Anlayışı: Objektif habercilik, pozitivist bilim anlayışından hareket eden gazetecilik mesleğinin belirli normlar çerçevesinde yapılandırılmasıdır. Dolayısıyla, objektif habercilik anlayışıyla üretilen haber metni, *yansız, dengeli, nötr, tarafsız, hakkaniyetli ve doğru* bir şekilde gerçekliği *çarpıtmadan ve olay yorum farkını* gözleterek yansıtılabilmelidir.

Bab-ı Alî Basını: Türk basınının, endüstriyel bir medya kurumuna dönüştüğü

1970'li yılların sonlarına değin süren gazetecilik mesleğinin tarihsel dönemine karşılık gelir.

Tekelleşme: Kapitalist üretim ilişkilerinde, sermayenin belli merkezlerde yoğunlaşmasıdır.

Çapraz Tekelleşme: Büyük sermaye gruplarının, farklı sektörleri de kapsayacak bir şekilde büyümesidir.

İçerik Çözümlemesi: Sosyal gerçekliğin, elde edilen nicel veriler üzerinden açıklanmasına dayalı bir analiz yöntemidir. İçerik çözümlemesi, sayısal veriler üzerinden yapılan yorumlamaya dayalı olduğu için pozitivist bilim geleneğinde yaygın bir şekilde kullanılan bir yöntemdir.

1.7. Yöntem

Bu çalışmanın çözümleme kısmında, pozitivist bilim anlayışından hareket edilerek, örnek olaya ilişkin analiz birimi gazetelerde yer verilen haberlere *içerik çözümlemesi* yöntemi uygulanmıştır. Pozitivizm, dışsal gerçekliğin tanımını genel, araştırılmaya değer sorunlar çerçevesinde ortaya koymayı amaçlayan bir bilim anlayışı olarak on sekizinci yüzyılda ortaya çıkmıştır.³⁹¹ Bu bağlamda, dış gerçekliğe ilişkin geliştirdiği, tartışmasız değişmediğine inandığı kimi kabulleri vardır: Dış gerçeklik keşfedilebilir ve buradan elde edilen bilgi, araştırmacının öznel değerlerinden arındırılmış bir biçimde nesnel olabilir. Bu durumun bir sonucu olarak, sosyal gerçekliğe de, doğa bilimlerine uygulanan yöntemler aracılığıyla ulaşılabileceği düşüncesi benimsenmiştir.³⁹² Dolayısıyla, pozitivist bilim anlayışının merkezinde, “doğaya ilişkin doğru bir açıklama ve kestirimci bir bilgi sağlamak”³⁹³ düşüncesi yer aldığı söylenebilir. Herkesçe kabul edilebilir sonuçlara ulaşabilmenin koşulu ise, nesnel bilim normlarına uygun bir biçimde bilgi üretmekten geçmektedir.³⁹⁴

Buradan hareketle, bilimin gelişiminde pozitivistimin yadsınamayacak tarihsel bir rolü olmuştur ve sosyal bilimler de, doğa bilimlerine benzer şekilde gelişimini

³⁹¹ Russel Keat ve John Urry, **Bilim Olarak Sosyal Teori**, Çev.: Nilgün Çelebi, (İkinci Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 2001), s. 15.

³⁹² Elif Kuş, **Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri, Sosyal Bilimlerde Araştırma Teknikleri Nitel mi Nicel mi?**, (Üçüncü Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık, 2009), s. 5.

³⁹³ Keat ve Urry, **a.g.e.**, s. 16.

³⁹⁴ **Aynı**, s. 25.

sağlamıştır sonucuna ulaşılabilir.³⁹⁵ Ancak, pozitivist bilim anlayışının sınırlılıklarına ilişkin kimi eleştiriler yöneltmiştir. Bu eleştirilerin merkezinde, pozitivist bilimlerde uygulandığı biçimiyle, mekanik ve ilişkisel olmayan bir bilgi ürettiği düşüncesi yer almaktadır. Bu çözümleme yönteminde, toplumsal yapıların ve tarihsel farklılaşmaların etkisinin dikkate alınmaması, elde edilen sonuçlarda makineleşme biçiminde tanımlanan sorunu karşımıza çıkarmıştır.³⁹⁶ Bu durumun bir sonucu olarak, “Pozitivist bilim, bilim adamları arasında kurulmuş karşılıklı-özneliği nesnelleştirir ki bu durum, bilimden çok bir siyasal ve ekonomik pazar yapısına ideolojik ve pragmatik desteği getirir”³⁹⁷ eleştirisinin yöneltmesine neden olmuştur.

Yoruma dayalı, karmaşık nitel araştırma yöntemlerinden farklı olarak, içerik çözümlemesi, toplumsal metinlerin sayısal verilere dönüştürülmesi ve bu metinlerden nicel bir bilgi üretme yöntemidir. İçerik çözümlemesi yöntemiyle, bir metnin tanımını ortaya konması amaçlanmaktadır.³⁹⁸ Bu bağlamda, Bernard Berelson *içerik çözümlemesini*, iletişim metinlerinden, sayısal gruplamalar çerçevesinde, sistematik bir biçimde somut sonuçlar elde etmeyi amaçlayan bir araştırma tekniği olarak tanımlamıştır.³⁹⁹ Dolayısıyla, içerik çözümlemesiyle, “metinlerin içerikleri hakkında sistematik veriler elde etmek ve bu verilerden hareketle yinelenen çıkarımlar yapmak”⁴⁰⁰ amaçlanmaktadır. Böylece, metin içi benzeşmeler ve farklılaşmaların ortaya konması sağlanmış olur. Bu amaçla, metnin iskelet yapısını oluşturacak, tekrarlanan noktaların açığa çıkarılması önemlidir.⁴⁰¹

Barrie Gunter, bu çözümleme yöntemiyle, iletişim metinlerinden elde edilmek istenen sonuçları beş başlık altında toplamıştır: (1) İletişim alanında ortaya çıkan farklı eğilimlerin tanımlanması, (2) Medya sahiplik yapısı ve iletişim metinleri arasındaki

³⁹⁵ Kuş, **a.g.e.**, s. 11. Maurice Duverger’e göre, sosyal bilimlerin gelişimi insanlık tarihi olgusu perspektifinde değerlendirilebilir. Duverger, on sekizinci yüzyıla kadarki dönemde üretilen düşünsel öğelerin sosyal felsefe olarak kabul edilebilirliğine vurgu yapmıştır. Dolayısıyla, Antik Çağ ve Orta Çağ’da insanın sosyal gerçekliğe yönelik varsayımsal düşünce üretimiyle sınırlı kaldığı söylenebilir. On sekizinci yüzyıldan itibaren ise, sosyal felsefenin yerini, sosyal bilim anlayışına örnek olarak gösterilebilecek bilimsel çalışmaların aldığını görüyoruz. Bu dönemde sosyal bilimin gelişimine, Comte, Rousseau, Durkheim, Marx gibi düşünürlerin çalışmaları yön vermiştir. Bkz. Maurice Duverger, **Sosyal Bilimlere Giriş**, Çev.: Ünsal Oskay (Altıncı Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2002), ss. 9 ve 14.

³⁹⁶ Keat ve Urry, **a.g.e.**, s. 16.

³⁹⁷ Erdoğan, 2007, **a.g.e.**, s. 32.

³⁹⁸ Orhan Gökçe, **İçerik Çözümlemesi**, (Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, 1995), ss. 24-26.

³⁹⁹ Bernard Berelson, **Content Analysis in Communication Research**, (Newyork: American Book Stratford Press, 1952), s. 18.

⁴⁰⁰ Orhan Gökçe, **İçerik Analizi Kuramsal ve Pratik Bilgiler**, (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2006), s. 23.

⁴⁰¹ Aynı, s. 28.

ilişkisel bağlamın ortaya çıkarılması, (3) İletişim metinlerinin gerçek dünya içerikleriyle karşılaştırılması, (4) Toplumsal sınıf ve grupların medyadaki temsil boyutu, (5) Kitle iletişim alanındaki etki araştırmalarını destekleyici bulgulara ulaşma.⁴⁰²

Arthur Asa Berger ise, *Kitle İletişiminde Çözümleme Yöntemleri* adlı eserinde, içerik çözümlemesinin sınırlılıklarını ortaya koymuştur. Berger'e göre, içerik çözümlemesi maddi ve fiziki kolaylıklarının yanı sıra, nicel bulgu elde edilebilmesi açısından da avantajlara sahiptir. Ancak, bu yöntemin, temsil zorluğunun bulunması, her analiz biriminin fiziki açıdan ölçülememesi ve elde edilen sonuçların doğruluğunun kesin olarak kanıtlanamaması gibi dezavantajlı yönleri de bulunmaktadır.⁴⁰³ Haluk Geray da, bu çözümleme yönteminin, "içeriklerin üretilişi ve izleyicilere etkisi veya alımlanması"⁴⁰⁴ konusunda sonuçlar elde edilebilirliği açısından bazı sınırlılıklar barındırdığına vurgu yapmıştır.

İçerik çözümlemesi, liberal medya çalışmalarında kullanılan bir teknik olarak karşımıza çıksa da; son dönemlerde nitel çözümlenmeleri desteklemek amacıyla eleştirel medya çalışmaları içerisinde de kullanılmaya başlandığı görülmektedir.⁴⁰⁵ Ters yönde bir değerlendirme yaptığımız zaman ise, içerik çözümlemesinde de nitel açıdan çözümleme pratiklerinin yaygınlık kazandığı söylenebilir. *Nitel içerik çözümlemesi* yöntemiyle elde edilmek istenen, nicel bulguların dönemsal-bağlamsal ilişkilerinin tespiti olmuştur. Bu bağlamda, çalışmanın sayısal verilerine ilişkin nicel yönlerinin, terimler arası ve metin içi ilişkilerine yönelik nitel yönden güçlendirilmek istendiği görülmektedir.⁴⁰⁶

Dolayısıyla, bu çalışmada, ele alınan örnek gazeteler üzerinde uygulanan içerik çözümlemesinin yanı sıra; elde edilen nicel bulguların *nitel metin analiziyle*

⁴⁰² "Barbie Gunter, "The Quantitative Research Process", **A Handbook of Media and Communication Research Qualitative and Quantitative Methodologies**, [e-Kitap], Der.: K. Jensen, ss. 209-234", Haluk Geray, **Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş**, (İkinci Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2006), s. 149'daki alıntı.

⁴⁰³ Arthur Asa Berger, **Kitle İletişiminde Çözümleme Yöntemleri**, Çev.: Murat Barkan ve diğerleri, (Eskişehir: Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Yayınları, 1996), s. 104.

⁴⁰⁴ Geray, **a.g.e.**, s. 147.

⁴⁰⁵ Nazife Güngör ve Mutlu Binark, "Televizyonda ve Basında Haberler: Karşılaştırmalı İçerik Çözümlemesi", **Amme İdaresi Dergisi**, (26/3 1993), s. 127.

⁴⁰⁶ Hülya Tufan Tanrıöver ve Ayşe Eyüboğlu, **Popüler Kültür Ürünlerinde Kadın İstihdamını Etkileyebilecek Öğeler**, (Ankara: Başbakanlık Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 2000), s. 20. Bu bağlamda, "çerçeve analizi"nin, nitel içerik çözümlemesine örnek teşkil edebilecek bir çözümleme yöntemi olarak geliştiğinden söz edilebilir. Böylece, metin içi kimi gizil durumlar daha görünür kılınabilmekte ve araştırma sorusuna yönelik daha derinlikli bir bilgiye ulaşılabilecek olanaklar sağlanmış olmaktadır. Bkz. Süleyman İrvan, "Metin Çözümlemelerinde Yöntem Sorunu", **İletişim**, (Medya ve Kültür: 3-5 Mayıs 2000/1. Ulusal İletişim Sempozyumu Bildirileri), s. 79.

yorumlanmasıyla, gazetelerdeki “siyasal yanlılık” sorununun nasıl bir eğilim gösterdiğinin tespitine çalışılmıştır.

Bu çalışmanın konusu, sınıfsal ve siyasal kutuplaşmanın yaşandığı, toplumsal mücadeleler sonucu sosyal gerginliğin yükseldiği ve fiziki şiddetin uygulandığı “1 Mayıs İşçi Bayramı” olarak belirlenmiştir. Türkiye’de, “1 Mayıs İşçi Bayramı” ilk kez 1909 yılında, kitlesel olarak da 1976 yılından itibaren kutlanmaya başlanmış; kimi dönemlerde yasaklara maruz kalsa da, günümüze kadar kutlanmaya devam etmiştir. “1 Mayıs 1977 İşçi Bayramı”nın Türkiye’de kutlanan 1 Mayıs’lar arasından çalışmanın analiz konusu olarak tercih edilmesinin nedeni ise, birçok insanın yaşamını kaybetmiş olması gösterilebilir. Türkiye’de 1 Mayıs’lar, baskı aygıtlarının kontrolsüz güç kullandığı, psikolojik olarak insanlar üzerinde yılgınlık ve korku hissiyatının yaratılmak istendiği bir güne dönüşmüştür. Bu nedenle, kitlelerin tepkisini sindirmek amacıyla uygulamaya konan baskı politikasının yaşandığı ve sonucunda 36 kişinin yaşamını kaybettiği ve 126 kişinin yaralandığı “olaylı 1977 yılı 1 Mayıs”ı, diğer 1 Mayıs’lar arasından çalışmanın analiz konusu olarak belirlenmiştir.

Anadolu Üniversitesi Merkez Kütüphanesi ve Ankara’daki Milli Kütüphane’nin süreli yayınlar bölümünde yapılan araştırma sonucunda çalışmanın örnek analiz birimi gazeteleri sırasıyla; *Cumhuriyet*, *Günaydın*, *Hergün*, *Hürriyet*, *Milliyet* ve *Tercüman* olarak belirlenmiştir. Bu gazetelerin seçiminde, dönemsel olarak gazetelerin yayın politikaları ve ideolojik referansları, sahiplik yapıları ve baskı sayıları (tiraj) belirleyici olmuştur. 1970’lerin politik atmosferinde, Türk toplumunun sağ ve sol olarak kutuplaşması; gazetelerin yayın politikalarında da belirleyici olmuştur. Dolayısıyla, siyasal eğilimlerine göre gazeteler *milliyetçi muhafazakâr*, *liberal* ve *sol basın* olarak gruplandırılmıştır. Milliyetçi muhafazakâr basını temsilen *Hergün* ve *Tercüman* gazeteleri seçilirken, *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazeteleri de sol basın içerisinde değerlendirilmiştir. Bu gruptan farklı özellikler barındıran *Hürriyet* ve *Günaydın* gazeteleri ise, liberal basın kapsamında ele alınmıştır.

Gazetelerin seçilmesinde diğer bir belirleyici unsur, basının sahiplik yapısı olmuştur. Bu bağlamda, sahiplik yapısı açısından gazeteler, dönemin farklı aile mülkiyetlerini temsil edecek bir şekilde seçilmiştir. Türkiye’de, 1970’li yılların basın-mülkiyet ilişkilerinin aile işletmeciliği tarafından şekillendiği bilinmektedir. Dolayısıyla, Türk basını temsilen seçilen gazeteler; Iııcaklar, Karacanlar,

Saraçoğulları, Simaviler ve Nadir Nadi ailelerine örnek oluşturacak şekilde belirlenmiştir. Bu bağlamda, Simavi ailesine ilişkin *Günaydın ve Hürriyet* gazeteleri, Karacan ailesine ilişkin *Milliyet* gazetesi, Ilıcak'ları temsilen *Tercüman*, Saraçoğulları'nı temsilen *Hergün*⁴⁰⁷ ve Nadir Nadi ailesini temsilen de *Cumhuriyet* gazeteleri seçilmiştir.

Türk basınıni temsilen seçilen gazetelerin belirlenmesindeki son bir unsur ise, gazetelerin günlük ve aylık toplam tiraj dağılımları olmuştur. Basın İlan Kurumu'ndan elde edilen verilerden⁴⁰⁸, örnek olarak seçilen gazetelerin toplam tiraj değerlerinin, dönemin tüm gazetelerinin sayısal dağılımını temsil edebilecek bir özellik barındırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Gazetelerin tiraj dağılımları göz önünde bulundurulduğunda, *Hergün* gazetesinin diğer beş gazeteden daha düşük bir tiraja sahip olduğu saptanmıştır. Ancak, yukarıda sözü edilen gerekçeler dolayısıyla, *Hergün* gazetesinin analiz kapsamına alınması uygun görülmüştür.

Bu çalışmanın “kodlama formu” EK 1.'de ve “bulgular ve yorum” kısmında yer verilen çözümlene başlıkları, Ömer Özer'in *Liberal Basın* adlı eseri referans alınarak alınarak oluşturulmuştur. Özer bu çalışmasıyla, *objektif habercilik idealinin* gerçekleşemediği durumları, *dört* başlık altında oluşturduğu habercilik unsurlarına (önyargı grubu, doğruluk, haberde çarpıtma ve olay yorum farkı) dayandırmaktadır. Dolayısıyla Özer'e göre, bir haber metninin üretim aşamasında, yanlı bir habercilik anlayışının yaşanmaması için, dikkate alınması gerekli kimi normlar bulunmaktadır. Sözü edilen değerlerin dikkate alınmadığı durumlarda ise, haberde yanlı bir eğilimin ortaya çıktığı kabul edilmektedir.⁴⁰⁹

⁴⁰⁷ *Hergün* gazetesinin, *milliyetçi muhafazakâr* basınıni temsilen diğer gazeteler arasından seçilmiş olmasının bir diğer nedeni ise, dönemin *Milliyetçi Cephe* (MC) iktidarının ortaklarından *Milliyetçi Hareket Partisi*'nin (MHP) bir yayın organı şeklinde hareket etmiş olmasıdır. Kaldı ki, MC hükümeti döneminde bakanlık görevi üstlenmiş, MHP'nin genel başkan yardımcısı Gün Sazak'ın, *Hergün* gazetesinde yöneticilik görevinde almış olduğu sorumluluk, bu gerekçeyi güçlendirir niteliktedir. Bkz. Gün Sazak, [http://www.ulkum.com/arsiv/\(b\)/-13.htm](http://www.ulkum.com/arsiv/(b)/-13.htm), (13.11.2010)

⁴⁰⁸ *Basın İlan Kurumu*'ndan elde edilen verilere göre, gazetelerin toplam tirajları, Nisan ayı için günlük 1 milyon 869 bin ve aylık 65 milyon 983 bin olarak; Mayıs ayı için günlük 2 milyon 113 bin ve aylık 79 milyon 101 bin olarak belirlenmiştir. Gazetelerin toplam tirajlarının ayrıntılı sayısal dağılımına EK 2.'de yer verilmiştir. Ayrıca, EK 2.'de yer verilen günlük tiraj bilgilerinin toplam değeri, aylık tiraj bilgilerindeki sonuçla eşdeğer olmadığı saptanmıştır. Basın İlan Kurumu'ndan elde edilen bilgiye göre, bu durumun nedeni olarak, aylık tiraj toplamı içerisinde, aylık fiili satışlarının toplamının yanı sıra, idare, abone ve satışı yapılamayan bozuk baskılı gazetelerin de değerlendirildiği (Bkz. EK 3) gösterilmiştir. Bkz. Basın İlan Kurumu, Online Başvuru, <http://www.bik.gov.tr:8080/web/iletisim/bilgi-edinme>, (04. 11. 2010).

⁴⁰⁹ Özer, 2010, *a.g.e.*, s. 95. Özer, objektif habercilik unsurlarıyla, gazetecinin haber içeriklerine yönelik özne müdahalelerinin önlenmesinin amaçlandığını ortaya koymuştur. Bunun gerçekleşebilmesi için

“Siyasal yanlılık” tartışmasının merkeze çekildiği bu çalışmada, “1 Mayıs 1977 İşçi Bayramı”na yönelik Türk basınına temsilen seçilen örnek gazetelerde yer alan haber, fotoğraf ve diğer görsel materyallerin içerik çözümlemesi yönteminden yararlanılmıştır. Çözümleme, objektif habercilik unsurları olarak bilinen temel ilkeler - *önyargı grubu (yansızlık, dengelilik, nötr, tarafsızlık ve hakkaniyetlilik), haberde doğruluk, haberde çarpıtma ve olay yorum farkı-* çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

- (1) *Önyargı Grubu*: Haber metinlerinde yargı içeren düşünce, ifade ve yaklaşımları önlemeyi amaçlayan bir objektiflik unsurudur. Bunun sağlanması için, haberde olay taraflarına eşit mesafede olunması ve haberlerde olay taraflarının düşüncelerine dengeli, yansız ve hakkaniyetli bir şekilde yer verilmesi koşulunun sağlanması gereklidir. Ayrıca, tarafsız bir dil kullanımı da, önyargı grubunun önemli bir objektif habercilik unsurunu oluşturmaktadır.
- (2) *Haberde Doğruluk*: Haber, olayla ilişkili uzman kişilerin ve olay tanıklarının görüş ve ifadelerine yer verilerek oluşturulmalıdır. Böylelikle, inandırıcılığın ve gerçekliğin sağlanmış olabileceği varsayılmaktadır.
- (3) *Haberde Çarpıtma*: Haber, çok yönlü ve neden-sonuç ilişkileri bağlamında oluşturulmalıdır. Dolayısıyla, haberde çarpıtma unsuru, gerçekliğin tüm yönleriyle ele alınması ve çarpıtma yapılmamış olmasına dikkat edilmesi gerektiği vurgusunu içerir.
- (4) *Olay-Yorum Farkı*: Düşünce ile duyguların, nesnel gerçek ile öznel değerlerin birbirinden ayırt edilmesidir. Dolayısıyla, gazeteci, kişisel değerlerine aykırı bir durum karşısında dahi, haberin içine yorumsal ifadelerin sızmasına dikkat etmekle yükümlüdür.

Toplumsal gerçekliğin sayısallaştırılması çerçevesinde pozitivist bir bilim anlayışıyla bilgi üreten bir yöntem olan içerik çözümlemesi⁴¹⁰, “1 Mayıs 1977 İşçi Bayramı”na yönelik seçilen örnek gazetelerde yer verilen haber, fotoğraf ve diğer görsel

haber metinlerinin yansız, doğru ve kişisel yargılardan arındırılmış bir biçimde oluşturulması gerekmektedir. Bir başka deyişle, haberde, farklı düşüncelere eşit derecede söz hakkı tanınmış olunmalı, haberlerde, gazetecinin yorumsal ifadelerine yer verilmemesine dikkat edilmeli ve haber kaynaklarından doğrulanabilir bilgiye ulaşılmasına özen gösterilmelidir. Bkz. “Bob Franklin, **Key Concepts in Journalism Studies**, (Sage Publications, 2005)”, **Aynı**, s. 94’deki alıntı.

⁴¹⁰ Gökçe, 1995, **a.g.e.**, ss.13-15.

materyallere ilişkin geliştirilen araştırma sorularına yanıt bulmak amacıyla ayrı ayrı uygulanmış ve elde edilen bulgular, toplumsal bağlam göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla, bu çalışmada her ne kadar içerik çözümlemesi yöntemi uygulanmış olsa da; çalışmanın bulgularının yorumlanması aşamasında dönemin ekonomik, politik ve kültürel yapısını anlamlandırmak açısından nitel analizlere de yer verilmiştir.

İçerik çözümlemesinin kullanıldığı çalışmalarda, çalışmanın bilimsel bir temele dayanması, verilerin *güvenilirliğinin* ve *geçerliliğinin* sağlanmış olmasıyla mümkündür. Dolayısıyla, kodlayıcılar arasında yapılan güvenilirlik testi ile çalışmanın güvenilirliği sınanmaktadır. Araştırmanın güvenilirliğinin sağlanması için, kodlayıcılar arasında en az % 90 oranında bir uyumun sağlanmış olması gerekmektedir.⁴¹¹ Bir çalışmanın güvenilir ve geçerliliği ise, elde edilen bulgular üzerinde farklı kodlayıcılar tarafından yapılacak değerlendirmeler sonucunda sağlanabilir. Bu bağlamda, farklı kodlayıcıların benzer sonuçlara ulaşması, çalışmanın güvenilirliği açısından tutarlı bir sonuç elde edildiğini gösterir.⁴¹²

Çalışmanın geçerliliğinin sağlanması amacıyla, incelenen gazetelerde yer alan araştırma malzemesini temsil edebilecek daha az sayıda bir örnek üzerinden yürütülebileceği söz konusu olmuştur. Dolayısıyla, bu yönde farklı kodlayıcılar tarafından yapılacak bulguların sınanması işlemi, güvenilirliğin sağlanması için en az yirmi araştırma malzemesi üzerinde uygulanmış olması yeterli kabul edilmiştir. Bu çalışmada, güvenilirliğin sağlanması için iki farklı kodlayıcı, 40 haber metni üzerinde bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırmacılar çalışmanın amacına yönelik kodlama formunda oluşturulan alt araştırma başlıklarına yönelik ulaşılan bulguların geçerliliğini incelemiştir.

Dolayısıyla, bu çalışmada farklı iki kodlayıcı tarafından yapılan değerlendirmeler sonucunda, çalışmanın güvenilirliği ve geçerliliğinin sağlanması amaçlanmıştır. Belirlenen haber metinleri üzerine farklı kodlayıcıların gerçekleştirdiği analiz sonucunda, çalışmanın % 88 oranında güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, iki farklı kodlayıcının elde ettiği sonucun birbirine çok yüksek bir sıklık oranıyla yakın

⁴¹¹ Erkan Yüksel ve diğerleri, "Cumhuriyet Mitingleri'nin Yaygın Gazetelerde Yer Alış Biçimi Üzerine İçerik Analizine Dayalı Bir Değerlendirme", **Sihirli Aynanın Sırları**, Ed.: Erkan Yüksel, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2009), s. 55.

⁴¹² İnal, 1996, **a.g.e.**, ss. 79-80.

bir seviyede gerçekleştiğinden söz edilebilir. İçerik zmlemesinin kullanıldığı çalışmalarda, güvenilirlik katsayısı en az % 80 oranında olmasını gerektirmiş ve % 90'a yakın ve üzerinde çıkan sonuçların yüksek bir güvenilirlik sağladığı kabul edilmiştir. Dolayısıyla, bu çalışmada elde edilen araştırma bulgularının % 88 oranında güvenilir ve geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2. BULGULAR VE YORUM

Çalışmanın “bulgular ve yorum” başlığı altında, siyasal ideolojik referansları, sahiplik yapısı ve toplam tiraj dağılımlarına göre belirlenmiş gazetelerde, “1 Mayıs 1977 yılı İşçi Bayramı”na yönelik yayımlanmış haber, fotoğraf ve diğer görsel materyallerdeki siyasal yanlılık eğilimleri analiz edilmiştir. Dolayısıyla bu çalışma, haber medyası üzerine içerik çözümlemesi yönteminin uygulandığı bir yanlılık araştırması olarak değerlendirilebilir.

2.1. Giriş

Haber medyası üzerine yapılan siyasal yanlılık çalışmalarının, gazetecilik mesleğinin gelişiminden günümüze kadar geçerliliğini ve yaygınlığını koruduğundan söz edilebilir. Dolayısıyla, siyasal yanlılık çalışması, liberal medya yaklaşımının mesleğe yönelik geliştirdiği bir çalışma anlayışı olarak, *tarafsız, yansız eşdeyişle objektif habercilik* önermelerinin geçerliliğinin araştırılması üzerine kurulmuştur. On dokuzuncu yüzyılda Avrupa kökenli yaşanan üretimsel, sınıfsal ve toplumsal dönüşüm, beraberinde tüm düşünsel üstyapı kurumlarına yeni işlevsellikler kazandırmıştır. Dolayısıyla, liberal medya anlayışının geliştirdiği gazetecilik mesleğinin *objektif habercilik ideali*, dönemin yeni egemen sınıflarının düşünce yapısını temsil eden pozitivist bilim anlayışına göre şekillenmiştir vurgusunda bulunabilir.

Bu habercilik anlayışına, gerçekliğin öznel yargılardan bağımsız bir şekilde aktarılabilceği inancı hâkimdir. Eşdeyişle, mesleğe yönelik geliştirilen, toplum adına siyasal iktidarları kontrol etme ve kamusal alanda çok yönlü düşünce zenginliği oluşturma önermeleri, *objektif habercilik unsurlarına* bağlı kılınmıştır. Bir başka deyişle, objektif habercilik anlayışı gazetecilik mesleğine yöneltilen bu sorumluluk çerçevesinde şekillenmiştir denilebilir. Mesleğe yönelik geliştirilen bu teorik çerçevenin pratik alanda uygulanma açısından çelişkiler barındırması, nesnel habercilik idealizmi olarak değerlendirilmesine neden olmuştur. Dolayısıyla bu çalışma kapsamında, belirtilen habercilik unsurlarının geçerliliğinin sınanması amaçlanmıştır.

Bir haberin objektif habercilik değerlerini taşıyabilmesi için, *önyargı grubu* (*yansızlık, dengelilik, nötr, tarafsızlık ve hakkaniyetlilik*), *doğruluk, haberde çarpıtma ve olay yorum farkı* olarak dört başlıkta gruplanan habercilik unsurlarını karşılaması gerekmektedir. Mesleğe yönelik geliştirilen bu habercilik unsurlarının, tam anlamıyla

birbirinden ayrı olduğu düşünülemez. Dolayısıyla, haber içerisinde farklı unsurların aynı anda yer aldığı örneklere de sıkça rastlanabilmektedir.

Bu kapsamda, haber; kişisel yargı içeren düşüncelere yer verilmemesi amacıyla (1) *önyargı grubunu* temsil eden kimi ilkeleri gözeterek oluşturulmalıdır. Dolayısıyla, haber metni, *yansız, tarafsız, dengeli* ve *hakkaniyetli* bir şekilde oluşturulabilmeli; ayrıca kullanılan dilin taraflar arasında nötr bir şekilde kullanımına dikkat edilmelidir. Haberde gerçeklik, tüm boyutlarıyla ele alınarak (2) *doğru* bir biçimde inşa edilmelidir. Doğruluk ilkesinin geçerliliğinin sağlanamadığı durumlarda (3) *haberde çarpıtma* ilkesi yaşanmış olur. Dolayısıyla, haberde çarpıtma ilkesine göre, gerçekliğe ya hiç yer verilmemiş yada gerçeklik eksik bir şekilde yansıtılmış olur. (4) *Olay-yorum farkı* ilkesi, objektif habercilik unsurlarının sonucusudur. Gazetecinin öznel yorum içeren anlatım biçimlerinin haberin içine sızması amacıyla oluşturulmuştur. Böylece, düşünce duygudan ve gerçek yorumdan ayrılmış bir biçimde ele alınabilir.⁴¹³

Objektif habercilik unsurları, gazetecilik mesleğinin temel ilkelerini oluştururlar. Bu ilkeler sayesinde, mesleğin saygın ve nesnel bir biçimde işleyişinin sağlanması amaçlanmıştır. Dolayısıyla, bu habercilik unsurları, siyasal yanlılık sorunsalı olarak ele alınan “1 Mayıs 1977 yılı İşçi Bayramı” analiz konusu kapsamında incelenmiştir. Ayrıca, her bir habercilik ilkesi, çalışmanın “Liberal, Milliyetçi-Muhafazakâr ve Sol Basından Elde Edilen Nicel ve Nitel Bulgular” bölümünün alt başlıklarını oluşturmuştur.

2.2. Liberal, Milliyetçi-Muhafazakâr ve Sol Basından Elde Edilen Nicel ve Nitel Bulgular

Çalışmanın “Liberal, Milliyetçi-Muhafazakâr ve Sol Basından Elde Edilen Nicel ve Nitel Bulgular” başlığı altında yer verilen objektif habercilik unsurları, bu bölümün alt başlıklarını oluşturmuş ve bir bütünlük içerisinde ele alınmıştır. Dolayısıyla, bu bölüm *dengelik, tarafsızlık, nötr dil, hakkaniyetlilik, yanlılık, doğruluk, çarpıtma* ve *olay-yorum farkı* alt başlıklarını içermiştir. Öncelikle, haber, fotoğraf ve diğer görsel materyallerin sayısal, alan ölçümü bilgileri ile sayfa dağılımı, sayfa konumuna ve olayın taraflarına ilişkin bilgiler dengelik ilkesi kapsamında bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, bir bütünlük içerisinde incelenen başlıklar ve kodlama

⁴¹³ Özer, 2010, **a.g.e.**, ss. 93-106.

formunda oluşturulan diğer çözümlene başlıkları, gazeteler siyasal eğilimlerine göre *liberal, milliyetçi-muhafazakâr ve sol* basın olarak gruplandırılarak, dönemin toplumsal bağlamı da dikkate alınarak analiz edilmiştir. Bu bağlamda, çalışmanın çözümlene bölümü şu alt başlıklardan oluşmuştur:

- (1) Haberlerde Dengelilik Unsurunun Analizi
- (2) Haberlerde Tarafsızlık Unsurunun Analizi
- (3) Haberlerde Kullanılan Dilin Nötr Yapısı
- (4) Haberlerde Hakkaniyetlilik Unsurunun Analizi
- (5) Haberlerde Yanlılık Unsurunun Analizi
- (6) Haberlerde Doğruluk Unsurunun Analizi
- (7) Haberlerde Çarpıtma Unsurunun Analizi
- (8) Haberlerde Olay/Yorum Farkı Unsurunun Analizi

2.2.1. Haberlerde Dengelilik Unsurunun Analizi

Bu bölümde, analiz birimi gazetelerde yer alan haber, fotoğraf ve diğer görsel materyallere ilişkin nicel verilere ve olay taraflarına yönelik elde edilen bulgular çerçevesinde dengelilik unsurunun analizine yer verilmiştir. Türk basınına temsilen seçilen gazetelerin belirlenen tarihler arasındaki sayılarının geleneksel baskılarına ulaşılarak bulgular elde edilmiştir. Her gazetenin Nisan ve Mayıs aylarındaki sayıları ayrı ayrı incelenmiş ve çalışmanın konusunu temsil eden haber, fotoğraf ve diğer görsel materyaller belirlenmiştir. Ayrıca, haber, fotoğraf ve diğer görsel materyallerin hem toplam alan ölçümleri hem de olay taraflarının düşüncelerine yer verilen haberlerdeki alan ölçümleri, gazetelerin gerçek sayfa boyutları üzerinden çalışılarak elde edilmiştir. Dolayısıyla, dengelilik ilkesinin gazeteler arasındaki karşılaştırmasında yer verilen bulguların güvenilir olduğundan söz edilebilir.

Dengelilik ilkesi, karşıt olay taraflarına eşit mesafede olmayı gerektirir. Dolayısıyla, bu bölümde elde edilen analiz materyallerinin sayısal dağılımı, alan ölçümü ve sayfa dağılımı bilgilerinde öncelikle genel bulgulara yer verilmiş ve ayrıca, dengelilik unsurunu yansıtan verilere ilişkin de karşılaştırmalı bir değerlendirmeye gidilmiştir. Dengelilik ilkesinin analizi açısından ön sayfa/iç sayfa, manşet/sürmanşet ve önsayfa içi haber dağılımına yer verilmiştir. Bu durumun gerekçesi, okuma alışkanlıklarına ilişkin bu bölümlerin belli bir öneme sahip olması ve haber değerleri

açısından gazetenin karakteristik yapısını yansıtması gösterilebilir. Ayrıca, gazetelerin siyasal eğilimlerini yansıtan olay taraflarına, önemlilik açısından bu bölümlerde yer verildiği düşüncesinden hareket edilmiştir.

Dengelik ilkesinin analizi kapsamında olay taraflarının siyasal söylemlerini yansıtan genel bir kategorinin oluşturulmasına ihtiyaç duyulmuştur. Dolayısıyla, çalışmada yer alan olay tarafları (*sağ*, *nötr* ve *sol*) siyasi yanlılık biçiminde üç başlık altında değerlendirilmiştir. Olay taraflarının oluşturulmasında, “1 Mayıs 1977 yılı İşçi Bayramı”nda yaşanan toplumsal olaylara yönelik gösterilen tavır belirleyici olmuştur. Bu bağlamda, olayların yaşanmasında dönemin sol eğilimli sendikal örgütlenme, sivil toplum kuruluşları ve siyasal partilerini sorumlu tutan ifadelerin yer aldığı olay tarafları *sağ* siyasi eğilim kapsamında ele alınmıştır. *Hergün* gazetesinin 3 Mayıs tarihli ‘DİSK ve CHP Kapatılmalıdır’ (Bkz. EK 4) başlıklı ön sayfa haberinde yer alan, MHP Genel Başkan Yardımcısı Ali Fuat Eyüpoğlu’nun “Bu kanlı olayların baş müsebbibi DİSK ve CHP yöneticileridir... Devleti yıkmak Türk milletini parçalamak isteyen solcuları hangi çeşit solun uşaklığını yapma konusunda anlaşmamalarından dolayı birbirlerine karşı verdikleri kıyasıya savaş ibret ve dehşet vericidir” şeklindeki açıklamaları, bu *sağ* siyasal eğilime örnek olarak gösterilebilir.

Sol siyasi eğilim için, olaylarda işçi sınıfı temsilcilerini mağdur olarak gösteren değerlendirmeler ve olaylardan sorumlu olarak dönemin yükselen *sağ* faşizm hareketi ve kontrgerilla yapılanmalarını gösteren açıklamalar kabul edilmiştir. Bu bağlamda, 3 Mayıs tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde Sosyalist Devrim Partisi (SDP) Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar’ın açıklamalarının yer aldığı ‘Çeşitli Kuruluşlar 1 Mayıs Olaylarını CIA Yönetimindeki Bir Provakasyon Olarak Nitelediler’ (Bkz. EK 5) başlıklı ön sayfa haberinin devam yazısındaki, “İpleri CIA elinde bulunan faşizm Türkiye’deki darbe hazırlıklarını bizce açık ve gizli olmak üzere, iki merkezden yürütmektedir. Açık merkez ülkü ocakları ve onun arkasındaki MHP kurmayı ile MC iktidardır. Ama gizli merkez nerededir? Başında kimler bulunmaktadır? 12 Mart’tan beri bir kontr-gerilla örgütünden söz edilir...” biçimindeki açıklamaları örnek olarak kabul edilebilir.

Nötr siyasi yaklaşım ise, olaylara ilişkin tarafsız, genel, açıklayıcı ifadelerin yer aldığı olay tarafları için kullanılmıştır. *Günaydın* gazetesinin 4 Mayıs tarihli ‘Türkiye’de Seçimleri Baltalamak İsteyenler Var’ başlıklı haberinde (Bkz. EK 6) yer verilen *The Daily Telegraph* gazetesinin “Bu kanlı olayları kimlerin çıkarttığı gerçekte çok önemli

değildir. Gerçek olan sağdaki ve soldaki bazı grupların ve bu klasik gruplaşmanın çok ötesinde kalan bazı kesimlerin ülkeyi bölmek ve seçimlerin yapılmasını önlemek isteğidir...” şeklindeki değerlendirmeleri nötr siyasi yaklaşıma örnek olarak verilebilir. Dolayısıyla, analiz birimi gazetelerin olay taraflarına ilişkin gösterdiği siyasi yanlılığa yönelik gruplama, yukarıda irdelenen örnek haberlerin inşasından hareket edilerek oluşturulmuştur.

Tablo 1: Gazetelerde Yer Alan Haberlerin Dağılımı

ANALİZ BİRİMİ GAZETELER		HABERLER	
		Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı (%)
MİL. MUH. BASIN	HERGÜN	54	15,3
	TERCÜMAN	45	12,7
LİBERAL BASIN	GÜNAYDIN	34	9,5
	HÜRRİYET	44	12,5
SOL BASIN	CUMHURİYET	81	23,0
	MİLLİYET	95	27,0
TOPLAM		353	100

“1 Mayıs 1977 yılı İşçi Bayramı” haberlerindeki siyasal yanlılık eğilimlerini analiz etmek amacıyla seçilen analiz birimi gazeteler, toplam 353 haber metnine yer vermiştir (Bkz. Tablo 1). Toplam haber sayısı, 30 Nisan-31 Mayıs 1977 tarihleri arasında incelenen 365 adet gazeteden elde edilmiştir.⁴¹⁴ Haberlerin sayısal dağılımı göz önünde bulundurulduğunda, 95 adet haber sayısı ile, *Milliyet* olaya en fazla yer veren gazete olmuştur. Tüm gazeteler içerisinde, olaya en az yer veren gazete ise, 34 adet haber sayısı ile *Günaydın* olmuştur. Ancak, iki aylık zaman dilimi içerisinde elde edilen

⁴¹⁴ Belirlenen tarihler arasındaki analiz birimi gazetelere, “Ankara Milli Kütüphane” ve “Anadolu Üniversitesi” kütüphanesinden ulaşılmıştır. Ancak, *Günaydın* gazetesinin 2 Mayıs tarihli sayısı ve *Hergün* gazetesinin 2 Mayıs tarihli sayısının kimi sayfalarının (1-6, 11 ve 12. Sayfaları) eksik olduğu belirlenmiştir. Eksik olan bu gazetelerin ilgili sayı ve sayfaları, “Ankara Basın-Yayın ve Enformasyon Daire Müdürlüğü” kütüphanesinde taranmış ve *Günaydın* gazetesinin 2 Mayıs tarihli sayısı buradan elde edilmiştir. Ancak, *Hergün* gazetesinin belirtilen sayısına ulaşamamıştır. Dolayısıyla, çalışma kapsamında, *Hergün* gazetesinin 2 Mayıs tarihli sayısı dışındaki analiz birimi gazetelerin geleneksel baskılarına doğrudan ulaşılmıştır.

toplam haber sayısına bakıldığında, her bir gazetenin, “1 Mayıs 1977 yılı İşçi Bayramı”nda yaşanan toplumsal gerçekliği sayfalarında haberleştirdiği ve olaya ilişkin belirgin bir önem atfettiğinden söz edilebilir (Bkz. Tablo 1).

Analiz birimi gazetelerde yer alan toplam haber sayısının, 13 Nisan-25 Mayıs tarihleri arasında dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Olaya ilk haber değeri, 13 Nisan tarihli haberiyle *Hergün* gazetesi tarafından verilmiştir. *Milliyet* gazetesi ise, 25 Mayıs tarihli haberiyle en uzun süre haber değeri veren gazete olarak ön plana çıkmıştır. Dolayısıyla, iki aylık toplam zaman dilimi içerisinde yer alan haberlerin dağılım gösterdiği süre aralığı, % 68,8 oranına eşdeğer gelmiştir. Bir başka deyişle, örnek alınan gazetelerde, toplam zaman diliminin üçte ikilik süresinde örnek olaya ilişkin haberlere yer verildiği saptanmıştır.

Analiz birimi gazetelerden elde edilen diğer bir bulgu ise, haberlerin Nisan ve Mayıs ayları dağılımıdır. Nisan ayına ait haber dağılımı 22 haber ile toplam haber yüzdesinin % 6,5 oranına denk düşmüştür. Nisan ayı toplam haber sayısının % 45’ine, *Hergün* gazetesinin 10 adet haber sayısı ile yer vermiş olduğu bulgulanmıştır. Ayrıca, aylara yönelik diğer bir bulgu ise, *liberal basını* temsilen seçilen *Günaydın* ve *Hürriyet* gazetelerinin Nisan ayı içerisinde, eşdeyişle “1 Mayıs İşçi Bayramı” tarihi öncesinde hiçbir haber metnine yer vermemiş olmasıdır.

Dolayısıyla, gazetelerin % 93,5 oranında haber metnine, Mayıs ayı içerisinde yer verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Mayıs ayı içerisinde habere en fazla ve en az yer veren gazete dağılımı, toplam haberlerde elde edilen bulguyla eş değer olmuştur. Dolayısıyla, Mayıs ayı içerisinde de, 1 Mayıs olayları % 27,2 oranında en fazla *Milliyet* gazetesinde, % 9,6 oranında da en az *Günaydın* gazetesinde haberleştirilmiştir. Ayrıca, Mayıs ayı toplam haber sayısının, % 58,1 oranında yer alan haber sayısı, 2-5 Mayıs tarihleri arasında dağılım göstermiştir. Analiz birimi gazetelerdeki toplam haber sayısı, Mayıs ayı içerisinde yüksek oranda bir dağılım göstermiş ve Mayıs ayı haberlerinin yarısından fazlasına, olaylar sonrasındaki dört günlük zaman dilim içerisinde yer verilmiştir. Bu durum ise, yaşanan olaylardaki “şiddetin boyutu” ve toplumda yarattığı endişe, üzüntü ve merakla açıklanabilir. Çünkü, “1977 yılı 1 Mayıs İşçi Bayramı”nda birçok insanın yaşamını kaybetmiş olması ve Türkiye’de, geçmiş dönemler içerisinde böylesine şiddet içeren bir toplumsal deneyimin yaşanmamış olması, gazetelerin yaşanan olayı önemseydiği fikrini güçlendirmektedir.

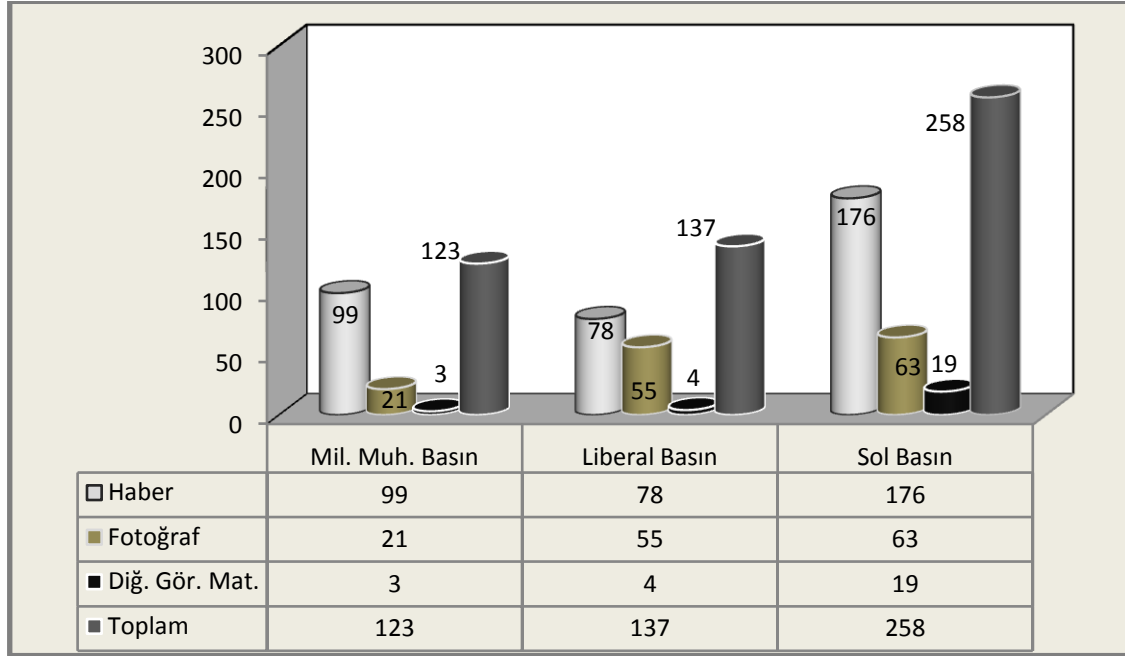
Tablo 2: Gazetelerde Yer Alan Fotoğraf ve Diğer Görsel Materyalin Dağılımı

ANALİZ BİRİMİ GAZETELER		FOTOĞRAFLAR		DİĞER GÖRSEL MATERYALLER	
		Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı (%)	Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı (%)
MİL. MUH. BASIN	HERGÜN	3	2,2	2	7,7
	TERCÜMAN	18	12,9	1	3,8
LIBERAL BASIN	GÜNAYDIN	30	21,6	2	7,7
	HÜRRİYET	25	18	2	7,7
SOL BASIN	CUMHURİYET	23	16,5	10	38,5
	MİLLİYET	40	28,8	9	34,6
TOPLAM		139	100	26	100

Analiz birimi gazeteler, sayfalarında toplam 139 fotoğrafa ve 26 diğer görsel materyale (karikatür, illüstrasyon) yer vermiştir. Dolayısıyla, gazeteler çalışma konusunu önemli derecede görsel bir metne dönüştürmüştür denilebilir. Fotoğrafların ve diğer görsel materyallerin gazetelere göre dağılımına Tablo 2’de yer verilmiştir. Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, *Milliyet* gazetesi 40 adet fotoğraf ile diğer gazeteler arasından olayı en fazla görselleştiren gazete olmuştur. Gazeteler arasında fotoğraf metinlerine, 3 adet fotoğraf sayısı ile en az *Hergün* gazetesi yer vermiştir. Ayrıca, *Günaydın* gazetesi, sayfalarında 30 adet fotoğrafa yer vererek, diğer gazeteler içerisinde olayı görsellikle sunan ikinci gazete olmuştur. *Günaydın*, popüler bir gazete olmanın ötesinde bulvar gazeteciliğinin temel özelliklerini de göstermesinden dolayı, olayları içerikten çok görsel olarak sunmaktadır. Tablo 1’deki haber metinlerinin sıklık sayısı ve oranlarına geri dönüldüğünde; *Günaydın* gazetesinin örnek olaya ilişkin en düşük sayı ve sıklık oranında (34 adet haber ve %9,5 sıklık oranı) habere yer vermesi, gazete hakkındaki bu tanımlamayı destekler yöndedir.

Diğer görsel materyaller açısından da, *Cumhuriyet* gazetesinin 10 adet materyal ile ön plana çıktığı görülmektedir. *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetesi dışındaki diğer analiz birimi gazetelerde yer verilen diğer görsel materyallerin toplam sayısı (yaklaşık) % 27 oranında olmuştur. Dolayısıyla, *Sol* basında yer verilen görsel materyaller, diğer

gazetelerde yer alan toplam görsel materyalden fazla olmuştur. Genel olarak, gazetelerin fotoğraflara kıyasla diğer görsel materyallere sayfalarında daha az yer verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Şekil 1: Gazetelere Göre Haber, Fotoğraf ve Diğer Görsel Materyallerin Sayısal Dağılımı

Özetle bu bölümde, *milliyetçi muhafazakâr*, *liberal* ve *sol* basını temsilen seçilen gazetelerde yer alan toplam materyal sayısının, Şekil 1’de karşılaştırmalı grafiksel dağılımına ve gazetelerdeki olay taraflarına yönelik dengelik ilkesinin değerlendirilmesine yer verilmiştir. İncelenen gazetelerin sayfalarında, toplam 518 adet haber, fotoğraf ve diğer görsel materyale yer verilmiştir. Toplam materyalin %49,8’i, sol basını temsilen seçilen *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetelerinde yer almıştır. Bir başka deyişle, toplam haber, fotoğraf ve diğer görsel metnin yarısı bu gazetelerde yer almıştır. Ayrıca, dönemin tiraj bilgileri göz önünde bulundurulduğunda, *liberal* basını temsilen seçilen en yüksek tiraj değerine sahip (Bkz. EK 2) *Günaydın* ve *Hürriyet* gazetelerinin, toplam materyale en düşük ikinci yüzde (% 26,5) ile yer verdiği görülmüştür. Son olarak, *milliyetçi muhafazakâr* basın (*Hergün* ve *Tercüman*) ise, toplam materyali % 23,7’lik bir yüzdeyle sayfalarında en az yer veren gazeteler olmuştur.

Bu nicel bulgular bağlamında, gazetelerin olay taraflarına yer verirken dengeli bir tavır ortaya koyup koymadığı araştırılmıştır. Bu unsur, dönemin siyasal ve sendikal

karşıtlığı üzerine kurulu bir şekilde analiz edilmiştir. Dolayısıyla, siyasal yaşamın tüm aktörlerinin pratiklerinin, dönemin siyasi kamplaşmasına göre belirlendiği düşüncesinden hareket edilmiştir. Bu yüzden, dengelilik unsuru açısından, dönemin siyasi iktidarı *Milliyetçi Cephe* (MC) hükümeti üyeleri *Adalet Partisi* (AP) ve *Milliyetçi Hareket Partisi* (MHP) ile sosyal demokrat sol bir siyasi kimliğe sahip ana muhalefet partisi konumundaki *Cumhuriyet Halk Partisi* (CHP) arasında bir karşılaştırmaya gidilmiştir. Diğer bir karşılaştırma ise, dönemin kitle sendikacılığının militan yönünü işçi sınıfı açısından sol siyasi bir eğilimde temsil eden *Devrimci İşçi Sendikaları Kuruluşu* (DİSK) ile partiler üstü bir anlayış benimsemiş merkez sağ siyasal iktidar yanlılığı bulunan *Türk-İş* arasında yapılmıştır.⁴¹⁵ Yapılan araştırma sonucu gazeteler, CHP'ye 16, MHP'ye 15 ve AP'ye 16 kez düşüncesini ifade etme olanağı tanımıştır. Aynı şekilde, DİSK'e 46 ve Türk-İş'e 13 kez söz hakkı tanınmıştır. Dolayısıyla, analiz birimi gazeteler ön ve iç sayfa haberlerinde belirlenen olay taraflarının düşüncelerine toplam 106 kez yer vermiştir.

Milliyetçi muhafazakâr basın, 29 defa olay taraflarının düşüncelerini haber metinlerine yansıtmıştır. Gazetelerde, MHP'ye 11 ve AP'ye 6 kez yer verilirken, CHP'ye 1 kez söz hakkı tanınmıştır. Ayrıca, bu gazetelerde Türk-İş sendikasının temsilcileri 8 defa haberleştirilirken, DİSK yetkililerine sadece 3 kez yer verilmiştir. Gazeteler arası bir değerlendirme yapıldığı zaman, *Hergün* gazetesi MHP'ye dört haberde yer vermiş ancak, AP'ye ilişkin bir haber bulgulanamamıştır. Ancak, *Tercüman* gazetesinin, MC hükümetini temsil eden her iki siyasi parti temsilcilerine de eşit denilebilecek oranda yer verdiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda, *milliyetçi muhafazakâr* basını temsil eden gazeteler arasında bir farklılaşmadan söz edilebilir. Ancak, liberal ve sol basın ile karşılaştırıldığı zaman, karşıt siyasi ve sendikal temsilcilerinin düşüncelerine yer vermemesi açısından bir benzeşmenin olduğu ortaya çıkmıştır.

Liberal basın, AP ve MHP'ye toplam 4 kez, CHP'ye ise 3 kez yer vermiştir. DİSK temsilcilerine 10 defa söz hakkı tanıyan *Günaydın* ve *Hürriyet* gazeteleri, Türk-İş sendikası temsilcilerinin düşüncelerine hiç yer vermemiştir. Gazeteler arası bir karşılaştırmaya gidildiği zaman bir benzeşmenin olduğundan söz edilebilir. Bir başka

⁴¹⁵ Gazeteler, toplam ön sayfa ve iç sayfa haber metni içerisinde 367 olay tarafına yer vermiştir. Dolayısıyla, bu bölümde dengelilik unsurunu analiz edebilecek sınırlı ancak, dönemin siyasi karakterini yansıtan olay tarafları ele alınmıştır. Öte yandan, bu bölümde yer verilmemiş olsa da, 1970'li yılların devrimci ve sosyalist sol siyasi hareketleriyle; ülkücü ve aşırı sağ milliyetçi siyaseti temsil eden örgütlenmeler, "Haberlerde Tarafılık Unsurunun Analizi" alt başlığı altında ayrıca değerlendirilmiştir.

deyişle, *Günaydın* ve *Hürriyet* gazetelerinin olay taraflarına yer verme sıklığı açısından bir benzeşme yaşanmıştır. Dolayısıyla, gazetelerin siyasi parti temsilcilerine yer verme açısından bir dengeliliğin sağlandığı, ancak sendikalara tanınan söz hakkı açısından ise tam tersi bir sonucun ortaya çıktığı görülmüştür.

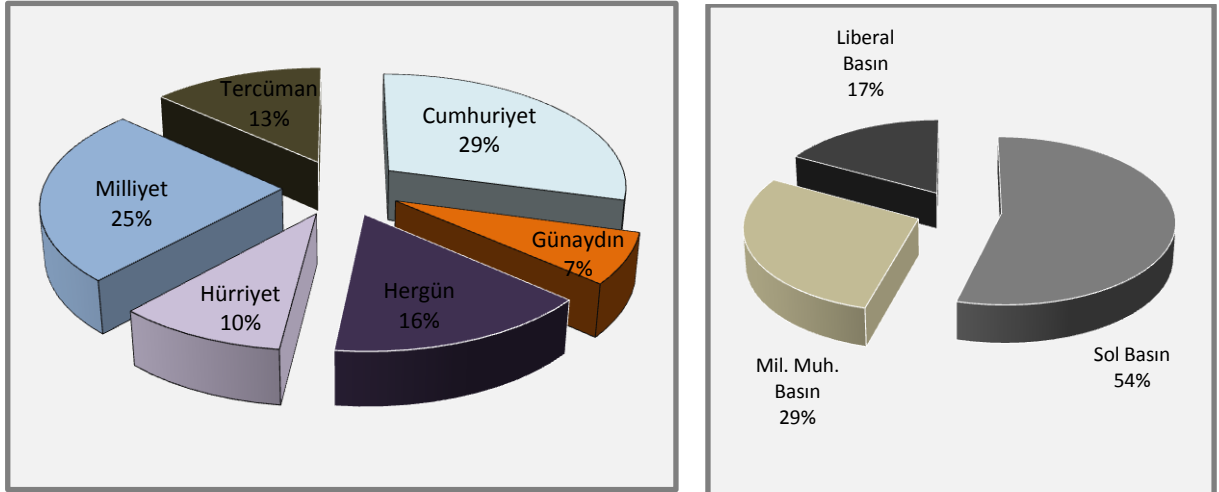
Sol basından elde edilen bulgular da, olay taraflarının düşüncelerinin kamusal alanda yer bulması açısından bir dengeliliğin sağlanmadığı sonucunu ortaya koymuştur. Gazeteler, olay taraflarının düşüncelerine toplam 60 defa yer vermiştir. Diğer gazeteler ile karşılaştırıldığında, olayın taraflarına en fazla yer veren gazete *sol basını* temsil eden *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazeteleri olmuştur. Gazeteler, AP'ye 6, MHP'ye 4 ve CHP'ye 12 defa yer vermiştir. Gazetelerde dönemin sendikal hareketleri açısından dengelilik ilkesine yönelik önemli bir farklılığın öne çıktığından söz edilebilir. Türk-İş'e 5 defa söz hakkı tanıyan gazeteler, DİSK temsilcilerinin düşüncelerine 33 defa yer vermiştir. Gazeteler arası yapılan karşılaştırmada, *Milliyet* gazetesi MHP'ye 4, AP'ye 3, CHP'ye 6, Türk-İş'e 3 ve DİSK'e 19 kez yer vermiştir. *Cumhuriyet* gazetesi MHP'ye hiç yer vermezken; AP'nin 3, CHP'nin 6, Türk-İş'in 2 ve DİSK'in 14 kez düşüncesine başvurulmuştur.

Dolayısıyla, gazetelerin tamamının haberlerde olay taraflarına eşit mesafede yer vermeyerek, dengelilik ilkesi açısından önemli sayılabilecek ihlallerin ortaya çıktığı bulgulanmıştır. Gazeteler farklı ve karşıt görüşü temsil eden odaklara eşit düzeyde yer vermemiştir. Sol basın ve milliyetçi muhafazakâr basın arasında net bir farklılığın yaşandığı görülmüştür. Bu gazeteler, karşıt olay taraflarının düşüncelerine çok az yer vererek yanlı bir eğilim geliştirmişlerdir. Bu kapsamda, ön sayfa/iç sayfa, manşet/sürmanşet ve sayfa içi dağılımı gibi alt başlıklar da dengelilik ilkesini analiz etmeye yönelik destekleyici bulguların sağlanması amacıyla oluşturulmuştur.

Olay taraflarının düşüncelerine yer verilmesinde objektif habercilik unsuru kapsamında ele alınan dengelilik ilkesinin geçerliliği üzerine yapılan bu değerlendirme kapsamında, fotoğraf ve diğer görsel materyallere ilişkin sınırlı bir analize yer verilebilmiştir.⁴¹⁶ Bunun nedeni, görsel unsurlara ilişkin gazetelerde dengelilik

⁴¹⁶ Yapılan araştırma sonucunda, gazeteler olay taraflarına görsel metin olarak çok az yer ayırmıştır. Bu bağlamda, toplam fotoğraf sayısı içerisinde olay taraflarına yer veren 7 fotoğraf metni bulgulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, *Günaydın* gazetesi hiçbir fotoğrafında olay taraflarına yer vermezken; *Cumhuriyet*, *Hergün* ve *Hürriyet* gazeteleri bir kez, *Milliyet* ve *Tercüman* gazeteleri de iki kez olay taraflarına fotoğraf metni olarak yer ayırmıştır. Gazeteler, fotoğraf metinlerinde yer verdiği olay taraflarını, gazetenin siyasal yanlılığına göre belirlediğinden söz edilebilir. Bu bağlamda, gazeteler karşıt

unsurunu yansıtan yeterli bir bulguya ulaşamamış olması gösterilebilir. Dolayısıyla, dengelilik ilkesi haber metinleri ile sınırlı bir analiz kapsamında ele alınmıştır. Ancak, fotoğraf ve diğer görsel materyaller, çalışmanın diğer analiz başlıkları altındaki haber metinleri üzerine yapılan değerlendirmelere destekleyici olması amacıyla kullanılmıştır.

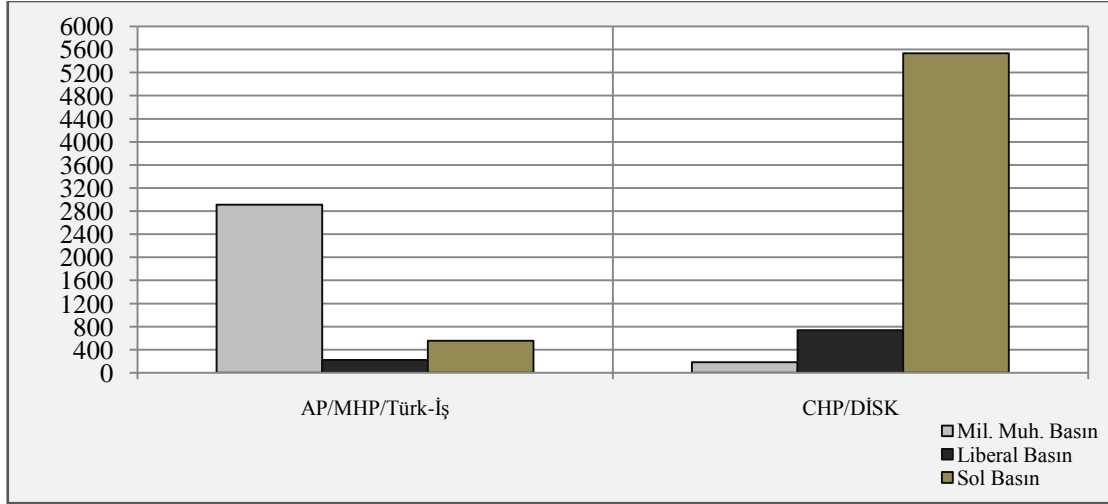

Şekil 2: Gazetelerde Yer Alan Haberlerin Gazetelere ve Liberal, Milliyetçi Muhafazakâr ve Sol Basına Göre Kapladığı Alan

Toplam haber sayısı, analiz birimi gazetelerde 64 bin 028 cm² birim alan yer kaplamıştır (Bkz. EK 13). Gazeteler arası karşılaştırmalı bir değerlendirme yapıldığında, haberlere sayfalarında en fazla ikinci sıklık oranıyla yer veren *Cumhuriyet* gazetesinde yer alan toplam haber, 18 bin 729 cm² birim alana eşdeğer gelmiştir. Dolayısıyla, analiz birimi gazeteler arasında *Cumhuriyet* gazetesinin, “1977 yılı 1 Mayıs İşçi Bayramı” toplumsal olaylarına, en fazla yer veren gazete olarak öne çıktığından söz edilebilir. *Günaydın* gazetesinde yer alan haberlerin kapladığı alan % 7’lik bir oran ile en düşük seviyede olmuştur. Gazetelerin siyasal ideolojik referanslarına göre oluşturulan gruptaki sayısal dağılıma göre öne çıkan sonuç, olaylara *sol* basını temsilen seçilen gazetelerin, *liberal* ve *milliyetçi muhafazakâr* basını temsil eden gazetelerin toplamından daha fazla yer vermiş olmasıdır. Dolayısıyla, *Cumhuriyet* ve

siyasi düşüncenin hiçbir olay tarafına yer vermezken, gazetelerde yer alan olay tarafları şöyle olmuştur; *Cumhuriyet* ve *Hürriyet* gazeteleri CHP genel başkanı Bülent Ecevit’e (Bkz. EK 7-8) birer kez, *Milliyet* gazetesi, DİSK Başkanı Kemal Türker’in fotoğrafına (Bkz. EK 9) bir kez ve *Aydınlık* dergisi yazı işleri müdürü Doğan Yurdakul ile *Halkın Sesi* dergisi sahibi Hüseyin Karanlık’ın birlikte yer aldığı fotoğrafa (Bkz. EK 10) bir kez yer vermiştir. *Milliyetçi muhafazakâr* basını temsil eden *Hergün* ve *Tercüman* gazeteleri, olaylarda yaşamını kaybeden polis memuru Nazmi Arı’nın fotoğrafına (Bkz. EK 11-12) birer kez, ayrıca *Tercüman* gazetesi AP İstanbul İl Başkanı Hüsamettin Cindoruk’un fotoğrafına da (Bkz. EK 12) bir kez yer ayırmıştır. Dolayısıyla, elde edilen bulgular sınırlı bir kapsamda olsa da, gazeteler olay taraflarına yer verme açısından da dengeli bir davranış göstermemiştir sonucu çıkarılabilir.

Milliyet gazetelerinin olayı, sürekli bir gündem konusu olarak ele aldığı kabul edilebilir. Ayrıca, haberlerin gazetelere göre kapladığı alan göz önünde bulundurulduğunda, elde edilen bulguların Tablo 1’de yer verilen haber sıklık sayısı değerlerine paralel bir dağılım gösterdiğinden söz edilebilir. Ayrıca, Şekil 1’de yer verilen olay taraflarının düşüncelerinin kapladığı alanın karşılaştırmalı değerlendirmesine ise Şekil 3’te yer verilmiştir.

Şekil 3: Gazetelerde Yer Alan Olay Taraflarının Kapladığı Alan

Şekil 3’te, olay taraflarının (CHP),(DİSK)/(AP),(MHP),(Türk-İş) düşüncelerinin gazetelerde kapladığı alan ölçüm bilgilerine yer verilmiştir. Elde edilen bulguların Şekil 1’deki olay taraflarına ilişkin sayısal sonuçlarla paralel bir eğilim gösterdiğinden söz edilebilir. Dolayısıyla, gazetelerin olay taraflarına dengeli bir şekilde yer vermediği söz konusu olmuştur. *Cumhuriyet* ve *Milliyet*, dönemin sol kitle siyasetini temsil eden CHP ve sol bir sendikal örgütlenmeyi hayata geçiren DİSK temsilcilerinin açıklamalarına, en fazla yer veren gazeteler olarak öne çıkmıştır. Dolayısıyla, *sol basın* CHP/DİSK olay taraflarına 5537 cm² yer verirken, karşıt siyasi düşünceyi temsil eden AP/MHP/Türk-İş yetkililerine 553 cm² yer ayırmıştır. Bu bağlamda, *sol basın* gazetelerinin olay taraflarının açıklamalarına ayırmış olduğu alan karşılaştırmasında, önemli bir farkın ortaya çıktığından söz edilebilir.

Sağ siyasi ideolojiyi ve dönemin siyasi iktidarını temsil eden Milliyetçi Cephe hükümetini oluşturan partilerin ve çalışma hayatının örgütlenme alanında baskın bir rolü bulunan Türk-İş sendikasının temsilcilerinin düşüncelerine, *milliyetçi muhafazakâr basını* temsilen seçilen gazetelerin en fazla yer ayırdığı bulgulanmıştır. Belirtilen olay

taraflarının gazetelerde kapladığı alan 2911 cm²'ye eşdeğer gelmiştir. *Sol basın* bulgularına benzer bir biçimde, *Hergün* ve *Tercüman* gazetelerinin de karşıt tarafların düşüncelerine çok düşük bir yüzdeyle yer verdiği görülmüştür. Bu gazetelerde CHP/DİSK temsilcilerinin düşünceleri 184 cm² alan kaplamıştır. Ayrıca, bir başka bulgu olarak, *liberal basını* temsil eden gazetelerin, olay tarafların açıklamalarına çok düşük oranda yer vermiş olmasıdır. *Günaydın* ve *Hürriyet* gazeteleri, bu bölüm kapsamında belirlenen olay taraflarına toplam 959 cm² alan yer ayırmıştır. *Liberal* basında, sol siyasi eğilime 737 cm² yer verilirken, sağ siyasetler 222 cm² yer alabilmiştir. Dolayısıyla, analiz birimi gazetelerde, elde edilen bulgular çerçevesinde karşıt siyasi düşünceyi temsil eden taraflara dengeli bir şekilde yer verilmediği sonucu ortaya çıkmıştır.

Tablo 3: Gazetelerde Yer Alan Fotoğraf ve Diğer Görsel Materyalin Kapladığı Alan

ANALİZ BİRİMİ GAZETELER		FOTOĞRAFLAR		DİĞER GÖRSEL MATERYALLER	
		Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı (%)	Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı (%)
MİL. MUH. BASIN	HERGÜN	501	1,7	532	12.6
	TERCÜMAN	2.295	8.0	238	5.7
LIBERAL BASIN	GÜNAYDIN	6.797	23.6	218	5.2
	HÜRRİYET	5.429	18.8	243	5.8
SOL BASIN	CUMHURİYET	8.090	28.1	1.508	35.9
	MİLLİYET	5.710	19.8	1.464	34.8
TOPLAM		28.822	100	4.203	100

Gazeteler, fotoğraf metinlerine toplam 28.822 cm² ve diğer görsel materyallere 3.203 cm² birim yer ayırmıştır. Dolayısıyla, gazetelerin fotoğraflara yüksek oranda yer verdiğinden söz edilebilir. Haber metinlerine ayrılan alan ile bir karşılaştırmaya gidildiğinde, fotoğrafa ayrılan alanın habere ayrılan toplam alanın yarısına yakın bir değerde olduğu görülmüştür. *Cumhuriyet* gazetesi, %28'lik bir oran ile fotoğrafların kapladığı alana en fazla yer veren gazete olmuştur. Öte yandan, *Hergün* gazetesi fotoğraf alanına %1,75 oranında bir yer ayırarak bütün gazeteler arasında fotoğraflara en az yer veren gazete olarak öne çıkmıştır. *Hergün* gazetesine yönelik bu sonuç,

gazetenin toplam 3 fotoğrafa yer vermiş olmasına bağlanabilir. Ayrıca, *Günaydın* gazetesinin fotoğraflara ayırdığı toplam alanın haber alanından fazla olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, gazetenin olayı yazınsal bir metin yerine görselleştirerek anlatmayı tercih ettiğinden söz edilebilir.

Cumhuriyet ve *Milliyet* gazetesi dışında kalan diğer tüm gazeteler, kroki, karikatür ve şekil gibi kimi görsel materyallerin kullanımına çok düşük düzeyde yer vermiştir. Ancak, *Milliyet* gazetesinin “1 Mayıs İşçi Bayramı”nda yaşananları politik mizahi bir dille anlatan karikatürlere yüksek bir sıklık sayısıyla yer ayırdığı bulgulanmıştır. Ayrıca, fotoğraf ve diğer görsel materyaller konusunda, dengelilik ilkesine ilişkin olay taraflarının kapladığı alan bilgisine yönelik bir değerlendirmeye gidilememiştir. Yapılan araştırma sonucunda, fotoğraf ve diğer görsel materyallerde olay taraflarını yansıtan sınırlı bir bulgunun elde edilmiş olması, bu durumun gerekçesi olarak gösterilebilir.

Tablo 4: Gazetelerde Yer Alan Haberlerin Sayfalara Göre Dağılımı

ANALİZ BİRİMİ GAZETELER		HABERLER				
		Ön Sayfa	Sıklık Oranı (%)	İç Sayfa	Sıklık Oranı (%)	Toplam
MİL. MUH. BASIN	HERGÜN	38	24.3	16	8.2	54
	TERCÜMAN	22	14.0	23	11.7	45
LİBERAL BASIN	GÜNAYDIN	23	14.6	11	5.6	34
	HÜRRİYET	20	12.7	24	12.2	44
SOL BASIN	CUMHURİYET	33	21.0	48	24.5	81
	MİLLİYET	21	13.4	74	37.8	95
TOPLAM		157	100	196	100	353

Gazeteler, 1 Mayıs toplumsal olaylarına Tablo 4’de yer verilen bulgular çerçevesinde, % 44,5 gibi çok yüksek bir sıklık oranıyla, ön sayfa haberi olarak yer vermişlerdir.⁴¹⁷ Dolayısıyla, gazeteler toplam haberlerin yarısına yakın bir bölümünü ön

⁴¹⁷ Bu çalışmada, analiz birimi gazetelerinde yer alan ön sayfa haberleri, devam sayfasındaki içeriğiyle birlikte tek bir haber metni olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla, Tablo 1’den başlanarak devamındaki diğer tüm tablolarda haber sıklık sayılarına ilişkin yer verilen sayısal bilgilerin, bu ön kabul dolayısıyla oluşturulduğundan söz edilebilir. Bu bağlamda, gazetelerde yer alan iç sayfa haberlerinin ayrı bir haber

sayfa haberi yapmıştır. *Hergün* gazetesinin analiz konusunu, diğer gazeteler içerisinde en fazla önsayfa haberi olarak yer verdiği belirlenmiştir. Diğer önemli bir bulgu ise, *Milliyet* gazetesinin konuya ilişkin yer verdiği toplam haber sayısı ile karşılaştırıldığında, haberlere ön sayfada düşük bir oranda yer vermiş olmasıdır. Ayrıca, en az habere yer veren *Günaydın* gazetesinin, çok fazla ön sayfa haberine yer verdiği görülmüştür. Bu durumun nedeni, gazetede iki farklı haber bölümüne yer verilmiş olması gösterilebilir. Dolayısıyla, gazetede ön sayfa haberi olma niteliği taşıyacak iki bölümün bulunması sonucu, gazetede yer alan manşet haber sayısında bir artış yaşanmıştır.

Gazetenin ön sayfası, okunma alışkanlıkları açısından gazetenin en önemli kısmını oluşturmaktadır. Bir başka deyişle, gazetelerin günün en önemli olaylarına ön sayfada yer vermeleri sonucu, gazetede yer alan önemli olayların ve olay taraflarının özet sunumları bu sayfada verilmektedir. Dolayısıyla, dengelilik ilkesinin analizi açısından, gazetelerin ön sayfa haberlerinde olay taraflarının düşüncelerine yer verme eğilimleri, bir başka önemli ayrıntı içeren bulguyu oluşturmaktadır. Yapılan araştırma sonucunda, bazı gazetelerin ön sayfa haberlerinde tarafsız olduğu kabul edilebilecek kimi yetkililerin açıklamalarına da yer verdiği görülmüştür. Dolayısıyla, bu bölümde iki siyasi kutbun karşılaştırılmasının yanı sıra, düşük bir yüzdeyi temsil ediyor olsa da kimi açıklamalar nötr başlığı altında değerlendirmeye alınmıştır.

Gazeteler ön sayfa haberlerinde toplam 95 olay tarafına yer vermiştir. Ön sayfadaki olay taraflarının gazetelere göre dağılımına yönelik ayrıntılı bilgiye Ek 14'de yer verilmiştir. Olay taraflarının gazetelere göre dağılımı (*Cumhuriyet* 25, *Günaydın* 7, *Hergün* 22, *Hürriyet* 10, *Milliyet* 23, *Tercüman* 8) şeklinde olmuştur. Gazetelerde yer alan olay taraflarının siyasal yaklaşımına göre dağılımı ise (sağ 44, nötr 7, sol 44) biçiminde eğilim göstermiştir. Bu bağlamda, *milliyetçi muhafazakâr* basın, dönemin sağ siyasal eğilimlerini temsil eden olay taraflarının düşüncelerine 26 kez açıklama olanağı tanımıştır. Nötr başlığı altında değerlendirilebilecek olay taraflarına hiç söz hakkı tanımadığı ve sol siyaset temsilcilerine ön sayfa haberlerinde 4 defa yer verdiği belirlenmiştir. Belirlenen olay tarafları kapsamında, *Hergün* gazetesinin dönemin aşırı sağ milliyetçi siyasal yaklaşımını temsil eden 'ülkücü' örgütlenme modeli adı altında öğrenci, öğretim üyesi ve gençlik temsilcilerine sıklıkla yer verdiği görülmüştür.

metni olarak değerlendirilmesi için, haberin ön sayfaya bir bağının bulunmaması durumuna bağlı kılınmıştır.

Liberal basında toplam 17 olay tarafı tespit edilmiştir. *Günaydın* ve *Hürriyet* gazetelerinin, olay taraflarına söz hakkı tanınması açısından diğer gazetelere kıyasla dengeliliğe daha yakın bir eğilim gösterdiğinden söz edilebilir. Gazeteler, sol siyasi yaklaşıma 9, sağ siyaset olay taraflarına da 6 kez söz hakkı tanımıştır. Ayrıca, gazetelerde tarafsız kabul edilebilecek 2 olay tarafı bulgulanmıştır. *Liberal* basın, sağ siyasi taraflılık kapsamında devletin yetkili kurumlarının temsilcilerine yer vermiştir. Diğer bir açıdan, CHP ve DİSK yetkililerinin açıklamaları ise, sol siyasi eğilimde sıklıkla yer almıştır.

Sol basın, ön sayfa olay taraflarına toplam 48 kez yer vermiştir. Toplam 31 olay tarafı sol siyasetleri temsil ederken, 12 kez sağ siyasetlerin açıklamalarına yer verilmiştir. Ayrıca, nötr olarak kabul edilebilecek 5 olay tarafına söz hakkı tanındığı tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular çerçevesinde, *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetelerinde de olay taraflarına söz hakkı tanınması açısından bir dengelik sağlamamıştır. Ayrıca, bu gazetelerde yer alan olay tarafları açısından bir diğer gelişme, dönemin sosyalist sol siyaset anlayışının sendikal ve parti düzeyindeki temsilcilerinin açıklamalarına yer verilmiş olmasıdır.

Tablo 5: Gazetelerde Yer Alan Ön Sayfa Haberlerindeki Manşet ve Sürmanşetlerin Dağılımı

ANALİZ BİRİMİ GAZETELER		HABERLER			FOTOĞRAFLAR		
		Manşet	Sürmanşet	Sıklık Oranı (%)	Manşet	Sürmanşet	Sıklık Oranı (%)
MİL.MUH BASIN	HERGÜN	11	-	26.2	-	-	-
	TERCÜMAN	9	-	21.4	3	-	15
LİBERAL BASIN	GÜNAYDIN	7	-	16.7	5	-	25
	HÜRRİYET	4	-	9.5	2	-	10
SOL BASIN	CUMHURİYET	6	-	14.3	6	-	30
	MİLLİYET	5	-	11.9	4	-	20
TOPLAM		42	-	100	20	-	100

Analiz birimi gazetelerde, 1 Mayıs olaylarına yönelik sürmanşet kullanımının yaygın olmadığından söz edilebilir. Ayrıca, sayfanın bu kısmı reklamlara ayrılmıştır. Dolayısıyla, “1 Mayıs 1977 yılı İşçi Bayramı” haberleri ve fotoğrafları gazetelerde

sürmanşetten verilmemiştir. Ancak, gazeteler haberlere ve fotoğraflara toplam 62 kez manşette yer vermiştir. 1 Mayıs olaylarını manşet haber olarak en fazla yer veren gazete *Hergün* gazetesidir. *Hürriyet* gazetesi 4 haber ile en az sayıda manşet haberine yer vermiştir.

Toplam 42 manşet haberinin yer aldığı gazetelerde, 22 olay tarafına yer verilmiştir. Dolayısıyla, olay taraflarına dengeli bir şekilde yer vermenin incelenmesi amacıyla oluşturulan bu başlık altında da bir değerlendirme yapılabileceği söz konusu olmuştur. *Sol* basın 10 kez sol siyasal eğilimli siyasi parti, sendika ve demokratik kitle örgütlerinin temsilcilerine söz hakkı tanımıştır. Sağ siyasal eğilimli açıklamalara sadece 1 kez yer veren gazetelerde, nötr yaklaşıma ilişkin hiçbir olay tarafı manşet haberde yer alamamıştır. *Cumhuriyet* gazetesinde sağ siyasal yanlılığa yönelik, “Ölü Sayısı 34’e Çıktı” başlıklı tek bir haberde İstanbul Valisi Namık Kemal Şentürk’ün açıklamalarına yer verilmiş; ayrıca bu haberin İstanbul Belediye Başkanı Ahmet İsvan ve DİSK Başkanı Kemal Türkler’in de açıklamalarıyla birlikte oluşturulduğu belirlenmiştir. *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetelerinde sol siyasal eğilim kapsamında, CHP ve DİSK yetkililerinin düşüncelerine sıklıkla başvurulduğundan söz edilebilir.

Günaydın ve *Hürriyet* gazetelerinde toplam 5 olay tarafına manşet haberde yer verilmiştir. Bu olay taraflarından 4 tanesi sol, 1 tanesi sağ eğilimli olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla *liberal basın*, tarafsız olarak kabul edilebilecek hiçbir olay tarafına manşet haberlerde yer vermemiştir. Sağ siyasal eğilim olarak dönemin başbakanı Süleyman Demirel’in açıklamalarına yer verilirken; Bülent Ecevit’e 2 ve DİSK yetkililerine 2 defa yer verilmiştir. *Milliyetçi Muhafazakâr* basını temsil eden gazetelerdeki manşet haberlerde toplam 7 olay tarafına yer verilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda, bu gazetelerin tarafsız ve karşıt siyasal eğilimdeki olay taraflarına gazetenin manşet haberlerinde hiç yer vermediği bulgulanmıştır. Ayrıca, bu basın grubu içerisinde, *Hergün* gazetesinin 6 olay tarafına yer verdiği görülmektedir. Bu olay taraflarının, dönemin ülkücü hareketinin örgütleyicileri olarak kabul edilen, MHP ve Ülkü Ocakları temsilcilerinin manşetten verilen haberlerde sıklıkla yer aldığı ortaya çıkmıştır.

Tablo 6: Gazetelerde Yer Alan Ön Sayfa Haber ve Fotoğrafların Sayfa İçi Dağılımı

ANALİZ BİRİMİ GAZETELER		HABERLER				FOTOĞRAFLAR				TOPLAM
		Sol Üst	Sağ Üst	Sol Alt	Sağ Alt	Sol Üst	Sağ Üst	Sol Alt	Sağ Alt	
MİL. MUH. BASIN	HERGÜN	11	10	10	4	2	-	-	-	51
	TERCÜMAN	6	4	7	6	3	-	3	3	48
LİBERAL BASIN	GÜNAYDIN	7	3	10	4	6	5	8	5	39
	HÜRRİYET	5	3	5	7	3	2	7	6	38
SOL BASIN	CUMHURİYET	15	8	5	11	4	6	4	1	37
	MİLLİYET	4	4	5	8	4	5	3	4	32
TOPLAM		48	32	42	42	22	18	25	19	248

Okunma sıklığı açısından gazetelerin bir diğer önemli kısmı ön sayfa içi dağılımıdır. Dolayısıyla, bu bölümde gazetelerin ön sayfa haberlerinde hangi sıklıkla sayfanın hangi kısmında olay taraflarına yer verildiği araştırılmıştır. Dolayısıyla, ön sayfa kendi içerisinde önem sırasına göre (sol üst, sağ üst, sol alt, sağ alt) biçiminde dört bölüme ayrılmıştır. Ön sayfada yer alan haberler toplam 164 haber metnine eşdeğer gelmiştir. Dolayısıyla, Tablo 6’da elde edilen bulgular, toplam ön sayfa haberlerinden fazla olduğu dikkat çekmiştir. Bunun nedeni kimi haberlerin birden fazla alanı kaplamış olmasıdır. Gazeteler, olayı en fazla sayfanın sol üst kısmında haber olarak yer vermiştir. Diğer bölümler ise, birbirine yakın sayısal verileri yansıtmıştır.⁴¹⁸

Bu bölüme ilişkin elde edilen bulgular kapsamında, gazetelerin olay taraflarına dengeli bir şekilde sayfanın eşit bölümlerinde söz hakkı tanımadığı sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla, gazetenin en fazla okunma sıklığına sahip olduğu kabul edilen sol üst ve sağ üst bölümlerin karşılaştırılmasına gidilmiştir. *Milliyetçi muhafazakâr* basın, dönemin aşırı sağ milliyetçi siyaset, sendika ve dernek temsilcilerine 11 kez sol üst ve 4 kez de sağ üst bölümde yer verirken; dönemin karşı muhalif sol hareket temsilcilerine sadece 1 kez sağ üst köşede yer vermiştir.

⁴¹⁸ Tablo 6’da belirlenen sayısal bulgular, gazetelerin ön sayfasında yer alan haberlerin sayfa içi dağılımına ilişkin bir bilgiyi yansıtmaktadır. Dolayısıyla, tabloda yer alan bulguların, önsayfa haberlerindeki olay taraflarının sayfanın hangi bölümünde haberleştirildiğine ilişkin bir bilgiyi içermemektedir. Ancak, Tablo 6’a yönelik oluşturulan metin içinde, dengelilik unsurunun analizi açısından olay taraflarına ilişkin bir karşılaştırmaya gidilmiştir.

Liberal basın, sağ siyaset anlayışı temsil eden olay taraflarına sadece 1 kez sağ üst köşede yer vermiştir. Dolayısıyla sol üst köşede sağ siyasetlere hiç yer verilmemiştir. Öte yandan, sol siyaset tarafları liberal basında tam olarak 5 defa sol üst ve 1 defa da sağ üst kısımda haber olarak yer almıştır. Dolayısıyla, bu sonuç çerçevesinde *Günaydın* ve *Hürriyet* gazetelerinde de bir dengeliliğin sağlanamadığından söz edilebilir. *Sol* basını temsilen seçilen *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetelerinde de, diğer gazetelerde olduğu gibi dengelilik unsurunun sağlanamadığı görülmüştür. Sağ siyaset olay tarafları, sol üstte 4 ve sağ üstte 1 defa yer alırken; sol siyaset olay taraflarına, sol üst kısımda 8 ve sağ üstte de 2 kez yer verilmiştir. Dolayısıyla, ön sayfa, manşet/sürmanşet ve ön sayfa içi dağılımı biçiminde yapılan analizde de bir dengeliliğin sağlanamadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda, analiz birimi gazeteler, birbirinden farklı ve karşıt olay taraflarının açıklamalarını eşit bir şekilde haber metni içerisine almamış, yanlı ve taraflı bir gazetecilik anlayışı geliştirmiştir.

2.2.2. Haberlerde Tarafsızlık Unsurunun Analizi

“Haberlerde tarafsızlık unsurunun analizi” başlığı altında, 1 Mayıs olayını gazetelerin sunumunda tarafsızlık ilkesini gözetip gözetmediği araştırılmıştır. Dolayısıyla, kamu yararı anlayışından hareket eden bir mesleğin doğru bir şekilde uygulanabilmesi için haberlerde, olay tarafları arasında yanlı bir eğilim göstermeyecek bir şekilde inşa edilmesi gerekmektedir. Bunun sağlanabilmesi için, karşıt siyasi düşüncenin de adil bir şekilde haber içerisinde yer alması zorunludur. Ayrıca, kişisel yargı içerikli haber üretiminden kaçınılarak gerçekliğin çok yönlü bir şekilde araştırılması ve kamuoyunun algılamasını etkilemeye yönelik olumlu ya da olumsuz haber unsurlarına yer verilmemesi gerekmektedir. Böylece, haberlerde hiçbir siyasi düşüncenin bir başka siyasi düşünceden fazla yer almamasının sağlanması gerekmektedir. Tarafsızlık başlığı altında yürütölen analiz kapsamını yansıtan alt başlıklara yönelik örnek haberler belirlenerek değerlendirilmiştir. Ayrıca, elde edilen bulgular içerisinde analiz başlığını yansıtan en belirgin örnekler üzerinden ayrıntılı bir değerlendirmeye gidilmiştir.

Tablo 7: Gazetelerde Önyargı İçeren Haberlerin Dağılımı

ANALİZ BİRİMİ GAZETELER		HABERLER	
		Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı (%)
MİL. MUH. BASIN	HERGÜN	4	22.3
	TERCÜMAN	5	27.8
LİBERAL BASIN	GÜNAYDIN	5	27.8
	HÜRRİYET	1	5.5
SOL BASIN	CUMHURİYET	-	-
	MİLLİYET	3	16.6
TOPLAM		18	100

Analiz birimi gazetelerde, önyargı içeren toplam 18 haber metnine yer verilmiştir. Haber metinleri, 1 Mayıs olayları öncesi ve sonrasındaki sürece ilişkin iki yönlü eğilim içerisinde olmuştur. Dolayısıyla, haberlerde, 1 Mayıs'ın kutlanmasına ve sonrasındaki gelişmelere ilişkin yargı içeren bir yaklaşım sergilenmiştir. Bu yargısal eğilimlerin dönemin siyasi karşıtlığına bağlı geliştiğinden söz edilebilir. Bu bağlamda, 1 Mayıs olayları öncesi *milliyetçi muhafazakâr* basında önyargı içeren haberlerde, 1 Mayıs'a yönelik sol siyasetlerin şiddet yaratacağı vurgusu öne çıkmıştır. Dolayısıyla, kitlelerin 1 Mayıs'a katılım eğilimlerini etkileye yönelik haber üretiminden söz edilebilir. Bu bağlamda, *Hergün* gazetesinde 30 Nisan tarihinde “Kızılılar 1 Mayısı savaş günü ilan etti” başlıklı haberinde yer alan “1 Mayıs yaklaşırken yurt içinde ve dışında solcu kuruluşlar kanlı olaylar çıkartmak için hazırlık yapmaktadır... büyük şehirlerde yollara, duvarlara rejim aleyhtarı ve halkı ayaklanmaya teşvik eden sloganlar yazılmaktadır” şeklindeki haber içeriğinde (Bkz. EK 15), şiddetin “1 Mayıs İşçi Bayramı” ve dönemin sol siyasetleri ile ilişkilendirildiği bir ortaya konmuştur. Bu da, örnek olarak verilen haberlerin gerek başlığı gerekse de içeriğiyle gazetenin siyasi karşıtlığından beslenen önyargılı tavrını yansıtmaktadır. Ayrıca, gazetelerde 1 Mayıs olayları sonrasında da benzer bir şekilde önyargı içeren taraflılık örneklerine sıklıkla rastlanmıştır. Olaylar sonrası yer verilen haberlerdeki eğilim, 1 Mayıs olayları öncesinde iddia edildiği gibi “solun şiddet yaratacağı” düşüncesinin gerçekleştiği üzerinde durulmuş ve 1 Mayıs'ta

yaşanan şiddet ortamının sorumluları sol siyaset olarak gösterilmiştir. Bu bağlamda, 1 Mayıs'ta yaşanan şiddet ortamının sorumluları olarak kimi zaman CHP ve DİSK; kimi zaman da dönemin sınıf hareketini yansıtan devrimci ve demokratik sol siyasetleri gösterilmiştir.

Liberal basında, önyargı içerikli 6 habere yer verilmiştir. Bu haberlerin önemli bir kısmı *Günaydın* gazetesinde yer almıştır. Gazetede yer alan bu haberlerin çoğunluğuna olayların hemen sonrası 2 Mayıs tarihinde yer verilmiştir. Bu haberlerdeki eğilim, olayların farklı boyutları göz ardı edilerek şiddetin sorumlusu olarak Çin yanlı siyasetlerin gösterilmiş olmasıdır. Bu bağlamda, *Günaydın* gazetesinde 2 Mayıs tarihinde “Maocu Vatan Hainleri İşçi Bayramını Kana Buladı, 39 Ölü Var” başlıklı haberde yer verilen şu ifadeler örnek olarak gösterilebilir: “DİSK’in düzenlediği 1 Mayıs İşçi Bayramı, Mao’cu bir grubun saldırısı sonucu kana bulandı ve çıkan çatışmalar sonucu 39 kişi öldü. Ellerinde sten tabanca ve bombalar olduğu halde topluluğa saldıran Maocu’lar, kadın erkek demeden önlerine çıkan herkesi kurşunladılar” (Bkz. EK 16).

Sol basını temsil eden gazetelerde önyargı içeren haberlere çok az yer verilmiştir. *Cumhuriyet* gazetesinde bu yönde hiçbir bulguya rastlanılmamıştır. Önyargı içeren toplam 3 haber metni *Milliyet* gazetesinde yer almıştır. Gazetede yer alan haberlerde öne çıkan ortak eğilim, olaylardan Çin yanlı siyasetleri sorumlu tutan sağ siyasi olay taraflarının açıklamalarına yer verilmiş olmasıdır. Dolayısıyla, bu önyargı yaklaşımının, hakkaniyetliliğin sağlanması amacıyla gazetede yer verilen, haberlerdeki sağ siyaseti temsil eden olay taraflarının açıklamaları sonucu ortaya çıktığından söz edilebilir. Bu bağlamda, 3 Mayıs tarihinde “Hükümet Gerekirse Ordudan Derhal Yardım İsteyecek” başlıklı haberinde CGP Genel Başkanı Feyzioğlu’nun konuşmalarında geçen şu vurgular önemli bir örnek olarak gösterilebilir: “DİSK mitinginde kızıl bayraklar, Lenin, Marx, Engels gibi komünist liderlerin resimlerine, sloganlara, mitinge davet edilen sendika ve kuruluşların bağlı oldukları ülkelere dikkat çekildiği ve Maocu grubun Türkiye’yi bölmek ve Kürt hareketini başlatmak amacı güden bir görünüm içinde olduğuna dikkat çeken...” (Bkz. Ek 17). Bu bağlamda, gazetede yer alan bu düşüncelere olay sonrasındaki iki gün içerisinde hızlı bir şekilde yer verildiği gözlemlenmiştir.

Tablo 8: Gazetelerde Yer Alan Kamuoyunun Algısını Etkilemeye Yönelik Haberlerin Dağılımı

ANALİZ BİRİMİ GAZETELER		HABERLER	
		Olumlu	Olumsuz
MİL. MUH. BASIN	HERGÜN	-	11
	TERCÜMAN	-	4
LİBERAL BASIN	GÜNAYDIN	-	2
	HÜRRİYET	-	-
SOL BASIN	CUMHURİYET	9	-
	MİLLİYET	15	-
TOPLAM		24	17

Gazetelerde, 1 Mayıs olaylarında yaşanan gerçekliğin kamuoyu algısını etkilemeye yönelik toplam 41 haber metni belirlenmiştir. Dolayısıyla, gazetelerin kamuoyu algısını olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkilemeyi amaçladığından söz edilebilir. *Liberal* basında bu yönde yer alan haberlerin oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Ayrıca, *Hürriyet* gazetesi, kamuoyunu etkilemeye yönelik hiçbir habere yer vermemiştir. Ancak, milliyetçi-muhafazakâr basında olumsuz bir yaklaşımla oluşturulmuş 15 haber metni bulgulanırken, *sol* basında yer alan 24 haberin tamamının olumlu bir eğilim içerisinde ele alındığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla, *liberal* basın dışında yer alan analiz birimi gazetelerin kamuoyunu kendi siyasal eğilimlerine paralel bir şekilde etkilemeye yöneldiğinden söz edilebilir. Gazetelerde bu yönde yer verilen haberler, 1 Mayıs olayları öncesi ve sonrasında sayfalara yansımıştır. Dolayısıyla, burada öncelikle “1 Mayıs İşçi Bayramı” kutlamalarına yönelik yer alan haberlerin gazetelere göre karşılaştırmalı bir değerlendirmesine gidilmiştir.

Milliyetçi-muhafazakâr basını temsil eden gazeteler arasında, bu yönde yer verilen haberlere *Hergün* gazetesi tarafından sıklıkla başvurulmuştur. Bu gazetelerde yer alan haberlerde, 1 Mayıs’a katılımı engellemeyi amaçlayan bir yaklaşımın sergilendiği görülmüştür. Bu amaçla, gazetelerde 1 Mayıs’ın yasal olmadığı yönünde vurgu yapılmış ve katılımcıların suç işleyeceği ısrarla tekrarlanarak cezaya maruz kalacaklarına ilişkin bir kanının oluşması istenmiştir. *Hergün* gazetesinde, 24 Nisan tarihinde “DİSK’in 1

Mayıs Mitingine Katılacak Öğretmenlere İşten El Çektirilecek” başlığıyla yer alan haberdeki “İstanbul Milli Eğitim Müdürü Servet Develioğlu DİSK’in 1 Mayıs’ta yapmayı planladığı kanunsuz mitinge katılan öğretmenlerin şiddetle cezalandırılacağını ve bu vesile ile okullarda eğitim ve öğretim güvenliğini sarsıcı her türlü faaliyetlerden de kaçınılması gerektiğini söylemiştir” biçimindeki ifadeler (Bkz. EK 18) örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca, 1 Mayıs öncesi yaşanan sol siyasetler arasındaki çatışma ortamına yönelik bilgilere de yer verilerek şiddetin yaşanacağına yönelik olumsuz bir propagandaya gidilmiştir.

Sol basında yer alan haber metinlerinin, kamuoyunun 1 Mayıs’a katılma eğilimlerini olumlu yönde etkilemek amacıyla oluşturulduğundan söz edilebilir. Ayrıca, haber dışında yer alan gazete yazı türlerinin kullanımına da sıklıkla başvurulduğu görülmüştür.⁴¹⁹ Bu gazetelerde yer alan haberlerde öne çıkan düşünce “1 Mayıs İşçi Bayramı”nın siyasal ve ideolojik anlamı üzerine kurulmuştur. Gazeteler, kamuoyunun “1 Mayıs İşçi Bayramı”nın gelişimi yönündeki maddi koşulların algılamasını olumlu bir şekilde etkileyecek haberlere ve görsel metinlere yer verdiğinden söz edilebilir. Gazetelerde yer alan haberlerde, “1 Mayıs İşçi Bayramı”nın ortaya çıkışının ekonomik nedenler içerdiğine yönelik bir anlatım yer almıştır. Ayrıca, 1970’li yıllar Türkiye’sinin ekonomik yapısına yönelik haberlere yer verilerek, 1 Mayıs’ın sınıfsal bir mücadele olduğu yönündeki düşünce üzerinde durulmuştur. Dolayısıyla, gazetelerde yer alan haberlerin ortaklaştığı düşünce, çalışma hayatının her yönünde yer alan kitlelerin ekonomik, siyasal ve sosyal haklarını örgütlü bir şekilde “1 Mayıs İşçi Bayramı”na katılarak gösterebileceği yönünde olmuştur. *Cumhuriyet* gazetesinde 1 Mayıs tarihinde “1977’nin 1 Mayıs’ına Girerken” başlıklı haberinde yer verilen içerik buna örnek olarak verilebilir: “İşini kusursuz yerine getiren işçinin bile işine son vermek bugünkü sistemde mümkün; iş verenin işyerinin kapama kararı grev nedenine dayanıyorsa, yargı organı, bu işlemin hükümsüzlüğüne yer vermeli.” (Bkz. EK 19). Gazetelerde, fotoğraf ve karikatürlere de yer verildiği saptanmıştır. *Milliyet* gazetesinde, 1 Mayıs tarihinde “Bugün İstanbul’da 1 Mayıs Yürüyüşüne Katılan Çocukların Sloganlarından” başlığıyla

⁴¹⁹ Bu çalışma, haber, fotoğraf ve diğer görsel materyal türleri ile sınırlandırılmış olsa da, analiz kapsamı içerisinde çözümleme derinliğinin sağlanması amacıyla, çalışma sınırlılığının dışındaki kimi yazı türlerine de yer verilmiştir. Bunun nedeni, belirlenen yazı türlerinin kodlama formunun kimi alt başlıklarına ilişkin ayrıntılı bir bulguyu yansıtmaya çalışıyor olması gösterilebilir. Dolayısıyla bu yönde, EK 19’daki “1977’nin 1 Mayıs’ına Girerken” başlıklı yazı dizisine ve EK 58’deki “1 Mayıs İşçi Bayramı” başlıklı köşe yazısına yer verilmiştir.

verilen fotoğraf (Bkz. EK 20), 1 Mayıs'ı yönelik toplumun her kesiminin yer alabileceği kolektif bir alan olarak tanımlamaktadır. Ayrıca, 1 Mayıs tarihinde *Cumhuriyet* gazetesinde yer alan “1 Mayıs İşçi Bayramı'nı Bugün Kutluyoruz” haberinin karikatüründe ise (Bkz. EK 21), siyasi iktidarların, 1 Mayıs'ın anlamını çarpıtmaya yönelik geliştirdiği “1 Mayıs Bahar Bayramıdır” düşüncesini savunan dönemin sağ sendikal örgütlenme anlayışını temsil eden Türk-İş'in eleştirisi ortaya konmuştur.

İncelenen gazetelerde, 1 Mayıs olayları sonrasında da sıklıkla kamuoyunu etkilemeye yönelik haberlere yer verildiği görülmüştür. Analiz birimi gazeteler içerisinde *liberal* basını temsil eden gazeteler, 1 Mayıs'ta yaşanan gerçekliği kamuoyunun algılamasını olumlu/olumsuz yönde etkileyecek haber metnine çok az sayıda yer vermiştir. *Hürriyet* gazetesinde, bu yönde hiçbir haber metnine ulaşılamamıştır. *Günaydın* gazetesinde yer alan iki haberdeki eğilim “olumsuz” yönde olmuştur. Bu haberlerdeki ortak eğilim, 1 Mayıs'ta masum insanların yaşamını kaybetmesinden, olayları Çin yanlı siyasetlerin başlattığı yönündeki açıklamalar oluşturmuştur. Bu bağlamda, gazetenin 4 Mayıs tarihinde “1 Mayıs'ta öldürülen polisin göğsünden 5 kurşun çıktı” başlıklı haberinde yer verilen “Miting günü Taksim'de otomatik silahla taranan toplum polisi Nazmı Arı'nın göğsünden boğazına kadar sıra halinde giren kurşunların sayısı otopside belli oldu” şeklindeki açıklamalar (Bkz. EK 22) örnek olarak verilebilir.

Milliyetçi muhafazakâr basında yer alan haberlerdeki ortak eğilim, sol siyasetleri sorumlu gösteren açıklamalara geniş yer vererek, gerçekliği olumsuz yönde çarpıtma şeklinde olmuştur. Bu bağlamda dönemin aşırı sağ milliyetçi örgütlenme modelini temsil eden ‘Ülkücü’ gençlik ve akademisyenlerin açıklamalarına yer verildiği görülmüştür. *Hergün* gazetesinin 5 Mayıs tarihinde yer alan “Mayıs katliamı şiddetle kınanıyor” başlıklı haberin devam (Bkz. EK 23) sayfasında, *Ülkücü Gazeteciler Cemiyet* Genel Başkanı Yaşar Okuyan, *Ülkücü Öğretim Üyeleri ve Öğretmenler Derneği* Genel Başkanı Prof. Dr. Orhan Düzgüneş ve *İstanbul Ülkü Ocakları* Başkanı Mehmet Acar'ın açıklamalarına yer verilmiştir. Kaldı ki, *milliyetçi muhafazakâr* basında egemen olan bu düşüncenin, olaylarda yaşamını kaybeden polisin haberiyle de güçlendirildiğinden söz edilebilir. Çünkü, *Hergün* gazetesinin 4 Mayıs tarihinde “Şehit polis dün hazin bir törenle kaldırıldı” başlıklı haberinde yer verilen şu ifade önemlidir: “...şehit polisin cenazesine çelenk gönderen solcu kuruluş olan Polis derneğinin

çelenkleri cenazeye katılan polisler tarafından kırılmıştır” (Bkz. EK 24). Haberdeki bu anlatımla, polis memurunun olaylarda yaşamını kaybetmesi sonucunda, polislerin de sol siyasete yönelik şiddet uygulayabilmesinin meşru olabileceği düşüncesi öne çıkmıştır. *Hergün* gazetesinin aynı haberinde, olaylarda yaşamını kaybeden kişilerden sadece polis memuruna yer vererek bir yanlılık gösterdiği; ancak, olaylarda yaşamını kaybeden diğer kişilere ise karşıt düşünceye sahip olduklarından dolayı önyargılı bir yaklaşımla yer vermemiştir.

Sol basında yer alan haberlerde, 1 Mayıs'ta yaşanan gerçekliğin çok yönlü bir şekilde inşa edildiği görülmüştür. Bu doğrultuda, sol eğilimli kuruluşların temsilcilerine başvurularak, olayın yaşanmasında dönemin yükselen sağ faşizmine karşı ortak bir tavrın geliştirilebileceği yönünde düşüncelere yer verilmiştir. Dolayısıyla, gazetelerde yer alan haberler, yaşanan olaylara karşı sol siyasi birlikteliği oluşturmak üzerine yoğunlaşmıştır. *Milliyet* gazetesinde, 4 Mayıs tarihinde “TSİP: 1 mayısta ölenler için tüm çalışanlar yarım gün işi bırakmalıdır” başlıklı haberinde yer verilen “MC hükümetini protesto etmek, seçimlerde güvenliği sağlamak yolunda MC iktidarına ihtarda bulunmak için işçiler ve bütün çalışanlar iş bırakma eyleminde bulunmalıdır.” şeklindeki açıklamalar bu duruma örnek olarak verilebilir (Bkz. EK 25). Ayrıca, haberlerde 1 Mayıs olaylarının bir korku politikası yaratmaya yönelik bir propaganda biçiminde sürekli olarak işlendiği de tespit edilmiştir. Bu yönde, *Cumhuriyet* gazetesinde 6 Mayıs'ta yer alan “1 Mayıs'tan beri belirsiz güçlerce sürdürülen yıldırma kampanyası, özellikle orta dereceli okullarda etkin oldu” başlıklı haberde yer verilen şu ifadeler öne sürülen durumu destekler yöndedir: “Polisin yaptığı bir arama, ya da en ufak bir çatışma çevrede çok sayıda ölüm ya da yaralanma biçiminde yayılmakta, özellikle yakınları, çocukları eve dönüşte geciken anne-babalar telaş içinde karakollara, gazetelere başvurarak, olmamış çatışmaların, yaralanmaların gözaltına alınmaların bilgisini almaya çalışmaktadır.” (Bkz. EK 26). Ayrıca, *Milliyet* gazetesinde 1 Mayıs olaylarının, 1977 yılında yapılacak seçimi ne yönde etkileyebileceğine ilişkin bir araştırmaya yer verilmiştir. Böylece, 1 Mayıs olaylarında yaratılan şiddet ortamının, siyasi eğilimleri olumsuz yönde etkilemediği yönünde bir kanı oluşturulmak istendiğine ilişkin bir bulguya ulaşıldığından söz edilebilir. Araştırmada elde edilen bulgular çerçevesinde, 1 Mayıs olaylarının CHP aleyhinde bir etkide bulunmadığı düşüncesi ortaya çıkmıştır. 9 Mayıs tarihinde “Olaylar Siyasal Görüşleri Etkiledi, Fakat Büyük

Ölçüde Oy Değişimine Yol Açmadı” başlıklı haberde yer alan “oy vereceği partiyi değiştirme yönünde etkilenenlerin de bir kitle halinde belirli ve aynı yönde hareket ettiğini de peşinen ileri sürmek sanırız ki olanaksızdır. 1 Mayıs olaylarından sonra solda ve sağda, oyların CHP’den uzaklaştığına dair endişe veya umut, bu araştırmada bir dayanak bulmuş değildir” yönündeki ifadeler (Bkz. EK 27) ileri sürülen bu tesbiti destekleyici nitelikte olmuştur.

Tablo 9: Haber Kaynaklarının Sıklık Sayılarının İncelenen Gazetelere Göre Dağılımı

ANALİZ BİRİMİ GAZETELER	MİL. MUH. BASIN		LİBERAL BASIN		SOL BASIN		TOPLAM
	HERGÜN	TERCÜMAN	GÜNAYDIN	HÜRRIYET	CUMHURİYET	MİLLİYET	
Adalet Bakanı Zeyyat Baykara	1	2	-	-	1	-	4
Adli Tıp Reisi Şemsi Gök	1	-	-	-	-	-	1
Adli Tıp Yetkilileri	-	1	-	-	-	-	1
Ankara Belediye Başkanı Vedat Dalokay	-	-	-	-	-	1	1
Bakanlık Yetkilileri	-	1	-	-	-	2	3
Başbakan Süleyman Demirel	-	2	1	3	-	3	9
Cumhuriyet Senatosu Milli Birlik Grubu	-	-	-	-	1	-	1
Cumhuriyet Savcısı	-	-	-	-	-	3	3
Emniyet Müdürü Mehmet Akzambak	-	-	-	-	1	-	1
Emniyet Müdürlüğü Yetkilileri	1	1	1	-	-	-	3
Hükümet	-	1	-	-	-	1	2
İlk Yardım Hastanesi Yetkilileri	-	-	-	1	-	-	1

İstanbul Valisi Namık K. Şentürk	2	3	1	1	5	3	15
İstanbul Belediye Başkanı Ahmet İsvan	-	-	-	1	-	-	1
İstanbul Cumhuriyet Savcısı Osman Ateşoğlu	2	1	-	-	5	-	8
İstanbul Barosu	-	-	-	-	1	-	1
İsimsiz Sivil Görgü Tanığı	1	2	1	-	-	2	6
Kimliği Belirsiz Polis Yetkilisi	-	-	-	-	1	1	2
Kontenjan Senatörü Hüsamettin Çelebi	-	-	-	-	-	1	1
Mülkiye Müfettişleri	-	-	1	-	-	-	1
Olaylara Tanık Gazeteciler	-	-	-	-	7	5	12
Pol-Der Genel Sekreteri Sıtkı Üner	-	-	-	-	1	-	1
Polis Enstitüleri Derneği İstanbul Şubesi	-	1	-	-	-	-	1
Savcı Muzaffer Güney	-	-	-	-	1	-	1
Toplum Suçları Savcısı Şerafettin Yazıcı	-	1	-	-	1	1	3
Toplum Polisleri	-	1	-	-	-	-	1
Toplum Suçları Bürosu Savcısı Muhittin Cenkdağ	-	-	-	-	1	1	2
Türkiye Gazeteciler Sendikası Hukuk Servisi	-	-	-	-	1	-	1
Türk Tabipleri Birliği Bşk. Dr. Erdal Atabek	-	-	-	-	1	-	1
Diğer	-	4	-	-	-	-	4
TOPLAM	8	21	5	6	28	24	92

Bu bölümde gazetelerin haber üretiminde 1 Mayıs'ta yaşanan olaylara yönelik yer verilen haber kaynakları araştırılmıştır. Dolayısıyla, Tablo 9 kapsamında, 1 Mayıs'a yönelik yürütülen soruşturmaya ilişkin elde edilen bilginin kaynağının nasıl bir siyasi eğilim içerisinde olduğu analiz edilmiştir. Gazetelerin, 1 Mayıs olayına yönelik toplam 92 haber kaynağına yer verdiği görülmüştür. Dönemin siyasi yaşamını ve sendikal yapılanmasını temsil eden olay tarafları, haber kaynakları kapsamı içerisinde değerlendirilmemiştir. Dolayısıyla, yer verilen haber kaynakları, 1 Mayıs olaylarında yaşanan gerçekliği yansıtabilecek, dönemin siyasi iktidar yetkilileri ve adli, sivil temsilciler ile sınırlı tutulmuştur. Haber kaynaklarına en fazla yer veren *sol* basın olmuştur. Ayrıca, bu yönde *liberal* basında sınırlı bir bulguya ulaşılmıştır.

Sol basın, "1 Mayıs İşçi Bayramı"nda yaşanan şiddet ortamını yaratan odakların belirlenmesi için dönemin siyasi iktidar temsilcilerinin düşüncelerine yer vermesinin yanı sıra; olayları yaşamış sivil gazetecilerin gözlemlerine ve soruşturmayı yürüten adli yetkililerin elde ettiği bulgulara da sıklıkla başvurmuştur. Ancak, *liberal* ve *milliyetçi muhafazakâr* basındaki bulguların *sol* basından farklı bir eğilim içerisinde olduğu gözlemlenmiştir. Bu gazeteler, dönemin siyasi iktidarını temsil eden İstanbul Valisi Namık Kemal Şentürk ve MC hükümeti temsilcilerine haber kaynağı sıklıkla başvurmuştur. *Tercüman* gazetesinde, 3 Mayıs tarihinde "Kanlı Olaylar Üzüntü ve Tepkiyle Karşılandı" başlıklı haberde yer alan "Demirel 'büyük facia elim bir şey' dedi, Türkeş: 'Seçimler zamanında yapılacaktır', Feyzioğlu: 'Sorumluları kışkırtmadan uzak durmaya davet ediyorum' dedi" şeklindeki dönemin siyasi iktidar temsilcilerinin açıklamalarına (Bkz. EK 28) haber kaynağı olarak sıklıkla yer verilmiştir.

Tablo 9'da yer alan bulgular, *sol* basının da bu yetkililere sıklıkla yer verdiği yer verdiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetelerinin, olaylara tanık olan gazetecilerin düşüncelerine toplam 12 defa ve olayı soruşturan adli yetkililerin düşüncelerine de toplam 13 kez yer vermiştir. Dolayısıyla, incelenen gazetelerde yer alan haber kaynaklarına yer verilme sıklığı belli bir siyasi eğilim içerisinde gerçekleşmiştir denilebilir. Bu bağlamda, dönemin siyasi karakteri göz önünde bulundurulduğunda, olayların yaşanmasında MC hükümetinin milliyetçi kanadını temsil eden siyasi parti ve gençlik örgütlenme modellerinin sorumluluğunun ve bu yöndeki kimi kuşku uyandıran derin ilişkilerin bulunduğu bilinmektedir. Dolayısıyla, *milliyetçi muhafazakâr* ve *liberal* basın, yaşanan gerçekliği anlamada 1

Mayıs olaylarının ardındaki siyasi sorumluluğu bulunan iktidar yapılarından hareket etmiştir denilebilir. Öteyandan, *sol* basın için durum tam tersi yönde bir eğilim göstermiştir. *Sol* basın, 1 Mayıs'ta yaşanan gerçekliğin bilinmeyen yönlerinin anlaşılır kılınabilmesi için, olayları yaşamış kişilere ve dönemin siyasi iktidarıyla karşılaştırıldığında “tarafsız” olduğu kabul edilebilecek adli yetkililere haber kaynağı olarak başvurmuştur.

Tablo 10: Gazetelerde Görüşlerine Yer Verilen Olay Taraflarının Sıklık Sayısı

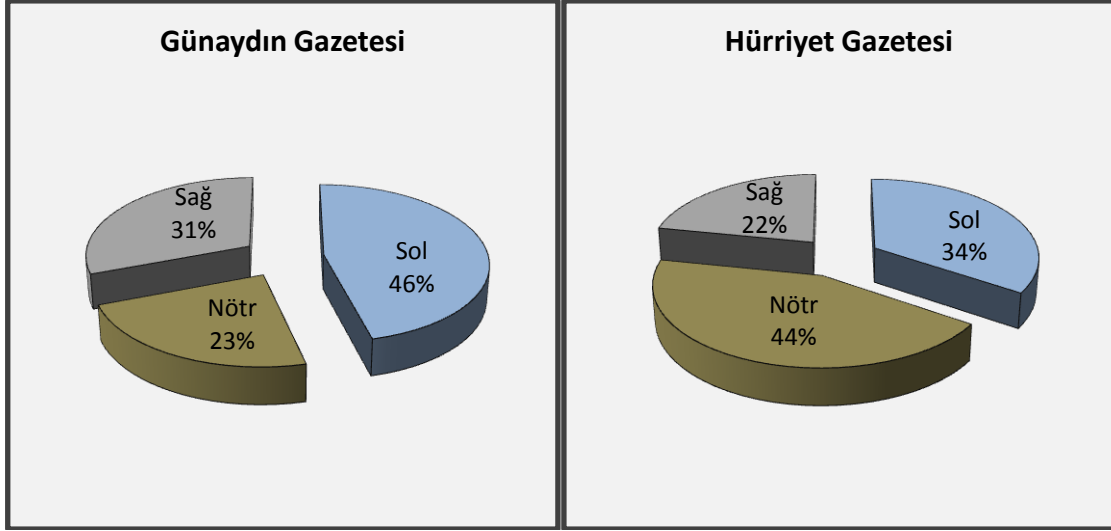
ANALİZ BİRİMİ GAZETELER	MİL. MUH. BASIN		LİBERAL BASIN		SOL BASIN		TOPLAM
	HERGÜN	TERCÜMAN	GÜNAYDIN	HÜRRİYET	CUMHURİYET	MİLLİYET	
Devletin Yetkili Kurumları	5	15	4	6	21	15	66
Siyasi Parti Temsilcileri	3	9	2	2	26	25	67
Sendika, Odalar ve Diğer Sivil Toplum Kuruluşları	19	16	5	7	49	43	139
Sivil Yurttaş	2	4	1	1	2	3	13
Yabancı Basın	-	5	1	12	4	22	44
Gazeteci, Yazar, Akademisyen	-	5	-	1	19	10	35
Diğer	-	-	-	1	2	-	3
TOPLAM	29	54	13	30	123	118	367

Gazeteler, 1 Mayıs olaylarına ilişkin toplam 367 olay tarafının düşüncesine yer vermiştir. Olay tarafına en fazla yer veren gazete, 123 olay tarafının düşüncesine başvuran *Cumhuriyet* gazetesi olmuştur. Bununla birlikte, *Günaydın* gazetesinin ise 13 olay tarafına yer vererek gazeteler içerisinde yetkili kurumların, siyasi parti ve sendika

temsilcilerinin düşüncelerine en az yer veren gazete olduğu bulgulanmıştır. Tablo 10’da olay tarafları, ortak gruplamalar çerçevesinde ele alınmıştır. Bu grupta, gazetelerin en yüksek sıklık oranında sendika temsilcilerinin düşüncelerine başvurduğu gözlemlenmiştir. Bunun nedeni ise, dönemin sınıf siyasetinin merkezinde sendikaların aktif rol üstlenmesidir. *Günaydın* dışındaki gazetelerin, 1 Mayıs gerçekliğine ilişkin devletin yetkili kurumlarına, siyasi parti, sendika, kurum-cemiyet-dernek temsilcilerine, olayları yaşamış sivil yurttaşa, olaya ilişkin yeterliliği bulunan gazeteci, yazar ve akademisyenlere sıklıkla başvurduğundan söz edilebilir. Tablo 1’de yer verilen haber sıklık sayısına yönelik bilgilere paralel bir şekilde, *sol basın* temsilen seçilen gazetelerin olay taraflarına sayfalarında en fazla sıklık oranında yer verdiği görülmüştür. Bu gazetelerde yer alan olay tarafları, toplam bulgunun % 65’ine denk düşmüştür. Dolayısıyla, *sol basının* “1 Mayıs İşçi Bayramı”nda yaşanan olaylara ilişkin gerçekliği anlamaya yönelik bir çaba içerisinde olduğundan söz edilebilir. Bununla birlikte, olay taraflarına en az sıklık oranında yer veren ise *liberal basın* olmuştur.

Olay taraflarına ilişkin analiz birimi gazetelerde öne çıkan sonuç, dönemin yasal sağ ve sol siyaset örgütlenme alanının dışında yer alan siyasi temsilcilerinin düşüncelerine sıklıkla başvurulmuş olmasıdır. Ancak bu değerlendirme, *milliyetçi-muhafazakâr* ve *sol basın* için geçerli olmuştur. Bu duruma ilişkin *liberal basının*, diğer gazetelerden farklı bir eğilim gösterdiği anlaşılmıştır. *Günaydın* ve *Hürriyet* gazeteleri diğer gazeteler ile karşılaştırıldığında, dönemin sağ ve sol siyasetlerinin kitle temsilcilerine yer vermesiyle sınırlı kaldığı; ancak, bu kitle siyasetinin dışındaki dönemin siyasi karakterini yansıtan örgütlenme yapılarına ise yer vermediği gözlemlenmiştir.

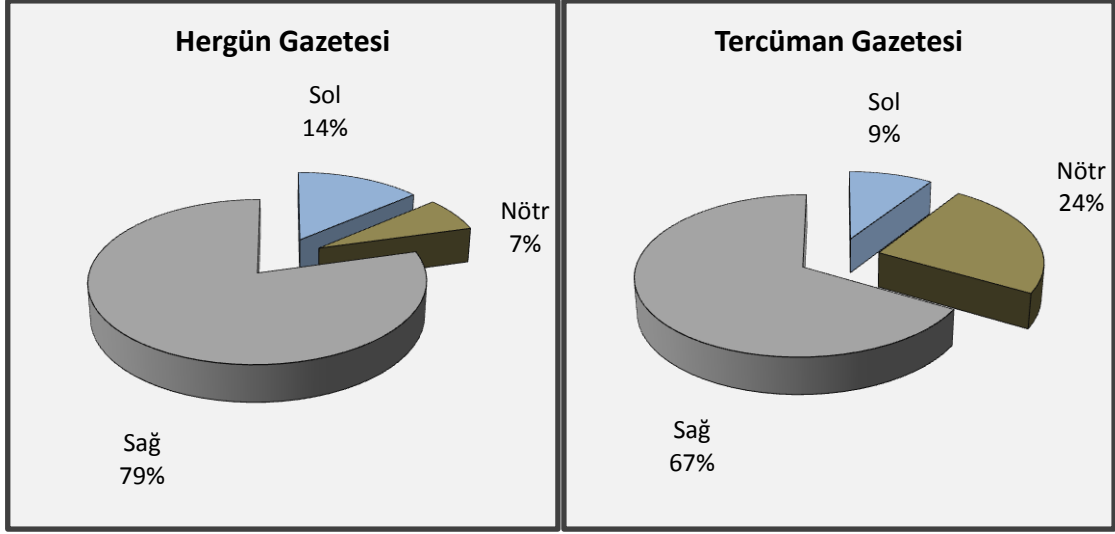
İncelenen gazetelerin haberlerinde yer alan olay taraflarının siyasal eğilimlerinin sayısal dağılımına bakıldığında belli bir benzeşmenin yaşandığı analiz edilmiştir (Bkz. Şekil 4, 5 ve 6). Eşdeyişle, *milliyetçi-muhafazakâr*, *liberal* ve *sol basın* olarak gruplanan gazeteler kendi aralarında karşılaştırıldığında birbirinden farklı ve her grupta içerisinde yer alan gazetelerin de birbirine yakın sıklık oranında olay taraflarına söz hakkı tanıdığından söz edilebilir. Dolayısıyla, olay taraflarının siyasal yanlılığı açısından, *Hergün* ile *Tercüman*, *Günaydın* ile *Hürriyet* ve *Cumhuriyet* ile *Milliyet* gazeteleri arasında benzer bir eğilimden hareket edildiği saptanmıştır.

Şekil 4: Liberal Basının Olay Taraflarına İlişkin Tutumu

Liberal basında, toplam 45 olay tarafının düşüncesine yer verilmiştir. İncelenen tüm gazeteler arasında bir karşılaştırmaya gidildiğinde, olay taraflarının düşüncelerine en az yer veren gazeteler liberal basını temsilen seçilen *Günaydın* ve *Hürriyet* gazeteleri olmuştur. Sözü edilen gazetelerde yer alan olay taraflarına ilişkin dikkati çeken ilk bulgu, tarafsız kabul edilebilecek “nötr” duruma ilişkin yüksek bir yüzdeyle yer verilmiş olmasıdır. *Hürriyet* gazetesinde bu durumun yaşanması, yer verilen toplam olay tarafının içerisinde, çok yüksek sayıda yabancı basını temsil eden örneklerle başvurulmuş olması gösterilebilir. Ayrıca, *Günaydın* gazetesindeki olay taraflarının açıklamalarının tamamının çok az yer kaplaması, tarafsız olarak kabul edilebilecek yetkililerin önemli bir sıklık oranına sahip olmasından kaynaklanmıştır (Bkz. Şekil 4).

Liberal basın, diğer gazetelerden farklı bir eğilim göstererek, dönemin siyasal karşıtlığa dayalı karakterini yansıtan olay taraflarına yer vermemiştir. Eşdeyişle, bu gazeteler 1 Mayıs olayında yaşanan gerçekliği, dönemin merkez sağ ve merkez sol siyaset temsilcilerinin fikirlerine yer vererek sınırlı bir şekilde açıklamıştır. Bu bağlamda, gazetelerde *Demirel* ve *Ecevit* gibi siyasetçilerin ve DİSK temsilcilerinin düşüncelerine ağırlıklı yer verilmiştir. Dolayısıyla, sözü edilen gazetelerin dönemin sınıf hareketini yansıtan sol siyaset temsilcileriyle, bu sınıf hareketi karşısında mevzilenen aşırı sağ milliyetçi düşüncenin temsilcilerine yer vermediğinden söz edilebilir. Gazetelerde olay taraflarına ilişkin yer verilen bulgular kapsamında, liberal basının tarafsız olabileceği düşünülse de; sağ ve sol siyasetlerin uçlarında yer alan düşüncelere yer verilmemiş olması nedeniyle taraflı olduğu kabul edilmiştir.

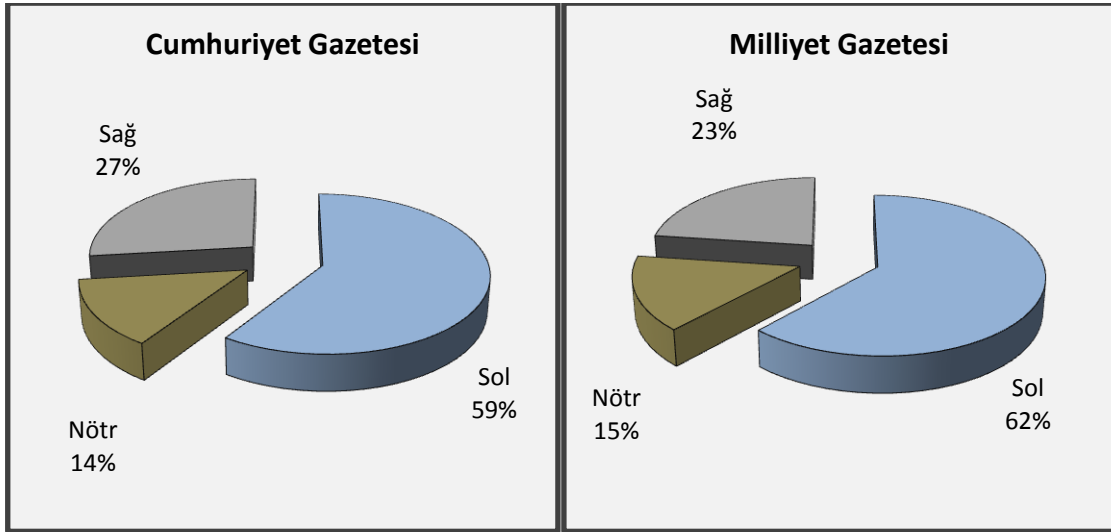

Şekil 5: Milliyetçi Muhafazakâr Basının Olay Taraflarına İlişkin Tutumu

Milliyetçi muhafazakâr basında, toplam 83 olay tarafına yer verilmiştir. Gazetelerin olay tarafları konusunda çok yüksek bir yüzdeyle sağ siyasal eğilimli kişi ve kurumlara yer verdiği saptanmıştır. Ayrıca, gazetelerin sağ siyasal eğilimli olay taraflarının içinde, dönemin aşırı sağ milliyetçi siyaset, sendika ve ülkücü örgütlenme yapısını temsil eden kişilere sıklıkla başvurduğu görülmüştür. Bu bağlamda, gazeteler belirlenen aşırı sağ milliyetçi olay taraflarına toplam 25 defa yer vermiştir. Olay tarafları arasında, *MHP*, *Türk-İş*, *MİSK* ve *MESS* temsilcilerinin yanı sıra; *Ülkücü işçiler derneği*, *Ülkü ocakları*, *Ülkücü öğretim üyeleri derneği* ve *Ülkü-cem* gibi dönemin aşırı milliyetçi örgütlenme yapılarının temsilcileri öne çıkmıştır.

Dolayısıyla, Türkiye’de siyasal kutuplaşmanın yaşandığı bir dönemde, irdelenen gazetelerin milliyetçi ve muhafazakâr sağ siyasal eğilimden hareket ederek karşıt siyasetlerin düşüncelerine çok az yer verdiği görülmüştür. Eşdeyişle, *Hergün* ve *Tercüman* gazeteleri, dönemin siyasal kutuplaşması içerisinde tarafsız bir gazetecilik pratiğini hayata geçirememiş ve 1 Mayıs olaylarının yaşanmasında ilişkiselliği bulunduğu kabul edilen Ülkücü örgütlenmelerin kendilerini ifade edebildikleri bir yapıya dönüşmüştür. Dolayısıyla, bu gazeteler 1 Mayıs olaylarında yaşanan gerçekliği dönemin egemen ideoloji içerisinde yer alan aşırı sağ milliyetçi siyasi perspektiften taraflı bir şekilde yansıtmışlardır. Ayrıca, *Tercüman* gazetesiyle karşılaştırıldığında *Hergün* gazetesinde bu eğilimin, çok daha fazla olduğu görülmüştür. *Hergün* gazetesindeki sağ siyaset taraflılığı % 79 gibi çok yüksek bir oranda olmuştur ki; bu

sonuç, analiz birimi gazeteler göz önünde bulundurulduğunda siyasi taraflılık açısından en yüksek sıklık oranını oluşturmuştur.

Şekil 6: Sol Basının Olay Taraflarına İlişkin Tutumu

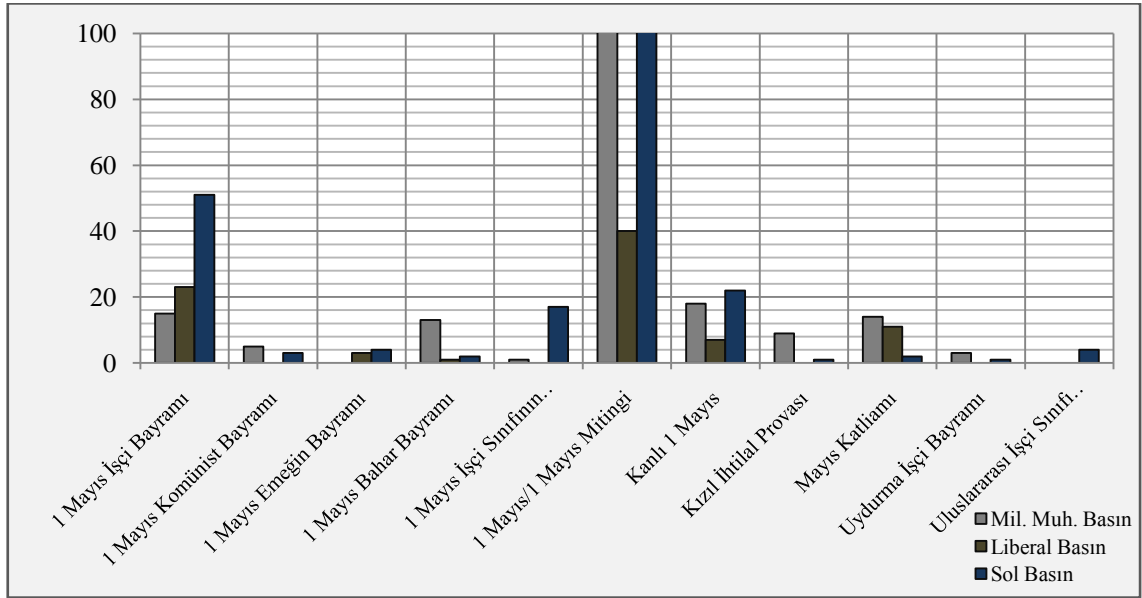
Cumhuriyet ve *Milliyet* gazeteleri, toplam 241 olay tarafına yer vermiştir. Olay taraflarının siyasal eğilimlerini karşılaştıran Şekil 6’da, gazetelerin en fazla sol eğilimli temsilcilere yer verdiği görülmektedir. Dolayısıyla, gazeteler “1 Mayıs İşçi Bayramı”nda yer alan kitlelerin politik, ekonomik ve kültürel haklarını savunmaya yönelik taraflı bir gazetecilik pratiği geliştirmiştir. Bu bağlamda, dönemin sol siyaset anlayışı, muhalif bir kitle siyaseti (CHP) ve sosyalist bir sendikacılığı temsil eden (DİSK) yanı sıra; hem yasal sınırları içerisinde kalan hem de yasal olmayan yollardan sosyalist bir dönüşümü hayata geçirmeyi amaçlayan sosyalist hareketleri kapsamaktadır. Bu bağlamda, sol basını temsilen seçilen gazeteler, toplam 45 defa sosyalist siyaset anlayışına sahip olay taraflarının düşüncelerine yer vermiştir.

Belirlenen olay tarafları içerisinde, *SDP*, *TSİP*, *TİP*, *TEP* gibi yasal yollardan sınıf mücadelesini örgütlemeye çalışan siyasetlerin yanı sıra; *Halkın Birliği*, *Halkın Yolu*, *Halkın Kurtuluşu*, *İGD*, *TKP* ve *Dev-Genç* gibi devrimci bir mücadele anlayışına sahip siyasetler de yer almıştır. Ancak, gazetelerin sol siyasetler arasında da taraflı bir yaklaşım geliştirerek, ilk örnek gruplamada yer alan siyasetlere daha fazla yer verdiği gözlemlenmiştir. Dolayısıyla, yasal siyaset anlayışının dışında kalan ancak, dönemin sosyalist mücadele kimliğini yansıtan örgütlenmelere yeterli söz hakkı tanınmadığı belirlenmiştir. Bu noktadan hareketle, *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazeteleri sol siyasete ilişkin yanlılık sergilemiştir sonucuna ulaşılabılır.

2.2.3. Haberlerde Nötr Dil Unsurunun Analizi

“Haberde Nötr Dil Unsurunun Analizi” başlığı altında, gazetelerde kullanılan *dilin* taraflı bir şekilde inşa edilip/edilmediği araştırılmıştır. Bu bağlamda, gazetelerin haberlerde oluşturdukları dilin olay taraflarının siyasal yanlılığıyla ilişkiselliği analiz edilmiştir. Dolayısıyla, gazetelerin ya da gazetecilerin anlatımın en küçük hücresini oluşturan kelimeleri tercih etmesinde yaşanan farklılıklar belirlenmiş, “1 Mayıs İşçi Bayramı”na ilişkin tanımlayıcı ifadelerdeki yanlılık eğilimleri ortaya konmuştur. Ayrıca, gazetelerdeki olay taraflarının açıklamalarında yer verilen fiil köklerinin benzer bir şekilde kullanımı ve cümlelerin etken/edilgen yapıları araştırılmıştır.

Milliyet gazetesinde “Bakanlar Kurulu Olayı Görüştü” başlığıyla 2 Mayıs tarihinde yer verilen olay taraflarına yönelik dilin kullanımı bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Bu haberde, karşıt olay tarafları olarak Süleyman Demirel ve Bülent Ecevit’in açıklamalarına yer verilmiştir. Haberde, olay taraflarının anlatımına ilişkin nötr bir dil kullanılmamıştır. Dolayısıyla, Demirel, “olayları vahşice bir facia olarak nitelendirdi” ve Ecevit, “tertiplerin bir parçasıdır” dedi şeklindeki anlatımlar (Bkz. EK 28), farklılaşmaya ve karşıt olay taraflarının açıklamalarındaki yüklem yapılarındaki dilin taraflı bir şekilde kullanılmasına örnek olarak gösterilebilir.

Şekil 7: Gazetelerde Yer Alan “1 Mayıs İşçi Bayramı” Tanımlamalarının Sayısal Dağılımı

İncelenen gazeteler, 1 Mayıs İşçi Bayramı’nı 11 farklı anlamda tanımlayan ifadelere, toplam 646 defa yer vermiştir. Dolayısıyla, gazetelerin “1 Mayıs İşçi

Bayramı”nı olumlu, nötr ya da olumsuz bir şekilde ifade ettiğinden söz edilebilir. Gazetelerde, dilin bu yönde nötr bir şekilde kullanılmasının yanı sıra, kimi yanlış ifadeler de sıklıkla yer verildiği gözlemlenmiştir. Dolayısıyla, çalışmanın bu albaşlığında, gazetelerin ne tür tanımlamalara yer verdiği analiz edilmiştir. Bu bağlamda, analiz edilen haberlerde dil açısından yansızlığı analiz edilebilmesi için, “1 Mayıs İşçi Bayramı”na yönelik geçerli olduğu kabul edilebilecek genel bir tanıma ihtiyaç duyulmuştur.⁴²⁰

Gazetelerde tarafsız olarak kabul edilebilecek tanımlamalara % 64 gibi çok yüksek bir değerde yer verildiği bulunmuştur. Kaldı ki bu kapsamda, 1 Mayıs/1 Mayıs Mitingi tanımlamaları değerlendirilmiştir. Dolayısıyla, bu tanımlamaların dışındaki % 36’lık bir oranla yer verilen ifadelerin ise, nötr dil unsurunu ihlal ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Gazetelerde, yanlış bir şekilde oluşturulan tanımlamalarda da bir farklılaşmanın yaşandığı görülmüştür. Dolayısıyla, *milliyetçi muhafazakâr* basında “1 Mayıs İşçi Bayramı”na yönelik saldırgan bir üslubun kullanıldığından söz edilebilir. *Hergün* ve *Tercüman* gazeteleri, 1 Mayıs’ın anlamını çarpıtan, değiştiren ifadelerle sıklıkla başvurmuştur. Gazetelerde, bu yönde toplam 62 tanımlamaya yer verilmiştir. Bu tanımlamalar içerisinde, *1 Mayıs Komünist Bayramı*, *1 Mayıs Bahar Bayramı*, *Kanlı 1 Mayıs*, *Kızıl İhtilal Provası*, *Uydurma İşçi Bayramı* gibi ifadeler yer almıştır.

Dolayısıyla, sözü edilen gazetelerde yer verilen tanımlamalarda, dönemin aşırı milliyetçi sağ ideolojisinin yükselen sol mücadeleleri toplum karşısında önemsizleştirmeyi amaçlayan kimi söylemleri öne çıkardığından söz edilebilir. Gazetelerin, “1 Mayıs İşçi Bayramı” gerçekliğini çarpıtarak, sadece dönemin sosyalist ülkeleriyle sınırlamayı amaçlamasına ilişkin olarak “*1 Mayıs Komünist Bayramı*” tanımlaması gösterilebilir. Ayrıca, Türkiye’de 1 Mayıs’ların toplumsal yönünü manipüle etmeye yönelik geliştirilen “*1 Mayıs Bahar Bayramı*” tanımlamalarına da sıklıkla başvurulmuştur. *Kanlı 1 Mayıs*, *Kızıl İhtilal Provası*, *Uydurma İşçi Bayramı*

⁴²⁰ “1 Mayıs İşçi Bayramı”, toplumsal mücadeleye karşılık gelen bir gün olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, bu mücadele kapsamında karşıt sınıfsal aidiyetlikler bulunmaktadır. 1 Mayıs’a yönelik gelişen mücadele, endüstriyel kapitalizmin yarattığı sınıf ilişkileri sonucu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, 1 Mayıs’ın sınıfsal bir mücadele günü olduğu vurgusuna yer veren ya da onu çarpıtarak tanımlayan ifadelerin yanlış bir şekilde oluşturulduğu kabul edilmiştir. Bu çalışma kapsamında *1 Mayıs/1 Mayıs Mitingi* dışında kalan tanımlamaların nötr dil unsuruna uymadığı kabul edilmiştir. Çünkü, incelenen gazetelerin “1 Mayıs İşçi Bayramı”na ilişkin yer verdikleri tanımlamalarda dili tarafsız bir şekilde kullanması beklenmiştir.

tanımlamalarına sıklıkla yer verilmiş olması ise provakatif bir üslubun kullanıldığını göstermektedir.

Sol basını temsil eden gazetelerdeki tanımlamalarda öne çıkan ortak eğilim, 1 Mayıs'ın *emek, işçi* ve bir *sınıf* hareketi olduğu noktasında yoğunlaşmıştır. Dolayısıyla, *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetelerinde yer verilen tanımlamalarda “dildeki nötrlük unsuruna” ilişkin mutlak bir tarafsızlığın sağlandığından söz edilemez. Sözü edilen gazetelerde yer alan tanımlamalar dikkate alındığında, bu yönde toplam 76 kullanıma yer verilmiştir. Dolayısıyla, gazetelerde “1 Mayıs İşçi Bayramı”nın önemini ortaya koyan kullanımlara sıklıkla başvurulduğundan söz edilebilir. *Sol* basında, bu yönde sıklıkla kullanılan tanımlamalar şu şekilde olmuştur: *1 Mayıs İşçi Bayramı*, *1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü*, *1 Mayıs İşçi Sınıfının Birlik Mücadele Dayanışma Günü* ve *Uluslararası İşçi Sınıfı Bayramı*.

Cumhuriyet ve *Milliyet* gazetelerinde, 1 Mayıs'ın anlamına yönelik olumlu tanımlamalara yer verilmesi, dönemin yükselen sınıf hareketine yanlı yaklaşımıyla ilişkilendirilebilir. Gazetelerde yer alan bu tanımlamalardaki ortak eğilim, 1 Mayıs'ın bir sınıfsal hareket olarak kabul edildiği ve bu yönde örgütlü bir mücadelenin geliştirilebileceği fikrinin öne çıkartılmış olmasıdır. Dolayısıyla, bu gazeteler dönemin sol sınıf hareketini ideolojik açıdan savunan bir tanımlama ortaya koymuştur denilebilir. Bununla birlikte *sol* ve *milliyetçi muhafazakâr basında* sıklıkla yer verilen kimi olumsuz tanımlamaların da yer aldığı bulgulanmıştır. Bunun nedeni, gazetelerde hakkaniyetlilik açısından sağ siyasi eğilimli olay taraflarının açıklamalarına da sıklıkla yer verilmiş olması gösterilebilir. Bu bağlamda, *1 Mayıs Komünist Bayramı*, *1 Mayıs Bahar Bayramı*, *Kanlı 1 Mayıs*, *Mayıs Katliamı* gibi tanımlamaların olay taraflarının söylemlerinden habere yansıdığından söz edilebilir.

Liberal basında, toplam olumlu/olumsuz tanımlamalara 45 defa yer verilmiştir. Ayrıca, gazetede yer alan tanımlamaların diğer gazeteler ile karşılaştırıldığında daha az sayıda olduğu gözlemlenmiştir. *Günaydın* ve *Hürriyet* gazetelerinde, 1 Mayıs'ı olumlayan 26 tanımlamaya (*1 Mayıs İşçi Bayramı*, *1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü*) yer verilirken; 19 defa da 1 Mayıs'ı olumsuz gösteren tanımlamalar (*1 Mayıs Bahar Bayramı*, *Mayıs Katliamı*, *Kanlı Mayıs*) yer almıştır. Dolayısıyla, bu gazetelerde her iki karşıt tarafın siyasi eğilimine dengeli kabul edilebilecek bir şekilde yer verildiğinden söz edilebilir. Bununla birlikte, *Günaydın* ve *Hürriyet* gazetelerinde, 1 Mayıs'a yönelik

inşa edilen tanımlamaların haberde nötr dil unsurunu sağlayacak bir şekilde oluşturulmadıkları sonucu ortaya çıkmıştır.

Tablo 11: Gazete Haberlerinde Yer Alan Kelimelerin Sıklık Sayısı

ANALİZ BİRİMİ GAZETELER					
MİL. MUH. BASIN		LİBERAL BASIN		SOL BASIN	
<i>HERGÜN</i>	<i>TERCÜMAN</i>	<i>GÜNAYDIN</i>	<i>HÜRRİYET</i>	<i>CUMHURİYET</i>	<i>MİLLİYET</i>
DİSK (93)	DİSK (115)	Polis (29)	Polis (53)	İşçi/İşçi Sınıfı (163)	DİSK (180)
İşçi/Türk İşçisi (60)	İşçi/Türk İşçisi (67)	DİSK (21)	DİSK (43)	DİSK (123)	İşçi/İşçi Sınıfı (96)
Sol/Solcu (58)	Miting (62)	Miting (21)	Maocu (32)	Polis (83)	Toplum Polisi/ Polis (89)
CHP (50)	Kan/Kanlı (53)	Ölen/Ölü (17)	Kan/Kanlı(29)	Demokrasi/Demokrati k (77)	Kan/Kanlı (85)
Komünizm Komünist (61)	Mao/Maocu (51)	Güvenlik Kuvvetleri (16)	Ölü/Ölüm(28)	Kan/Kanlı (61)	Miting (78)
Polis (44)	CHP (40)	Maocu (15)	Silah (25)	MC/Hükümet (56)	CHP (77)
Türk/Türk Millet (38)	Komünizm Komünist (26)	Kan/Kanlı (12)	İşçi (25)	Miting (52)	Demokrasi/Demokratik (76)
Kan/Kanlı (37)	Sol/Aşırı Sol (25)	İşçi (9)	Miting (24)	Faşizm/Faşist (49)	Maocu (76)
Marksist/Leninist (28)	Polis (24)	Türkiye (8)	Katliam (23)	Ölü/Ölüm (44)	MC/Hükümet (71)
Militan (27)	Türk (21)	Silah (7)	Sol/Aşırı Sol(21)	Maocu (43)	Sol (70)
Miting (19)	Marsist/Leninist (20)	Hükümet (8)	Morg (19)	Silah (42)	Ölü/Ölüm (52)
Mao/Maocu(19)	Ölü/Ölüm (20)	CHP (6)	CHP (18)	CHP (40)	Seçim (46)
Katliam (19)	Militan (15)	Morg (6)	GüvenlikKuv. (18)	Emek (37)	Silah (46)
Kızıl (16)	Demokrasi (15)	Sendika (5)	Soruşturma (18)	CIA (35)	Sendika (28)
Şehit (16)	Seçim (12)	Gözaltı (4)	Kardeş (17)	Seçim (33)	Sağ (28)
Soruşturma (13)	Kızıl (9)	CIA (4)	Demokrasi (13)	Gözaltı (31)	Türk-İş (27)
Anarşi (7)	Faşist (5)	Anarşi (3)	Gözaltı (12)	İntercontinental Oteli (27)	CIA (25)
Katliam (6)	Türk-İş (5)	Faşist (3)	Seçim (11)	Sol (24)	Komünist/Komünizm (25)
Demokrasi (5)	İşçi Sınıfı (4)	Şehit (3)	Ateş (11)	Toplum Polisi (23)	Gözaltı (23)
Sosyalist (5)	Sağ/Aşırı Sağ (3)	Seçim (3)	Türk (11)	Sular İdaresi (20)	Sular İdaresi (22)
Türk-İş (5)	Emniyet Görevlileri (3)	Sular İdaresi (2)	Ceset (10)	Türk-İş (19)	Devrim/Devrimci (16)
Sınıf (5)	Güvenli Görevlileri (3)	Tarlabası (2)	Hükümet (10)	Grev (13)	Türk (15)

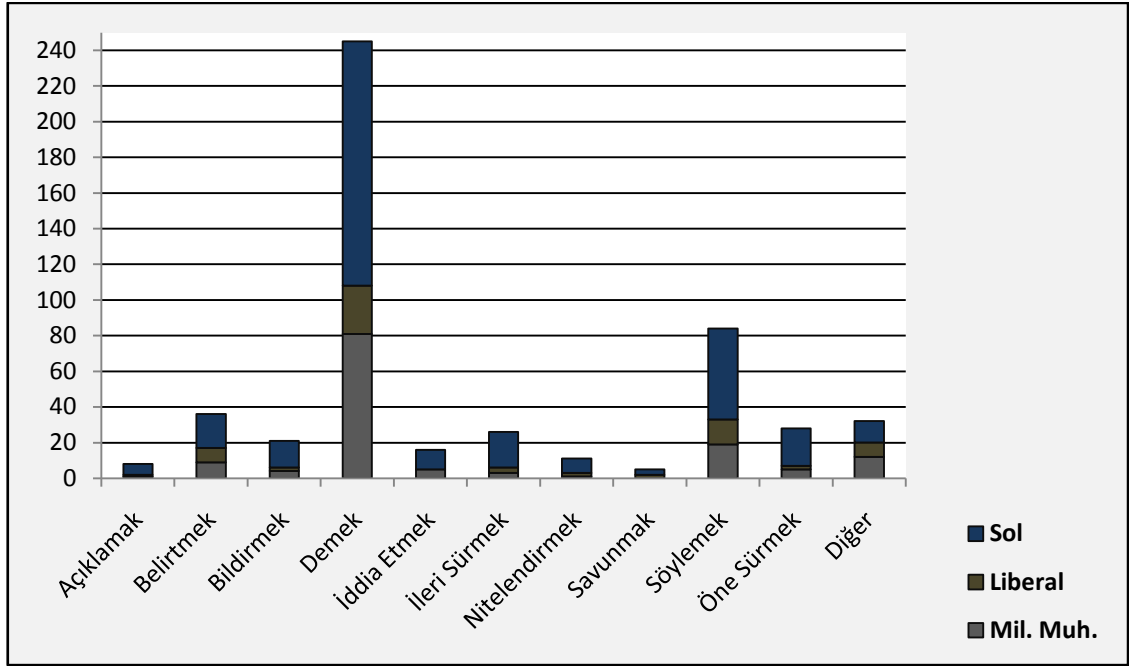
CIA (2)	Soruşturma (3)	Sağ/Sol (2)	Komünizm (9)	Güvenlik (12)	İntercontinental Oteli (14)
MİT (2)	Sosyalizm (3)	İşçi Sınıfı (1)	Militan (9)	Komünizm/Komünist (11)	Emek (12)
Emperyalizm (2)	Emek (3)	Demokrasi (1)	Sağ/Aşırı Sağ(8)	Soruşturma (11)	Emperyalizm (12)
Sendika (1)	Şehit (3)		İç Savaş (5)	Sosyalizm (8)	Soruşturma (11)
	Sermaye (2)		İntercontinental (5)	Sermaye (8)	Sömürü (5)
	Sular İdaresi (1)		Sular İdaresi (2)	MİT (7)	Kazancı Yokuşu (4)
	Anarşi (1)			Kazancı Yokuşu (5)	MİT (3)

Tablo 11’de, gazetelerdeki anlatıma yönelik sıklıkla tekrarlanan kelimelerin nasıl bir eğilim gösterdiği analiz edilmiştir. Bu çözümleme, nötr dil unsurunun analizi başlığı altında değerlendirmeye alınmıştır. Dolayısıyla, gazetelerin en fazla yer verdikleri kelimelerin gösterdiği benzeşme/farklılaşma eğilimleri üzerinden, gazetelerde konunun aktarılmasında tarafsız kabul edilebilecek bir dil kullanımını gerçekleştirmiş midir sorusuna yanıtlar aranmıştır. İncelenen gazetelerdeki ilk beş sıralamada, 13 farklı kelimeye yer verilmiştir. Bu kelimeler arasından, gazetelerin tamamında “DİSK” ortak sözcük olarak öne çıkmıştır. Dolayısıyla, diğer kelimelerin kullanımında, bazı gazetelerin yer verme ya da yer vermeme gibi bir eğilim geliştirdiği gözlemlenmiştir. *Milliyetçi muhafazakâr* basında, en fazla yer alan kelimeler arasında; *CHP, komünist/komünizm, Mao/Maocu, sol/solcu* gibi sol siyasal eğilimi yansıtan kullanımlar yaygınlık göstermiştir. Bu durum, *Hergün* ve *Tercüman* gazetelerine ilişkin olarak Tablo 16’daki haber temalarına ilişkin analizde yer alan “olaylardan sol ve siyasi çevreleri sorumlu gösteren açıklamalarla” benzerlik göstermektedir. Bununla birlikte, *sol* basının *polis/toplum polisi, kan/kanlı* ve *miting* gibi kullanımları tercih ettiği saptanmıştır. *Liberal* basında ise, *ölü/ölüm, kan/kanlı, Mao/Maocu, polis* gibi her iki tarafın eğilimlerini yansıtan kullanımlar öne çıkmıştır.

Gazetelerde dikkat çeken diğer bir bulgu, ‘işçi’ kelimesi üzerine olmuştur. *Hergün* ve *Tercüman* gazetelerinde, işçi kelimesi yerine sıklıkla “Türk işçisi” kelimesinin kullanıldığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla, gazetelerin aşırı sağ milliyetçi bir eğilimden hareket ederek nötr olmayan bir dil geliştirdiğinden söz edilebilir. Ayrıca, *sol* basını temsil eden gazetelerin bu kelime yerine “işçi sınıfı” kullanımını tercih etmesi, *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetelerin sol ideolojiyi temsil eden sınıf olgusundan hareket ettikleri anlamını taşımaktadır. Dolayısıyla, dilin kullanımına ilişkin bu durumun

gazetelerin sınıfsal bir ideolojiden hareket eden olay taraflarının açıklamalarına sıklıkla yer vermiş olmasının bir sonucu olduğu ileri sürülebilir. *Sol* basında da siyasi bir eğilimden hareket edilerek nötr bir dil kullanımı sağlanamamıştır. *Milliyetçi muhafazakâr* basın benzer bir şekilde “Türk/Türk milleti” gibi kimliğe yönelik kullanımlara yer verirken, *sol* basının sınıf siyasetinin tersi bir ideolojiye yönelik böyle bir kullanıma ya hiç yer vermediği ya da sınırlı bir yer ayırdığı saptanmıştır. Ayrıca, *sol* basını temsil eden gazetelerde, “1 Mayıs İşçi Bayramı”nda yaşanan olayların bilinmeyen yönlerini yansıtan kelimelere de sıklıkla yer verilmiştir. Bu yönde; *CIA*, *Faşizm/Faşist*, *Intercontinental*, *MC/Hükümet*, *Sular İdaresi* kelimeleri bulunmuştur. *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetelerinde bu kelimelerin sıklıkla kullanılması, olaya ilişkin nötr bir dil kullanımı geliştirmediklerini göstermiştir. Dolayısıyla, sözü edilen gazetelerin olayın bilinmeyen yönlerine ilişkin kimi anlatımlardaki kelimelere sıklıkla yer verdiği bulgulanmıştır. Bununla birlikte, *milliyetçi muhafazakâr* basında bu kelimelerin kullanımına çok az yer verildiği gözlemlenmiştir. *CIA* ve *Sular İdaresi* kelimelerine çok az yer ayıran *Hergün* ve *Tercüman* gazeteleri, diğer kelimelerin kullanımına ise hiç yer vermemiştir.

Liberal basından elde edilen bulguların eğilimi, sağ ve sol siyasal eğilimi birlikte yansıtabilecek bir şekilde olmuştur. Dolayısıyla, *Günaydın* ve *Hürriyet* gazetelerinde sağ yanlılığı yansıtabilecek, *aşırı sol/sol*, *CHP*, *komünizm*, *Maocu*, *militan* gibi kullanımlara başvurulmasının yanı sıra, *sol* gazetelerin sıklıkla yer verdiği *CIA*, *hükümet*, *polis*, *sendika* gibi kullanımlara da sıklıkla rastlanmıştır. Ayrıca, bu gazetelerde olayın şiddet yönüne vurgu yapan kelimelerin de sıklıkla kullanıldığı saptanmıştır. Bu yönde, *ceset*, *morg*, *ölü/ölüm*, *katliam*, *kan/kanlı* gibi kelimeler kullanılmıştır. Analiz birimi gazetelerin, bütün bir anlatımın temelini oluşturacak kelime kullanımlarına yönelik yapılan analiz kapsamında, dilin nötr bir şekilde kullanılmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Gazeteler, benzer kelimelere benzer sıklıklarla yer vermemiş ve dili olay taraflarına tanınan söz hakkı oranına paralel olarak taraflı bir şekilde inşa etmiştir. Dolayısıyla, gazetelerin olaya yönelik geliştirdiği yanlılık eğilimlerinin, kullanılan dilin yapısını etkilediği sonucu ortaya çıkmıştır.

Şekil 8: Gazetelerde Farklı Görüşlerin Yer Aldığı Haberlerdeki Cümle Yüklemlerinin Benzeşme ve Farklılaşma Eğilimlerinin Dağılımı

Şekil 8’de gazetelerin karşıt olay taraflarının düşüncelerine yer verdiği cümlelerin yüklem yapılarını eşit, nötr bir dil yapısı içerisinde oluşturup/oluşturmadığı araştırılmıştır. Dolayısıyla, bu analiz kapsamında gazetelerin farklı olay taraflarının cümlelerinde benzer yüklem yapısını kullanması beklenmiştir. Şekil 8’de, gazetelerde yer verilen toplam yüklem yapılarının gazetelere göre dağılımına yer verilmiştir. Gazeteler, diğer başlığı ile birlikte 11 başlık altında toplam 512 yüklem kullanımına yer vermiştir. Gazetelerde, “demek” ve “söylemek” fiillerinin kullanımları en fazla başvurulan kelimeler olmuşlardır. Dolayısıyla, gazetelerdeki olay taraflarının yüklem yapılarının karşılaştırmasına bu fiil köklerinden başlanması uygun görülmüştür. Ayrıca, olay taraflarının siyasal yanlılığına yönelik Şekil 4, 5 ve 6’da oluşturulan nötr olay taraflarını yansıtan bulgular, burada değerlendirme içerisine alınmamıştır. Bunun nedeni ise, çalışmanın bu bölümünde araştırmanın karşıt olay taraflarında kullanılan dilin analizine yer verilmiş olmasıdır.

Milliyetçi muhafazakâr basını temsil eden gazetelerdeki olay taraflarının açıklamalarında toplam 146 yüklem kökü kullanılmıştır. Bu kullanımın siyasal eğilimlere dağılımı, Sağ % 74, Nötr % 5,5 ve Sol % 20,5 şeklinde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, *Hergün* ve *Tercüman* gazetelerindeki yüklemelerin siyasal eğilimlere göre kullanımı, bu gazetelerdeki olay taraflarının siyasal yanlılığına eşit bir dağılım

gösterdiği sonucu ortaya çıkmıştır. Bu noktada, *milliyetçi muhafazakar* basının nötr olay taraflarının açıklamalarında çok az yüklem kullanımına yer verdiği görülmüştür. Ancak, sağ ve sol siyasi yanlılığı bulunan olay tarafları ile onların açıklamalarında yüklem kullanımına yer verilme sıklığı arasında bir paralelliğin bulunduğu söz edilebilir. Bu bağlamda, gazetelerin “demek” ve “söylemek” fiillerine hangi oranda yer verdiği araştırılmıştır. *Hergün* ve *Tercüman* gazetelerinde bu fiillerin sağ olay taraflarının açıklamalarında toplam 72 defa % 67 oranıyla kullanıldığı bulgulanmıştır. Dolayısıyla, gazeteler sağ siyasi eğilimdeki olay taraflarının açıklamalarında bu iki fiil köküne sıklıkla başvurduğu görülmüştür. Ayrıca, gazetelerde yer alan sol olay taraflarının açıklamalarında bu yüklem köklerinin kullanım oranı % 50’ye denk düşmüştür. Dolayısıyla, karşıt olay taraflarının açıklamalarında 30 defa yüklem kullanıldığı ve bu kullanımın yarısında “demek” ve “söylemek” yüklem köklerinin tercih edildiği gözlemlenmiştir.

Ayrıca, *milliyetçi muhafazakâr* basında, sağ olay taraflarının açıklamalarında kullanılıp diğer başlığı altında yer verilen; *dikkat çekmiştir, demeç vermiştir, eklemiştir, eleştirmiştir, ifade etmiştir, sözlerini bitirmiştir, yer vermiştir* gibi fiil köklerinin sol olay taraflarının açıklamalarında hiç kullanılmadığı belirlenmiştir. *Hergün* ve *Tercüman* gazetelerindeki sol olay taraflarının açıklamalarındaki cümle yüklemelerinde, *belirtmiştir, bildirmiştir, iddia etmiştir, öne sürmüştür* fiilleri yer almıştır. Dolayısıyla, gazetelerde karşıt olay taraflarının düşüncelerine yer verilen cümle yüklemeleri eşit bir şekilde kurulmamıştır. Bu bağlamda, olay tarafları arasında dilin taraflı bir şekilde kullanıldığı belirlenmiştir.

Liberal basını temsil eden gazetelerde toplam 79 yüklem kök yapısı kullanılmıştır. Bu yüklemelerin gazetelerdeki yanlılık dağılımı Sağ % 21,5, Nötr % 28 ve Sol % 50,5 şeklinde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, Şekil 4’de çıkan sonuçlara yakın bir bulguya ulaşıldığından söz edilebilir. Gazetelerdeki sağ/sol olay taraflarının açıklamalarında, “demek” ve “söylemek” yüklem kök yapılarının toplam kullanımı ise 31 defa olmuştur. Bu kelimelerin olay taraflarına dağılımı ise, Sağ % 32 ve Sol %68 şeklinde saptanmıştır. Dolayısıyla, belirlenen yüklem köklerinin bu gazetelerde de, habercilik mesleğine yönelik geliştirilen nötr dil kuralı çerçevesinde kullanılmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sol basını temsilen belirlenen gazetelerdeki olay taraflarının açıklamalarında kullanılan yüklem kök sayısı toplam 287 olmuştur. Dolayısıyla, gazetede bu yönde kullanıma en fazla yer veren *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazeteleri olmuştur. Gazeteler arasında bu dağılımın *milliyetçi muhafazakâr* basın % 28,5, *liberal* basın % 15,5 ve *sol* basın % 56 şeklinde gerçekleşmesi, gazetelere ilişkin bulguların toplam haber sayısı ve olay taraflarının dağılım oranlarıyla benzerlik içerisinde olduğunu ortaya koymaktadır. *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetelerinde, olay taraflarının açıklamalarında kullanılan yüklem yapıları Sağ % 31, Nötr % 16 ve Sol % 53 biçiminde eğilim göstermiştir.

Gazetelerde, belirlenen yüklem köklerinin kullanım oranı % 65,5 şeklinde olmuştur. Gazetelerde, sol olay taraflarının açıklamalarında belirlenen yüklem köklerinin kullanımına % 70 oranında yer verildiği gözlemlenmiştir. Dolayısıyla, bu gazetelerde sağ olay taraflarının açıklamalarında da benzer bir eğilimin yaşanması beklenmiştir. Ancak, *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetelerinde bu oran % 45 oranında gerçekleşmiştir. Bir başka deyişle, gazetelerdeki toplam fiil yapısına kıyasla, *milliyetçi muhafazakâr* basında “demek” ve “söylemek” kelimelerinin kullanımı daha az olmuştur.

Ayrıca, *sol* basını temsil eden gazetelerdeki sağ eğilimli olay taraflarının açıklamalarına ilişkin *iddia etmiştir*, *ileri sürmüştür*, *öne sürmüştür* gibi yüklem köklerinin kullanımına sıklıkla başvurulduğu görülmüştür. Bu yüklemelerin gazetelerdeki sağ olay taraflarının ifadelerindeki kullanım sıklığı 25 ve % 27,5 sıklık oranını olarak tespit edilmiştir. Bu kelimelerin gazetelerdeki sol olay taraflarının açıklamalarına yönelik kullanımı ise % 13 oranında olmuştur. Dolayısıyla, *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetelerinde olay taraflarının anlatımında kullanılan yüklem köklerinin taraflı bir şekilde seçildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu bağlamda, gazetelerde yer alan cümlelerin eylemliliğini belirleyen yüklem tercihlerinde nötr bir dil geliştirilememiştir. Gazeteler taraflı davranarak cümlenin anlamının inşasında benzer bir eğilim geliştirmişler ve taraflı davranmışlardır. Gazeteler, benzer siyasal eğilimdeki olay taraflarının açıklamalarında, anlatımı güçlü kılmak için *demmiştir*, *söylemiştir* gibi yüklem kullanımlarına başvururken; karşıt görüşü temsil eden olay taraflarının anlatımlarında, o düşünceye katılmadığını dolaylı bir biçimde hissettiren, *belirtmiştir*, *ileri sürmüştür*, *öne sürmüştür*, *yer vermiştir* gibi yüklemeleri tercih ettiği gözlemlenmiştir. Dolayısıyla, gazetelerin haber dilini taraflı bir

şekilde kullandığı ve *nötr dil* habercilik unsurunu gerçekleştirmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 12: Gazete Haberlerinde Etken/Edilgen Yüklem Yapılarının Kullanımlarının Dağılımı

ANALİZ BİRİMİ GAZETELER		HABERLER		
		Etken	Edilgen	Toplam
MİL. MUH. BASIN	HERGÜN	65	1	66
	TERCÜMAN	74	4	78
LİBERAL BASIN	GÜNAYDIN	16	9	25
	HÜRRİYET	42	5	47
SOL BASIN	CUMHURİYET	114	35	149
	MİLLİYET	147	28	175
TOPLAM		458	82	540

Sol basını temsil eden *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazeteleri dışındaki analiz birimi gazetelerde etken/edilgen yüklem yapısına ilişkin elde edilen bulgunun sınırlı kaldığından söz edilebilir. *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetelerinde edilgen yüklem yapısına ilişkin toplam 63 bulguya ulaşılrken, diğer gazetelerde 19 bulgu belirlenmiştir. Ayrıca, bu yöndeki bulgunun *milliyetçi muhafazakâr* basında çok az olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, bu gazetelerde elde edilen bulgunun, gazetelerdeki olay taraflarının sayısal dağılımıyla ilişkilendirilebileceğinden söz edilebilir. Çünkü, Şekil 5'te elde edilen bulguya göre, *Hergün* ve *Tercüman* gazetelerinin sağ olay taraflarına çok fazla sıklık oranıyla yer verdiği görülmüştür. Dolayısıyla, gazetelerin cümle yüklemelerinde etken fiil yapısını sıklıkla tercih etmesinin nedeni, sağ olay taraflarının açıklamalarını güçlendirme yönündeki bir eğilimden kaynaklanmıştır.

Liberal basında yüklem yapısının edilgen kullanımına ilişkin elde edilen bulguların eğilimi Sol kesim için 10, Sağ kesim için 3 biçiminde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, gazetelerin edilgen yüklem yapısına sol olay taraflarının açıklamalarında daha fazla yer verdiği gözlemlenmiştir. Sol basını temsil eden gazetelerde de benzer bir sonuca ulaşıldığından söz edilebilir. *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazeteleri de edilgen

kullanımı sıklıkla sol siyasi eğilimli olay taraflarının açıklamalarında kullanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, Sol olay taraflarının açıklamalarında 44, Nötr olay taraflarında 2 ve Sağ olay taraflarında ise 17 defa edilgen yüklem yapısının kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

2.2.4. Haberlerde Hakkaniyetlilik Unsuru

Bu bölümde, analiz birimi gazetelerin haberlerinde karşıt olay taraflarının düşüncelerinin hakkaniyetli bir şekilde yansıtılıp yansıtılmadığı araştırılmıştır. Gazetelerde kimi zaman, yanlı bir eğilim yaşansa da, karşıt olay taraflarının düşüncelerine yer verilerek yanlılık eğiliminin en aza indirilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla, liberal medya anlayışında, gazeteler siyasi açıdan taraflı bir eğilim geliştirse de, yansız habercilik anlayışının geçerliliğinin sağlanabilmesi açısından hakkaniyetli bir davranış oluşturabilecekleri düşüncesi bulunmaktadır. Gazetelerde bu yönde karşıt olay taraflarına söz hakkı tanınması hakkaniyetli bir davranış olarak kabul edilir. Ayrıca, hakkaniyetliliğin sağlanabilmesi açısından, gazetelerin tek bir haber içerisinde olay taraflarına birlikte söz hakkı tanınması beklenen bir davranış olarak kabul edilir. Dolayısıyla, haberlerde hakkaniyetlilik unsurunun, gazetelerde yaşanan yanlılığın dengelenebilmesi amacıyla geliştirildiğinden söz edilebilir.

Tablo 13: Karşıt Olay Taraflarına Birarada Yer Veren Haberlerin Dağılımı

ANALİZ BİRİMİ GAZETELER		HABERLER	
		Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı %
MİL. MUH. BASIN	HERGÜN	-	-
	TERCÜMAN	3	18.7
LİBERAL BASIN	GÜNAYDIN	-	-
	HÜRRİYET	2	12.5
SOL BASIN	CUMHURİYET	5	31.3
	MİLLİYET	6	37.5
TOPLAM		16	100

Tablo 13'te gazetelerdeki karşıt olay taraflarının düşüncelerine aynı haber içerisinde yer verilme sıklığı araştırılmıştır. Bu yönde toplam 16 haber metni bulunmuştur. Aynı haber içerisinde karşıt olay taraflarının düşüncelerine en fazla *Milliyet* gazetesi yer vermiştir. Ayrıca, ideolojik referanslarına göre belirlenen gazetelerde 11 haber ile *sol* basının bu yönde öne çıktığı görülmüştür. *Günaydın* ve *Hergün* gazeteleri, karşıt olay taraflarının düşüncelerine hiçbir haberinde yer vermemiştir. Dolayısıyla, *liberal* ve *milliyetçi muhafazakâr* basında sınırlı bir bulguya ulaşılmıştır. *Hürriyet* gazetesinde yer verilen iki haberde, sağ siyasal olay tarafları olarak Başbakan Süleyman Demirel ve polis yetkililerinin açıklamaları, sol olay taraflarını temsilen de CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit ve DİSK yetkililerinin açıklamaları yer almıştır. Gazetede 2 Mayıs tarihinde “1 Mayıs Katliamı: 34 Ölü” başlığıyla verilen haberde, “Başbakan Demirel DİSK Başkanını suçladı. Ecevit ölenlere rahmet diledi” şeklindeki açıklamalar (Bkz. EK 30) karşıt olay taraflarının ifadelerine ilişkin örnek bir haber olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla, gazetenin sınırlı sayıda olsa da, karşıt olay taraflarının açıklamalarına eşit sayıda yer vererek hakkaniyetli davrandığından söz edilebilir.

Bu analiz kapsamında, *milliyetçi muhafazakâr* ve *sol* basına yönelik elde edilen bulgular açısından karşılaştırmalı bir değerlendirmeye gidilebilir. Çünkü, bu gazetelerden elde edilen bulgulara göre, gazetelerin aynı haber içerisinde karşıt olay taraflarının açıklamalarına da yer verilmiş olsa da, hakkaniyetli davranmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. *Milliyetçi muhafazakâr* basında bu yönde toplam 3 habere ulaşılmıştır. Bu haberlerin tamamının *Tercüman* gazetesinde yer aldığı görülmüştür. Dolayısıyla, bu yönde *Hergün* gazetesinde olay taraflarının aynı haber içerisinde yer verildiği hakkaniyetli kabul edilebilecek hiç bir bulguya ulaşılamamıştır. *Tercüman* gazetesinde yer verilen haberlerden tek bir haberde, karşıt görüşlerin birlikte yer aldığı saptanmıştır. *Tercüman* gazetesinde 3 Mayıs tarihinde “siyasi partiler” başlıklı haberde, olayların yaşanmasına yönelik CGP, MHP ve TSİP yetkililerinin görüşlerine (Bkz. EK 31) başvurulmuştur. Bu haber dışında, karşıt olay taraflarının açıklamalarının aynı haber içerisinde yer verildiği bir bulguya ulaşılamamıştır. Dolayısıyla, gazetede yer verilen diğer haberlerde, DİSK, TİP yetkililerinin açıklamaları sağ eğilimli olay tarafları olmaksızın işlenmiştir. *Hergün* ve *Tercüman* gazeteleri, haberlerde karşıt olay

taraflarının açıklamalarına birarada çok az yer vererek hakkaniyetli bir davranış geliştirememiştir.

Sol basın, diğer analiz birimi gazeteleri arasında, aynı haber içerisinde karşıt görüşlerin açıklamalarına daha fazla yer vermiştir. *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetelerinde bu yönde elde edilen haberlerin tamamında en az bir olay tarafına yer verildiği belirlenmiştir. Dolayısıyla, gazetelerin hakkaniyetli bir eğilim geliştirerek karşıt olay taraflarının da açıklamalarını haber içerisinde yer verdiğinden söz edilebilir. Ancak, haber içerisinde yer alan olay taraflarının sıklık dağılımı göz önünde bulundurulduğunda, gazeteler yanlı bir eğilim geliştirmiştir denilebilir. Gazetelerde belirlenen toplam 11 haberde toplam 71 olay tarafının açıklamalarına yer verilmiştir. Olay taraflarının siyasal eğilimleri Sol 45, Nötr 9 ve Sağ 17 şeklinde dağılım göstermiştir. Dolayısıyla, gazeteler, bu hakkaniyetli davranış çerçevesinde olay taraflarına aynı haber içerisinde kendini ifade etme olanağı tanırken, dönemin sol siyaset olay taraflarına yanlı bir eğilim içerisinde olmuşlardır. Ancak bu noktada, *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazeteleri arasında da yaşanan bir farklılıktan söz edilebilir. *Cumhuriyet* gazetesinde olay taraflarının dağılımı Sol 30, Nötr 6 ve Sağ 5 şeklinde olurken; *Milliyet* gazetesinde olay taraflarına aynı haber içerisinde tanınan düşüncüyü ifade etme hakkı daha dengeli olmuştur. *Milliyet* gazetesinin sol olay taraflarına 15 defa söz hakkı tanırken, sağ olay taraflarına 12 defa yer vererek diğer analiz birimi gazetelere kıyasla hakkaniyetli bir habercilik geliştirdiğinden söz edilebilir. Ayrıca, hakkaniyetliliğin sağlanabilmesi açısından gazetede 5 Mayıs tarihinde “MBG: Kanlı Olay Çıkacağını Mit Önceden Bildirdi” başlığıyla yer verilen haberin devam sayfasındaki yazıda (Bkz. EK 32) karşıt görüşlü olay taraflarına daha fazla yer verildiği gözlemlenmiştir.

Sol basını temsil eden gazetelerde hakkaniyetliliği sağlamaya yönelik bir eğilim olduğu saptansa da, *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazeteleri dönemin sınıf hareketine sürdüren sol siyasetlere yanlı bir eğilim geliştirmiştir. Bu eğilimin, *Cumhuriyet* gazetesinde daha fazla olduğu görülmüştür. *Cumhuriyet* gazetesinde 3 Mayıs tarihinde “Çeşitli kuruluşlar 1 Mayıs olaylarını ‘CIA yönetiminde bir provokasyon olarak nitelediler” başlığıyla yer verdiği haberde dönemin sosyalist olay taraflarının (SDP, TSİP, TEP, DGDF, TÜS-DER, TÜM-DER) açıklamalarına 9 defa yer verirken, aynı haber içerisinde sadece 3 karşıt olay tarafının (DP, TBP, AP) açıklamaları yer almıştır.

Ayrıca, karşıt olay taraflarının açıklamalarında dikkat çekici bir diğer bulgu olarak, sağ eğilimli DP'nin MC iktidarını eleştiren açıklamalarına ön sayfa haberinin içerisinde yer verilmiş olmasıdır. Haberde, DP Genel Başkanı Ferruh Bozbeyli'nin “Bu hükümet seçim güvenliğini sağlayamaz. Hükümet çekilmeli ve seçimlere yeni hükümetle gidilmelidir.” şeklindeki MC hükümetine yöneltilen eleştiri öne çıkartılmıştır (Bkz. EK 33).

Gazetelerde, hakkaniyetliliğe örnek oluşturacak bir diğer bulgu da, olaya tanıklık etmiş karşıt siyasi eğilimdeki gazetecilerin açıklamalarına yer verilmiş olmasıdır. Bu bağlamda, *Cumhuriyet* gazetesinde 4 Mayıs tarihinde “1 Mayıs Olayını İzleyen Gazeteciler Anlatıyor” başlığıyla bir, *Milliyet* gazetesinde 4 Mayıs tarihindeki “Gazeteciler Taksim Olayını Anlattı” başlıklı bir adet olmak üzere, toplam iki haber metnine ulaşılmıştır. Bu haberlerde, toplam 12 gazetecinin anlatımına yer verilmiştir. Olayların tanığı gazetecilerin siyasi eğilimi ise, Sol 5, Nötr 5, Sağ 2 şeklinde bir dağılım göstermiştir. Dolayısıyla, *sol* basını temsil eden gazetelerin kimi haberlerinde karşıt düşüncedeki gazetecilerin açıklamalarına yer verilerek kendilerini ifade etme olanağı tanındığından söz edilebilir. Dolayısıyla, *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetelerinin hakkaniyetli davranarak, olay taraflarının düşüncelerini yanlı bir eğilim içerisinde yer verdiği belirlenmiştir.

Tablo 14: Gazetelerde Olay Taraflarına Cevap Hakkı Taniyan Haberlerin Dağılımı

ANALİZ BİRİMİ GAZETELER		HABERLER	
		Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı %
MİL. MUH. BASIN	HERGÜN	2	14,2
	TERCÜMAN	1	7,1
LİBERAL BASIN	GÜNAYDIN	1	7,1
	HÜRRİYET	2	14,2
SOL BASIN	CUMHURİYET	5	35,7
	MİLLİYET	4	28,5
TOPLAM		15	100

Gazetelerde, olay taraflarının açıklamalarını bir cevap metni olarak ele alan toplam 15 haber belirlenmiştir. Bu bağlamda irdelenen haberler, kimi zaman haber içerisinde yer alan farklı düşüncelere cevap oluşturacak, kimi zaman da iddialara farklı bir haber içerisinde cevap tanınacak şekilde kurulmuştur. Gazeteler, genellikle olay taraflarının açıklamalarını tek bir haber metni olarak işlemişler ya da haber içerisinde yer alan iddialara yönelik cevap niteliği taşıyan açıklamalara yer vermişlerdir. Dolayısıyla, bu araştırma kapsamında Tablo 13’te elde edilen bulgulara eşdeğer bir sonucun ortaya çıktığından söz edilebilir. Bu yöndeki haberlere *liberal* ve *milliyetçi muhafazakâr* basın sınırlı bir kapsamda yer ayırırken, en fazla haber metni *sol basını* temsil eden gazetelerde ortaya çıkmıştır.

Milliyetçi muhafazakâr basında toplam 3 haber metni yer almıştır. *Hergün* gazetesinde yer alan haberlerde, haber içerisinde olay taraflarının açıklamaları, cevap metni biçiminde ele alınmıştır. Ancak, *Tercüman* gazetesinde farklı tarihte yer verilen tek bir haberde, DİSK Başkanı’nın açıklamaları cevap olacak bir şekilde işlenmiştir. *Hergün* gazetesinde yer alan iki haberden birinde DİSK Başkanı Kemal Türkler’in, bir diğerinde ise İstanbul Belediye Başkanı Vamik İsvan’ın açıklamaları, bazı iddialara cevap oluşturacak bir şekilde haberleştirilmiştir. *Hergün* gazetesinde 3 Mayıs tarihinde, “Savcılık, Vamik İsvan hakkında soruşturma açılmasına karar verdi” başlıklı haberde İstanbul Valisi Namık Kemal Şentürk’ün İsvan hakkında soruşturma açıldığına yönelik açıklamalarına cevap oluşturacak şekilde, “...hakkında soruşturma açılmasıyla ilgili bir bilgisi olmadığını, kendisine konu tebliğ edildiği zaman açıklama yapacağını belirtmiştir” şeklindeki cevap içeren sınırlı ifadeleri (Bkz. EK. 34) yer almıştır. Ayrıca, *Tercüman* gazetesindeki haberde Kemal Türkler ve 1 Mayıs Komitesi temsilcilerinin açıklamaları cevap oluşturacak bir şekilde ele alınmıştır. *Milliyetçi muhafazakâr* basında cevap metni olarak ele alınan haberler içerisinde, *Tercüman* gazetesindeki haberde Türkler’in kimi iddiaları gösterilebilir. Gazetede 5 Mayıs tarihinde “Türkler: Polis Görevini Yapamadı” başlığıyla yer verilen haberdeki “meydana gelen olayların iki grubun çatışması şeklinde gösterilmek istendiğini iddia eden Kemal Türkler, Maocu grubun da temelinde sosyalizmin bulunduğunu, bu sebeple halkın üzerine ateş etmeyeceklerine inandığını” belirten açıklamalar (Bkz. Ek 35) örnek olarak gösterilebilir.

Liberal basında da *milliyetçi muhafazakâr* basına benzer bir şekilde sınırlı bir bulguya ulaşılmıştır. Gazeteler, olay taraflarının açıklamalarını cevap metni şeklinde toplam 3 kez haberleştirmişlerdir. Bu haberlerde, olay taraflarının bazı iddialarına cevap olabilecek açıklamalara yer verilmiştir. *Hürriyet* gazetesinde, 3 Mayıs tarihinde “Bu hesabı kim verecek” başlıklı haberin devamında haklarında soruşturma açılan DİSK Başkanı Kemal Türkler’in açıklamalarına yer verilmiştir. Haberde, “Biz toplantının güvence içinde yapılabilmesi için bütün tedbirleri aldık, ancak üzerimize gelen silahlı saldırıya nasıl karşı koyabilir ve onlara mani olabilirdik” yönünde Kemal Türkler’in DİSK yetkililerinin gerekli önlemleri alarak olaylardan sorumlu tutulamayacağını belirten açıklamalarına (Bkz. EK 36) yer verilmiştir. Aynı haber içerisinde, Namık Kemal Şentürk’ün “Eğer miting 18.00’de bitseydi, olaylar meydana gelmeyecekti... Belediye araçları ile telsizleri konusunda da inceleme yapmaktayım” biçiminde İstanbul Belediye Başkanı Ahmet İsvan hakkındaki iddialara; İsvan’ın “İstanbul Belediyesi’nin gerekli önlemleri alması yasal bir zorunluluktur... Dört itfaiye aracı, üç ambulans ve sekiz telsizli zabıta otosu ile erken saatlerde başlayarak törenin sonuna kadar görev başında bulundum.” şeklindeki cevap amaçlı açıklamalarına yer verilmiştir. Ayrıca, *Günaydın* gazetesinde 3 Mayıs tarihinde “DİSK Başkanı: Demirel Maocu canileri korumak için beni suçluyor” başlıklı haberdeki “Sayın Demirel’in DİSK’i ve genel başkan olarak beni suçlamasının amacı MC’nin emrindeki faşist ve Maocu canileri korumaktır” şeklindeki Kemal Türkler’in dönemin başbakanı Süleyman Demirel’in kendisine yönelik yaptığı kimi iddialara cevap oluşturacak açıklamalara (Bkz. EK 37) yer verilmiştir. Ancak, yapılan araştırma sonucunda, gazetenin Demirel’in bu yöndeki iddialarına yönelik bir habere yer vermediği saptanmıştır. Dolayısıyla, gazete hakkaniyetli davranırken yanlı bir eğilim geliştirmiştir de denilebilir.

Sol basından elde edilen bulgulara göre, *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetelerinin diğer gazetelere oranla daha hakkaniyetli davranış geliştirdiğinden söz edilebilir. Bu gazetelerde yer alan haberlerin sayısal bulguları ve haberlerin içeriklerinde olay taraflarının açıklamalarının cevap amaçlı oluşturulması bu düşüncenin ortaya çıkmasına neden olmuştur. *Milliyet* gazetesinde yer alan haberlerde sırasıyla, MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş’e, AP Genel Başkanı Süleyman Demirel’e ve Türk-İş yetkililerine birer kez tam bir haber metni olarak yer ayrılmıştır. Dolayısıyla, sağ olay taraflarına açıklamaları toplam üç haberde düşüncelerini ifade edebilme olanağı tanınmıştır. Bu

haberlerde, 1 Mayıs olaylarına ilişkin Türkeş, Demirel ve Türk-İş yetkililerinin düşünceleri sol olay taraflarının açıklamalarına cevap oluşturacak bir şekilde kurulmuştur. *Milliyet* gazetesinde, CHP Genel Başkanı'nın olaylarda hükümetin idari ihmali bulunduğuna yönelik Demirel'in yanıtına yer verilmiştir. Gazetede 3 Mayıs tarihli "Demirel: Hükümet Üstüne Düşen Her Şeyi Yaptı" başlıklı haberde yer verilen "Bunlara muhatap değilim. İçişleri ve Adalet Bakanları arkadaşlarım İstanbul'a gittiler. Herşey inceden inceye takiptedir ve hükümet üstüne düşen her şeyi yapmıştır" şeklindeki cevap içeren açıklamalarına (Bkz. EK 38) yer verilmiştir. Benzer bir şekilde, gazetenin 6 Mayıs tarihinde, "Türk-İş: Taksim'deki olayların sorumlusu DİSK'tir" başlıklı haberinde yer verilen "Kanlı 1 Mayıs olayının sorumluluğunu CIA ve KGB'ye yüklemekle gerçekler ortadan kaldırılamaz" şeklindeki açıklamalar örnek olarak gösterilebilir (Bkz. EK 39).

Cumhuriyet gazetesi bu yönde toplam 5 habere yer vermiştir. *Milliyet* gazetesine benzer bir şekilde, haberlerde olay taraflarının açıklamaları cevap amaçlı yer almıştır. *Cumhuriyet* gazetesinde 9 Mayıs tarihinde, "Sağcı Basın Ne Diyor? 1 Mayıs'ın İpuçları" başlıklı haberde, 1 Mayıs olaylarının öncesi ve sonrasında sağ eğilimli gazetelerde nasıl ele alındığına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. *Cumhuriyet* gazetesi, bu haberde "Bayrak, Hergün, Millet ve Tercüman" gazetelerindeki köşe yazısı ve haberlere yer vererek karşıt eğilimdeki gazetelere yönelik bir değerlendirmeye gitmiştir. Ayrıca, haberin giriş metninde, olayın yaşanmasında sağ olay taraflarının kışkırtıcı tutumlarına vurgu yapan açıklamalar yer almıştır. Haberde, "sağcı basının yazdıkları ise olayın ardındaki karanlığı biraz olsun aydınlatmaya yarıyor. Haberlerde ya da köşe yazılarında da sağcıların 1 Mayıs öncesinden ve sonrasında hangi açılardan yararlanmak istediklerinin sözü edildi" şeklindeki açıklamaları (Bkz. EK 40) gösterilebilir. Bununla birlikte, iki haberde ise aynı haber içerisinde olay taraflarının açıklamaları cevap metni biçiminde değerlendirilmiştir. Ancak, bu haberlerde cevap hakkı sol eğilimli olay taraflarına tanınarak kurulmuştur. Gazetede 3 Mayıs tarihinde "Ölü Sayısı 34'e Çıktı, Ancak Bu Sayının Artmasından Korkuluyor" başlıklı haberde, Kemal Türkler hakkında soruşturma açıldığına yönelik İstanbul Valisi Şentürk'ün açıklamalarına yanıt olarak DİSK Başkanı Türkler'in olayın asıl sorumlularının faşist ve Maoçu çevreler olduğuna yönelik haber içeriğine yer verilmiştir (Bkz. EK 41).

Tablo 15: Gazetelerde Yanlış Bilgi İçeren Haberlerin Dağılımı

ANALİZ BİRİMİ GAZETELER		HABERLER	
		Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı %
MİL. MUH. BASIN	HERGÜN	1	20
	TERCÜMAN	1	20
LİBERAL BASIN	GÜNAYDIN	-	-
	HÜRRİYET	-	-
SOL BASIN	CUMHURİYET	-	-
	MİLLİYET	3	60
TOPLAM		5	100

Tablo 15’de gazetelerde 1 Mayıs gerçekliğine ilişkin gerçekliği bulunmayan bilgiye ve düzeltmesine yer verilip verilmediği araştırılmıştır. Gazetelerde bu yönde sınırlı bir bulguya ulaşılmıştır. *Cumhuriyet*, *Günaydın* ve *Hürriyet* gazetelerinde hiçbir bulguya rastlanılmamıştır. Ayrıca, *milliyetçi muhafazakâr* basında yer verilen haberlerde gerçek dışı bilgiye yer verildiği ve düzeltmesinin yapılmadığı belirlenmiştir. Ayrıca, bu yöndeki haberlere en fazla *Milliyet* gazetesi yer ayırmıştır. Ancak, *Milliyet* gazetesi bu haberlerin düzeltmelerine yer vererek hakkaniyetli bir davranış sergilemiştir. *Milliyetçi-muhafazakâr* basında, Ankara Belediye Başkanı’nın Gürsel Meydanı’nı 1 Mayıs Meydanı olarak değiştirdiğine ilişkin iki haber metni yer almıştır. *Hergün* ve *Tercüman* gazeteleri bu yönde benzer bir eğilim göstererek, haberlerinde Ankara Belediyesi’nin Gürsel Meydanı’nın ismini 1 Mayıs Meydanı olarak değiştirdiğine ilişkin gerçek olmayan bir bilgiye (Bkz. EK 42) yer verdiği görülmüştür. Aynı haberin, diğer gazetelerde farklı bir şekilde ele alındığından söz edilebilir. Diğer gazeteler, bu haberi Ankara Belediyesi’nin bu yönde görüşmelere başladığına ilişkin bilgiyle sınırlı tutmuştur. Dolayısıyla, gazetelerin Ankara Belediyesi’nin 1 Mayıs İşçi Bayramı’nı ideolojik olarak desteklediği yönündeki yanlış bir bilincin oluşmasına neden olacak açıklamalara yer vermediğinden söz edilebilir.

Milliyet gazetesinde yer alan haberlerde, olaylarda yaşamını kaybeden kişilere yönelik yanlış bir bilginin yer alışından söz edilebilir. Gazetede, olayda yaşamını

kaybeden kişilerin isimlerinin hatalı bir şekilde verildiği görülmüştür. Ancak, gazetenin bu yönde doğru olmayan haberlerin düzeltmelerine yer vererek hakkaniyetli bir davranış geliştirdiği saptanmıştır. Gazetede 13 Mayıs tarihinde “1 Mayıs olaylarında öldüğü bildirilen öğretmen yaşıyor” başlıklı haberde (Bkz. EK 43) olaylarda yaşamını kaybedenler arasında yer almayan bir kişiye yönelik bir bilgi içeriğine yer verildiği gözlemlenmiştir. Dolayısıyla, bu haberde 1 Mayıs olaylarına ilişkin bilgi aktarımında da kimi şüphelerin yaşanabileceğinden söz edilebilir. *Milliyet* gazetesi, sayfalarında bu haberin düzeltilmesine yer vererek, diğer gazetelerle karşılaştırıldığında hakkaniyetli bir davranış sergilemiştir.

2.2.5. Haberlerde Yanlılık Unsurunun Analizi

“Haberlerde Yanlılık Unsurunun Analizi” alt başlığı altında, analiz birimi gazetelerin 1 Mayıs 1977 İşçi Bayramı’nda yaşanan olayları, kimi siyasi çevrelere yanlı bir şekilde haberleştirme eğilimleri araştırılmıştır. Dolayısıyla, gazetelerdeki haber ve fotoğraf temalarının bu yönde geliştirdiği yanlılık eğilimleri incelenmiştir. Bu bağlamda, analiz biri gazetelerde benzer başlıklarda oluşturulan temaların işlenmesinde ne gibi farklılıkların yaşandığı saptanmış ve bu yönde ortaya çıkan siyasi yanlılık eğilimleri belirlenmiştir. Dolayısıyla, bu bölümde öncelikle haber ve fotoğrafların ortak tema eğilimleri belirlenmiş ve yanlılık eğilimi açısından dikkat çeken en belirgin tema başlıkları üzerinde, örnekler verilerek gazetelerin gösterdiği farklı eğilimler ortaya konmuştur.

Bu bağlamda, gazetelerde öne çıkan ortak temalarda, 1 Mayıs olaylarının hangi yönünün sıklıkla işlenmesi üzerinden yanlılık eğilimlerinin yönü saptanmıştır. Ayrıca, Tablo 18 kapsamında, incelenen gazetelerde yer alan olay taraflarının siyasi düşüncelerinin yanlı bir şekilde vurgulanması da, “Haberlerde Yanlılık Unsuru”nun analizini güçlendirmek amacıyla irdelenmiştir. Yanlılık eğilimi açısından bu yönde, *Cumhuriyet* gazetesinde aşırı sağ milliyetçi bir darbe girişimiyle Şili’de iktidara gelen Pinoşe yönetiminin, Türkiye’de 1970’li yılların sonunda yükselen aşırı sağ faşist hareket ile ilişkilendirildiği *faşist Pinoşe cetesi* söylemine yer verilmiştir. Ayrıca, *Tercüman* gazetesinde de benzer bir şekilde, karşıt siyasi görüşe yönelik *Mao Zedung doğrultusundaki ırk ayrımcıları* biçimindeki yanlı ifadeye yer verildiği saptanmıştır.

Tablo 16: Gazetelerdeki Haber Temalarında Yer Alan Yanlılık Durumunun Dağılımı

ANALİZ BİRİMİ GAZETELER	MİL. MUH. BASIN		LİBERAL BASIN		SOL BASIN		TOPLAM
	HERGÜN	TERCÜMAN	GÜNAYDIN	HÜRRİYET	CUMHURİYET	MİLLİYET	
1 Mayıs Programına Yönelik Anlatım	-	1	2	1	3	4	11
1 Mayıs'ın Önemine Vurgu Yapan Anlatımlar	-	-	-	-	3	4	7
1 Mayıs'ın Anlamını Değiştiren Anlatımlar	3	-	-	-	-	-	3
1 Mayıs Olaylarını Tasvir Eden Anlatımlar	-	1	8	8	13	4	34
1 Mayıs'ın Dış Basına Yansıması	-	7	-	10	1	14	32
1 Mayıs Olayının Gelişimine İlişkin Anlatım	-	-	1	-	1	6	8
Dünyadaki 1 Mayıs'lara Yönelik Anlatım	2	1	2	2	3	2	12
Olayların Sorumlularına İlişkin Anlatım	24	19	7	3	14	20	87
Olaylarda Yaşamını Kaybedenlere Yönelik Anlatım	1	4	5	9	8	11	38
Olayların Farklı Yönlerini İçeren Anlatımlar	-	-	2	2	15	9	28
Sol Siyasetlerin Şiddet Yaratacağına İlişkin Anlatımlar	7	-	-	-	-	-	7
Yürütülen Soruşturmaya İlişkin Anlatımlar	8	6	3	5	12	10	44
Diğer	9	6	4	4	8	11	42
TOPLAM	54	45	34	44	81	95	353

Gazetelerde öne çıkan ortak temaların sıklık sayılarına tablo 16'da yer verilmiştir. Elde edilen bulgular çerçevesinde gazeteler, 1 Mayıs olaylarını diğer başlığı dışında 12 ortak temada sunmuşlardır. Temalarda öne çıkan ortak eğilim, bazı gazetelerin kimi

temalara hiç yer vermemiş ya da özellikle bazı temaları öne çıkararak sıklıkla yer vermiş olmasıdır. Bu bağlamda, “1 Mayıs’ın Anlamını Değiştiren Anlatımlar” ve “Sol Siyasetlerin Şiddet Yaratacağına İlişkin Anlatımlar”’a sadece *Hergün* gazetesinin yer verdiği görülmüştür. Ayrıca, “1 Mayıs’ın Önemine Vurgu Yapan Anlatımlar”ın ise *sol* basını temsil eden gazeteler dışındaki hiçbir gazetede temsiliyet kazanamadığı saptanmıştır. “Olayların Farklı Yönlerini İçeren Anlatımlara” *milliyetçi muhafazakâr* basını temsil eden gazetelerde rastlanılmamıştır. Haber sayısı açısından bu başlıklar kapsamında sınırlı bir nicel bulguya ulaşılmış olsa da, gazetelerin yanlılıklarını saptamaya yönelik ayrıntı içerdiği için analiz kapsamında değerlendirmeye alındığından söz edilebilir. Analiz birimi gazetelerin tamamında yer alan temalar içerisinde en fazla, “Olayların Sorumlularına İlişkin Anlatım” temasına yer verildiği gözlemlenmiştir. Bütün haber temaları içerisinde, bu temanın 87 defa tekrarlandığı belirlenmiştir. Ayrıca, gazetelerde en az “Dünyadaki 1 Mayısılara Yönelik Anlatımlar”ın yer aldığından söz edilebilir.

Bu bölümde, gazetelerin oluşturdukları ortak temalarda yaşanan farklı eğilimler çerçevesinde yanlılık/yansızlık durumları analiz edilmiştir. Dolayısıyla karşılaştırmaya, en fazla yer verilen ortak temalardan başlanmıştır. Bu bağlamda, analiz birimi gazeteler, 1 Mayıs olayları sonrası sıklıkla olayların yaşanmasından sorumlu siyasi çevrelere yönelik haber üretmiştir. *Milliyetçi muhafazakâr* basına göre, olaylardan sol siyaset ve sendikal kuruluşlar sorumlu tutulmuştur. Bu haberlerde, önyargı içerikli ve sol siyasi çevrelere yönelik suçlayıcı bir üslubun kullanıldığı görülmüştür. Bu gazetelere göre, olayların yaşanmasının nedeni, sol siyasetler arası çatışmaya zemin hazırlayan DİSK ve CHP temsilcilerinin yaklaşımları olmuştur. *Tercüman* gazetesinde 3 Mayıs tarihinde yer verilen “DİSK Hesap Vermelidir” başlıklı manşet haberdeki, “bazı kuruluşlar bildiri yayınlarak kanlı olaylara sebep olan DİSK’in hesap vermesini istemiştir” şeklinde yer alan ifadeler (Bkz. EK 44) irdelenen duruma örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca, *Hergün* gazetesinde 5 Mayıs tarihinde “Mayıs Katliamı Şiddetle Kınanıyor” başlıklı manşet haberde yer alan “Maocu ve Leninci Komünistler arasındaki bu meydan savaşındaki her iki tarafın da solcu olmasına rağmen CHP yöneticilerinin olayların tertip olduğunu ileri sürerek zihinleri bulandırmak istemeleri olayların baş müsebbibinin Leninciler ve DİSK yönetimiyle kol kola giren CHP yönetimi olduğunu ortaya koymuştur” şeklindeki açıklamaları da (Bkz. EK 45) benzer bir şekilde değerlendirilebilir.

Liberal basını temsil eden gazetelerde, olayların yaşanmasının sorumluları olarak dönemin Çin yanlı siyasetleri ve CHP ve DİSK yetkililerinin açıklamalarında da, MC hükümetinin gösterildiği belirlenmiştir. Dolayısıyla, olayların yaşanmasının hemen ertesinde gazetelerde olayların sol siyasetler arası bir çatışma olduğuna ve Çin yanlı siyasetlerin bu durumdan sorumlu olduğuna yönelik anlatımlar yer almıştır. *Hürriyet* gazetesinin 2 Mayıs tarihinde “Olur mu Böyle” başlıklı foto haberinde yer alan “korkunç bir manzara vardı, silahlar patlıyor, bombalar atılıyor ve insanlar yerlere yatmışlardı. Ve üstelik üzerlerine doğru gelen kurşunları atanlar, kendi kanlarından insanlardı, kardeşleriydi” şeklindeki açıklamalara (Bkz. EK 46) yer verilmiştir. Ayrıca, olaylar sonrasındaki süreçte, *Günaydın* gazetesinin olayların sorumlularına yönelik yaklaşımında bir değişimin yaşandığından söz edilebilir. Bunun nedeni, gazetenin CHP ve DİSK yetkililerinin açıklamalarına sıklıkla başvurmuş olmasıdır. Dolayısıyla, gazetede olaylardan sorumlu olarak MC hükümetinin gösterildiği kimi açıklamalara yer verildiği saptanmıştır. Bu bağlamda, *Günaydın* gazetesinde, 5 Mayıs tarihli “DİSK: Asıl Sorumlular Yakalanmadı” başlıklı manşet haberinde yer alan “Olayın sorumlusunun silahlı saldırganları etkisiz hale getirmekte hiçbir çaba harcamayan MC hükümeti olduğunu belirtmiştir” şeklindeki ifadeler (Bkz. EK 47) buna örnek olarak verilebilir.

Bu temaya yönelik, *sol* basında 34 adet habere ulaşılmıştır. Gazetelerde yer alan alt temalara göre, olaylara yönelik Çin yanlı siyasetlerin sorumlu tutulduğu görülmüştür. *Cumhuriyet* gazetesinin 2 Mayıs tarihli “Tören Sonunda Bazı Kışkırtıcı Gruplar Olay Çıkardı” başlıklı haberinin spotunda yer verilen “Kışkırtıcıların saldırısı miting sona ererken başladı. Taksim alanının iki yerinde patlayan silahlarla başlatılan çatışma birçok kişinin yaralanmasına yol açtı” şeklindeki anlatımlar (Bkz. EK 48) irdelenen durumu somutlamaktadır. Ayrıca, *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetelerinde, 1 Mayıs olayında yaşanan gerçekliğin anlaşılmasına yönelik kimi bulgular sonucunda, olayın sorumlularına yönelik değerlendirmelerde farklı yönlere vurgu yapan kimi açıklamalar öne çıkmıştır. Dolayısıyla, *Milliyet* gazetesinin 4 Mayıs tarihinde “CHP: ‘Olayların açık ve perde arkası sorumluları saptanmalı’ başlıklı haberinde yer alan “Hükümete yakın bazı çevrelerin saldırganları bir yana bırakıp saldırıya uğrayanlara ve olaylarla ilişkisi bulunmayanlara gölge düşürmeye çalıştığına yönelik” anlatımlar örnek olarak verilebilir (Bkz. EK. 49).

Gazetelerde en fazla ikinci sıklık oranıyla yer verilen haber teması, olaylara yönelik yürütülen adli soruşturma süreçleriyle ilişkili olmuştur. Bu haber teması, gazetelerde toplam 44 defa yer almıştır. Olaylara yönelik yürütülen soruşturma süreçlerine ilişkin *milliyetçi muhafazakâr* basın, olaylar ile sol çevrelerin ilişkiselliğine yönelik düşüncelere ağırlıklı olarak yer vermiştir. Ayrıca, elde edilen bulgular çerçevesinde, olaylardan DİSK yetkililerine ve İstanbul Belediye Başkanı Ahmet İsvan'a yönelik soruşturma başladığı bilgileri sıklıkla tekrarlanmıştır. Bu bağlamda, *Tercüman* gazetesinde 4 Mayıs tarihli “5 Müfettiş Ahmet İsvan İçin Soruşturmaya Başladı” başlığıyla verilen haberin devam sayfasında “İçişleri Bakanlığı da telsizinden marangozhanesine kadar bütün belediye hizmetlerini DİSK emrine tahsis eden Belediye Başkanı Ahmet İsvan hakkında soruşturma açılmasını istemiş” şeklindeki anlatımlara yer verilmiştir (Bkz. EK 50). Ayrıca, *Tercüman* gazetesinde yer alan haberin anlatımına benzer bir şekilde, *Hergün* gazetesinin 4 Mayıs tarihinde yayımladığı “Kanlı Mayıs soruşturması sürüyor, DİSK yöneticileri bulunamadı” başlıklı yazıda yer alan “DİSK hakkında soruşturma açılmasına karar verilmiştir. Ancak siyasi polis görevlilerinin bütün aramalarına rağmen celblerine karar verilen DİSK yöneticileri bulunamamıştır.” şeklindeki anlatım (Bkz. EK 51) gösterilebilir.

Liberal basın olay sonrası yürütülen hukuki süreçlere ilişkin toplam 8 habere yer vermiştir. Bu haberlerdeki genel eğilim, olaylar sonrası gözaltına alınan kişilere yönelik bilgi içerikli olmuştur. Bu bağlamda, gazeteler yetkili kurumların temsilcilerinden elde edilen bilgi dışında bazı çevreleri suçlamayı amaçlayan haber üretmemişlerdir. *Hürriyet* gazetesinde 4 Mayıs tarihli “Sorgu Uzayınca Kayıplar Var Sözü Şehre Yayıldı” başlıklı haberinde yer alan “DİSK’in düzenlediği 1 Mayıs mitinginde meydana gelen korkunç katliamdan sonra gözaltına alınan kadınlı erkekli 399 kişinin sorgusu 20 savcı tarafından geceli gündüzlü sürdürülürken” şeklindeki açıklamalar örnek olarak verilebilir (Bkz. EK 52).

Sol basını temsil eden gazetelerde olayın hukuki süreçlerine yönelik haberler, olaylarda göz altına alınan ya da şüpheli olduğu varsayılan kişilere yönelik oluşturulmuştur. Bu bağlamda, bu gazetelerde toplam 22 habere yer verilmiştir. Ayrıca, DİSK yetkilileri ve İstanbul Belediye Başkanı için “suçlu” sıfatı yerine “tanık” sıfatının kullanıldığı tespit edilmiştir. *Cumhuriyet* gazetesinde, 5 Mayıs tarihinde “Gözaltındaki 453 kişiden 289’u dün serbest bırakıldı” başlıklı haberinde “Gözaltına alınan 453

kişiden 289 kişi daha dün yüzleştirme yapıldıktan sonra serbest bırakılmıştır. Beş savcı tarafından sürdürülen soruşturma sonrasında halen 164 kişinin daha gözaltında olduğu öğrenilmiştir.” şeklindeki ifadeler yer verilmiştir (Bkz. EK 53).

Gazetelerde yer alan yanlılık eğilimlerinin analizi açısından önemli bir başka tema, “Dünyadaki 1 Mayıs’lara Yönelik Anlatımlar” olarak kabul edilebilir. Çünkü, gazeteler arasındaki farklılaşmanın bu tema ekseninde daha da belirginleştiğinden söz edilebilir. *Milliyetçi muhafazakâr* basın, bu temaya yönelik yer verdiği haberlerinde, 1 Mayıs’ların suç unsuru barındıran şiddet içerikli bir gün olarak tüm dünyada yaşandığına yönelik göndermelerde bulunmuştur. Bu anlamda, *Tercüman* gazetesinin 4 Mayıs tarihli sayısında yer alan “İspanya’da yasaklanan 1 Mayıs gösterilerine katılanlar yargılanıyor” başlıklı haberinde şu vurguda bulunulmuştur: “İspanya’da hükümetin yasakladığı 1 Mayıs gösterilerine katıldıkları gerekçesiyle 100 kişinin mahkeme önüne çıkarıldığı bildirilmektedir.” (Bkz. EK 54). Dolayısıyla, diğer ülkelerdeki 1 Mayıs kutlamalarına ilişkin bir bilgiye ulaşılamamış ancak, Türkiye’de yaşanan 1 Mayıs ile İspanya’da yaşanan 1 Mayıs olayları arasında şiddet açısından bir ilişki kurulmak istenmiştir.

Liberal basında yer alan haberlerde, dünyada kutlanan diğer 1 Mayıs’larda yaşanan şiddet ve ölüm olaylarına dikkat çekilirken; olayların yaşanmasındaki sorumlular farklı bir eğilim içerisinde gösterilmiştir. Hürriyet gazetesinde yayımlanan “1 Mayıs’da Hollanda’daki işçilerimizde çatıştılar” başlıklı haberde bu şiddet ortamının sorumlularının aşırı sağ milliyetçi çevrelerin olduğu vurgusu yapılmıştır. Bu bağlamda, gazetede 3 Mayıs tarihindeki haberde yer alan “İstanbul’u kana bulayan 1 Mayıs İşçi Bayramı, Hollanda’daki Türkler arasında da kutlanırken yer yer kavgalar oldu. ‘Markanti’ isimli salona girdikleri belirtilen bir grup ‘Bozkurt’ mensubu Türk ile salondakiler arasında kavgalar başladı” şeklindeki ifadeler bu duruma örnek verilebilir (Bkz. EK 55). Ayrıca, *Günaydın* gazetesinde yer alan haberde bu durum tam tersi yönde eğilim göstermiş ve Yunanistan’da yaşanan 1 Mayıs olaylarında Çin yanlı siyasetlerin olaylardan sorumlu tutulduğuna vurgu yapılmıştır.

Sol basında yer alan “Dünyadaki 1 Mayıs’lara Yönelik Anlatımlar” temasında da 1 Mayıs olaylarında yaşanan şiddet ve ölüm olaylarına yer verildiği görülmüştür. Ancak bu gazetelerde yer alan haberler, bu içerikle sınırlandırılmamış ve dünyadaki diğer ülkelerdeki kutlamaların seyrine de yer verilmiştir. Ayrıca, belirtilen ülkelerin dönemin

Sosyalist Blok'unu temsil eden ülkelerden seçilmiş olması, yanlılık açısından ayrıca değerlendirilmesi gereken bir bulgu olarak önem kazanmıştır. Bu haberlerde, *Sovyetler Birliği*, *Çin*, *Doğu Almanya* gibi sosyalist rejimin yaşandığı ülkeler yer almıştır. *Cumhuriyet* gazetesinde 2 Mayıs tarihli “1 Mayıs Gösterilerinde İspanya’da 20 Kişi Yaralanmıştır” başlıkla verilen haberde yer alan “1 Mayıs İşçi Bayramı dünyada büyük törenlerle kutlanmıştır. Çin’de kutlama törenlerine milyonlarca kişi katılmış ve büyük gösteriler düzenlenmiştir...” şeklindeki açıklamalar bu duruma örnek olarak verilebilir (Bkz. EK 56).

Haberlerdeki yanlılık/yansızlık eğilimlerinin belirlenmesi açısından analiz kapsamında karşılaştırılabilecek bir başka temayı, “1 Mayıs İşçi Bayramı”nı olumlayan ya da olumsuzlayan açıklamalar oluşturulmuştur. Bu haber temaları, “1 Mayıs’ın Önemine Vurgu Yapan Anlatımlar” ve “1 Mayıs’ın Anlamını Değiştiren Anlatımlar” olarak belirlenmiştir. 1 Mayıs’ı olumlayan anlatımlara *sol basını* temsil eden gazeteler yer verirken, 1 Mayıs’ı olumsuz gösteren açıklamalar ise sadece *Hergün* gazetesinde yer almıştır. *Hergün* gazetesinin, 1 Mayıs tarihinde “Komünizmin zorla kabul ettirdiği 1 Mayıs Türk işçisinin bayramı olamaz” başlıklı haberinde, “1 Mayıs İşçi Bayramı” gerçekliğini çarpıtan ve değiştirmeye yönelik açıklamalara yer verildiği belirlenmiştir. 1 Mayıs sınıf kökenli bir toplumsal hareket olarak ortaya çıkmış ve etnik kimlikleri ekonomik temelli oluşan sınıf ekseninde birleştirmiştir. Dolayısıyla, 1 Mayıs sadece Türkler yada başka bir halkın değil, bütün halklara ait sınıfsal bir mücadele günüdür. *Hergün* gazetesinde belirlenen haberde yer verilen “1 Mayısın Türk işçisinin bayramı olamayacağını ileri sürerek, Türk işçisinin bayramı 3 Mayıs’tır. 3 Mayıs, Türklük ateşinin yeniden yaşanışının, Türklük şuurunun yeniden şahlanışının günüdür” şeklinde ki açıklamalar (Bkz. EK 57) 1 Mayıs’ın anlamını çarpıtmak amacıyla oluşturulmuştur.

Sol basında yer alan haberlerde öne çıkan eğilim, “1 Mayıs İşçi Bayramı”nı olumlayıcı yönde olmuştur. Bu bağlamda, 1 Mayıs’ın sınıfsal kökenine yönelik bilgilere yer verilen haberlerde, 1 Mayıs’a, işçi sınıfının katılımının sağlanması amacıyla ideolojik bir anlam yüklenmiştir. Dolayısıyla, gazeteler için işçi bayramları emeğin kazanımları açısından bir mücadele gününü simgelemektedir. *Cumhuriyet* gazetesinde 26 Nisan tarihinde “1 Mayıs İşçi Bayramı” başlıklı haberde yer alan sömürünün tarihsel gelişimine yönelik vurgular ve neden 1 Mayıs’a katılmamız sorusuna yanıt arayan düşünceler bu duruma örnek gösterilebilir. Haberde yer alan “ilkel kölelikten bugünkü

ticaret köleliğine yükselen İşçi Memed’in bugünkü durumunu açıklamak için çağımızın insanının sorununa değinmemiz gerekiyor...” şeklindeki açıklamalar (Bkz. EK 58) sömürü ilişkilerinin tarihsel bir olgu olarak devam ettiğine göndermede bulunmuştur. Ayrıca, “üstelik sömürülen sınıftan olması nedeniyle bozuk düzeni değiştirmek, kâr ve sömürü yerine insanlığı getirmekte gene işçi sınıfına düşmektedir.” yönündeki açıklamalar da, “1 Mayıs İşçi Bayramı”nın bu sınıfsal mücadelenin bir parçası olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, gazeteler haber metinlerini benzer temalar içerisinde farklı yaklaşımlar doğrultusunda oluşturmuşlar ve yanlı bir eğilim ortaya koymuşlardır düşüncesi bu bölümde yapılan genel tartışmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Tablo 17: Gazetelerdeki Fotoğraf Temalarında Yer Alan Yanlılık Durumunun Dağılımı

ANALİZ BİRİMİ GAZETELER	MİL. MUH. BASIN		LİBERAL BASIN		SOL BASIN		TOPLAM
	HERGÜN	TERCÜMAN	GÜNAYDIN	HÜRRİYET	CUMHURİYET	MİLLİYET	
1 Mayıs Olaylarında Yaralananlara Yönelik Anlatım	-	-	3	3	1	3	10
Olaylar Öncesi 1 Mayıs İşçi Bayramı Kutlamaları	-	3	1	-	2	2	8
Olayın Şiddet Boyutunu Öne Çıkaran Anlatımlar	1	3	8	7	9	11	39
Olaylarda Yaşamını Kaybedenlere ve Yakınlarına Yönelik Anlatım	1	5	13	10	3	13	45
Olay Taraflarına Yönelik Anlatım	1	2	-	1	1	2	7
Olayın Sorumlularına Yönelik Anlatım	-	4	2	3	6	4	19
Diğer	-	1	3	1	1	5	11
TOPLAM	3	18	30	25	23	40	139

Analiz birimi gazeteler, 1 Mayıs olaylarına yönelik yer verilen fotoğraf metinlerinde toplam 6 tema belirlenmiştir. Dolayısıyla diğer başlığı dışında kalan bu temalar bütün gazetelerin fotoğraflarının ortak yönünü oluşturmuştur. Ancak, gazetelerin fotoğraf temalarını işleyişlerinde önemli farklılıklar yaşandığı bulunmuştur. Gazetelerde en fazla yer verilen fotoğraf temaları, “Olaylarda Yaşamını Kaybedenlere

ve Yakınlarına Yönelik Anlatım” ve “Olayın Şiddet Boyutunu Öne Çıkaran Anlatımlar” şeklindeki başlıklar olmuştur. Bu iki başlık çerçevesinde, yanlışlık unsurunun fotoğraf temalarındaki analizi gerçekleştirilmiştir.

Milliyetçi-muhafazakâr basında “Olaylarda Yaşamını Kaybedenlere ve Yakınlarına Yönelik Anlatım” temasına yönelik 6 fotoğrafa yer verilmiş ve bu fotoğraflar içerisinde, olaylarda yaşamını kaybeden polis Nazmi Arı'nın fotoğrafının 4 kez yer aldığı bulgulanmıştır. Ayrıca, “1 Mayıs İşçi Bayramı”na karşıt bir siyasi eğilimden katılan farklı kişilerin fotoğraflarına hiç yer verilmemiştir. *Hergün* gazetesinde yer alan toplam 3 fotoğrafın ikisi, polis memurunu (Bkz. EK 59) konu almaktadır. *Tercüman* gazetesinde de olaylarda yaşamını kaybetmiş polis memurunun fotoğrafına iki kez yer verilirken, siyasi eğilimine vurgu yapılmadan olaylarda yaşamını kaybetmiş işçilerin fotoğraflarına da yer verilmiştir.

Bu temaya yönelik en fazla fotoğraf metni *liberal* basında yer almıştır. Gazeteler, toplam 23 defa olaylarda yaşamını kaybedenlere ve yakınlarına yönelik fotoğraflara yer vermiştir. Bu gazetelerde de, olaylarda yaşamını kaybeden polis memurunun görsel anlatımına (Bkz. EK 60) 5 defa yer verildiği bulgulanmıştır. Dolayısıyla, *liberal* basın ile *milliyetçi-muhafazakâr* basın arasında bir benzeşmenin yaşandığından söz edilebilir. Ancak gazetelerde yer alan diğer fotoğraflar göz önünde bulundurulduğunda, sol siyasi eğilimi olduğu bilinen kişilerin fotoğraflarına da (Bkz. EK 61) yer verildiği belirlenmiştir. Ancak, *liberal* basında yer alan fotoğraflarda genel olarak, yaşanan olayın birçok aileyi perişan ettiğine yönelik dramatik anlatı içeren vurgular öne çıkmıştır.

Sol basın, bu temaya yönelik toplam 16 fotoğrafa yer vermiştir. Ancak, fotoğrafların çok yüksek sıklıkla *Milliyet* gazetesinde yer aldığı gözlemlenmiştir. Gazeteler, olaylarda yaşamını kaybeden polis memurunun fotoğrafına sadece 1 defa yer vermiştir. Dolayısıyla, olaylarda yaşamını kaybeden polis memurunun fotoğrafının, incelenen diğer gazetelerdeki kadar fazla yer aldığından söz etmek mümkün değildir. *Sol* basın, fotoğraf temalarında olaylarda mağdur durumda olan “1 Mayıs İşçi Bayramı”na katılan işçi, öğrenci ve siyaset, sendika ve sivil toplum kuruluşlarının yetkililerine yönelik bir eğilim geliştirmiştir. Gazetelerde yer alan fotoğraflarda, olaylarda yaşamını kaybeden insanların uğradığı şiddetin (Bkz. EK 62) ve 1 Mayıs

olayları sonrasında yaşamını kaybeden bu kişilerin yakınlarının çaresizliğinin (Bkz. EK 63) görselleştirildiğinden söz edilebilir.

Gazetelerde yer alan diğer bir yaygın tema “Olayın Şiddet Boyutunu Öne Çıkaran Anlatımlar” biçiminde oluşturulmuştur. Bu temaya ilişkin gazeteler, 1 Mayıs olayları süresince insanların yaşadığı panik havasına ve Taksim alanında yaşanan fiziki tahribata neden olan şiddete yönelik görselleştirmeye sıklıkla başvurmuştur. Ancak, gazetelerde yer alan kimi fotoğraflarda, yaşanan şiddetin sorumlularını öne çıkaran eğilimlerin yaşandığı da görülmüştür. Dolayısıyla, 3 Mayıs tarihinde *Tercüman* gazetesinde yer alan “Bu İki Kardeşin Buralarda İşi Ne” başlıklı haberin fotoğraflarında, 5 Haziran seçimlerindeki saldırı sonrasında yönelik İstanbul Belediye Başkanı Ahmet İsvan’ın kardeşinin silahlı bir fotoğrafına yer verilmiştir. Ayrıca, 1 Mayıs olaylarında yaşanan şiddet durumuna ilişkin de, şiddeti İsvan kardeşlerin yarattığına yönelik bir ilişkiselliğin sağlanmak istendiğinden söz edilebilir. Dolayısıyla, fotoğraflarda, DİSK Başkanı Kemal Türkler ve İstanbul Belediye Başkanı Ahmet İsvan çember içerisine alınarak işaretlenmiş ve 1 Mayıs olaylarının sorumluları bu kişilerdir şeklinde bir vurgu yapılmak istenmiştir (Bkz. EK 64).

Liberal basında, olayın vurgu merkezi sol siyasetler arası bir çatışma olduğu noktasına kaymıştır. Bu bağlamda, *Hürriyet* gazetesinde 2 Mayıs tarihli önsayfa manşet fotoğrafında (Bkz. EK 65) olayların yaşanmasının sorumluları olarak silahlı çatışmaya sürüklenen sol siyasetler gösterilmiştir. Belirlenen fotoğrafta Taksim Meydanı’nda silahla ateş eden bir kişinin görseli sunulmuştur. Ancak, görüntünün içerisinde bu kişinin kime ve nereye ateş ettiğine ilişkin bir bilginin yer almadığı görülmüştür. Dolayısıyla, bu fotoğrafın çatışmaların sol siyasetler arası olduğu fikrini kanıtlaması açısından bir yeterliliğinin bulunmadığından söz edilebilir.

Sol basının, şiddeti uygulayanlar için polis ve kimliği belirsiz kimi odaklara yönelik bir vurgu yaptığından söz edilebilir. Bu bağlamda, *Cumhuriyet* gazetesinde 5 Mayıs tarihinde manşetten yer verilen fotoğrafta (Bkz. EK 66) polis yetkilisinin silahının sivil yurttaşlara döndüğüne ilişkin bir vurgu yapılmıştır. Fotoğrafta, polis ile kitle arasında kurulan perspektif açısından, silahlı polis imgesinin şiddeti uygulayanlar olarak, 1 Mayıs olaylarında da yaşamını kaybeden kişilerin yakınlarına, bu şiddet araçlarını yönelttiği yönünde bir anlatımın öne çıktığından söz edilebilir. Ayrıca, *Milliyet* gazetesinde 15 Mayıs tarihinde yer alan fotoğrafta (Bkz. EK 67), olayların

arkasındaki derin devletin içinde yer alan kontrgerilla yapılanmalarına ilişkin bir vurgu yapılmıştır. Bu fotoğraf, 1 Mayıs olayları sonrası şüphe uyandıran gelişmelere vurgu yapması açısından önemlidir. Dolayısıyla, bu gazeteler 1 Mayıs'ın yaşanmasından polis ve kontrgerillanın sorumlu olduğunu öne çıkaran görsel anlatımlara yer vererek yanlı bir eğilim geliştirmişlerdir.

Yanlılık eğilimlerinin fotoğraf metinlerindeki eğilimin anlaşılabilmesi için, “Olaylar Öncesi 1 Mayıs İşçi Bayramı Kutlamaları”na ilişkin bilgilerin de karşılaştırmalı değerlendirmesine gidilmiştir. Bu tema kapsamında elde edilen nicel bulgular sınırlı olsa da, analiz açısından ayrıntılı bir bulgu elde edilebilirliği söz konusu olmuştur. Bu bağlamda, *milliyetçi muhafazakâr* basında bu temaya yönelik 3 fotoğraf metni bulunmaktadır. *Hergün* gazetesinde temaya yönelik bir bulguya ulaşılamamıştır. *Tercüman* gazetesinde yer alan fotoğraflarda, 1 Mayıs kutlamalarına yönelik düşmanlık içeren görselleştirmelere gidildiğinden söz edilebilir. Bu bağlamda, gazetede 2 Mayıs tarihli manşetten verilen fotoğrafta (Bkz. EK 68) 1 Mayıs'ta Kürtçe yazılı pankartlara dikkat çekilerek, Türkiye'de yaşanan Türk/Kürt kimlik çatışmasının 1 Mayıs İşçi Bayramı kutlamalarıyla ilişkilendirilmeye çalışıldığı görülmüştür.

Bu temaya, *liberal* basını temsil eden gazeteler arasından *Günaydın* gazetesi fotoğraf biçiminde sadece bir defa yer vermiştir. 1 Mayıs kutlamaları fotoğrafı, olaylar sonrasını anlatan bir başka fotoğraf ile birlikte, olaylar öncesi ve sonrasındaki durumu karşılaştırmalı bir şekilde betimlemiştir (Bkz. EK 69). Dolayısıyla, fotoğrafta mitinge katılan kuruluşların genel bir görünümüne yer verilmiş ve silahlı saldırı sonrasındaki şiddetin boyutlarının anlaşılması için öncesi ve sonrasındaki süreçlere yönelik bir karşılaştırmaya gidilmiştir. Ancak, 1 Mayıs kutlamalarına yönelik yer verilen fotoğrafın boyutlarının, olaylar sonrasını tasvir eden fotoğrafın boyutlarından daha küçük olduğu belirlenmiştir.

Sol basın, “1 Mayıs İşçi Bayramı” kutlamalarına yönelik toplam 4 fotoğrafa yer vermiştir. Ayrıca, bu gazetelerde yer alan fotoğrafların ortak eğilimi, 1 Mayıs'ın hak arayışındaki yasal bir mücadele günü olmasına yönelik vurguyu öne çıkarmaları olmuştur. Bu bağlamda, 1 Mayıs'ın, emek ve sosyalist ideoloji ile olan ilişkisine yönelik fotoğraflara yer verilmiştir. *Milliyet* gazetesinde 2 Mayıs tarihinde işçilerin sosyalizm amacıyla 1 Mayıs İşçi Bayramı'nı kutladıklarına yönelik yer verilen fotoğraf örnek olarak gösterilebilir (Bkz. EK 70). Ayrıca, olayların yaşanmasından 1 Mayıs'ı

kutlamaya gelen kişi ve kuruluşların sorumlu tutulamayacağına yönelik görsel anlatımlara da yer verildiği belirlenmiştir. Bu bağlamda, *Cumhuriyet* gazetesinde 4 Mayıs tarihinde yer verilen fotoğrafta (Bkz. EK 71) olayın şenlik havasında başladığı ve sürdüğüne vurgu yapılmıştır. Bu fotoğrafta, yaşanan şiddet ortamının sorumlularının halay çekerek 1 Mayıs'ı kutlayan insanların olamayacağı yönünde bir vurgu öne çıkmıştır.

Dolayısıyla, 1 Mayıs olaylarının görselleştirilmesinde, gazetelerin farklı eğilimler geliştirdiğinden söz edilebilir. “1 Mayıs İşçi Bayramı”nda yaşanan toplumsal olaylar başlı başına bir fotoğraf metni olması açısından, gazetelerin tüm fotoğrafın kimi parçalarını siyasal yanlı bir şekilde işledikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Haber temalarında elde edilen bulgulara paralel bir biçimde, gazetelerde yer alan fotoğraf temalarında da bir yanlılık eğilimi ortaya çıkmıştır.

Tablo 18: Gazete Haberlerindeki Karşıt Görüşlerin Siyasi Eğilimlerine Yapılan Vurgunun Dağılımı

ANALİZ BİRİMİ GAZETELER		HABERLER	
		Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı (%)
MİL. MUH. BASIN	HERGÜN	5	27,7
	TERCÜMAN	9	50
LİBERAL BASIN	GÜNAYDIN	-	-
	HÜRRİYET	-	-
SOL BASIN	CUMHURİYET	1	5,6
	MİLLİYET	3	16,7
TOPLAM		18	100

Gazetelerde karşıt ve yandaş olay taraflarının siyasi eğilimine vurgu yapan toplam 18 içeriğe ulaşılmıştır. Gazetelerden elde edilen bu yöndeki nicel bulgu sınırlı kalmıştır. Ancak, sonuçların gazetelerin siyasal yanlılığını yansıtacak bir şekilde yönelim gösterdiğinden söz edilebilir. Dolayısıyla, gazeteler temsil ettikleri siyasal düşünceden hareket ederek karşıt olay taraflarının bazı yönlerine olumsuz bir şekilde vurgu yapmıştır. Bu yönde, *liberal* basını temsil eden gazetelerde hiçbir bulguya

ulaşılmamıştır. Ayrıca, *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetelerinin bu kullanımlara çok az yer verdiği görülmüştür. *Milliyetçi muhafazakâr* basında karşıt olay taraflarını temsil eden kişilere yönelik önyargı içerikli kullanımların sıklıkla yer aldığı belirlenmiştir.

Hergün ve *Tercüman* gazetelerinde, 1 Mayıs olayları öncesi ve sonrasında, dönemin sosyalist siyasetin dünya ve Türkiye ölçeğindeki yansımalarına saldırgan bir üslubun kullanıldığından söz edilebilir. *Hergün* gazetesinin bu yönde *Kızıl Çin taraftarları*, *dünya proleteryanının kızıl cinayetleri*, *Yahudi Karl Marx* gibi kullanımlara yer verdiği görülmüştür. Ayrıca, *Tercüman* gazetesinde de benzeri bir şekilde, *katil ve kızıl sürüleri*, *Mao Zedung doğrultusundaki ırk ayrımcıları*, *kızıl enternasyonal kaynaklı vahşiyane olaylar* biçiminde kullanımlara yer verildiği gözlemlenmiştir. Ayrıca, *milliyetçi muhafazakâr* basında, 1 Mayıs olaylarındaki Türkiye'deki sol yanlı olay taraflarına yönelik bir karalama politikası amacıyla kimi kullanımlara da başvurulmuştur. *Hergün* gazetesinde, *Adli Tıp Reisi*, *Komünist Deniz Gezmiş* gibi kullanımların yer almasının yanı sıra, *Tercüman* gazetesi de benzer bir şekilde *Komünist Bizim Radyo*, *İstanbul Belediye reisi Ahmet İsvan*, *CHP yanlısı sol ve komünist basın*, *baba Cartwright pozundaki şahıs (Ahmet İsvan)* şeklindeki kullanımlara yer vermiştir. Dolayısıyla, gazetelerin olumsuz bir içerikle karşıt siyasi eğilimdeki olay taraflarına yönelik yakıştırmalara yer vermiştir denilebilir. Gazetelerin karşıt ideolojiye ilişkin bir karalama anlayışı üzerinden dönemin sağ siyasal yaklaşımlarına yandaş bir eğilim geliştirdiği saptanmıştır.

Sol basını temsil eden gazetelerde elde edilen bulguların da *milliyetçi-muhafazakâr* basına paralel bir şekilde, kendi siyasi yanlılığından hareketle oluşturulduğu görülmüştür. Gazeteler sınırlı da olsa, sağ ideoloji ve temsilcilerine vurgu yapan açıklamalara yer vermiştir. *Cumhuriyet* gazetesinde *faşist Pinoşe çetesi* kullanımı yer almıştır. *Milliyet* gazetesinde ise, *cunta yanlısı Elefteros Kosmos gazetesi*, *sağ eğilimli Frankfurter Allgemeine* ve *hükümet yanlısı basın* biçimindeki kullanımlara yer verilmiştir. Dolayısıyla, *sol* basın karşıt olay taraflarına yönelik vurgu yapan kullanımlara yer vererek yanlı bir eğilim geliştirmiştir. Bu kapsamda, liberal basında hiçbir bulgunun yer almamış olması, gazetelerin yansız bir davranış geliştirdikleri düşüncesini ortaya koyabilir. Ancak, bu durum, gazetelerin genel eğilimini yansıtan bir sonuç olduğu anlamına gelmemelidir. Dolayısıyla, *Günaydın* ve *Hürriyet* gazeteleri dışındaki analiz birimi gazetelerin haberlerdeki karşıt görüşlerin siyasal eğilimlerine

yapılan vurgu açısından siyasal yanlılıklarını öne çıkaran kullanımlara yer verdiği görülmüştür. Bu bağlamda, *milliyetçi muhafazakâr* ve *sol* basının karşıt olay taraflarının siyasal eğilimlerini öne çıkararak yanlı bir davranış geliştirdiğinden söz edilebilir.

2.2.6. Haberlerde Doğruluk Unsurunun Analizi

Bu bölümde, gazetelerdeki haberlerin doğruluk değerlerinin geçerliliği araştırılmıştır. Dolayısıyla, gazetelerde kelimelerin yazımına yönelik gerçekleşen hatalar saptanmış ve 1 Mayıs olaylarına yönelik yer verilen sayısal bilgilerin tutarlılığı irdelenmiştir. Ayrıca, adli soruşturma sürecinde yer alması da, gazetelerin 1 Mayıs olaylarının ardındaki farklı siyasal süreç ve ilişkilere yer verme eğilimleri ortaya konmuştur. Bu bağlamda, 1 Mayıs gerçekliğinin tüm yönleri irdelenerek doğru bir şekilde gazetelerin sayfalarına yansıtılması ahlaki açıdan gerçekleşmesi beklenen bir yaklaşım olarak kabul edilmiştir.

Tablo 19: Gazetelerdeki Yazım Hatalarının ve Sayısal Bilgilerdeki Tutarsızlığın Dağılımı

ANALİZ BİRİMİ GAZETELER		HABERLER			
		Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı (%)	Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı (%)
MİL. MUH. BASIN	HERGÜN	3	21.5	1	7.8
	TERCÜMAN	2	14.2	2	15.4
LİBERAL BASIN	GÜNAYDIN	-	-	2	15.4
	HÜRRİYET	-	-	2	15.4
SOL BASIN	CUMHURİYET	9	64.3	3	23
	MİLLİYET	-	-	3	23
TOPLAM		14	100	13	100
			YAZIM HATALARI	SAYISAL BİLGİLERDEKİ TUTARSIZLIKLAR	

Gazetelerde, doğruluk unsuru kapsamında Tablo 19'da, 1 Mayıs olayında yaşanan gerçekliğin aktarımında yapılan bazı yazım hataları ve gazeteler arasındaki sayısal bilgilerin tutarsızlığının nasıl bir eğilim gösterdiği incelenmiştir. Dolayısıyla, burada elde edilen bulgular, yazımsal hatalara ve doğruluğu şüphe uyandıran kimi bilgilere

yönelik bir araştırmayı yansıtmıştır. Gazetelerde, bu yönde 14 hatalı içerik işaret etmektedir.⁴²¹ *Günaydın*, *Hürriyet* ve *Milliyet* gazetelerinde bu yönde bir bulguya ulaşılamamıştır. Dolayısıyla, gazetelerin kelimeleri yazım hatasıyla kullandığı içerikler, *Cumhuriyet*, *Hergün* ve *Tercüman* gazetelerinde yer almıştır. Bu yöndeki hatalı kelime yazımına en fazla *Cumhuriyet* gazetesi tarafından yer verilmiştir. Ayrıca, bu kapsamda elde edilen bulgulardaki hatalı kelime kullanımının karşıt siyasi eğilime yöneldiği belirlenmiştir.

Hergün ve *Tercüman* gazetelerinde, çok düşük bir sıklık oranıyla da olsa; gazetelerin sol siyasi eğilimi temsil eden olay taraflarına yönelik hatalı bir şekilde yazılan kelime kullanımlarına yer verdiği belirlenmiştir. Bu yönde *milliyetçi muhafazakâr* basında yer alan kelimeler şu şekilde kullanılmıştır: *Jale Yerimli*, *Adalet Bakanı Zeyyad Baykara*, *Maocular*, *maocular*, *SoSlcu*. Dolayısıyla, dönemin MC hükümetinin Adalet Bakanlığını yürüten yetkilinin ismi dışındaki bulgular, yukarıda belirtilen iddiaları destekler nitelikte olmuştur. *Cumhuriyet* gazetesinde bu yönde elde edilen bulgular, sağ siyasi eğilimi temsil eden olay taraflarına yönelik gelişmiştir. Gazetede yer alan kelime hataları şu şekilde gerçekleşmiştir: *TÜRKİŞ*, *Nazmi Ar'ın*, *İntersontinental Oteli*, *Vali eŞentürk*, *Nazım Arı*, *Polisi Nazmi Ar'ın*, *Nazmi Ar'ın*, *Nazım Arı*, *Adalet Bakanı Zeyyad Baykara*. Dolayısıyla, bu bulgular çerçevesinde *Cumhuriyet* gazetesi, Intercontinental Oteli'nin yazım hatası dışındaki diğer tüm kelime yazım hatalarını, karşıt siyasi düşüncedeki olay taraflarına yönelik geliştirmiştir. Bu bağlamda, bu yöndeki hatalar, gazetecilerin kişisel dikkatsizliğinden kaynaklandığı düşüncesi kabul edilebilir. Ancak, hataların tamamen karşıt siyasi eğilimdeki olay taraflarına yönelmiş olduğu da; ayrıca dikkate alınması gereken bir bulgu olarak öne çıkmıştır.

Tablo 19 kapsamında, gazetelerde yer alan 1 Mayıs olaylarında yaşamını kaybetmiş, yaralanmış ya da gözaltına alınmış kişilere yönelik yer verilen sayısal bilgilerin tutarlılığı açısından karşılaştırmalı bir değerlendirmeye gidilmiştir.

⁴²¹ “Haberlerde Doğruluk Unsurunun Analizi” alt başlığı içerisinde Tablo 19’da elde edilen bulguların dışında, olaylarda yaşamını kaybeden, yaralanan ve adli soruşturmaya uğrayan kişilerin isimlerinin ve olay taraflarının düşüncelerini yansıtan alıntıların doğru bir şekilde verilmesini irdeleyen bir analize de başvurulabilir. Böyle bir bulgunun elde edilebilmesi için, olayları yaşamış ve tanık olmuş kişiler ile derinlemesine görüşme yapılması gerekmektedir. Ne var ki, bu çalışmanın sınırlılığı kapsamında, bu yönde bir analiz gerçekleştirilememiştir. Ancak, Tablo 19’da, incelenen gazetelerin kimi dilsel hatalarına ve 1 Mayıs olaylarına ilişkin gazeteler arasındaki sayısal bilgilerin gösterdiği kimi tutarsızlıklara yer verilmesiyle yetinilmiştir.

Dolayısıyla, bu yönde elde edilen bulguların doğruluğu üzerine bir irdelemede bulunulamamıştır. Ancak, gazeteler arasında yaşanan farklı sayısal bilgi içerikleri üzerinden bir tutarsızlığın yaşandığı ortaya konmuştur. Bu kapsamda, benzer tarihli haberlerde yer verilen bilgilerin gazeteler arasında gösterdiği eğilim incelenmiştir.⁴²²

2 Mayıs tarihli gazeteler, bu inceleme kapsamında olaylara yönelik 5 habere yer vermiştir. Dolayısıyla, *Hergün* gazetesinin 2 Mayıs tarihli sayısına ulaşamadığı için, bu gazete dışındaki gazetelerin tamamının bir habere yer verdiği saptanmıştır. Bu haberlerde, gazeteler olaylarda yaşamını kaybeden kişilere yönelik farklı sayısal bilgilere yer vermiştir. Olaylarda yaşamını kaybeden kişilere yönelik sayısal bilgiler gazetelerin sayfalarına şöyle yansımıştır: *Cumhuriyet* 33, *Hürriyet* 34, *Günaydın* 32, *Milliyet* 34, *Tercüman* 31. İncelenen gazetelerin 3 Mayıs tarihli haberlerinde de, benzer bir şekilde sayısal bilgilere yönelik farklı sonuçların yer aldığından söz edilebilir. Dolayısıyla, olaylar sonrasındaki adli soruşturmada gözaltına alınan kişi sayısına yönelik, *Günaydın* gazetesi 406 kişinin ve *Hürriyet* gazetesi 399 kişinin olduğu bilgisine yer verdiği gözlemlenmiştir. Ayrıca, olaylar sonrasında yaşamını kaybeden kişi sayısının arttığı yönündeki haberlerde de tutarsız bir eğilimin devam ettiği ortaya çıkmıştır. Bu yöndeki sayısal bilgiler gazetelere şöyle yansımıştır: *Cumhuriyet* gazetesi 34, *Hergün* gazetesi 39, *Milliyet* gazetesi 36 ve *Tercüman* gazetesi 34 kişi.

Gazetelerin 4 ve 5 Mayıs tarihli sayılarında sınırlı bir bulguya ulaşılmıştır. Ancak, incelenen gazeteler arasında, doğruluk unsuru açısından bu yöndeki tutarsızlığın devam ettiği gözlemlenmiştir. 4 Mayıs tarihinde *Cumhuriyet* gazetesinde 460 kişinin gözaltına alındığı belirtilirken, *Milliyet* gazetesinde bu rakam 399 kişi olarak belirlenmiştir. 5 Mayıs tarihli incelenen gazetelerde, olayların adli yönüne ilişkin sadece *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetelerinde yer alan sayısal bilgilere ulaşılmıştır. Bu haberlerde, *Cumhuriyet* gazetesi gözaltı sayısını 453 kişi ve *Milliyet* gazetesi 476 kişi olarak yansıtmışlardır.

⁴²² Bu bölümde incelenen gazeteler, 1 Mayıs olaylarına yönelik en fazla haber sıklık oranının belirlendiği 2-5 Mayıs tarihleri arasında yer alan sayılar ile sınırlandırılmıştır (Bkz. Tablo 1). Dolayısıyla, Tablo 19'un sağ yarısında yer alan veriler bu araştırmaya yönelik işlenmiştir. Bu tarihler arasında incelenen gazetelerde yer alan haberler, yukarıda anılan durumlara ilişkin sayısal bilgiye yer vermesi kapsamına göre belirlenmiştir. Ayrıca, bu yöndeki bulgunun sıklık sayısının çok yüksek olması nedeniyle, bu haberler Ekler bölümünün altında işlenmemiştir. Ancak, incelenen gazetelerdeki 3 Mayıs tarihli haberlerin başlıklarına yer verilmiştir. Belirlenen tarihte gazetelerde yer alan bu yöndeki haber başlıkları şöyledir: *Cumhuriyet* gazetesi, "Ölü sayısı 34'e çıktı, ancak bu sayının artmasından korkuluyor", *Günaydın* gazetesi, "1 Mayıs olaylarıyla ilgili olarak 406 kişi gözaltına alındı", *Hergün* gazetesi, "Sol katliamın bilançosu: 39 ölü, 300 yaralı", *Hürriyet* gazetesi, "34 ölü morgda, 200 kişi hastanede, 399 kişi gözaltında", *Milliyet* gazetesi, "Ölü sayısı 36'ya çıktı", *Tercüman* gazetesi, "Facianın bilançosu: 34 ölü, 30 kayıp ve yüzlerce yaralı var".

Dolayısıyla, analiz birimi gazetelerin, 1 Mayıs olaylarına yönelik yer verdiği sayısal bilgileri doğru ve tutarlı bir şekilde yansıtmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Gazetelerde yer alan sayısal bilgilerin, aynı tarihli diğer gazetelerdeki bulgular ile tutarlı bir eğilim içerisinde olmadığından, olaylarda tam olarak kaç kişinin yaşamını kaybettiği sorusunun doğru bir şekilde cevap bulmadığından söz edilebilir. Ayrıca, her gazetenin farklı tarihli sayılarındaki bilgi içeriklerinde de bir tutarsızlığın yaşandığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla, gazetelerin 1 Mayıs olaylarına yönelik bilgileri, düzeltmelerine ve kaynaklarına yer vermeksizin yansıttığı belirlenmiştir. Bu bağlamda, incelenen gazetelerin bu yöndeki haberlerini, haber kaynaklarına hangi sıklık oranıyla başvurduğu düşüncesinde bazı çelişkilerin belirlendiğinden söz edilebilir.

Tablo 20: Gazetelerde Olayların Açıkça İlişkilendirildiği Haberlerin Dağılımı

ANALİZ BİRİMİ GAZETELER		HABERLER	
		Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı (%)
MİL. MUH. BASIN	HERGÜN	-	-
	TERCÜMAN	-	-
LİBERAL BASIN	GÜNAYDIN	-	-
	HÜRRİYET	-	-
SOL BASIN	CUMHURİYET	6	54.5
	MİLLİYET	5	45.5
TOPLAM		11	100

Tablo 20’de, 1 Mayıs olaylarının bilinmeyen kimi yönlerine, *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetesi dışındaki incelenen gazetelerin hiçbirisinin yer vermediği belirlenmiştir. Dolayısıyla, *sol* basın, olayların yaşanmasındaki farklı güç ilişkilerinin sahip olduğu sorumluluğa değinerek, 1 Mayıs olaylarının farklı yönlerini ilişkilendirerek irdelenmiştir. Bu bağlamda, bu gazetelerin gerçekliği, çok yönlü bir ilişkisellik bağlamında aktararak doğru bir davranış geliştirdiğinden söz edilebilir. 1 Mayıs olayları sonrasında adli makamlar ve sol çevreler tarafından yürütülen araştırmalar, olayların yaşanmasında kimi şüphe uyandıran soru işaretlerinin bulunduğu üzerine kurulmuştur. Dolayısıyla, olayların sol siyasetler arası bir çatışma olmadığı ve

bu yönüyle gösterilmek istendiğine yönelik vurgular yapılmıştır. Bu bağlamda, gerçekliğin doğru bir şekilde aktarılabilmesi için farklı düşüncelerin iddialarına yer verilmiştir. Dolayısıyla, *liberal* ve *milliyetçi muhafazakâr* basının 1 Mayıs olayları gerçekliğini doğru bir şekilde işlemediğinden söz edilebilir.

Cumhuriyet ve *Milliyet* gazeteleri, yer verdikleri kimi haberlerinde, olayların ardındaki derin devlet ile ilişkili siyasi güç odaklarına dikkat çekmiştir. “1 Mayıs İşçi Bayramı” öncesi yaşanan Sovyet ve Çin yanlısı siyasetlerin arasında yaşanan çatışmadan, dönemin derin güç ilişkilerinin faydalanmak istediğine vurgu yapılmıştır. Bu haberlerde, olayların sol siyasetler arası bir çatışmaymış yönündeki yanlış bilinci değiştirmek istendiğine yönelik bir davranışın geliştirildiği belirlenmiştir. Ayrıca, haberlerde Amerikan politikaları çerçevesinde yapılandırılan kontrgerillanın, dönemin MC hükümeti ve aşırı sağ milliyetçi çevreler ile olan ilişkisi öne çıkartılmıştır. *Milliyet* gazetesi, “Kanlı 1 Mayıs’a Nasıl Gelindi”⁴²³ başlıklı haber yazı dizisini bu doğrultuda oluşturmuştur. Bu haber yazı dizisinde, 1 Mayıs olayları öncesi ve sonrasındaki gelişmelere yönelik dönemin sol siyasetlerinin düşüncelerine yer verilmiştir.

Bu yazı dizisinde, *Çin yanlısı grupların*, *CHP*, *DİSK*, *TİP* ve *Dev-Genç* siyasetlerinin yetkililerinin açıklamaları yer almıştır. Olaylar öncesine yönelik haber yazı dizisinde, 1 Mayıs öncesindeki Çin ve Sovyet siyasetlerinin arasında yaşanan gerginliğe dikkat çekilmiştir. Haberlerde, DİSK’in 1 Mayıs’taki Çin yanlısı siyasetlerin katılımını sınırlandırmaya yönelik politik anlayışa sahip olduğu yönündeki düşüncelere yer verilmiş ve haberde, Halkın Yolu (HY), Halkın Kurtuluşu (HK) ve Halkın Birliği (HB) siyasetlerinin bu anlayışa karşı bir siyasi tavır geliştirdiği yönündeki anlatımları yer almıştır. Gazetede, 8 Mayıs tarihinde “Kanlı 1 Mayıs’a Nasıl Gelindi, Maocu Üçlü Grup 1 Mayıs’a Katılacaktı” başlığıyla yer verilen haberdeki, “DİSK içindeki bütün demokratların karşı çıkmalarına rağmen, her tarafta Maocu diye adlandırdıkları devrimci işçileri, emekçileri, yurtseverleri miting alanına almayacaklarını ilan etmekte, geldikleri takdirde saldıracaklarını bildirmektedirler” biçimindeki anlatımları bu duruma örnek teşkil etmiştir (Bkz. EK 72). Ayrıca, *Milliyet* gazetesinde 9 Mayıs tarihinde “Kanlı 1 Mayıs’a Nasıl Gelindi, Kanlı 1 Mayıs’tan Önce de 1 Mayıs İçin Kan

⁴²³ Bu yazı dizisi, çalışmanın haber metinleri içerisinde değerlendirilmiştir. Öncelikle, haber olmasa da, haber metin içerikleriyle kimi benzerliklerinin bulunması, 1 Mayıs gerçeğinin kimi yönlerine ilişkin bilgiye yer vermesi ve bu yazı dizisinin haber bulguları açısından önemli bir ayrıntıyı yansıtır olması gibi gerekçelerle değerlendirme kapsamına alınması uygun görülmüştür.

Dökülmüştü” başlıklı haberde, olayların yaşanmasından önce, Sovyet ve Çin yanlısı siyasetler arasında yaşanan silahlı çatışmada yaşamını kaybeden kişilere dikkat çekilmiştir. Bu olaylar sonrasında, siyasetler arasında nefrete dayalı bir karşıtlığın geliştiğinden söz edilmiştir.

“Kanlı 1 Mayıs’a Nasıl Gelindi” yazı dizisinde olaylar sonrasında yer verilen görüşlerde ise farklı yönlerin öne çıkartıldığı görülmüştür. Dolayısıyla, olaylar öncesindeki gelişmeler sol siyasetlerin arasında yaşanan bir çatışmaymış düşüncesini desteklese de, 1 Mayıs olaylarının ardındaki siyasi iktidar odaklarından beslenen sınıf ilişkilerinin oynadığı role yer verilmiştir. 10 Mayıs tarihinde gazetede “Kanlı 1 Mayıs’a Nasıl Gelindi, Herkes Bu Bir komplodur Diyordu Ama...” başlıklı haberde DİSK Genel Sekreterinin “34 vatandaşımızın ölümünden en başta sorumlu olanlar, ülkemizi iki yıldır savaş alanına çeviren MC’nin temsil ettiği gerici, faşist siyasal güçler ile bir numaralı tekeli sermayedir. Komployu tekeli sermaye istedi, CIA ve onun paralel yerli kardeş örgütü hazırladı” biçimindeki açıklamalarına (Bkz. EK 73) yer verilmiştir. Aynı yazı dizisinin 11 Mayıs tarihindeki haberinde, Dev-Genç Genel Sekreteri Bülent Uluer’in şu ifadeleri öne sürülen iddiaları destekler yöndedir: “Bu kanlı olaylar sol içinde bir çatışma değildir. Kasıtlı olarak egemen güçler tarafından ve basından da yararlanılarak kamuoyunda bu yaratılmaya çalışılıyor... Olay şekli ve hazırlanış bakımından bizzat CIA tarafından ve sistemli bir şekilde düzenlenmiştir. Sular idaresi binası üstünden ve Inter otelinden yapılan ateşler ve devrimcilerin ateş çemberine alınması bunu gösteriyor.”(Bkz. EK 74).

Cumhuriyet gazetesinde bu yönde yer verilen haberlerde de, *Milliyet* gazetesiyile benzer bir eğilimden hareket edildiğinden söz edilebilir. Haberlerde, sınıf ilişkilerinin 1 Mayıs olaylarının yaşanmasındaki rolüne dikkat çekilmiş ve egemen sınıfların işçi sınıfı üzerindeki bir oyunu olduğuna vurgu yapılmıştır. Gazetede, 10 Mayıs tarihinde “TİP İzmir İl Başkanı: 1 Mayıs Olayları, Propaganda İçin Kullanılıyor” başlığıyla yer verilen haberdeki, “1 Mayıs 1977 günü burjuvazinin işçi sınıfına bugüne kadar yaptığı en kanlı saldırı olarak tarihe geçecektir. 30’un üzerinde işçi, öğretmen, öğrenci ve emekçinin ölümüne ve yüzlercesinin yaralanmasına yol açan şartları hazırlayanlar şimdi 1 Mayıs olaylarını seçim propagandalarının temel malzemesi yapma çabasıdadır” biçimindeki açıklamaları bu duruma örnek olarak gösterilebilir (Bkz. EK 75). Gazetede, 16 Mayıs tarihinde “6 Aralık 1975’ten 1 Mayıs 1977’ye” başlıklı haberiyle, olayların ardındaki

derin siyasi ilişkilere dikkat çekilmiştir. Ayrıca, haberde Türkiye’de 1970’li yıllarda yaşanan siyasi çatışma ortamını CIA ve kontrgerilla gibi Amerika’nın ekonomik ve siyasi çıkarlarını korumayı amaçlayan derin devlet ilişkilerinin yarattığı yönünde göndermeler yapılmıştır. Haberde “CIA ve yosun tutmuş büyük sermaye (savaş şekli faşizm) 1,5 yıl önce başaramadığı çirkin girişimi 1 Mayıs’ta uygulayacaktı.” biçimindeki anlatıma yer verilmiştir (Bkz. EK 76). Benzer bir şekilde, 19 Mayıs tarihinde “İstanbul Barosu: 1 Mayıs Saldırısı, Seçimi Hedef Almıştır” başlığıyla verilen haberde, 5 Haziran seçimlerine yönelik dönemin MC hükümetinin çıkar hesaplarının bulunduğu dikkat çekilmiştir. Olaylar öncesinde, dönemin sosyal demokrat siyasi anlayışının yükseldiği ve dönemin sınıf merkezli örgütlenen devrimci sol örgütlenmelerinin de bu siyaset anlayışını temsil eden CHP’yi desteklediği yönündeki anlatıma yer verilmiştir. Dolayısıyla, 1 Mayıs olayları ile 5 Haziran seçimleri arasında bir ilişki kurularak yaşanan bu sol yükselişin önlemesi amacına hizmet eden bir girişim olduğu üzerinde durulmuştur.

Gazetelerde, doğruluk unsurunun sağlanması amacına hizmet eden diğer görsel materyallere sıklıkla başvurulduğu görülmüştür. *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetelerinde yer alan bazı haberlerdeki anlatımın güçlendirmesi amacıyla, Taksim Alanı’nın krokisine yer verildiği görülmüştür. *Cumhuriyet* gazetesinde 5 Mayıs tarihinde “Taksim’de Nerelerden Ateş Açıldı” başlığıyla yer verilen haberdeki anlatımı güçlendirmek amacıyla bu yönde görsel materyal (Bkz. EK 77) kullanımına gidilmiştir. Ayrıca, *Milliyet* gazetesinde yer alan bazı görsel materyallerle, olayların ardındaki derin devlet ilişkilerine yönelik yer verilen iddiaların güçlendirilmek istendiği görülmüştür. Gazetede, bu anlatım yönünde güçlendirici 4 karikatür kullanımına yer verildiği belirlenmiştir (Bkz. EK 78). Bu anlatımlarda, Türkiye’nin 1970’li yıllarının derin ilişkilere bağlı siyasal yapısına yönelik eleştirel göndermeler yer almıştır. Bu bağlamda, 1 Mayıs İşçi Bayramı’nda yaşanan toplumsal yıkımın, anılan dönemin bu siyasi karakterinin sonucundan kaynaklandığı yönündeki düşünceleri güçlendirilmiştir.

Tablo 21: Gazetelerin Tartışmalı Konuyu Haberlerinde Etik Bir Davranış Olarak Yer Vermelerinin Dağılımı

ANALİZ BİRİMİ GAZETELER		HABERLER	
		Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı (%)
MİL. MUH. BASIN	HERGÜN	-	-
	TERCÜMAN	-	-
LİBERAL BASIN	GÜNAYDIN	5	25
	HÜRRİYET	1	5
SOL BASIN	CUMHURİYET	7	35
	MİLLİYET	7	35
TOPLAM		20	100

Tablo 21’de, gazetelerin “1 Mayıs İşçi Bayramı”nda yaşanan gerçekliğin tartışmalı olduğu kabul edilen kimi yönlerini haberlerinde işleme sıklığı araştırılmıştır. Dolayısıyla, olayların ardında yer alan aşırı sağ milliyetçi bir siyasi söylemle kendisini ifade eden derin güç ilişkilerinin, 1 Mayıs olaylarının yaşanmasındaki sorumluluğunun haberlerde yer alma durumu analiz edilmiştir. Gazetelerde, bu yönde 20 habere yer verilirken; *milliyetçi muhafazakâr* basının bu yöndeki haberlere hiç yer ayırmadığı saptanmıştır. Dolayısıyla, *Hergün* ve *Tercüman* gazetelerinin “Haberde Çarpıtma Unsurunun Analizi” başlığı altında yer verilen Tablo 22 ve Tablo 23’deki gerçekliği çarpıtmaya yönelik elde edilen bulgulara benzer bir eğilim içerisinde davrandığından söz edilebilir. Gazetelerin bu tablolarda yer alan haber içeriklerindeki çarpıtma eğilimleri somut örnekler üzerinden hareket edilerek saptanırken; bir başka yönden olayların ardındaki ilişkilerin bilinmeyen yönlerine hiç yer vermeyerek de, bu davranışı pekiştirdiği gözlemlenmiştir. Dolayısıyla, *Hergün* ve *Tercüman* gazeteleri olayların sol siyasetler arası bir çatışma olduğu tartışmasına yönelik bilgi üretirken, Intercontinental Oteli ve Sular İdaresi binası üzerinden ateş açılması, kimliği belirsiz araçlardan kitleye yönelik ateşli bir saldırının gerçekleşmesi ve polislin kitleye yönelik şiddet eylemini hangi amaçla yaptığı ve bu şiddet ortamını yaratan dönemin siyasi karakterine yönelik kimi şüphe barındıran anlatımlara hiç yer vermediği belirlenmiştir. Dolayısıyla,

milliyetçi muhafazakâr basın yanlı bir eğilim geliştirerek, 1 Mayıs olaylarının tüm yönlerini doğruluk unsuruna karşılık gelecek bir şekilde haberlerinde yansıtmamıştır.

Liberal basın, bu yönde sınırlı bir haber içeriğine yer vermiştir. *Hürriyet* gazetesi tek bir habere yer verirken, *Günaydın* gazetesinin bu yönde 5 habere yer vererek daha etik bir davranış sergilediğinden söz edilebilir. Gazetelerde yer alan haberlerde, CHP ve DİSK yetkililerinin 1 Mayıs'ta yaşanan olayların arkaplanındaki ilişkilere yönelik açıklamalarına yer verilmiştir. *Hürriyet* gazetesi tek haberinde, CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in derin devlete yönelik açıklamalarına yer ayırmıştır. Bülent Ecevit'in 5 Haziran seçimleri öncesinde İzmir'de yaptığı konuşmanın kısa özetine yer verildiği 8 Mayıs tarihli "Ecevit 1 Mayıs için 'İç savaş kışkırtıcılığı' dedi" başlığıyla yer verilen haber içeriğindeki "CHP Genel Başkanı: Devlet içinde yer almakla beraber hukuk devletinin denetimi dışında kalan bazı örgütlerin olaylarda başlıca etken olduğu kanısındayım" şeklindeki iddiaları gösterilebilir (Bkz. EK 79). *Günaydın* gazetesi, 1 Mayıs olaylarına yönelik kimi soru işaretlerinin hâlâ çözümlenemediğine ilişkin haberlere yer vermiştir. Ayrıca, bu yöndeki 3 habere aynı sayfa içerisinde yer verdiği saptanmıştır. Bu haberler ile olayların şüphe uyandıran yönlerinin cevaplanması amacıyla, sol siyasi ve sendika temsilcilerinin açıklamaları işlenmiştir. Gazete, 5 Mayıs tarihinde, "DİSK: Asıl sorumlular yakalanmadı", "DİSK'in açıklanmasını istediği sorulardan bazıları" ve "Milli Birlik Grubu 1 Mayıs'ta olay çıkacağı MİT raporlarında belirtildi ama hükümet tedbir almadı" başlıklarıyla verilen haberler bu yönde oluşturulmuştur (Bkz. EK 80). "DİSK'in açıklanmasını istediği sorulardan bazıları" başlığıyla yer verilen haberde, "Sular İdaresi üzerinden alana yayılım ateşi açan çelik yelekli saldırganlar kimlerdir? Yakalanmışlar mıdır? Yakalanmışlarsa nerededirler?" biçimindeki açıklamalar örnek olarak gösterilebilir (Bkz. EK 80). Ayrıca, Milli Birlik Grubu'nun (MBG), hükümetin olayların çıkabileceğini öncesinde bilmesine rağmen hiçbir önlem almadığına yönelik iddialarına yer verilmiştir. Haberin içeriğinde şu açıklamalara yer verilmiştir: "...İstanbul'da çıkan kanlı olayların, daha önceden beklendiğini, bunun MİT raporlarında belirtildiğini ancak hükümetin, gerekli tedbirleri almadığını bildirmiştir..." (Bkz. EK 80). Ayrıca, *liberal* basında bu yönde yer verilen haberlerin çok az yer kapladığı görülmüştür.

Sol basını temsil eden gazeteler, olayların bilinmeyen yönlerini çok daha fazla sıklık sayısıyla haberleştirerek; haber içeriklerinde bir derinliğin sağlanması yönünde

daha etik bir davranış geliştirmiştir denilebilir. İncelenen gazetelerde yer alan haberlerin toplam sıklık oranı % 70 gibi çok yüksek bir yüzdeye denk gelmiştir. Gazetelerde yer alan haberlerde, dönemin sosyal demokrat ve sosyalist olay taraflarının, 1 Mayıs İşçi Bayramı'nda yaşanan şiddet ortamının, dönemin yükselen sınıf hareketini caydırmak amacıyla yapıldığı yönünde bir komplo olduğu ifadelerine yer verilmiştir. Dolayısıyla, bu haber içeriklerinde, Türkiye'nin 1970'li yılların sonlarına denk gelen siyasi krizin ardındaki dış ve iç siyasi güç odaklarının yarattığı şiddet ortamında derin devletin oynadığı rol öne çıkartılmıştır. Dolayısıyla, bu yöndeki doğru habercilik pratiklerinin, dönemin siyasi karakterinden beslenen sol siyasal yanlı bir eğilim yarattığından söz edilebilir.

Cumhuriyet ve *Milliyet* gazeteleri haberlerinde, *kontrgerilla*, *derin devlet*, *CIA*, *MİT* ve *MC Hükümeti*'nin birlikte yer aldığı dönemin siyasi portresini açık ve ilişkiyel bir şekilde işleyerek etik bir davranış sergilemiştir. Ayrıca, haberlerde yer alan diğer bir ortak düşünce, şiddet ortamının CHP konvoyuna yönelik gerçekteşen Niksar, şiran ve Erzincan olaylarından başlayarak sürekli ve bilinçli bir şekilde tırmandırıldığı düşüncesi üzerinde durulmuş olmasıdır. Ayrıca, bu siyasi şiddet ortamının bir askeri darbe zeminine dayanak sağlaması yönündeki SDP Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar'ın *Cumhuriyet* gazetesinde "Çeşitli kuruluşlar 1 Mayıs olaylarını CIA yönetiminde bir provokasyon olarak nitelediler" başlığıyla yer alan 3 Mayıs tarihli haberin devam sayfasındaki içeriğinde şu anlatıma yer verilmiştir: "...CIA faşist bir müdahaleye yeşil ışık yakmak istemiştir. Üstelik böylece Niksar, şiran, Erzincan olaylarının da Mao'cular tarafından çıkartıldığı izlenimi verilmiş olacaktır..." (Bkz. EK 81). *Milliyet* gazetesinde, yine benzer bir yaklaşımı sergileyen DİSK Başkanı Kemal Türkler'in açıklamalarına yer verilmiştir. Gazetede, 3 Mayıs tarihinde "Türkler: Faşist ve Maocu saldırganlar, MC ve CIA'nın hizmetindedir" başlığıyla yer verilen haberdeki "İşçi sınıfının 1 Mayıs gösterilerini kana bulayan faşist ve Maocu saldırganlar, MC'nin, emperyalizmin ve CIA'nın hizmetindedirler" biçimindeki ifadeler sözü edilen duruma örnek olarak verilebilir (Bkz. EK 82).

Cumhuriyet gazetesi, olayların önceden bilindiği yönündeki MİT raporlarına ilişkin bir habere yer vermiştir. Bu haberde, 1 Mayıs olaylarının yaşanacağı yönünde devletin kimi kurumlarında bu yönde gizli bilgilerin yer aldığı ve MBG'nin, bu bilgilerin açıklanmasını istediği yönündeki eleştirel tavırlı bir içeriğe yer verilmiştir.

Dönemin MC hükümetini eleştiren 5 Mayıs tarihinde, “MİLLİ BİRLİK GRUBU: OLAYLARI ÖNCE DEN BİLDİREN MİT RAPORU AÇIKLANMALI” başlığıyla yer alan haberinde şu ifadeler yer verilmiştir: “...hükümetin ya güçsüz olduğu ve olayları önleyemediği, ya da güçlü olduğu, ancak siyasi çıkarlarına uygun düştüğü için bu olaylara göz yumduğu, hatta tertiplemediği görüşü savunulmuştur...” (Bkz. EK 83). Ayrıca, *Milliyet* gazetesinde 1 Mayıs gerçekliğinin, olayı yaşamış kişilerin gözlemleri üzerinden aktarıldığı örneklere rastlanmıştır. Bu yönde gazetede, HK, HY ve HB siyasetlerinin yayın organlarında yer alan bazı iddialara yer verilmiştir. Olayların yaşandığı gün fotoğraflarla belgelenen, Sular İdaresi üzerinde yer alan kimi silahlı şahısların olaylar ile olan ilişkisi üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda, 15 Mayıs tarihinde *Milliyet* gazetesinde “1 Mayıs’ta Sular İdaresi’nden ateş edenlerin yakalanıp bırakıldığı iddia edildi” başlığıyla yer verilen haberin devam sayfasında İstanbul Belediye Başkanı Ahmet İsvan’ın “1 Mayıs olaylarına, Sular İdaresi’nin üstünden ateş açanların polis tarafından yakalandıkları halde, adaletle teslim edilmediklerini söylediği...” yönündeki açıklamaları yer almıştır (Bkz. EK 84). Ayrıca, *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetelerinin, *Günaydın* gazetesinde saptanan Bülent Ecevit’in İzmir’de gerçekleştirdiği konuşmanın haberine benzer tarihlerde yer verdiği gözlemlenmiştir. *Cumhuriyet* gazetesi, bu yöndeki açıklamaları “DEVLET İÇİNDE YER ALMAKLA BERABER, DEMOKRATİK HUKUK DEVLETİNİN DENETİM ALANI DIŞINDA KALAN BAZI ÖRGÜTLERİN OLAYLARDA BAŞLICA ETKEN OLDUĞU KANISINDAYIM” şeklindeki ifadelerle 8 Mayıs tarihindeki “Bülent Ecevit İzmir’de konuştu: “MC çağdışı bir ucubedir” başlıklı haberin spotunda yansıtılmıştır (Bkz. EK 85). *Milliyet* gazetesi de, Bülent Ecevit’in bu konuşmalarına çok geniş yer ayırarak işlemiştir. ECEVİT: TERTİPLERİN AMACI CHP İKTİDARINI ÖNLEMEDİR” başlığıyla yer verilen 8 Mayıs tarihli haberin spotunda yer verilen ifade şöyledir: “CHP Lideri, ‘Taksim kırımında devlet içinde yer alan, fakat demokratik hukuk devletinin denetim alanı dışında kalan bazı örgütlerin etken olduğu kanısında olduğunu’ söyledi” (Bkz. EK 86)⁴²⁴.

⁴²⁴ Bu bölümde, “Kodlama Yönergesi”nde oluşturulan “Haberlerde Doğruluk Unsuru” başlığının altında yer verilen “Haberlerde karalama yapılmış mı?” sorusuna yönelik kısa bir değerlendirmeye gidilmiştir. Bu alt başlığın nicel olarak tablolastırılmamasının nedeni, bu yönde gazetelerde elde edilen bulguların çok az sıklık sayısını ve oranını yansıtmıyor olması gösterilebilir. Kişilere ve kurumlara yönelik karalama içeren anlatıma, sadece *Tercüman* gazetesi tarafından bir kez yer verilmiştir. Dolayısıyla, bu yönde *liberal* ve *sol* basında bir bulguya ulaşılamamıştır. *Tercüman* gazetesinde, DİSK Genel Başkanı’na

2.2.7. Haberlerde Çarpıtma Unsurunun Analizi

“Haberlerde Çarpıtma Unsurunun Analizi” başlığı altında incelenen gazetelerin, 1 Mayıs gerçekliğine yönelik oluşturduğu haberlerinde, olaylara ilişkin çarpıtma yapılıp yapılmadıkları araştırılmıştır. Dolayısıyla, bu yönde elde edilen bulgular, bazı gazetelerin karşıt siyasi eğilime yönelik düşmanlığından beslenen bir yanlılık geliştirerek, gerçekliği kendi siyasi eğiliminden yola çıkarak değiştirip değiştirmediği değiştirip değiştirmediği analiz edilmiştir. Bu bağlamda, bu altbaşlık altında oluşturulan tablolarda yer alan bulgular somut bilgiyi yansıtmaktadır. Ancak, haberde çarpıtma eğilimleri, kimi zaman gerçekliğe hiç yer verilmemesi biçiminde de yaşandığından söz edilebilir. Dolayısıyla, haberlerin doğruluk unsuruna bağlı oluşturulup/oluşturulmaması, haberlerde çarpıtma unsuru açısından da bir sonucun ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu bağlamda, gerçeklik tüm yönleriyle doğru bir şekilde yansıtılmıyorsa, gerçeklik çarpıtılmaktadır sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 22: Gazetelerdeki 1 Mayıs Olaylarının Çarpıtıldığı Haberlerin Dağılımı

ANALİZ BİRİMİ GAZETELER		HABERLER	
		Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı (%)
MİL. MUH. BASIN	HERGÜN	5	62.5
	TERCÜMAN	3	37.5
LİBERAL BASIN	GÜNAYDIN	-	-
	HÜRRİYET	-	-
SOL BASIN	CUMHURİYET	-	-
	MİLLİYET	-	-
TOPLAM		8	100

yönelik bir karalamaya gidildiği görülmüştür. Bu yönde şu ifadelere yer verilmiştir: “DİSK’in 1 Mayıs toplantısında 34 ölü var. DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler’in sadece Çekmece’de 32 dairesi var...” (Bkz. EK 87). Dolayısıyla, gazetenin, böylesine maddi zenginliği bulunan bir kişinin 1 Mayıs olayları mağduru olamayacağı yönünde bir kanının yaratılmak istendiği gözlemlenmiştir. Ayrıca, somut haber örneği teşkil etmese de, *milliyetçi muhafazakâr* basının haberlerinde, olayların yanlı bir şekilde işlenişinde karşı siyasi eğilimi karalamaya varan anlatımlara da yer verilmiştir.

1 Mayıs olaylarının çarpıtılarak haberleştirildiği örnekler, *milliyetçi muhafazakâr* basında sıklıkla öne çıkmıştır. Dolayısıyla, *liberal* basın ve *sol* basında yer alan haberlerde olaylar çarpıtılmadan verilmiştir. Ancak, bu bölümde somut bir haber örneği bulunamasa da, 1 Mayıs gerçekliğinin haber konusu yapılıp/yapılmama durumları değerlendirilmiştir. Ancak, öncelikle *milliyetçi muhafazakâr* basında yer alan haber örneklerinin analizine yer verilmiştir.

Gazetelerden elde edilen bulgulara göre, dönemin siyasi yapısını ve “1 Mayıs İşçi Bayramı”nın ortaya çıkışını çarpıtan örneklerle rastlanmıştır. “1 Mayıs İşçi Bayramı” gerçekliğini çarpıtan örneklerle *Hergün* gazetesinde sıklıkla yer verildiği görülmüştür. Bu gazetede yer alan haberlerde, Türkiye’de 1 Mayıs kutlamalarında yaşanan olayların ardında dönemin Sovyetler Birliği’nin yer aldığına ilişkin iddialar öne çıkmıştır. Gazetede, 6 Mayıs tarihinde “1 Mayıs Rusya’nın direktifi ile yapıldı” başlıklı haberde (Bkz. EK 88) Sovyetler Birliği’nin 1 Mayıs kutlamalarının tüm dünyada yapılması için bir bildiri yayınladığı ve Türkiye’de yaşanan 1 Mayıs olaylarının da bu gelişmeler sonucunda yaşandığına ilişkin iddialara yer verilmiştir. Ancak, “1 Mayıs İşçi Bayramı” kutlamaları, gelişiminden günümüze kadar geçen süreçte hiçbir ülkenin yönlendirmesinde olmamıştır. Bu kutlamalara, dönemin hem sosyalist hem de kapitalist ülkeleri onay vermiştir. Dolayısıyla, *Hergün* gazetesinde gerçeğin çarpıtılarak siyasal yanlı bir şekilde yeniden oluşturulduğundan söz edilebilir. Ayrıca, gazetede yer alan diğer haberlerde, “1 Mayıs İşçi Bayramı”nın anlamını çarpıtan açıklamalara yer verilmiştir. *Hergün* gazetesinde 28 Nisan tarihinde “Akıncı: 1 Mayıs komünist bayramıdır, buna sahip çıkan DİSK ihtilal provası denemesi yapacak” başlığıyla yer verilen haberin içeriğinde, “1 Mayıs’ın Türk işçisi ile uzaktan yakından bir alakası olmadığını belirten Akıncı... birçok milliyetçi işçiye törene katılması için baskı yapılmıştır. Militanlar fabrika önlerinde, içinizden biri dahi gelmezse pazartesi günü buradan kurşun yağdıracamız” (Bkz. EK 89) şeklindeki iddialar öne çıkarılmıştır.

Ayrıca, *Tercüman* gazetesinde yer verilen bir haberde, Türkiye’nin 1970’li yılların siyasi yapısına yönelik bir gerçekliğin çarpıtıldığı belirlenmiştir. Türkiye’de kontrgerilla yapılanmasını dönemin birçok siyasi parti temsilcisinin kabul ettiği bilinmektedir. Ancak, MHP Genel Başkanı’nın böyle bir yapılanmanın bulunmadığına ilişkin açıklamalarına yer verilerek gerçeğin çarpıtıldığından söz edilebilir. *Tercüman* gazetesinde 18 Mayıs tarihinde “Türkeş: Kanlı 1 Mayıs’ın Sorumluları DİSK, CHP ve

İsvan'dır" başlığıyla yer verilen haberin devam sayfasında, "iddia edildiği gibi devletin bir Kontr-Gerilla kuvveti olmadığını, gizli çalışan MİT'in bile bir kanuna bağlı olduğunu ve çalışma disiplini içinde bulunduğunu" ifade eden açıklamaları öne çıkarılmıştır (Bkz. EK 90).

Tercüman gazetesinde yer alan bir başka haberde, DİSK sendikasına yönelik gerçeğin çarpıtılarak yansıtıldığı saptanmıştır. Bu haberde, "1 Mayıs İşçi Bayramı"na işçilerin katılımını, psikolojik bir dayatma sonucu sağlandığı yönündeki iddialar yer almıştır. İncelenen haberde, DİSK yetkililerinin sendikaya bağlı işçilerin 1 Mayıs'a katılmaları için, tehdit ve hakaret içeren konuşmalarla baskı uyguladığı şeklindeki düşüncelere yer verilmiştir. Gazetede 3 Mayıs tarihinde, "DİSK'İN TEHDİTİ İLE İŞTEN ÇIKARILMAMAK İÇİN MİTİNGE GELDİK" başlığıyla yer verilen haberin spotunda gerçeği çarpıtıcı şu ifadeler yer verilmiştir: "DİSK 1 MAYIS'TA MİTİNG YAPILACAĞINI İLAN EDİNCE TEMSİLCİLERİ FABRİKAMIZA GELDİ. ARAMIZDAN 150 KİŞİYE YAKIN İŞÇİ SEÇTİLER. BİZE MİTİNGE KATILMAMIZI AKSİ HALDE İŞTEN ÇIKARTILACAĞIMIZI SÖYLEDİLER.. SABAHLEYİN DE AD OKUYARAK YOKLAMA YAPTILAR. BİR ARKADAŞIMIZ GELMEMİŞTİ. YÖNETİCİLER BU ARKADAŞA KÜFÜR ETTİLER VE BİZ ONA GÖSTERİRİZ DEDİLER" (Bkz. EK 91). Haberde yer verilen iddiaların gerçek dışı olduğu düşüncesine, DİSK bir işveren kuruluşu olmadığı için işten çıkartmak gibi bir yetkisinin bulunmadığı düşüncesi gösterilebilir. DİSK, bir işçi sendikası olarak böyle bir karar alma sorumluluğuna sahip değildir. Dolayısıyla, bu yönde iddia edilen ekonomik temelli psikolojik şiddet uyguladığı düşüncesinin geçerliliğinden söz edilemez.

Milliyetçi muhafazakâr basın, 1 Mayıs 1977 yılında yaşanan İşçi Bayram'ı olaylarında gerçekliği açık bir şekilde çarpıtarak haberleştirmiştir. Bu yöndeki eğilimin, dönemin alt sınıflarından beslenen sınıf mücadelelerinin, eşdeyişle sınıf kimliğinin milli kimliklerin üzerinde bir kitleselliğe sahip olması ve örgütlü bir mücadeleyi yansıtır olması gösterilebilir. Dolayısıyla, gazetelerin temsil ettiği ideolojinin karşısında bir tehlike olarak algılanması, dönemin sol örgütlülüğünü temsil eden 1 Mayıs İşçi Bayramı ve sendikal örgütlenme gibi ideolojik mevzilerin çarpıtılarak haberleştirilmesine neden olmuştur. Bu bağlamda, *Hergün* ve *Tercüman* gazetelerinin gerçekliği inşasında sağ

siyasal bir yanlılıktan hareket etmesi, habercilik anlayışının bu yönde gelişmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Tablo 23: Gazete Haberlerinde Bazı Odakların Kamuoyunu Yanıltmaya Yönelik Gerçekliği Çarpıttığına İlişkin Haberlerin Dağılımı

ANALİZ BİRİMİ GAZETELER		HABERLER	
		Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı (%)
MİL. MUH. BASIN	HERGÜN	4	100
	TERCÜMAN	-	-
LİBERAL BASIN	GÜNAYDIN	-	-
	HÜRRİYET	-	-
SOL BASIN	CUMHURİYET	-	-
	MİLLİYET	-	-
TOPLAM		4	100

1 Mayıs ve devamında yaşanan gelişmelere yönelik, kimi siyasi çevrelerin yaşanan gerçekliği çarpıtarak, kamuoyunun algısını yanıltmayı amaçladığı haberlerin tamamına *Hergün* gazetesinde yer verilmiştir. Dolayısıyla, diğer gazetelerde bu yönde hiçbir bulguya ulaşılamamıştır. Bu bağlamda, *Hergün* gazetesinin kamuoyunun algılamasını etkilemeye yönelik yer verdiği haberlerdeki olay taraflarının gerçekliği çarpıttığı ve aşırı sağ siyasal bir yanlılıktan hareket ettiği gözlemlenmiştir. Elde edilen sonuç kapsamında, *Hergün* ve *Tercüman* gazeteleri arasında bu yönde bir farklılığın yaşandığı görülmüştür. *Hergün* gazetesinde yer alan haberlerde, 1 Mayıs olaylarından DİSK'in sorumlu gösterildiği ve 1 Mayıs olaylarına paralel bir şekilde DİSK'in eylemlerinin devam ettiğine ilişkin gerçekliği çarpıtıcı bilgilere başvurulmuştur. Ayrıca, İstanbul Belediye Başkanı'nın, yasal olmayan yollardan olay çıkarttığı iddia edilen işçi çevrelerini koruduğu ve maddi yönden desteklediğine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Gazetede 4 Mayıs tarihinde "DİSK, kanlı Mayıs olayından sonra, Türkiye çapında genel greve hazırlanıyor" başlığıyla yer verilen haberde "Demirdöküm, Souip ve Philips işçileri kendileriyle işyeri temsilcilerinin dün bir toplantı yaptıklarını ve bu toplantıda gelen emrin bu olduğunu izah ettikten sonra bir genel greve hazır bulunulmasını ikaz

ettikleri” şeklindeki açıklamalar bu duruma örnek olarak verilebilir (Bkz. EK 92). 4 Mayıs tarihinde “İsvan’ın kanlı mayıs armağanı: Anarşist mahkûmlar maaş alacak” (Bkz. EK 93) başlıklı haberin devam sayfasında yer verilen açıklamalarla yasa dışı yollarla işçilerin bazı davranışlara zorlandığına yönelik bilgilere yer verilmiştir. Haberde, “Belediyeyi CHP merkezi durumuna getiren, daha da öteye geçerek parti ve kızıl militanlara yataklık eden Ahmet Vamik İsvan’a halkımız gerekli cevabı seçimde verecektir” şeklindeki açıklamalar irdelenen durumu desteklemektedir.

Bu bağlamda, gazeteye ilişkin bu ayırt edici bulguya ulaşılmış olması, *Hergün* gazetesinin dönemin aşırı sağ milliyetçi siyaset anlayışına sahip MHP’nin politik davranışlarını haber metinleri üzerinden sürdürdüğü sonucunu ortaya çıkarmıştır. Çünkü, anılan siyasetintemsilcilerinden Gün Sazak’ın gazetenin yöneticilik mevkisinde aldığı sorumluluk bu yönde bir gelişmenin yaşanmış olmasını güçlendirmektedir.

2.2.8. Haberlerde Olay-Yorum Farkının Analizi

Bu başlık altında, analiz birimi gazetelerin yer verdiği haberlerde, haber metninin oluşturulmasında kamuoyunun algılamasını yorumsal ifadelerle yer vererek etkilemeye yönelik içeriklere hangi sıklık oranı ile yer verildiği araştırılmıştır. Dolayısıyla, incelenen gazetelerin haberlerinde, okuyucunun algılamasını etkilemeye yönelik yorum içeren anlatımların haber metinlerinde yer verilme sıklık sayısı saptanmıştır. Ayrıca, yorum içeren haber metinlerinden farklı özellikler barındıran, duygu yoğunluklu haber metinlerinde gözlemlenen yanlılık eğilimleri de ortaya çıkartılmıştır.

Tablo 24: Gazetelerde Gerçeğin Yorumsal Anlatımla Birlikte İşlendiğine İlişkin Haberlerin Dağılımı

ANALİZ BİRİMİ GAZETELER		HABERLER	
		Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı (%)
MİL. MUH. BASIN	HERGÜN	-	-
	TERCÜMAN	1	6.2
LİBERAL BASIN	GÜNAYDIN	2	12.5
	HÜRRİYET	4	25.0
SOL BASIN	CUMHURİYET	4	25.0
	MİLLİYET	5	31.3
TOPLAM		16	100

Gazetelerde, gerçeğin anlatımında yorumsal ifadelerin kullanıldığı toplam 16 haber belirlenmiştir. *Hergün* gazetesinde, yorum içeren anlatıma yönelik hiçbir metin bulunmamıştır. Dolayısıyla, *Hergün* gazetesi dışında kalan analiz birimi gazetelerdeki belirli haberlerde gerçeklik yorumlanarak irdelenmiştir. Ayrıca, *milliyetçi muhafazakâr* basında bu kullanımlara sadece bir haberde yer verilmiştir. Yorum içeren haberlerin *liberal* ve *sol* basında sıklıkla kullanıldığı belirlenmiştir. Dolayısıyla, analiz birimi gazetelerin 1 Mayıs gerçekliğini kimi haberlerde olumlu, kimi haberlerde olumsuz bir yaklaşımla yorumladığı sonucuna ulaşılmıştır. *Tercüman* gazetesinde 3 Mayıs tarihinde “Kanla ve 34 Canla Kutlanan Bayramın Hesabı Kimden Sorulacak” başlığıyla yer verilen haberde, olaylardan sorumlu gösterilen sol çevrelere karşı saldırgan ve hakaret içeren bir üslubun kullanıldığı görülmüştür. Haberde, *lanetli yüzleri, kırmızı gömlekli militanlar, kanunsuz direniş, can pazarı, kan cehennemi, kan bayramı, Taksim mezbahası* gibi yaşanan olaya yönelik olumsuz betimleyici ifadelere yer verilmiştir. Haberde, “kırmızı gömlekli militanların sopalarla düzene soktukları zavallı işçiler önünden geçerken, zevkten sulanmış ağzı ve havada kalmış sol yumruğu ile kendini ihtilal lideri sanan DİSK Genel Başkanı Türkler mi savunulacak” biçimindeki anlatım (Bkz. EK 94) bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca, bu haberde gerçeğin çarpıtılarak yorumlanması söz konusu olmuştur. Çünkü, olaya tanık birçok gazetecinin, olaylar öncesindeki sürece ilişkin ortak düşüncesi, 1 Mayıs olaylarında şiddet içeren bir durumun yaşanmadığı yönünde olmasıdır. Dolayısıyla, *sopalarla düzene soktukları* biçimindeki ifade gerçeği yansıtmamaktadır.

Liberal basında yer alan haberlerde, olaylarda yaşamını kaybeden kişilere ve olayın yaşandığı ana yönelik yorum içeren anlatımlara başvurulduğu gözlemlenmiştir. Bu haberlerde, olayın üzüntü verici boyutu olarak aynı düşüncüyü savunan sol siyasetler arası bir çatışma olduğundan bahsedilmiştir. Ayrıca, olaylarda masum insanların yaşamını kaybettiği yönünde vurgular yapılmıştır. *Hürriyet* gazetesinde 3 Mayıs tarihinde, “İkinci Kanlı Pazar” başlığıyla yer verilen haberde olayın gelişimi anlatılmış ve 1 Mayıs olaylarının sorumlusu olarak sol siyasetlerin olmasının üzüntü verici olduğuna işaret edilmiştir. Haberde, “1 Mayıs Bayramı’nda sarı bir güneş okşadı Taksim alanındaki işçilerin yüzlerini, Taksim alanının yeşil çimenleri usul usul kırmızı elbiseli, kırmızı kasketli ve de elleri pankartlı işçilerle al’a dönüştü önce, insanlar çil yavrusu gibi kaçıyorlardı ve yürek ezikliğinin kocaman üzüntüsü ile yazmak

zorundayız ki” şeklinde anlatımlara (Bkz. EK 95) yer verilmiştir. Ayrıca, olaylarda yaşamını kaybeden polislerin haber ve fotoğraflarında yorum yapıldığından da söz edilebilir. *Günaydın* gazetesinin 4 Mayıs tarihli sayısında polis Nazmı Arı’nın oğlunun duygu yoğun olarak görselleştirildiği gözlemlenmiştir (Bkz. EK 96).

Sol basında yer verilen haberlerde, olaylarda yaşamını kaybedenlere yönelik yorumsal anlatımlara başvurulmuştur. Olaylarda yaşamını kaybedenlerin ve yakınlarının çaresizliğini duygu içeren bir anlatımla sunulduğu saptanmıştır. *Cumhuriyet* gazetesinde, olaylarda yaşamını kaybeden Jale Yeşilnil’in öncesinde Aziz Nesin ile yaptığı söyleşiye yönelik bir habere yer verilmiştir. Bu haberde, yorum içeren bir anlatım yer almasa da, gazetede olaylarda yaşamını kaybetmiş bir kişinin bu amaçla gazetenin sayfalarına yansıtıldığından söz edilebilir. Ayrıca, bu haberde Jale Yeşilnil’e yönelik, “okuduğu lisenin en çalışkan, en yetenekli öğrencilerinden biriydi” biçimindeki betimleyici ifadeler yer almıştır. *Cumhuriyet* gazetesinin 5 Mayıs tarihli sayısında, “Açılan Ateşin Yarattığı Panik Korkunçtu” başlığıyla yer verilen bir başka haberdeki “olaylar sonrası çevrede olanları görmeye çalışanlar, çatışma alanının çok uzaklarındaki ara sokaklarda, kırık camlara, kurşun izlerine rastladıkça, şaşkınlık içinde kalıyorlardı. Çok kısa anda yaşanan olayın dehşeti ancak bundan sonra daha iyi kavranıyordu” şeklindeki ifadeler irdelenen duruma örnek olarak verilebilir (Bkz. EK 97).

Milliyet gazetesinde de, benzer bir yaklaşımla oluşturulmuş haber metinleri rastlanılmıştır. Gazetede, haberler, fotoğraflarıyla birlikte verilmiştir. Gazetenin 3 Mayıs tarihinde, “Taksim Alanı Sanki Bir Yangın Yeri Olmuştu” başlığıyla yer verilen haberde, “Silah sesleri, patlamalar, canhıraş feryatlar, polis panzerlerinin sinir bozucu sirenleri arasında süren ve 34 kişinin ölümüyle sonuçlanan panikten sonra Taksim alanı bu haldeydi...” şeklindeki anlatımlar öne çıkartılmıştır (Bkz. EK 98). Ayrıca, *Milliyet* gazetesinin 4 Mayıs tarihli sayısında “1 Mayıs İşçi Bayramı”na yönelik sağ eğilimli bir gazetede yer alan yazıya cevap metninin yorum içerikli bir şekilde oluşturulduğu gözlemlenmiştir. “1 Mayıs Tarihe Karıştı” başlığıyla 4 Mayıs tarihinde yer verilen haberde, mizahi bir dil kullanılarak eleştiri içeren bir yorumlamaya gidildiğinden söz edilebilir (Bkz. EK 99).

Tablo 25: Gazetelerde Gerçeğin Dramatize Edilerek Aktarıldığı Haberlerin Dağılımı

ANALİZ BİRİMİ GAZETELER		HABERLER	
		Sıklık Sayısı	Sıklık Oranı (%)
MİL. MUH. BASIN	HERGÜN	-	-
	TERCÜMAN	1	20
LİBERAL BASIN	GÜNAYDIN	-	-
	HÜRRİYET	1	20
SOL BASIN	CUMHURİYET	3	60
	MİLLİYET	-	-
TOPLAM		5	100

Bu bölümde, incelenen gazetelerde yoğun duygu içeren anlatımlara yer verilip verilmediği araştırılmıştır. Dolayısıyla, bir yönüyle yorumsal anlatımlar ile ilişkilendirilebileceği için Tablo 24, “Haberlerde Olay-Yorum Farkı Unsurunun Analizi” başlığı altında incelenmiştir. Gazetelerde, bu yönde sınırlı bir bulguya ulaşılmakla birlikte; bu yöndeki haberlerin tamamında dramatik anlatı öğelerine başvurulduğu saptanmıştır. Gazetelerin bu haberlerinde, olaylarda yaşamını kaybedenlere yönelik duygu yoğunluklu bir anlatımın geliştirildiğine tanık olunmuştur. Okuyucunun, olayı yaşayan ve olay mağdurlarının yakınlarının duygularıyla özdeşleşmesini sağlamaya yönelik oluşturulan bu haber içeriklerinde, gerçeğin yorumunun yapıldığı haber örneklerinden farklı olarak, yoğun bir dramatizasyona başvurulmuştur. *Tercüman* gazetesinde, olaylarda yaşamını kaybedenlerin aile yakınlarının bu yöndeki açıklamalarının haberleştirildiği belirlenmiştir. Gazetede 4 Mayıs tarihinde, “MORGUN ÖNÜNDE GÖZÜ YAŞLI KİŞİLER ‘ACABA ÇOCUĞUMUZ BURADA MI?’ DİYE BEKLEŞİYORLAR” başlığıyla yer verilen haberde, 1 Mayıs olaylarında yaşamını kaybeden Bayram İyi ve Bünyamin Gülle adlı iki kişiye yönelik duygu yoğunluklu bir içerik öne çıkarılmıştır. Haberde, anılan şahıs yakınlarının yaşadığı maddi ve manevi güçlüklerle değinilmiştir. Dolayısıyla, *milliyetçi muhafazakâr* basında yer verilen olaylardan sol siyasetlerin sorumlu gösterildiği düşüncesi, bu duygu yoğunluklu anlatımla güçlendirilmiş ve bu ailelerin yaşadıkları

sıkıntılıların sorumluları dolaylı olarak diğerkonular ile ilişkili bir şekilde tekrar işlenmiştir. Habere, “Saat sabahın 7’si... Askeri kordon altındaki Morg’un önü yine ana-baba günü...” biçimindeki öyküsel bir anlatımla başlanmıştır. Ayrıca, gazetede bir üst paragrafta yer alan iddialar yönündeki şu açıklamalara yer verilmiştir: “Bayram İyi’nin binlerce kişinin ayakları altında ezilmiş cesedini zor tanıyan oğlu Ali İyi bir ağacın kenarına çekilmiş ve kendinden geçmiş bir şekilde ağlıyor” (Bkz. EK 100).

Hürriyet gazetesinde bu yönde yer verilen haberin, olaylarda yaşamını kaybeden polis memuru Nazmi Arı’ya yönelik oluşturulduğu belirlenmiştir. Gazetede 4 Mayıs tarihinde, “...Ve ellerimizle polis Nazmi’yi toprağa verdik” başlıklı haberin spotunda duygu yoğunluklu “Bahar güneşi insanları güldürürken bir ana, bir kadın ve bir camia kan ağlıyordu...” biçimindeki anlatıma yer verilmiştir (Bkz. EK 101). Ayrıca, haberin devamında, bu kapsamda araştırılan duygusal ifadelerin daha yoğun bir şekilde işlendiği gözlemlenmiştir. Haber bu bölümünde, polis memurunun şehit olduğu yönündeki duygu şöyle oluşturulmuştur: “Kırmızı kırmızı, al al Türk bayrağına sarılı tabutu, ak miğferle çıktı öğle namazından sonra cami avlusundan toplum polisi Nazmi Arı’nın. Dört yıllık polis Nazmi “1 Mayıs Bayramı”nda şehit düşmüştü. Ama tabutunda canlı derdiniz eğer görseydiniz” (Bkz. EK 101).

Cumhuriyet gazetesinde bu yönde oluşturulan haberlerde, 1 Mayıs alanının tasviri ve olayları yaşayan olay tanıklarının yaşadığı korkuyla bir özdeşleşmenin kurulması için bir anlatım geliştirildiği saptanmıştır. Haberlerde, 1 Mayıs olayını öyküsel bir gelişim seyriyle işlendiği bulgulanmıştır. Ayrıca, 1 Mayıs olaylarının, olayı yaşayan insanlara dehşet verici yönüne vurgu yapılmıştır. Gazetede 3 Mayıs tarihinde, “Açılan ateşin yarattığı panik korkunçtu” başlığıyla yer verilen haber içeriğinden bu iddialara karşılık gelen şu anlatıma yer verilmiştir: “Olaylar sonrası çevrede olanları görmeye çalışanlar, çatışma alanının çok uzaklarındaki ara sokaklarda, kırık camlara, kurşun izlerine rastladıkça, şaşkınlık içinde kalıyordu. Çok kısa anda yaşanan olayın dehşeti ancak bundan sonra daha iyi kavranıyordu. Bu kez o ana kadar hatırlanamayan yakınlar, dostların kaygısı başlıyordu” (Bkz. EK 102).

İncelenen gazeteler, 1 Mayıs’a yönelik haberlerinde olay-yorum farkı unsurunun özelliklerine benzer bir şekilde duygu yoğunluklu haber metinlerine yer verdiği belirlenmiştir. Gazetelerin bu yöndeki haber içeriklerinde, okuyucuyu duygusal anlamda etkilemeye yönelik bir tavır geliştirildiği gözlemlenmiştir. Haberlerin

gazetelerin temsil ettiği yanlılık eğilimleri içerisinde üretilmiş olması, dramatik anlatı içeriğine yön vermiştir. Çünkü *milliyetçi muhafazakâr* basın, bu yoğun duygu içeren haber metinleri üzerinden, sol siyasetlerin olaylarda yaşamını kaybeden kişi ve yakınlarının yaşadığı zor yaşam koşullarından sorumlu olduğu düşüncesini işlerken; *sol* basın, 1 Mayıs olaylarındaki şiddeti ve olayı yaşayan çevrelerin yaşadığı kokuyu öne çıkarmıştır. *Liberal* basın ise, olaylarda yaşamını kaybeden polis memurunu bu yönde haberleştirmiştir.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

“1 Mayıs 1977 yılındaki olaylı İşçi Bayramı” kutlamalarında gerçekleşen toplumsal olayların, dönemin Türk basınına temsilen belirlenen gazetelerde siyasal yanlı bir şekilde yer verilme eğilimlerini irdeleyen bu çalışmada, incelenen gazetelerin “Objektif Habercilik Unsurları”nı beklenen bir şekilde gerçekleştirmediği sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla, Türkiye’nin 1970’li yıllarda yaşadığı siyasi, ekonomik ve kültürel kriz koşullarında; eşdeyişle dönemin bu toplumsal/yapısal özelliklerine bağlı yaşanan gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda, *liberal*, *milliyetçi muhafazakâr* ve *sol* basın farklı yaklaşımlar içerisinde siyasal yanlı bir davranış geliştirmiştir.

3.1. Sonuç

Dünyanın on dokuzuncu yüzyılda sürüklendiği toplumsal dönüşüme, üretimin toprağa bağlı yapısından makine kullanımını önceleyen bir üretime geçilmesinin sonucunda ulaşıldığı düşüncesi yanıt oluşturmuştur. Bu yöndeki gelişmeye ise, “Ortaçağ” geleneksel sınıf ilişkilerinin yerini alan, ticarete bağlı güçlenen yeni sınıf yapısının gösterdiği mücadeleler yön vermiştir. Dolayısıyla, gerçekliğe yönelik bilgi üretme, on dokuzuncu yüzyılda yaşanan bu gelişmeler sonucunda, yapısal anlamda bir değişime uğrayarak bir meslek haline dönüşmüştür. Gazetecilik mesleğinin gerçekliği aktarmadaki en temel birimini ise, haber metinleri oluşturmuştur.

Bu bağlamda, mesleğin kurumsal anlamda örgütlenmesi, bilimsel bir konumdan (pozitivizmin nesnellik anlayış) hareket etmeyi zorunlu kılmıştır. Bu yöndeki gelişmeyi, liberal ideoloji belirlemiş ve tarihsel olarak “liberal medya anlayışı”nın oluşumuna zemin hazırlamıştır. Klasik demokrasilerin yaşandığı rejimlerde, medyanın toplumsal sorumluluğu, liberal özgürlüklerin, bu bir yönüyle özel mülkiyet ilişkilerinin güvencesi anlamını da taşımaktadır, korunması amacıyla siyasal iktidarlar üzerinde bir denetim işlevi yürütmesine bağlanmıştır. Dolayısıyla, *basın*, *yasama*, *yürütme* ve *yargı* gibi güç unsurlarının yanında, farklı bir gücü temsil etmiştir. Bu düşünce, kamunun bilme, öğrenme ve eleştirme özgürlüğü anlamını taşımıştır.

Bu bağlamda, gazetecilik mesleğinin haber üretme işlevi, anılan tartışmalara yanıt oluşturması amacıyla “liberal medya anlayışı” biçiminde bir dizi normlar çerçevesinde yapılandırılmıştır. Bu anlayışa göre, haber, kamu yararı açısından “Objektif Habercilik Unsurları”nı temel alarak üretilmelidir. Gerçekliğin bu haber normlarına bağlı aktarımı,

mesleğe yöneltilen *dördüncü güç* olma işlevini sağlaması açısından belli bir önem taşımıştır. Ancak, basının dünya ve Türkiye ölçeğinde gösterdiği tarihsel gelişimi göz önünde bulundurulduğunda, mesleğe yönelik geliştirilen bu öngörüğü sağlayamadığı sonucunun ortaya çıktığından söz edilebilir.

Türkiye'nin farklı tarihsel dönemlerinde, basın yanlı bir davranış geliştirerek farklı siyasal güç ilişkileri arasında tercihlerde bulunarak, siyasal yanlı bir eğilim içerisinde olmuştur. Bu çalışmada, incelenen gazetelerin “1 Mayıs 1977 yılı İşçi Bayramı”na yönelik ürettiği haberleri, fotoğrafları ve diğer görsel materyalleri, önemli farklarla yanlı bir eğilim içerisinde sunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye'nin 1970'li yılları, sınıf karşıtlığına bağlı gelişen toplumsal mücadelelerin yaşandığı bir dönemi yansıtmıştır. Ekonomik, siyasal ve toplumsal eşitsizliklerin bir sonucu olarak toplumsal tabandan yükselen bu sınıf mücadeleleri, anılan tarihin son yıllarında en üst seviyesine ulaşmıştır.

Bu bağlamda, incelenen konuya ilişkin gazetelerde saptanan yanlılık eğilimleri, bu yönüyle sınıf esasına bağlı gelişen bu siyasal kutuplaşmaya eş değer bir biçimde belirginleşmiştir. Gazetelerde bulgularan siyasal yanlılık davranışları, dönemin sınıf esasına bağlı yükselen sosyalist ideoloji ile bu mücadelelerin karşında egemen sınıf ilişkilerine bağlı gelişen aşırı sağ milliyetçi ideolojiler arasındaki tercihe bağlı olmuştur. Dolayısıyla, gazetelerin *egemen/ezilen*, *emek/sermaye* ve *iktidar/muhalif* odakları arasındaki tercihlerinin böyle bir sonucun ortaya çıkmasında belirleyici olduğundan söz edilebilir. Bu bağlamda, gazetelerin dönemin toplumsal yapısından beslenen bir siyasal yanlılık davranışı geliştirmesinin sonucunda, çalışmaya ilişkin oluşturulan genel varsayım sağlanamamıştır.

İncelenen gazetelere göre siyasal yanlılık eğilimleri farklı özellikler yansıtmıştır. *Liberal* basın, “Objektif Habercilik Unsurlarının” kimi yönlerini sağlayarak, tarafsızlığa en yakın sayılabilecek bir davranış geliştirmiştir. Ancak, *milliyetçi muhafazakâr* ve *sol* basına yönelik bu yönde bir sonuçtan söz edilemez. Elde edilen bulgulardan bu gazetelerin, açık bir biçimde yanlı bir tavır geliştirdiği söylenebilir.

İncelenen gazeteler, 1 Mayıs olaylarının gelişim süreçlerini farklı olay taraflarının düşüncelerine başvurarak yanlı bir yaklaşım içerisinde aktarmıştır. Bir başka deyişle, gazeteler 1 Mayıs gerçekliğinin inşası sürecinde, dönemin karşıt siyaset, sendika ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerine eşit alan tanımayarak olay tarafları açısından bir

denglilik sağlayamamıştır. Dolayısıyla, tek bir siyasi eğilim içerisinde bulunan dönemin aktörlerine söz hakkı tanınması sonucunda, olaylar siyasal yanlı bir eğilim içerisinde işlenmiştir. Gazeteler arasında bir karşılaştırmaya gidildiğinde, *liberal* basını temsil eden gazetelerin bu yöndeki yaklaşımı, daha dengeli sayılabilecek bir eğilim içerisinde gelişmiştir. Ancak, *milliyetçi muhafazakâr* ve *sol* basın dönemin siyasi yapısına bağlı bir tavır ortaya koymuştur. *Günaydın* ve *Hürriyet* gazeteleri, dönemin merkez sağ ve sol siyaset temsilcilerine yakın denilebilecek bir sıklık oranıyla söz hakkı tanımıştır. Ayrıca, dönemin siyasi kimliğini yansıtan merkez siyaset anlayışının uç noktalarını temsil eden sağ ve sol örgütlenmelerin temsilcilerine neredeyse hiç yer vermedikleri gözlemlenmiştir.

Milliyetçi muhafazakâr ve *sol* basını temsil eden gazetelerin bu yöndeki yaklaşımı, *liberal* basından farklı bir eğilim içerisinde gerçekleşmiştir. Anılan gruplamadaki gazeteler, 1 Mayıs gerçekliğini, dönemin siyasi karakterini belirleyen sağ ve sol siyaset temsilcilerinin benimsediği ideolojik düşünceye daha fazla yer ayırarak sayfalarında işlemiştir. *Hergün* ve *Tercüman* gazeteleri, haberlerinde Türkiye'nin 1970'li yılların iç savaş koşullarını yaratan kontrgerilla yapılanmasının sivil uzantısını temsil eden *aşırı sağ milliyetçi* siyasetlerin temsilcilerinin tanıklarına sıklıkla yer vermiştir. Derin devlet içindeki kontrgerilla yapılanmaları, küresel ekonomik ilişkilerin ABD merkezli gelişmiş ülkelerin sermaye sınıflarının çıkarlarını koruma yönünde oluşturulmuştur. Bu bağlamda, ABD sermayesinin ekonomik çıkarlarını korumaya yönelik oluşturulan *aşırı sağ milliyetçi* sivil siyasetlerin temsilcilerinin açıklamalarına başvurularak 1 Mayıs olaylarının işlenmesi, ABD ve dünya sermayesini temsil eden egemen sınıflara yönelik yanlı bir eğilimin gelişmesine yol açmıştır.

Cumhuriyet ve *Milliyet* gazeteleri, 1 Mayıs olaylarında yaşanan gerçekliği, dönemin *demokratik*, *sosyalist* ve *devrimci* olay taraflarına yer vererek irdelenmiştir. Dolayısıyla, bu gazetelerde de, denglilik ilkesinin sağlanması açısından farklı olay taraflarına yer verilme davranışının dengeli bir şekilde geliştirilemediği gözlemlenmiştir. Gazetelerin sol olay taraflarına yer vermesi, karşıt sınıf ilişkileri içerisinde emekten ve alt sınıflardan yana bir yanlılık içerisinde olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla, incelenen gazeteler dönemin sol siyasetlerinin temsilcilerinin düşünce yapısı içerisinde, 1 Mayıs olaylarının gelişimini anlamaya yönelmiştir. Ancak, *sol* basının sol olay tarafları arasında da bir yanlılık geliştirdiği söz konusu olmuştur.

Çünkü, dönemin siyasi karakterini yansıtan devrimci olay taraflarının açıklamalarına sıklıkla başvurulmadığı bulgulanmıştır. Ayrıca, analiz birimi gazetelerin olay tarafları arasında geliştirdiği yanlılık eğilimleri, gazetelerin diğer habercilik unsurlarının da yönünü belirlemiştir.

Bu bağlamda, gazeteler 1 Mayıs İşçi Bayramı'nda yaşanan gerçekliğe taraflı bir tavır geliştirmiştir. *Milliyetçi muhafazakâr* basın olayları önyargı içeren haber metinleriyle yansıtarak, kamuoyunun algılamasını olumsuz yönde etkilemeye yönelik bir yaklaşım sergilemiştir. Gazeteler, haberlerini dönemin sol siyasetlerine yönelik saldırgan bir yaklaşım içerisinde oluşturmuşlardır. Bu bağlamda, incelenen gazeteler aşırı milliyetçi sağ çevrelerin yarattığı şiddet ortamının bir benzerini, 1 Mayıs olayına yönelik yer verdiği haber metinleri üzerinden de sürdürmüştür denilebilir. *Hergün* ve *Tercüman* gazetelerinin 1 Mayıs gerçeğini, olayların aşırı sağ milliyetçi siyasetler, kontr-gerilla ve derin devlet ile olan ilişkisel yönlerine yer vermeyerek haberleştirdiği saptanmıştır. Gazetelerin, sol siyaset temsilcilerine de yönelik gerçek dışı içeriklere yer vererek, olayları sağ siyasal yanlı bir çarpıtma eğilimi içerisinde yansıttığı söz konusu olmuştur. Dolayısıyla, anılan gazetelerin 1 Mayıs'ta yaşanan olayları çarpıtarak haberleştirmesi, dönemin siyasal yapısının egemen/güç ilişkilerini gizleyerek, taraflı bir yaklaşım geliştirmesine yol açmıştır.

Sol basın, olayların sağ eğilimli siyasi çevrelerle olan ilişkisi üzerinde durmuştur. Bu gazeteler, 1 Mayıs olaylarının ardındaki bilinmeyen güç ilişkilerini öne çıkararak, kamusal alanda çok yönlü bir düşünce zenginliği oluşturmuşlardır. Dolayısıyla, sözü edilen gazetelerin (*Cumhuriyet* ve *Milliyet*) 1970'li yıllardaki karşıt siyasalara karşıt bir söylem geliştirdiğinden söz edilebilir. Gazeteler, 1 Mayıs gerçekliğini çarpıtmadan, tüm yönleriyle doğru bir biçimde irdelemişlerdir. *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetelerinin, olayların öncesi, gelişimi ve sonrası süreçlerin şüphe uyandıran yönlerini öne çıkartarak irdelediği gözlemlenmiştir. Bu durum, sol basının işçi sınıfı mücadeleleri üzerinde kurulmak istenen fiziki ve psikolojik baskı politikalarına karşıt bir tavır geliştirmesine yol açmıştır. Gazetelerin bu tavrı, kamuoyunun algılamasını olumlu yönde etkilemeye yönelik haber içerikleriyle desteklenmiştir.

Liberal basın, bu yönde kurguladığı haber içeriklerinde çelişkiler barındırmıştır. Çünkü, incelenen gazetelerin kimi yönleriyle olayları doğru bir biçimde irdelediği; ancak bu yönlerin sınırlı ve yetersiz bir biçimde işlendiği sonucu ortaya çıkmıştır.

Dolayısıyla, *Günaydın* ve *Hürriyet* gazetelerinin tarafsızlığa yakın bir tavır geliştirdiği düşüncesi bu noktadan hareketle kabul edilmiştir. Gazetelerin, taraflı ya da tarafsız habercilik anlayışı geliştirdikleri fikrinde kararsız kalınmıştır. Bir başka deyişle, gazeteler 1 Mayıs İşçi Bayramı'nda yaşanan olayları, net bir şekilde olumlayan ya da olumlamayan anlatımlara yer vermemiştir. Ancak, 1 Mayıs gerçekliğini sınırlı bir kapsamda irdeleyerek, gizil bir çarpıtma eğilimi geliştirmişlerdir. Dolayısıyla, popüler kitle habercilik anlayışına sahip gazetelerin net bir tavır geliştirmekten kaçındıklarından söz edilebilir. Bu bağlamda, bu habercilik ilkesinin incelenen örnek olaya ilişkin, analiz birimi gazetelerde liberal medya anlayışının “Objektif Habercilik Unsurları”nı başarılı bir şekilde yansıtmadığı; ancak, bu yönde kısmen bir eğilim gösterdiği belirtilebilir.

Gazetelerin belirlenen taraflı habercilik anlayışı, haber dilinin yanlı bir şekilde kullanılmasına neden olmuştur. Dolayısıyla, gazetelerin geliştirdiği yanlı habercilik eğilimleri haber dilinde sürdürülmüş ve nötr bir dil kullanımı sağlanamamıştır. Bu yönde elde edilen bulgulara, sözü edilen yanlılık davranışlarını desteklemiştir. Bu bağlamda, *milliyetçi muhafazakâr* basın haber dilini dönemin sağ siyasi eğilimli olay taraflarına ilişkin yanlı bir şekilde kurmuştur. Ayrıca, *liberal* basının sağ ve sol olay taraflarına yönelik belirlenen eğilimi tekrarlanmıştır. *Sol* basın ise, dönemin sol siyasi eğilimli olay taraflarına yanlı bir dil kullanımı gerçekleştirmiştir. Ayrıca, gazetelerin gerçeği yorumsal ve duygu içeren anlatımlara başvurarak işlediği gözlemlenmiştir. Bu yöndeki yoruma dayalı üretilen haber içerikleri, *liberal* ve *sol* basında daha fazla yer almıştır.

Analiz birimi gazetelerin yanlı davranışları, haber ve fotoğraf temalarında somut bir şekilde belirginlik kazanmıştır. Çünkü gazetelerin, yazılı ve görsel anlatımında yer verdiği materyallerin ortak tema başlıklarına göre kategorileştirilmesinde, anılan dönemin siyasi/ideolojik karşıtlığına bağlı bir yanlılık sonucunun pekiştiği gözlemlenmiştir. Haber ve fotoğraf temalarında, *milliyetçi muhafazakâr* basının dönemin sol olay taraflarına karşı kurguladığı şiddet içeren habercilik anlayışının, özünde sosyalist ideoloji ve sınıfsal mücadele anlayışına olan karşıtlığını destekler niteliktedir.

Bu bağlamda, haberlerinde aşırı milliyetçi bir söylemden hareket edilerek, dönemin sol değerlerinin anlamının çarpıtılmak istendiği gözlemlenmiştir. Bu tutuma yönelik, *Hergün* ve *Tercüman* gazeteleri arasında belirgin bir farklılaşmadan da söz

edilebilir. *Hergün* gazetesi, bu yöndeki haberlere daha fazla yer vererek, aşırı milliyetçi bir habercilik anlayışını benimsemiştir. Gazetenin dönemin işçi sınıfı ve sol değerlerine, etik hiçbir sınır tanımayan saldırgan bir üsluptan hareket eden habercilik anlayışı geliştirdiği gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, sözü edilen gazetenin, MHP'nin yayın organı olması ve Gün Sazak'ın ise gazetede aldığı sorumluluk elde edilen bu sonucu doğrulayan unsurlar önem kazanmıştır. Dolayısıyla, *milliyetçi muhafazakâr* basının geliştirdiği habercilik üslubunun, aşırı Türk milliyetçiliği ve İslami muhafazakâr bir algılayışın inşa edilmesine hizmet ettiğinden söz edilebilir. Bir başka deyişle, anılan gazetelerin bu yöndeki tutumları, toplumun sınıf eksenli örgütsüzleştirilmesini amaçlayan bir yanlılığa karşılık gelmiştir.

Toplumsal mücadelelerin yükseldiği dönemlerde, kimlik siyasetinin toplumun sınıf bilincini etkisizleştirmeye yönelik egemen sınıf ilişkileri tarafından kurgulandığı bilinmektedir. Avrupa'da on dokuzuncu yüzyılın ilk çeyreğindeki direnç sergileyen sınıf mücadelelerinin ya da 1950'li yıllar sonrasında Latin Amerika, Güney Asya ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu üçüncü dünya ülkelerinde halk hareketiyle örgütlenen sınıf mücadelelerinin karşısında; yeni sömürgecilik anlayışına hizmet eden milliyetçilik, darbecilik ve totaliter baskı siyasetlerinin yükseltilmiş olması, bu *egemen/ezilen* sınıf ilişkileri bağlamında gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, *milliyetçi muhafazakâr* basının geliştirdiği sağ siyasal yanlı habercilik anlayışının, irdelenen dünya ve Türkiye ölçeğindeki egemen sınıf ilişkilerinin ekonomik ve siyasi çıkarlarına yanlı geliştiğinden söz edilebilir.

Anılan dönemin siyasal, ekonomik ve kültürel karşıtlığı içerisinde sol basında belirlenen yanlılık eğilimleri, gazetelerin haber ve fotoğraf temalarında daha somut bir biçimde belirginleşmiştir. *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazeteleri, devrimci bir siyaset anlayışından hareket etmese de; dönemin yasal yollardan sosyalist bir mücadeleyi temsil eden sol çevrelerine yanlı bir eğilim içerisinde haber ve fotoğraf temalarını oluşturduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, incelenen gazeteler “1 Mayıs İşçi Bayramı”na sahiplenmeye yönelik bir habercilik anlayışını geliştirmiştir. Ayrıca, gazetelerin, “1 Mayıs İşçi Bayramı”na katılan işçi, öğrenci, sendika, siyasi parti ve sivil toplum kuruluşu temsilcilerini mağdur biçimde resmetmiş olması, dönemin muhalif kimliğini sayfalarına yansıtması sonucunu doğurmuştur. İncelenen gazetelerde, işçi sınıfının temsil ettiği ideolojiye sıklıkla yer verilmesi: dönemin yükselen toplumsal

mücadelelerinin yanında bir tutum sergilemesine yol açmıştır. Bu bağlamda, *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazeteleri, yer verdiği içerikle, dönemin egemen sınıflarına karşıtlık içerisinde olmasa da, yükselen aşırı sağ milliyetçiliğe karşı tepkisel bir tutumu ortaya koymuşlardır.

Bu bağlamda, çalışmada incelenen gazetelerin, “1 Mayıs 1977 yılı olaylı İşçi Bayramı”na yönelik yer verdiği haber, fotoğraf ve diğer görsel materyallerde siyasal yanlı bir davranışın, 1970’li yıllar Türkiye’sinin toplumsal yapısından beslenerek gerçekleştiği sonucu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, incelenen gazetelerin siyasal yanlı habercilik anlayışını, kimi hakkaniyetli sayılabilecek davranışlarla dengelemeye yöneldiği gözlemlenmiştir. Bu yöndeki haberlere, en fazla *sol* basın tarafından yer verilmiş olsa da; *Cumhuriyet* ve *Milliyet* gazetelerinin sol siyasal yanlı eğilimden hareket ettiği gerçeğini değiştirmemiştir. Dolayısıyla, *liberal*, *milliyetçi muhafazakâr* ve *sol* basın için, 1 Mayıs gerçekliğini *siyasal yanlı* bir habercilik anlayışı içerisinde yansıtmışlardır vurgusunda bulunabilir.

3.2. Öneriler

Bu çalışma, toplumsal ve sınıfsal karşıtlığın en üst seviyede yaşandığı bir dönemin siyasi karakterine bağlı gelişen siyasal yanlılık eğilimlerine yönelik gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla, bu çalışmada elde edilen bulgular, sadece analiz birimi gazetelere ilişkin genellenebilir. 1970’li yıllar Türkiye’sinin siyasal özellikleri, haber içeriklerinde siyasal yanlılık eğilimlerinin analizi açısından öznel bir dönem özelliğine sahip olmuştur. Bu bağlamda, bu çalışmadan çıkarsanan önermeler, çalışmanın analiz konusundan, anılan tarihsel dönemden ve yürütülen yanlılık çalışmasından elde edilen bulguların değerlendirilmesine göre şu şekilde oluşturulmuştur:

(1) Bu çalışmada, “1 Mayıs İşçi Bayramı”na yönelik bir *siyasal yanlılık* analizi gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla, bu konuya yönelik bir yapısal yanlılık çözümlemesi de uygulanabilir. Bu bağlamda, dil dolayımıyla gerçekleşen iktidarın söylemi üzerine bir çözümleme gerçekleştirilerek, dönemin egemen/muhalif siyasi söylemlerinin eleştirel analizi ortaya konabilir.

(2) Ayrıca, çalışmayı bilimsel anlamda destekleyebileceği düşünülen sözlü bir tarih çalışması gerçekleştirilebilir. Olayları yaşamış o dönemin gazetecileri ve editöryal kadrosu ile haberlerin üretim aşamalarına yönelik derinlemesine

görüşmeler yapılarak, bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular ile karşılaştırmaya gidilebilir. Ayrıca, bu dönemi yaşamış sivil yurttaşlar ve dönemin siyasi yapısı ve basın ilişkilerinde uzman akademik çevrelerle de sözlü tarih çalışması kapsamında derinlemesine görüşme yöntemi yürütülebilir.

- (3) Bu çalışma, 1970’li yıllar Türkiye’si özneline irdelenmiştir. Anılan dönemin siyasi anlamda yaşadığı karşıtlıklara ilişkin farklı analiz konuları belirlenerek siyasal yanlılık çalışmaları gerçekleştirilebilir. Çünkü, 1970’li yıllar, bu bağlamda işlenebilecek öznel konu başlıklarını içermektedir. Askeri darbeler, toplu/kitlese cinayetler, faili meçhul cinayetler ve dönemin siyasi seçimleri gibi konu başlıkları üzerinden, yapılan bu çalışmaya ilişkin tekrara kaçılmaksızın, farklı gazete metinleri üzerinden de benzer bir siyasal yanlılık çalışması ortaya konulabilir.
- (4) Türkiye’nin farklı siyasi dönemlerinde yaşanan yanlılık eğilimlerine ilişkin de, bir siyasal yanlılık çalışması geliştirilebilir. Bu bağlamda, çok partili döneme geçilmesinin ardından, dönemin gelişen yeni sınıf ilişkileri kapsamında, basınının devletçilik politikalarıyla güçlenen yeni egemen sınıf yapıları ile geleneksel bürokratik sınıf ilişkilerini temsil eden siyasetler arasında geliştirdiği davranışları irdelleyen, 1950’li yıllar Türkiye’sine ilişkin bir siyasal yanlılık çalışması yürütülebilir. Ayrıca, benzer bir şekilde, 2000’li yıllar Türkiye’sinde baskın bir siyasi güç haline gelen Adalet ve Kalkınma Partisi’ne (AKP) yönelik böyle bir çalışma ortaya konabilir. Bu bağlamda, 2011 siyasi seçimlerindeki Türk basınının iktidar/muhalif karşıtı yanlılık eğilimlerinin nasıl gerçekleşeceği, bu yönde araştırılmaya değer bir sorunsal olarak önem kazanmaktadır.

EKLER LİSTESİ

EK 1: Kodlama Formu	188
EK 2: Analiz Birimi Gazetelerin Günlük ve Aylık Tiraj Dağılımları (Nisan-Mayıs 1977)	192
EK 3: Basın İlan Kurumunun Cevap Metni.....	193
EK 4: Sağ Olay Taraflarının Siyasal Yaklaşımına Yönelik Örnek Bir Haber.....	194
EK 5: Sol Olay Taraflarının Siyasal Yaklaşımına Yönelik Örnek Bir Haber.....	195
EK 6: Nötr Olay Taraflarının Siyasal Yaklaşımına Yönelik Örnek Bir Haber	196
EK 7: Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in Fotoğrafi	197
EK 8: Hürriyet Gazetesinde Yer Alan CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in Fotoğrafi	198
EK 9: Milliyet Gazetesinde Yer Alan DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'in Fotoğrafi	199
EK 10: Milliyet Gazetesinde Yer Alan Aydınlık ve Halkın Sesi Dergileri Yetkililerinin Fotoğrafları.....	200
EK 11: Hergün Gazetesinde Yer Alan Polis Memuru Nazmi Arı'nın Fotoğrafi.....	201
EK 12: Tercüman Gazetesinde Yer Alan AP İstanbul İl Başkanı Hüsamettin Cindoruk ve Polis Memuru Nazmi Arı'nın Fotoğrafları...	202
EK 13: Analiz Birimi Gazetelerde Yer Alan Haberlerin Kapladığı Alan	203
EK 14: Önsayfa Olay Taraflarının Gazetelere Göre Dağılımı	204
EK 15: Hergün Gazetesinde Yer Alan Önyargı İçeren Örnek Bir Haber.....	206
EK 16: Günaydın Gazetesinde Yer Alan Önyargı İçeren Örnek Bir Haber....	207
EK 17: Milliyet Gazetesinde Yer Alan Önyargı İçeren Örnek Bir Haber	208
EK 18: Hergün Gazetesinde Yer Alan Kamuoyunun Algılamasını Olumsuz Yönde Etkilemeye Yönelik Örnek Bir Haber.....	209
EK 19: Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Kamuoyunun Algılamasını Olumlu Yönde Etkilemeye Yönelik Bir Örnek Haber.....	210
EK 20: Milliyet Gazetesinde Yer Alan Kamuoyunun Algılamasını Olumlu Yönde Etkilemeye Yönelik Örnek Bir Fotoğraf.....	211
EK 21: Cumhuriyet Gazetesinde Kamuoyunun Algılamasını Olumlu Yönde Etkilemeye Yönelik Örnek Bir Karikatür.....	212
EK 22: Günaydın Gazetesinde Yer Alan Kamuoyunun Algılamasını Olumsuz Yönde Etkilemeye Yönelik Örnek Bir Haber.....	213
EK 23: Hergün Gazetesinde Yer Alan Kamuoyunu Olumsuz Yönde Etkilemeye Yönelik Örnek Bir Haber.....	214
EK 24: Hergün Gazetesinde Yer Alan Kamuoyunun Algılamasını Olumsuz Yönde Etkilemeye Yönelik Örnek Bir Haber.....	215
EK 25: Milliyet Gazetesinde Yer Alan Kamuoyunun Algılamasını Olumlu Yönde Etkilemeye Yönelik Örnek Bir Haber	216
EK 26: Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Kamuoyunun Algılamasını Olumlu Yönde Etkilemeye Yönelik Örnek Bir Haber.....	217

EK 27: Milliyet Gazetesinde Yer Alan Kamuoyunun Algılamasını Olumlu Yönde Etkilemeye Yönelik Örnek Bir Haber.....	218
Ek 28: Milliyetçi Muhafazakâr Basının Haber Kaynaklarına Yönelik Yaklaşımın İlişkin Tercüman Gazetesinden Örnek Bir Haber.....	219
EK 29: Olay Taraflarının Açıklamalarında Yer Verilen Cümle Yüklemlerinin Farklı Kullanımına Yönelik Milliyet Gazetesinden Örnek Bir Haber.....	220
EK 30: Hürriyet Gazetesinde Karşıt Görüşlerin Açıklamalarına Aynı Haber İçerisinde Yer Veren Örnek Bir Haber	221
EK 31: Tercüman Gazetesinde Karşıt Görüşlerin Açıklamalarına Aynı Haber İçerisinde Yer Veren Örnek Bir Haber	223
EK 32: Milliyet Gazetesinde Hakkaniyetlilik Kapsamında Olay Taraflarına Yer Veren Örnek Bir Haber.....	224
EK 33: Cumhuriyet Gazetesinde Hakkaniyetlilik Kapsamında Olay Taraflarına Yer Veren Örnek Bir Haber	225
EK 34: Hergün Gazetesinde Hakkaniyetlilik Kapsamında Olay Taraflarına Cevap Hakkı Tanınan Örnek Bir Haber	226
EK 35: Tercüman Gazetesinde Hakkaniyetlilik Kapsamında Olay Taraflarına Cevap Hakkı Tanınan Örnek Bir Haber.....	227
EK 36: Hürriyet Gazetesinde Hakkaniyetlilik Kapsamında Olay Taraflarına Tanınan Örnek Bir Haber.....	228
Ek 37: Günaydın Gazetesinde Hakkaniyetlilik Kapsamında Olay Taraflarına Cevap Hakkı Tanınan Örnek Bir Haber	229
EK 38: Milliyet Gazetesinde Hakkaniyetlilik Kapsamında Olay Taraflarına Cevap Hakkı Tanınan Örnek Bir Haber.....	230
EK 39: Milliyet Gazetesinde Hakkaniyetlilik Kapsamında Olay Taraflarına Cevap Hakkı Tanınan Örnek Bir Haber.....	231
EK 40: Cumhuriyet Gazetesinde Hakkaniyetlilik Kapsamında Olay Taraflarına Cevap Hakkı Tanınan Örnek Bir Haber.....	232
EK 41: Cumhuriyet Gazetesinde Hakkaniyetlilik Kapsamında Olay Taraflarına Cevap Hakkı Tanınan Örnek Bir Haber.....	233
EK 42: Tercüman Gazetesinde Yer Alan Düzeltmesi Bulunmayan Örnek Bir Haber.....	234
EK 43: Milliyet Gazetesinde Yer Alan Hakkaniyetlilik Yönünde Düzeltmeye İlişkin Yer verilen Örnek Bir Haber	235
EK 44: Tercüman Gazetesinde Olayın Sorumlularına Yönelik Anlatımlar Konusunda Örnek Bir Haber.....	236
Ek 45: Hergün Gazetesinde Olayın Sorumlularına Yönelik Anlatımlar Konusunda Örnek Bir Haber.....	237
Ek 46: Hürriyet Gazetesinde Olayın Sorumlularına İlişkin Anlatımlar Konusunda Örnek Bir Haber.....	238
EK 47: Günaydın Gazetesinde Olayın Sorumlularına İlişkin Anlatımlar Konusunda Örnek Bir Haber.....	239
EK 48: Cumhuriyet Gazetesinde Olayın Sorumlularına İlişkin Anlatımlar Konusunda Örnek Bir Haber.....	240
EK 49: Milliyet Gazetesinde Olayın Sorumlularına Yönelik Anlatımlar Konusunda Örnek Bir Haber.....	241

EK 50: Tercüman Gazetesinde Yayımlanan Adli Soruşturmaya İlişkin Sol Siyasetlere Vurgu Yapan Örnek Bir Haber.....	242
Ek 51: Hergün Gazetesinde Yayımlanan Adli Soruşturmaya İlişkin Sol Siyasetlere Vurgu Yapan Örnek Bir Haber.....	243
EK 52: Hürriyet Gazetesinde Yayımlanan Adli Soruşturmaya İlişkin Yer Verilen Bilgiler Hakkında Örnek Bir Haber.....	244
EK 53: Cumhuriyet Gazetesinde Yayımlanan Adli Soruşturmaya İlişkin Yer Verilen Bilgiler Hakkında Örnek Bir Haber.....	245
EK 54: Tercüman Gazetesinde Dünyada 1 Mayıs Kutlamalarına Yönelik Örnek Bir Haber.....	246
EK 55: Hürriyet Gazetesinde Yer Alan Dünyadaki 1 Mayıs Kutlamalarına Yönelik Örnek Bir Haber.....	247
EK 56: Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Dünyadaki 1 Mayıs Kutlamalarına Yönelik Örnek Bir Haber.....	248
EK 57: Hergün Gazetesinde Yer Alan 1 Mayıs'ın Anlamını Değiştirmeye Yönelik Örnek Bir Haber.....	249
EK 58: Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan 1 Mayıs İşçi Bayramı'nın Önemine Vurgu Yapan Örnek Bir Haber.....	250
EK 59: Hergün Gazetesinde Yer Alan Olaylarda Yaşamını Kaybeden Polis Memuru Nazmi Arı'nın Fotoğrafı.....	251
EK 60: Günaydın Gazetesinde Yer Alan Olaylarda Yaşamını Kaybeden Polis Memurunun Cenaze Törenin Konu Alan Örnek Bir Fotoğraf.....	252
Ek 61: Hürriyet Gazetesinde Yer Alan Olaylarda Yaşamını Kaybedenlere ve Yakınlarına Yönelik Örnek Bir Haber.....	253
EK 62: Milliyet Gazetesinde Yer Alan Olaylarda Yaşamını Kaybedenlere Yönelik Örnek Bir Fotoğraf.....	254
EK 63: Milliyet Gazetesinde Yer Alan Olaylarda Yaşamını Kaybedenlerin Yakınlarına Yönelik Örnek Bir Haber.....	255
EK 64: Tercüman Gazetesinde Yer Alan 1 Mayıs Olaylarında Yaşanan Şiddetin Sorumluları Olarak İddia Edilen Kişilere Yönelik Örnek Bir Fotoğraf.....	256
EK 65: Hürriyet Gazetesinde Yer Alan 1 Mayıs Olaylarında Yaşanan Şiddetin Sorumluları Olarak İddia Edilen Kişilere Yönelik Örnek Bir Fotoğraf.....	257
EK 66: Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Yaşanan Şiddetin Sorumlusu Olarak Polisin Gösterilmek İstendiği Örnek Bir Fotoğraf.....	258
Ek 67: Milliyet Gazetesinde Yer Alan Olayların Şüpheli Yönlerine Yönelik Yer Alan Örnek Bir Fotoğraf.....	259
EK 68: Tercüman Gazetesinde Yer Alan 1 Mayıs Kutlamalarına Yönelik Örnek Bir Fotoğraf.....	260
EK 69: Günaydın Gazetesinde Yer Alan 1 Mayıs Kutlamalarına Yönelik Örnek Bir Fotoğraf.....	261
EK 70: Milliyet Gazetesinde Yer Alan 1 Mayıs Kutlamalarına Yönelik Örnek Bir Fotoğraf.....	262
EK 71: Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan 1 Mayıs Kutlamalarına Yönelik Örnek Bir Fotoğraf.....	263

EK 72: Milliyet Gazetesinde Doğruluk Unsuru Açısından Olayları Farklı Yönleriyle İlişkilendiren Örnek Bir Haber.....	264
EK 73: Milliyet Gazetesinde Doğruluk Unsuru Açısından Olayları Farklı Yönleriyle İlişkilendiren Örnek Bir Haber.....	265
EK 74: Milliyet Gazetesinde Doğruluk Unsuru Açısından Olayları Farklı Yönleriyle İlişkilendiren Örnek Bir Haber.....	266
EK 75: Cumhuriyet Gazetesinde Doğruluk Unsuru Açısından Olayları Farklı Yönleriyle İlişkilendiren Örnek Bir Haber.....	267
Ek 76: Cumhuriyet Gazetesinde Doğruluk Unsuru Açısından Olayların Farklı Yönlerine Yer Veren Örnek Bir Haber.....	268
EK 77: Cumhuriyet Gazetesinde Doğruluk Unsuru Açısından Olayların Farklı Yönlerine Yer Veren Örnek Bir Diğer Görsel Materyal	269
EK 78: Milliyet Gazetesinde Doğruluk Unsuru Açısından Olayların Farklı Yönlerini Öne Çıkaran Örnek Bir Diğer Görsel Materyal.....	270
EK 79: Hürriyet Gazetesinde Yer Alan Olayların Bilinmeyen Yönlerine Yer Vererek Ahlaki Bir Davranış Sergileyen Örnek Bir Haber.....	271
EK 80: Günaydın Gazetesinde Yer Alan Olayların Bilinmeyen Yönlerine Yer Vererek Ahlaki Bir Davranış Sergileyen Örnek Bir Haber.....	272
EK 81: Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Olayların Bilinmeyen Yönlerine Yer Vererek Ahlaki Bir Davranış Sergileyen Örnek Bir Haber.....	273
EK 82: Milliyet Gazetesinde Yer Alan Olayların Bilinmeyen Yönlerine Yer Vererek Ahlaki Bir Davranış Sergileyen Örnek Bir Haber	274
EK 83: Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Olayların Bilinmeyen Yönlerine Yer Vererek Ahlaki Bir Davranış Sergileyen Örnek Bir Haber.....	275
EK 84: Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Olayların Bilinmeyen Yönlerine Yer Vererek Ahlaki Bir Davranış Sergileyen Örnek Bir Haber.....	276
EK 85: Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Olayların Bilinmeyen Yönlerine Yer Vererek Ahlaki Bir Davranış Sergileyen Örnek Bir Haber.....	277
EK 86: Milliyet Gazetesinde Yer Alan Olayların Bilinmeyen Yönlerine Yer Vererek Ahlaki Bir Davranış Sergileyen Örnek Bir Haber.....	278
Ek 87: Tercüman Gazetesinde Yer Alan kişiyi Karalamaya Yönelik Örnek Bir Haber.....	279
EK 88: Hergün Gazetesinde Yer Alan Gerçekliği Çarpıtan Örnek Bir Haber.....	280
EK 89: Hergün Gazetesinde Yer Alan Gerçekliği Çarpıtan Örnek Bir Haber.....	281
EK 90: Tercüman Gazetesinde Yer Alan Gerçekliği Çarpıtan Örnek Bir Haber.....	282
EK 91: Tercüman Gazetesinde Yer Alan Gerçekliği Çarpıtan Örnek Bir Haber.....	283

EK 92: Hergün Gazetesinde Yer Alan Kamuoyunu Yanıltmaya Yönelik Örnek Bir Haber.....	284
EK 93: Hergün Gazetesinde Yer Alan Kamuoyunu Yanıltmaya Yönelik Örnek Bir Haber.....	285
EK 94: Tercüman Gazetesinde Yer Alan Olay-Yorum Farkına Yönelik Örnek Bir Haber.....	286
EK 95: Hürriyet Gazetesinde Yer Alan Yorum İçeren Örnek Bir Haber.....	287
EK 96: Günaydın Gazetesinde Yer Alan Olay-Yorum Farkına Yönelik Örnek Bir Fotoğraf.....	288
EK 97: Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Yorum İçeren Örnek Bir Haber.....	289
EK 98: Milliyet Gazetesinde Yer Alan Olay-Yorum Farkına Yönelik Örnek Bir Haber ve Fotoğraf.....	290
EK 99: Milliyet Gazetesinde Yer Alan Olay-Yorum Farkına Yönelik Örnek Bir Haber.....	291
EK 100: Tercümen Gazetesinde Yer Alan Dramatik Bir Anlatıyla İşlenen Örnek Bir Haber.....	292
EK 101: Hürriyet Gazetesinde Yer Alan Dramatik Bir Anlatıyla İşlenen Örnek Bir Haber.....	293
EK 102: Cumhuriyet Gazetesinde Yer Alan Dramatik Bir Anlatıyla İşlenen Örnek Bir Haber	294

EKLER

EK 1. KODLAMA FORMU

(1) Analiz Birimi Gazeteler:

- 1) Liberal Basın: *Günaydın, Hürriyet*
- 2) Milliyetçi Muhafazakâr Basın: *Hergün, Tercüman*
- 3) Sol Basın: *Cumhuriyet, Milliyet*

(2) Araştırma Konusu:

“1 Mayıs 1977 İşçi Bayramı”

(3) Analiz Materyali:

- 1) Haber
- 2) Fotoğraf
- 3) Diğer Görsel Materyaller

(4) Haberlerde Dengelilik Unsuru:

- 1) Gazetelerde Yer Alan Haberlerin Sıklık Sayısı ve Oranı
- 2) Gazetelerde Yer Alan Fotoğrafların ve Diğer Görsel Materyallerin Sıklık Sayısı ve Oranı
- 3) Gazetelerde Yer Alan Haberlerin Kapladığı Alan
- 4) Fotoğraf ve Diğer Görsel Materyallerin Kapladığı Alan
- 5) Gazetelerde Yer Alan Haber, Fotoğraf ve Diğer Görsel Materyallerin Ön ve İç Sayfa Dağılımı
- 6) Haberlerin Manşet ve Sürmanşete Taşınmasının Sıklık Sayısı ve Oranı
- 7) Gazetelerde Yer Alan Ön Sayfa Haberlerinin ve Fotoğraflarının Sayfa İçi Konumu

(5) Haberlerde Tarafsızlık Unsuru:

- 1) Gazeteciler, Haberlerde Olaya Önyargılı Yaklaşmış mı?
- 2) Haberde, Gazeteler Kamuoyunun Algılamasını Olumlu/Olumsuz Yönde Etkileyecek Unsurlara Yer Vermiş mi?
- 3) Gazeteciler Haber Yaparken Kimlere Başvurmuş? Gazetecinin Kişisel Tutumları ve Haber Yaparken Kullandığı Teknikler Haberin Sunumunu Etkilemiş mi?

4) Gazetelerde Yer Alan Haberlere Konu Olan Tarafların Sıklık Sayısı ve Oranı

- Devletin Yetkili Kurumları
- Siyasi Parti Temsilcileri
- Sendika, Odalar ve Sivil Toplum Kuruluşları
- Sivil Yurttaş
- Yabancı Basın
- Uzman Kişilerin Görüşleri
- Diğer

(6) Haberlerde Kullanılan Dilin (Nötr) Yapısı:

1) “1 Mayıs İşçi Bayramı”na Yönelik Tanımlamalarda Nötr Bir Dil Kullanılmış mı?

- 1 Mayıs
- 1 Mayıs İşçi Bayramı
- 1 Mayıs Komünist Bayramı
- 1 Mayıs Emeğin Bayramı
- 1 Mayıs Bahar Bayramı
- 1 Mayıs İşçi Sınıfının Birlik Mücadele Dayanışma Günü
- Bahar ve Çiçek Bayramı
- Kanlı 1 Mayıs
- Kanlı Taksim Mitingi
- Kızıl İhtilal Provası
- Mayıs Katliamı
- Proletarya İhtilali
- Uydurma İşçi Bayramı
- Uluslararası İşçi Sınıfı Bayramı

2) Haberlerde Sıklıkla Tekrarlanan Kelimelerin Sıklık Sayısı ve Oranı

DİSK	Polis	İşçi/İşçi Sınıf
İşçi/Türk İşçisi	Sol/Solcu	Miting
Maocu	Toplum Polisi	CHP
Kan/Kanlı	Silah	Demokrasi/Demokratik
Ölü/Ölüm	MC/hükümet	Komünizm/Komünist

Türk/Türk Millet	Sol/Aşırı Sol	Faşizm/Faşist
Marksist/Leninist	Seçim	Kızıl
Şehit	Intercontinental Oteli	CIA
Sular İdaresi	MİT	Sendika
Devrim/Devrimci	Türk-İş	Emperyalizm

3) Haber Dilinde Dengelilik Benimsenmiş mi? Farklı Görüşlerin Yer Aldığı Haberlerdeki Cümle Yüklemeleri Benzer Bir Eğilimle Kurulmuş mu?

- Açıklamak
- Belirtmek
- Bildirmek
- Demek
- İddia Etmek
- İleri Sürmek
- Nitelendirmek
- Savunmak
- Söylemek
- Öne Sürmek
- Diğer

4) Olay Taraflarının Açıklamalarına Yer Verilen Haberlerdeki Etken/Edilgen Yüklem Yapısının Kullanımının Sıklık Sayısı ve Oranı

(7) Haberlerde Hakkaniyetlilik Unsuru:

- 1) Her Tarafa Haberde Yer Verilmiş mi?
- 2) Karşıt Görüşlere Haberde Cevap Hakkı Tanınmış mı?
- 3) Herhangi Bir Yanlışlık Yapılmışsa, Düzeltmeye Yer Verilmiş mi?

(8) Haberlerde Yanlılık Unsuru:

1) Gazetelerde “1 Mayıs İşçi Bayramı”na Yönelik Öne Çıkan Haber Temalarının Sıklık Sayısı ve Oranı

- 1 Mayıs Programına Yönelik Anlatım
- 1 Mayıs’ın Önemine Vurgu Yapan Anlatımlar
- 1 Mayıs’ın Anlamını Değiştiren Anlatımlar
- 1 Mayıs Olaylarını Tasvir Eden Anlatımlar
- 1 Mayıs’ın Dış Basına Yansıması

- 1 Mayıs Olayının Gelişimine İlişkin Anlatım
- Dünyadaki 1 Mayıs'lara Yönelik Anlatım
- Olaylarda Yaşamını Kaybedenlere Yönelik Anlatım
- Olayların Sorumlularına İlişkin Anlatım
- Olayların Farklı Yönlerini İçeren Anlatımlar
- Sol Siyasetlerin Şiddet Yaratacağına İlişkin Anlatımlar
- Yürütülen Soruşturmaya İlişkin Anlatımlar

2) Gazetelerde Yer Alan Fotoğraf Temalarında Öne Çıkan Yanlılık/Yansızlık Eğilimi

- 1 Mayıs Olaylarında Yaralananlara Yönelik Anlatım
- Olaylar Öncesi 1 Mayıs İşçi Bayramı Kutlamaları
- Olayın Şiddet Boyutunu Öne Çıkaran Anlatımlar
- Olaylarda Yaşamını Kaybedenlere ve Yakınlarına Yönelik Anlatım
- Olay Taraflarına Yönelik Anlatım
- Olayın Sorumlularına Yönelik Anlatım
- Diğer

3) Haberlerde Karşıt Görüşlerin Siyasi Eğilimlerine Vurgu Yapılmış mı?

(9) Haberlerde Doğruluk Unsuru:

- 1) Haberlerde, İsimler Doğru Verilmiş mi?
- 2) Haberlerde, Olaylar Açıkça İlişkilendirilmiş mi?
- 3) Gazeteler, Tartışmalı Konuyu Haberlerinde Göstererek Ahlaki Davranmış mı?
- 4) Haberlerde Karalama Yapılmış mı?

(10) Haberlerde Çarpıtma Unsuru:

- 1) Haberlerde Olay Çarpıtılmış mı?
- 2) Bazı Odaklar, Gerçekleri Çarpıtarak Kamuoyunu Yanıltmış mı?
- 3) Gerçeğin ve Alıntılarının Seçiminde Çarpıtma Yapılmış mı?

(11) Haberlerde Olay-Yorum Farkı:

- 1) Gerçek, Yorumdan Ayırt Edilmiş mi?

**EK 2. ANALİZ BİRİMİ GAZETELERİN GÜNLÜK VE AYLIK TİRAJ
DAĞILIMLARI (NİSAN-MAYIS 1977)**

GAZETE ADI	NİSAN/1977		MAYIS/1977	
	Günlük	Aylık	Günlük	Aylık
CUMHURİYET	112.290	4.243.112	130.418	4.966.103
GÜNAYDIN	490.305	16.027.268	502.227	18.707.949
HERGÜN	26.731	1.070.395	31.332	1.239.880
HÜRRİYET	517.684	19.226.338	708.191	24.792.667
MİLLİYET	282.024	10.392.750	324.250	12.479.761
TERCÜMAN	440.284	15.024.072	436.701	16.915.168
TOPLAM	1.869.318	65.983.935	2.133.119	79.101.528

Kaynak: Basın İlan Kurumu, Online Başvuru,

<http://www.bik.gov.tr:8080/web/iletisim/bilgi-edinme>, (04. 11. 2010).

EK 3. BASIN İLAN KURUMUNUN CEVAP METNİ

SAYIN EVREN DURAN

Kurumumuz tarafından gönderilen bilgilerde herhangi bir yanlışlık bulunmamakta olup, gazetelerin aylık baskı sayılarının toplamı içerisinde, aylık fiili satışları toplamının yanı sıra, idare, abone, bozuk baskı gibi miktarlar da dahildir.

Bu nedenle gazetelerinin günlük fiili satışlarının bir ay içerisindeki yayımlandıkları güne çarpımı sonucunda elde edilecek rakamla, aylık baskı sayısı toplamları arasında matematiksel tutarlılık olamamaktadır.

Ayrıca, konuyla alakalı daha detaylı bilgi için aşağıdaki telefonu arayabilirsiniz.

Bilginizi rica ederiz.

İDRİS A. ÇAM
BASIN İLAN KURUMU
İLAN HİZMETLERİ ŞEFİ
0212 516 33 03/348

EK 4. SAĞ OLAY TARAFLARININ SİYASAL YAKLAŞIMINA YÖNELİK ÖRNEK BİR HABER

«DISK VE CHP KAPATILMALIDIR»

ANKARA, (Özel)
MHP Genel Başkanı Yarıdım ve Yozgat Milletvekili Ali Fuat Eydüpoğın yazılı bir demec vermiş. Eydüpoğın demeci şöyledir:

«Tarihin en büyük kanlı katliam tablolarından birisi de 1 Mayıs günü meydana gelen İstanbul'da meydana gelmiştir. 39 insanın öldürüldüğü, 300'e yakın kimsenin yaralandığı oto mobililerin devrilip, atese verildiği dükkanların tahrip edildiği bu acı 1 Mayıs tablosu Türk Devletini yıkamak ve parçalamak isteyenlerin satılmalarını bir kez daha gözler önüne sermiştir.

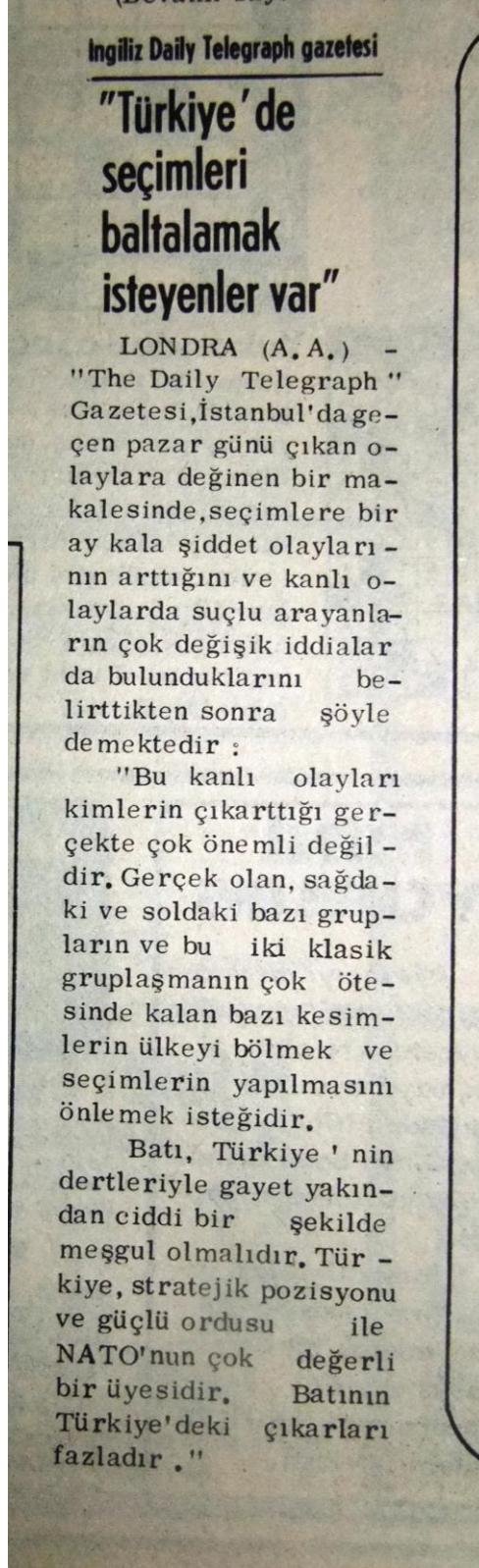
Bu kanlı olayların başmısöbibi DISK ve CHP yöneticileridir. 1 Mayıs'ta görkemli bir şekilde kutlanma kararı alıp bütün teşkilatları ve yöneticileri fösferlere katan CHP'dir. Olaylarda silah kullanan kimselerin birçoğu CHP'li milletveilleridir. CHP'nin seçimlerde destekleme kararı olan DISK yöneticileri bizzat bu kurultuş Genel Başkanının konuşma yaptığı kurslardan kalabalığa ates açmışlardır. Devleti yıkmak Türk milletini bölüp parçalamak isteyen solcuların hangi ceşit solun usaklığını yapma konusunda anlaşamamalarından dolayı birbirlerine karşı verdikleri kirli savaşta savaşı İpret ve dehiset vericidir. Ellerinde kirli bayraklar salladıkları, bölgedeki bayrak ve sloganları Taksim Meydanında acılar meydana getiren isimli 1 Mayıs diye değitirenler, 1 Mayıs'ta görkemli olarak kutlamaya yoğun çaba sarfedenler, insanlıkta nasıblı almamış kanlı katillerdir. Olayların başından beri sorumluluğunu taşıyan DISK ve onun yanında yer aldığı, nı açklayan CHP'nin kapılması artık kaçınılmaz olmuştur. Tarih elbetteki kanlı katillerin yakasına yapışacak ve onlara lajrik oldukları cezayı verecektir.»

MISK:
«MİLLETİ
BİRBİRİNE
DİŞMAN

EK. 5 SOL OLAY TARAFLARININ SİYASAL YAKLAŞIMINA YÖNELİK ÖRNEK BİR HABER

**EK 6. NÖTR OLAY TARAFLARININ SİYASAL YAKLAŞIMINA YÖNELİK
ÖRNEK BİR HABER**

**EK 7. CUMHURİYET GAZETESİNDE YER ALAN CHP GENEL BAŞKANI
BÜLENT ECEVİT'İN FOTOĞRAFI**

**EK 8. HÜRRİYET GAZETESİNDE YER ALAN CHP GENEL BAŞKANI
BÜLENT ECEVİT'İN FOTOĞRAFI**

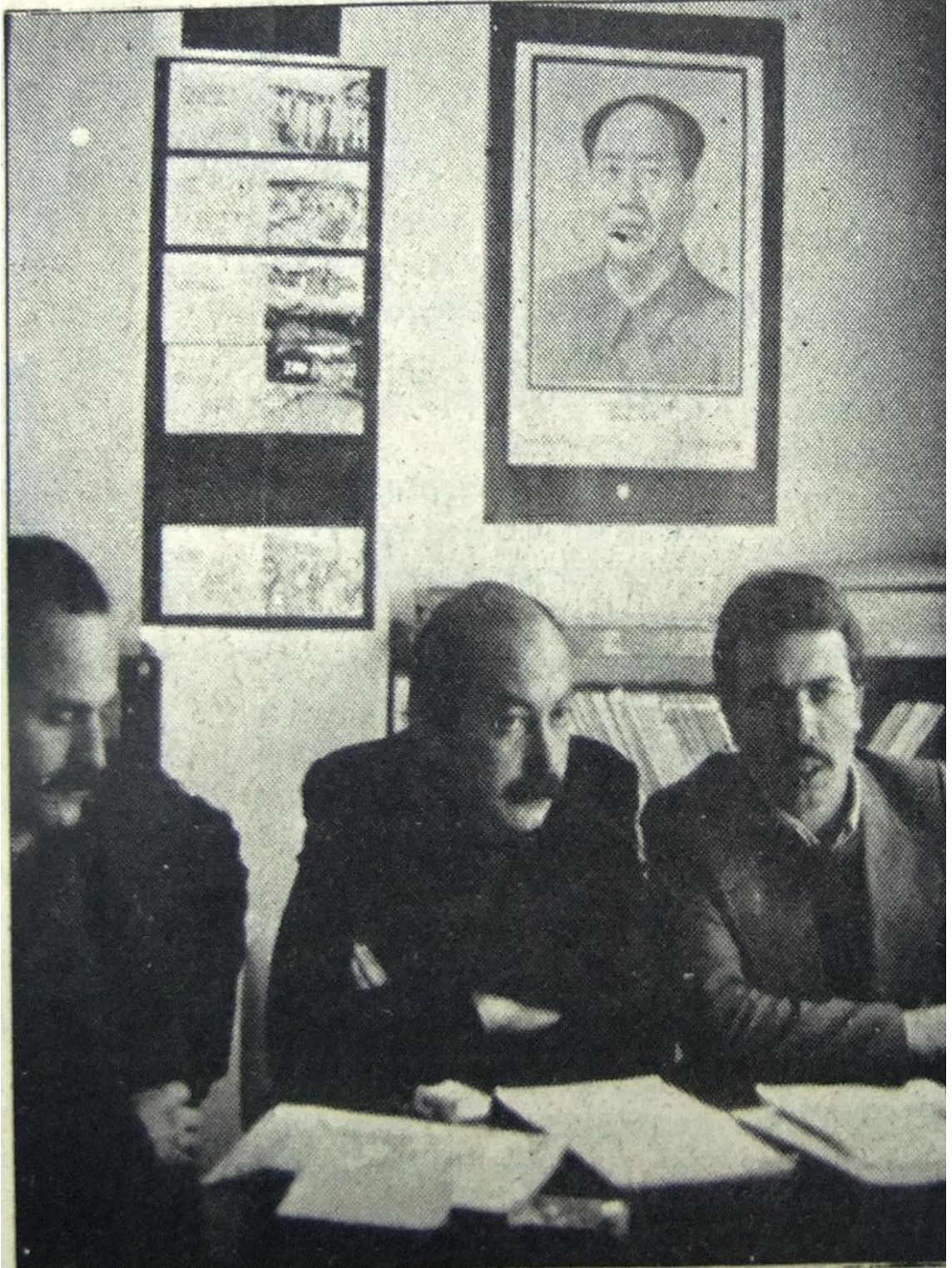

CHP Genel Başkanı Ecevit, İzmir'de de büyük bir kalabalık tarafından karşılandı. Ecevit'in

**EK 9. MİLLİYET GAZETESİNDE YER ALAN DİSK GENEL BAŞKANI
KEMAL TÜRKLER'İN FOTOĞRAFI**

**EK 10. MİLLİYET GAZETESİNDE YER ALAN AYDINLIK VE HALKIN SESİ
DERGİLERİ YETKİLİLERİNİN FOTOĞRAFI**

**EK 11. HERGÜN GAZETESİNDE YER ALAN POLİS MEMURU NAZMİ
ARI'NIN FOTOĞRAFI**

EK 12. TERCÜMAN GAZETESİNDE YER ALAN AP İSTANBUL İL BAŞKANI HÜSAMETTİN CİNDORUK VE POLİS MEMURU NAZMİ ARI'NIN FOTOĞRAFLARI

Kore
kani
jeliyor
ABERLER
SERVİSTİ

Başbake-
Hah,
ayman De-
listi olarak
günlük bir
bulunmak
Ankara'ya
işleri Baka-
Çağlayan-
evetlisi ola-
ziyaret
Polonya
Emil
ise eşiyile
günü Var-
tra'ya hare-
Bugün saat
ra Esenbo-
10 Sü. 5 de)

ninde bu hakikat yat-
maktadır." demiştir.
(Devamı Sa. 10 Sü. 3 de)

Şehit Polis'in cenazesi törenle Sandıklı'ya gönderildi

İSTANBUL

Taksim'deki kanlı olaylarda Maocu militanların kurşunlarına hedef olarak şehit düşen Polis memuru Nazmi Ari'nin cenazesi dün gözyaşları içinde Sandıklı'ya gönderilmiştir.

Arkadaşları tarafından morgdan alınan ve bayrağa sarılarak Fatih Camine getirilen Nazmi Ari'nin cenaze törenine Vali Namık Kemal Şen-türk, toplum polisi arkadaşları ve İstanbul emniyet teşkilatında görevli müdürler ve polis-ler ile çeşitli kuruluş temsilcileri de, katılmışlardı.

Öğle namazından sonra omuzlara alınan bayrağa sarılı tabut bir süre (Devamı Sa. 10 Sü. 4 de)

İSTANBUL

CINDORUK: «MITING CHP-DİSK İŞBİRLİĞİ İÇİNDE HAZIRLANDI»

İSTANBUL

AP İstanbul İl Başkanı Hüsamettin Cindoruk 1 Mayıs mitinginin CHP-DİSK işbirliği içinde hazırlanacağını söyleyen, çıkan olay-
(Devamı Sa. 10 Sü. 6 da)

GONG

Pazar !

Pazar katliamında ölen 10 kişinin kimliği belli oldu.
Pazar katliamında ölen 6 kişinin daha kimliği belli oldu.
Ya buna sebep olanlar?
A, onlar mı?
Onlar Cumartesi belli idi!...

SADETTİN ÇULCU

AYLAR
LE İŞCI
YARIN

AP
Kun
topl
CH
Kun
İkl
top
CH
seç
bel
Ec
gü
gü
ve
nu
CE
ve
se
AY
F
8

**EK 13. ANALİZ BİRİMİ GAZETELERDE YER ALAN HABERLERİN
KAPLADIĞI ALAN**

GAZETELER		HABERLERİN KAPLADIĞI ALAN	
MİL. MUH. BASIN	HERGÜN	9.905	18.436
	TERCÜMAN	8.531	
LİBERAL BASIN	GÜNAYDIN	4.584	10.903
	HÜRRİYET	6.319	
SOL BASIN	CUMHURİYET	18.729	34.689
	MİLLİYET	15.960	
TOPLAM		64.028	

EK 14. ÖNSAYFA OLAY TARAFLARININ GAZETELERE GÖRE DAĞILIMI

ANALİZ BİRİMİ GAZETELER					
MİL. MUH. BASIN		LİBERAL BASIN		SOL BASIN	
<u>HERGÜN</u>	<u>TERCÜMAN</u>	<u>GÜNAYDIN</u>	<u>HÜRRİYET</u>	<u>CUMHURİYET</u>	<u>MİLLİYET</u>
DİSK Yetkilileri (1)	AP Genel Başkanı Süleyman Demirel (1)	CHP Genel Yönetim Kurulu (1)	AP Genel Başkanı Süleyman Demirel (2)	Adalet Bakanı Zeyyad Baykara (1)	AP Genel Başkanı Süleyman Demirel (2)
İstanbul Valisi Kemal Şentürk (2)	AP İstanbul İl Başkanı Hüsamettin Cindoruk (1)	DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler (1)	BBC (1)	CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit (3)	Aydınlık Dergisi Md. Doğan Yurdakul (1)
İstanbul Milli Eğitim Müdürü Servet Develioğlu (1)	DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler (1)	DİSK Genel Sekreteri Mehmet Karaca (2)	CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit (2)	CHP Genel Sek. Yrd. Ali Topuz (1)	Bozbeyli (1)
İstanbul İlçe Halkevleri Başkanları (1)	İstanbul Valisi Kemal Şentürk (1)	MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan (1)	DİSK Yetkililer (3)	Cumhuriyet Savcısı Osman Ateşoğlu (1)	CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit (2)
İstanbul Belediye Bşk. İ. Vamik İsvan (1)	Köyse-İş Sendika Bşk. (1)	Olayları Yaşamış Sivil Vatandaş (1)	Hürriyet Londra Temsilcisi (1)	DİSK Genel Başkanı Kemal Başkanı (3)	CHP Yönetim Kurulu (1)
MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş (3)	MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş (2)	The Daily Telegraph (1)	Emniyet Yetkilileri (1)	DİSK Genel Sekreteri Mehmet Karaca (2)	DİSK Genel Sekreteri Mehmet Karaca (3)
MHP Gen. Bşk. Yrd. Ali F. Eyüpoğlu (2)	Türk-İş Der. Kurulu Bşk. Abdullah Çakırefe (1)			DİSK Mitin Tertip Komitesi (1)	DİSK Yetkilileri (4)
MHP Gen. Sek. Yrd. Sadi Somuncuoğlu (1)				DP Genel Başkanı Ferruh Bozbeyli (1)	Emniyet Müdürü Nihat Kaner (1)
MİSK Genel Başkanı Ömer Faruk Akıncı (3)				Fransız Basını (1)	Halkın Yolu Dergisi Yetkililer (1)
Ülkücü İşçiler Derneği Gen. Bşk. Muzaffer Şahin (2)				İstanbul Valisi Kemal Şentürk (2)	İstanbul Valisi Kemal Şentürk (1)

Ülkü Cem Gen. Bşk. Yaşar Okuyan (1)				İstanbul Barosu (1)	MHP Gen. Bşk. Yrd. Ali F. Eyüpoğlu (1)
Ülkücü Öğretim Üyeleri Der. Bşk. Orhan Düzgüneş (1)				Milli Birlik Grubu (1)	Orman Mühendisleri (1)
Ülkü Ocakları Gen. Bşk. Sadettin Sarı (1)				MSP Genel Başkanı Necmettin Erbakan (1)	PDA (1)
Tıbbiyeliler Birliği (1)				SDP Genel Başkanı M. Ali Aybar (1)	Siyasi Polisi Müdürü Vural Yener (1)
Türk-İş Yönetim Kurulu Üyesi Mustafa Başoğlu (1)				TİP Genel Başkanı Behice Boran (1)	Yeni Haber İş Sendikası (1)
				Toplum Suçları Savcısı Şerafettin Yazıcı (1)	15 Devrimci Kuruluş (1)
				TÜMOD ve TÜMAS (2)	
				Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (1)	

EK 15. HERGÜN GAZETESİNDE YER ALAN ÖNYARGI İÇEREN ÖRNEK BİR HABER

DISK devlete ve kanunlara baş kaldırdı

■ İSTANBUL'DA İZINSİZ BİLDİRİ DAĞITAN MAOÇULAR «1 MAYIS İŞÇİLERİN KIZIL BAYRAĞINI DALGAYANDIRARAK GÜVENLİK KUUVETLERİ VE POLİSLE SAATLERCE ÇARPIŞTIĞI BİR GÜNÜDÜR»

Kızılar

1 Mayıs'ı

savaş günü ilan etti

1 MAYIS SAVAŞ GÜNÜMÜZ OLACAK

FAŞİST TERÖRE KARŞI SEÇİM GÜVENLİĞİNİ SAĞLAMAK İÇİN

Yeryüzünde milyonlarca emekçi ne yecanla 1 Mayıs hazırlıklarının sür- duruyor. Aynı nazırlık yurdumuzda par ay önce bağlanmış bulunuyor. Kur- numuzda, bu yılki 1 Mayıs'ı işçiler, koyulur, emsal, memur, aydın, yurt- sever subay, astsubay ve erler har- net cephesinin faşist terörüne kar- şı seçimlerin güvenliğini sağlama savaşına kutlayacaklardır.

İşçilerin fiianzan devrimci sınıfı ve kitleleri, Özgün Disk, 1 Ma- 195 hazırlıklarına ilginç-

ve kendi aralarında gerçekleştir- len 1 MAYIS KOMİTELERİ ile, ed- in bir gösteri için gerekli çalı- ları, bu arada görev topladını y- yorlar."

Kurt dışındaki işçilerimiz, 1 Mayıs hazırlıklarının sür- İğdilerimiz her yıl o- yıl da 1 Mayıs'ı, Alman ve diğer- lardan yavaş yavaş karşı kardeşle- ne birlikten kutlayacaklardır.

Her gün Haber Merkezi

1 Mayıs yaklaşıırken yurt içinde ve dışında solcu kuruluşlar kanlı o- laylar çıkartmak için ha- zırlık yapmaktadır.

Türkiye'de DISK ve di- ğer solcu dernekler büyük bir miting hazırlamakta, çeşitli adlar altında izn- siz afişler asılmakta, grup halinde doluşan militan- lar halka zorla bildiri da- ğıtmaktadır.

Başta İstanbul olmak ti zere büyük şehirlerde yol- lara, duvarlara, rejim a- leyhleri ve halkı ayaklan- maya teşvik eden slogan- lar yazılmaktadır.

ALMANYA'DA

1 MAYIS HAZIRLIKARI

Almanya'daki solcular da çeşitli gazete ve bildi- riler yayınlamakta, bunla- rı Almanya'da çalısan iş- çilerimize dağıtmaktadır- lar. Almanya'da faaliyet gösteren Türk komünist- leri tarafından Berlin'de yayınlanan «Kurtuluş» ad- lı gazetedeki 1 Mayıs sava- şını ilân ederek ilân edilmek- te ve gene aynı gazetede TKP'nin serbestçe Türki- ye'de faaliyet göstermesi- ni istemektedir. Gazete- nin birinci sayfasında ay- den şu başlık bulunmaktadır (Devamı Sa. 7 S. 146)

EK 16. GÜNAYDIN GAZETESİNDE YER ALAN ÖNYARIGI İÇEREN ÖRNEK BİR HABER

EK 17. MİLLİYET GAZETESİNDE YER ALAN ÖNYARGI İÇEREN ÖRNEK
BİR HABER

nel Başkanı Feyzioglu, DİSK mitinginde kızıl bayraklar, Lenin, Marks, Engels gibi komünist liderlerin resimlerine, sloganlara, mitinge davet edilen sendika ve kuruluşların bağlı oldukları ülkelere dikkati çekmiş, "Maocu grubun ise Türkiye'yi bölmek, kurt hareketini başlatmak amacı güden bir görünüm içinde olduğuna" işaret etmiştir.

1 Mayıs günü İstanbul'da bulunan eski vali ve şimdiki Köyişleri Bakanı Vefa Poyraz da, Bakanlar Kurulu'nda gördüklerini anlatmış, "Halkın korku ve endişe içinde perdelerini kapatıp evden dışarı çıkmadığını, yollarda sadece kızıl bayraklı DİSK miting arabalarının, eli sopalı insanların geçtiğini, halkın bunları pencerelerden seyrettiğini, şehirde tam bir aşırı sol baskı havasının hüküm sürdüğünü" belirtmiştir. Bakanlar Kurulu, "Se-

cileri iki gün, Eczacılık, Maliye, Muhasebe, Işık Mühendislik, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi ve Haydarpaşa Lisesi öğrencileri de birer günlük yas boykotu yapmışlardır.

Kadıköy Rıza Şah Pehlevi Lisesi öğrencileri Taksim olayları sırasında Jale Yeşilnil adlı arkadaşlarının ölümünü protesto için derslere girmemişlerdir. Okul Müdürü de Jale Yeşilnil adlı kız öğrencinin Taksim olaylarında öldüğünü, öğrencilerin bu nedenle derslere girmediklerini belirtmiş, bu koşullarda ders yapılamayacağı için bir gün derslere ara verildiğini söylemiştir.

Öğrenciler tarafından boykot kararları alınması üzerine İTÜ ve İstanbul Üniv'rsitesi yetkili kuruluşları toplantılar yapmışlardır. Boykot kararı üzerine toplanan İTÜ Yönetim Kurulu 4 Mayıs çarşamba sabahına kadar derslere ara verilmesini kararlaştırmıştır.

ORG'TA KEDERLİ İNSANLAR

EK 18. HERGÜN GAZETESİNDE YER ALAN KAMUOYUNUN
ALGILAMASINI OLUMSUZ YÖNDE ETKİLEMEYE YÖNELİK ÖRNEK BİR
HABER

DİSK'in 1 Mayıs mitingine katılan öğretmenlere işten el çektirilecek

(Yurt Ajansı)

İstanbul Millî Eğitim Müdürü Servet Develioğlu Disk'in 1 Mayıs'ta Taksim Meydanı'nda yapmayı plânladığı kanunsuz mitingine katılan öğretmenlerin şiddetle cezalandırılacağını ve bu vesile ile okullarda eğitim ve öğretim güvenliğini sarsıcı her türlü faaliyetlerden de kaçınılması gerektiğini söylemiştir.

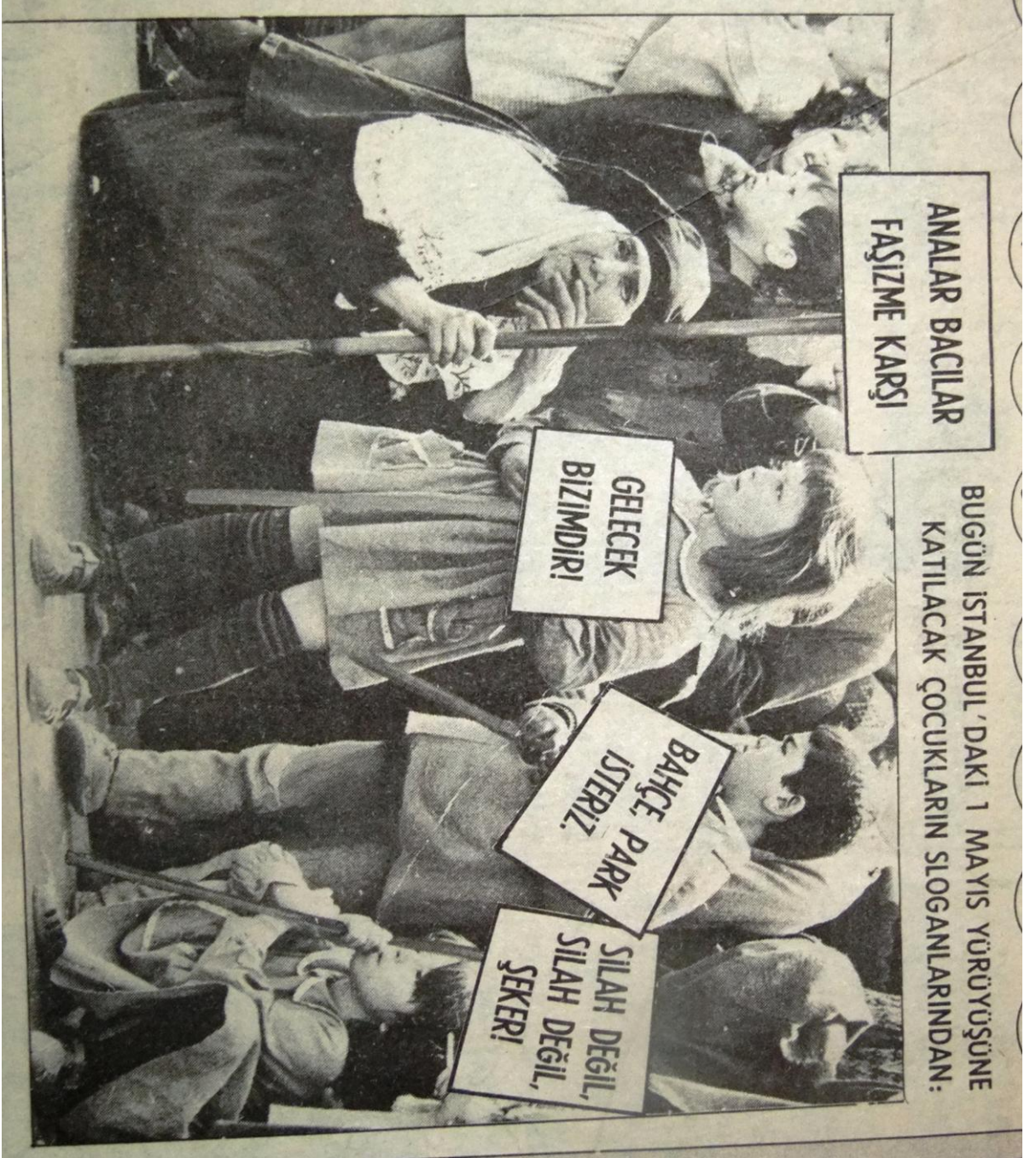
DİSK'in yayın organı durumundaki bir gazete-
de yer alan ve TÖB-DER'
li öğretmenlerin okul okul
dolaşarak öğretmen ve öğ-
rencileri gösteriye katıl-

maya çağırdıkları yolun-
daki haberleri değerlendi-
ren Develioğlu, «Hiç bir
öğretmen okullardaki hu-
zur ve sükunu bozucu, e-
ğitim mevzuatına ve ka-
nunlara aykırı bu çeşit
davranışlarda bulunma-
maz.» demiştir.

Konu ile ilgili olarak bü-
tün teşkilâtlara genelge-
gönderdiğini de sözlerine
ekleyen İstanbul Millî Eği-
tim Müdürü «Bu hususta
idarecilerimiz gereken has-
sasiyeti gösterecektir. 11
Nisan 1977 gün ve 520/64
sayılı yazı ile sorumluları
uyardık» demiştir.

... vekili

**EK 20. MİLLİYET GAZETESİNDE YER ALAN KAMUOYUNUN
ALGILAMASINI OLMULU YÖNDE ETKİLEMEYE YÖNELİK ÖRNEK BİR
FOTOĞRAF**

**EK 21. CUMHURİYET GAZETESİNDE KAMUOYUNUN ALGILAMASINI
OLUMLU YÖNDE ETKİLEMeye YÖNELİK ÖRNEK BİR KARİKATÜR**

**EK 22. GÜNAYDIN GAZETESİNDE YER ALAN KAMUOYUNUN
ALGILAMASINI OLUMSUZ YÖNDE ETKİLEMEYE YÖNELİK ÖRNEK BİR
HABER**

EK 23. HERGÜN GAZETESİNDE YER ALAN KAMUOYUNU OLUMSUZ YÖNDE ETKİLEMeye YÖNELİK ÖRNEK BİR HABER

Mayıs katliamı şiddetle kınanıyor

Baştarafı 1 Sayfada
her Türk insanının üzerin-
de uzun uzun düşünmesi
icap eden bir durumdur.

Sosyete oldukları halde
hangi çeşit sol ideolojiye
ve onun uzantısı olan si-
per emperyalist devletler-
den hangisi olmalıdır ter-
cihinde birbirlerine karşı
acımasız bir şekilde silah
çekip 34 kişinin öldürül-
mesine sebebiyet verenle-
rin Türk devletinin ve
Türk demokrasisinin düş-
manı olduklarından şüp-
hemiz yoktur.»

Ülkücü Gazeteciler Ce-
miyeti Genel Başkanı Ya-
şar Okuyan ayrıca İstan-
bul Valisi Namık Kemal
Şentürk, İstanbul Emniyet
Müdürlü Nihat Kaner ve
Polens İstanbul Şubesi
Başkanlığına birer telgraf
göndererek 1 Mayıs olay-
ları sırasında şehit olan
polis memuru Nazmi Ari-
yı kaybetmekten derin ü-
züntü duyduklarını ifade
etmiş ve baş sağlığı di-
lemiştir.

**ÜLKÜCÜ ÖĞRETİM
ÜYELERİNİN
BİLDİRİSİ**

Ülkücü Öğretim Üyele-
ri ve Öğretmenler Derne-
ği Genel Başkanı Prof.
Dr. Orhan Düzgünes, 1

Mayıs gününde İstan-
bul'da meydana ge-
len olaylarla ilgili olarak
dün basına verdiği beya-
natta solcu kuruluşlar ta-
rafından işlenen cinayet-
lerin ülkücü öğretim üye-
leri ve öğretmenler cami-
asında büyük bir teessür
le karşılandığını ifade et-
miş ve «Bu insanlık dışı
tutum ve davranışlar ko-
münizmin yerleşmek iste-
diği her yerde olmuştur,
olmaktadır ve olacaktır.
Bu sebeple aziz milllet-
imizin kendilerini Marks-
çı, Leninçi, Maoçu hatla
sosyalist olarak tanıtanla-
ra ve bunlara yakın o-
lanlara karşı çok uyanık
olması gerekir. Kanunları
mızda sözi geçmeyen bu
cerayanlar aslında komün-
izmizin çeşitli derecelerde

ki uygulamalarıdır. Bu
gerçek adli makamlarca
da artık kabul edilmeli-
dir» demiştir.

**ÜLKÜ OCAKLARI
KATLİAMI
ŞİDDETLİ KINADI**

İstanbul Ülkü Ocakları,
Başkan Mehmet Acar im-
zasıyla bir basın bülteni
yayımlayarak, Türk genç-
liğini gaflete düşmemeye
çağırmıştır. Bildiride

DİSK tarafından düzen-
len mitingdeki kanlı o-
laylara işaret edilmiş ve
«1 Mayıs'ı kanlı ihtilal
provvası ile geçiren gafil-
ler, aynı gaflete on yıl ön-
ce düşen Çekoslovak genç-
liğinin bugünkü durumu-
na bakıp ibret almalıdır»
denilmiştir.

Mayıs Taksim mitingi ar-
tık solun gerçek yüzünü
bütün çıplaklığı ile orta-
ya koymuştur. Hiç tanı-
madıkları insanları, hem-
de kendi yoldaşlarını gö-
zünü kirpmadan, vicdanı
sızlamadan öldürebilenle-
rin varlığından insanlık
utansın.»

TÜRK METAL

ne verilme khezere, Zirnat
Bankası Şişli Şubesi'nde açıl-
an hesaba 10 bin lira gön-
dermiştir.

YSE-İŞİN BİLDİRİSİ

Kısa adı Köy YSE-İş
olan Yol Su Elektrik Top-
rak İşkân İşçileri Sendi-
kasi 1 Mayıs'ı sınıf bay-
ramı haline getirip kızıl-
boyayanlardan ve gıtnah-
sız vatandaşların kanları-
nı aktarılanlardan hesap so-
rulmasını istemiştir.

Sendika genel başkan-
lığı tarafından dün başta
Cumhurbaşkanı Fahri Ko-
rutürk olmak üzere Baş-
bakan Süleyman Demirel,
CHP Genel Başkanı Bü-
lent Ecevit ve DİSK Genel
Başkanı Kemal Türkler'e
birer telgraf gönderilmiş
ve mitingli düzenleyen
DİSK olaylardan sorumlu
tutulmuştur.

Türkçüler

Baştarafı 1 Sayfada

3 Mayıs, tek parti devri-
nin iktidarı tarafından suç-
ları sadece milliyetçi olmak
olan binlerce vatan evlad-

**EK 24. HERGÜN GAZETESİNDE YER ALAN KAMUOYUNUN
ALGILAMASINI OLUMSUZ YÖNDE ETKİLEMEYE YÖNELİK ÖRNEK BİR
HABER**

Şehit polis dün hazine bir törenle kaldırıldı

AHMET AKPAK
1 Mayıs günü DISK'in tertiplemediği işçi bayramının da Komünist militanlar tarafından hunharca vurularak şehit edilen Polis memuru Nazmi Arı'nın cenazesi dün Fatih Camii'

nde öğle namazını müteakip polis arkadaşları tarafından Topkapıya kadar eller üzerinde taşınmıştır.

Komünist militanlar tarafından Taksim'de hunharca şehit edilen Polis memuru Nazmi Arı'nın naaşı morgtan alınarak vazife gördüğü Kumkapıya getirilip saygı duruşunda bulunulmuştur. Saygı duruşundan sonra Fatih Camiine getirilen Şehit polisin cenazesi öğle namazını müteakip panzerlerin acı siren sesleri arasında ve yüzlerce ağlayan meslektaşları arasında tek bir getirerek Fatih Camiinden eller üzerinde taşınarak Topkapıya getirilmiştir.

VALİ VE EMNİYET MUDURU

Cenazede Emniyet müdürü Nihat Kaner'in tek bir getiren ülkücü öğrencileri susuturması polisler tarafından kınanmıştır.

Ote yandan şehit polisin cenazesine çelenk gönderen solcu kuruluş olan Polis derneğinin çelenkleri cenazeye katılan polisler tarafından kırılmıştır.

Topkapıda bir otobüse konulan şehit polis Nazmi Arı'nın naaşı meslektaşları tarafından memleketi olan Afyon'a uğurlanmıştır. Bugün Afyon'da yapılacak merasimle toprağa verilecek olan polis memuru

(Devamı Sa. 7. Sü. 7'de)

DÜZELTME

24.4.1977 Tarihli gazetemizde MHP'nin sloganlarını yayınlamıştık. Sloganlardan biri tertip hatası olarak yanlış çıkmıştır. Doğrusu:

«İslâmiyet ruhumuz
Türklük bedenimizdir» olacaktır. Düzeltir özür dileriz.

HERGÜN

Ünlem

ARMAĞAN

Ecevit'e üzerinde «faşistleri bununla süpürün» yazılı süpürgeler hediye ediliyormuş...

Faşist hikâyesi öyle tuttu ki, tedbir konusunda herkes gücü nisbetinde tedbir almak peşinde.. Yerlisi yabancı...
Kimi süpürge, kimi para, kimi de silâh hediye ederek!.

MELENLİOĞLU

**EK 25. MİLLİYET GAZETESİNDE YER ALAN KAMUOYUNUN
ALGILAMASINI OLUMLU YÖNDE ETKİLEMEYE YÖNELİK ÖRNEK BİR
HABER**

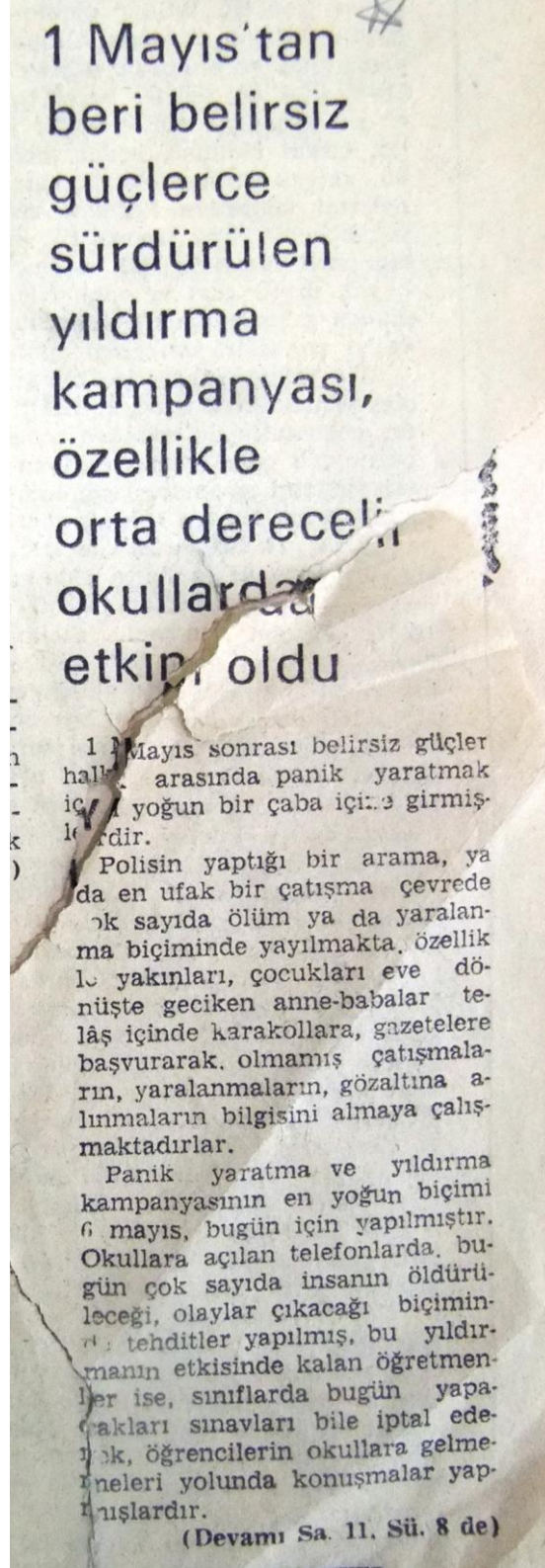
**TSİP: «1 mayısta
ölenler için tüm
çalışanlar yarım gün
iş bırakmalıdır»**

TSİP Genel Başkanı Ahmet Kaçmaz, "Bütün yurttaki çalışanları 1 Mayıs'ta ölenler için yarım gün iş bırakma davranışına çağırıyoruz" demiştir.

Ahmet Kaçmaz dün yaptığı yazılı açıklamada "Kanlı bir seçim ortamı yaratarak iktidarda kalmayı amaçlayan MC topluluğu ve onların arkasındaki yabancı-yerli egemen güçler tertiplerini sürdürmekte" demiş, özetle şunları söylemiştir:

"MC iktidarını protesto etmek, seçimlerde güvenliği sağlamak yolunda MC iktidarına ihtarda bulunmak için işçiler ve bütün çalışanlar iş bırakma eyleminde bulunmalıdırlar. Biz TSİP olarak 1 Mayıs'ta ölen yurttaşlar için büyük bir cenaze töreni yapılmasını öneriyor ve o gün bütün yurttaki çalışanları yarım günlük iş bırakma davranışına çağırıyoruz".

**EK 26. CUMHURİYET GAZETESİNDE YER ALAN KAMUOYUNUN
ALGILAMASINI OLUMLU YÖNDE ETKİLEMEYE YÖNELİK ÖRNEK BİR
HABER**

**EK 27. MİLLİYET GAZETESİNDE YER ALAN KAMUOYUNUN
ALGILAMASINI OLUMLU YÖNDE ETKİLEMEYE YÖNELİK ÖRNEK BİR
HABER**

**● 1 Mayıs,
siyasal görüşleri
etkiledi mi?**

1 Mayıs olayları, tahmin edilebileceği gibi, siyasal görüşleri bir oranda etkilemiştir. Nitekim bu konuda sorulan soruya, görüşme yapılan kişiler %30 nispetinde "evet" cevabı vermişlerdir. (Bkz. tablo 7).

Ancak, ekilenmeinin, araştırmaya göre kesin bir oy değişimi şeklinde sonuç vermesi beklenebilir. Etkilendiklerini belirtenlere, etkinin yönü sorulduğunda alınan cevaplar daha ziyade "Oy kullanmamaya karar vermek" ve "Kötümserliğe, çekingenliğe kapılmak" şeklinde olmuştur. (Bkz. tablo 8).

Bunun yanı sıra, oy vereceği partiyi değiştirme yönünde etkilenenlerin de bir kitle halinde belirli ve aynı yönde hareket ettiğini de peşinen ileri sürmek sanırsanız ki olanaksızdır. 1 Mayıs olaylarından sonra solda ve sağda, oyların CHP'den uzaklaşmasına dair endişe veya umut, bu araştırmada bir dayanak bulmuş değildir. Zira olay dolayısıyla parti değiştirdiğini belirtenlerin oranının yalnızca %6.2 olması yanı sıra, araştırmaya göre bu değişimde 18 kişiden CHP'nin kazancı 9, AP'nin kazancı 5, CGP'nin 2 ve TIP'in 2 olmuştur. (Bkz. tablo 9). Bu gerçeğin partilerin ne kazanıp ne kaybettiğine dair bir sonuç vermez. Ama, kazancın veya kaybın tek yönlü olmadığını belirtmeye sanırsanız ki yeter.

EK 28. MİLLİYETÇİ MUHAFAZAKÂR BASININ HABER KAYNAKLARINA
YÖNELİK YAKLAŞIMINA İLİŞKİN TERCÜMAN GAZETESİNDEN ÖRNEK
BİR HABER

KANLI OLAYLAR ÜZÜNTÜ VE TERPKİYLE KARŞILANDI

**DEMİREL «BÜYÜK FACİA
ELİM BİR ŞEY» DEDİ**

Bakanlar Kurulu toplantısından sonra Başbakan sıkıyönetime lüzum olmadığını söyledi

**TÜRKEŞ : «Seçimler
zamanında yapılacaktır»**

FEYZİOĞLU :
**«SORUMLULARI
KİŞİRTMADAN UZAK
DURMAĞA DAVET
EDİYORUM» DEDİ**

DISK'İN TERPİLE Dİ 1 MA-
YIS MİTINGİNDE TAKSİM
MEYDANI BİR OL OM, BİR
DEHŞET ALANINA DONDU,
OLAYLARDAN SONRA DUYU-
LAN ÖZÜNTÜ VE TERPKİ BO-
YOK OLDU

EK 29. OLAY TARAFLARININ AÇIKLAMALARINDA YER VERİLEN CÜMLE
YÜKLEMLERİNİN FARKLI KULLANIMINA YÖNELİK MİLLİYET
GAZETESİNDEN ÖRNEK BİR HABER

EK 30. HÜRRİYET GAZETESİNDE KARŞIT GÖRÜŞLERİN
AÇIKLAMALARINA AYNI HABER İÇERİSİNDE YER VEREN ÖRNEK BİR
HABER

atliamı

34 ölü

● Bir Mayıs gösterisi sırasında Taksime gelen aşırı solcular tabanca ve silâhlarla kalabalığa ateş etti. Ezilenler oldu. Otomobiller yakıldı. 34 ölüden başka 100 kadar yaralı var.

● **Başbakan Demirel DİSK Başkanını suçladı. Ecevit ölenlere rahmet diledi.**

● Birinci Orduya bağlı askeri birlikler teyakkuz durumuna getirildi.

D İSK tarafından düzenlenen 1 Mayıs'ı kutla-

Eski Millet

Ko

ka

ANKARA, (Hürriyet).

EK 30. DEVAM SAYFASI

ar Kurulunun olay düzeni ayrıntıları ile görüşeceğini belirtti. Miting sonunda faciayı "Yehamet" olarak tekrar mitelendi ve Bakanlar Kurulu toplantısından sonra bir hükümet bildirisi yayınlamaya çağını ifade etti.

ECEVİT'İN SÖZLERİ

ANKARA, (Hürriyet)

CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit, İstanbul olayları üzerine bir açıklama yaptı, "İstanbul'daki vahim olaylar tertiplerin bir parçasıdır," dedi.

Ecevit'in açıklaması şöyle:

"Türk toplumunun demokratik gelişmesine ters düşenler belli ki seçimler yaklaşıpca tertiplerini yoğunlaştırmak niyetindedirler. İstanbul'daki vahim olaylar hiç kuşkusuz bu tertiplerin bir parçasıdır. Bu olaylarda canlarını yitiren yurttaşlarına Allah'tan rahmet dilerim. Demokrasinin yaşamasını isteyen tüm yurttaşlarımızın kurtmalarına kapılmayacağına inanıyorum. Demokratik seçim yoluna açık tutmak, cesenliğe ulaşmak için tek çaredir."

ELEMAN AT

Acele olarak yiyecek, içecek aranmaktadır. İstekillerin öz dilekçe ile P.K. 13 Kuşadası

hangi grup tarafından meydana getirildiği yolundaki bir soruya Başbakan Demirel şu cevabı verdi:

"Maoist grup tarafından yapılmıştır. Bir sıkıyönetim ilanı bahis konusu değildir. Polis ve asker bütünü tedbirleri almıştır ve almaktadır. Şu anda bazı kişilerin sorularını yürütülmektedir. Esasen bir sıkıyönetimin onaylanması için Meclisin çabaları halde olması gerekir."

Başbakan Demirel olayın anlamı üzerinde de durarak şunları söyledi:

"DISK mitinginde CHP'nin Belediye Başkanı Ahmet İsvan da vardı, TIP'ten elemanlar vardı. İşte komünizmi tehlike olarak görmezlerse, komünizmin bir tehlike olduğunu söylemezlerse olaylar buraya kadar varır. Biz bu tilkeyi bu mantık karşısında nasıl idare edeceğiz. Taksim Meydanını bir kızıl meydan haline getirmek istiyorlar, CHP'li Belediye Başkanı'nda Cemal Gürsel Meydanını 1 Mayıs Meydanı olarak değiştirmek istiyor. Bu zihniyette bu tilkeyi nasıl yöneteceğiz."

Başbakan Demirel Bakanlar Kurulunun olayı bütün ayrıntıları ile görüşeceğini belirtti. Miting sonunda faciayı "Yehamet" olarak tekrar mitelendi ve Bakanlar Kurulu toplantısından sonra bir hükümet bildirisi yayınlamaya çağını ifade etti.

ECEVİT'İN SÖZLERİ

ANKARA, (Hürriyet)

EK 31. TERCÜMAN GAZETESİNDE KARŞIT GÖRÜŞLERİN
AÇIKLAMALARINA AYNI HABER İÇERİSİNDE YER VEREN ÖRNEK BİR
HABER

MHP'NİN GÖRÜŞÜ

MHP Genel Başkan Yardımcısı Ali Fuat Eyüboğlu, "kanlı olaylarla ilgili olarak dün yaptığı yazılı açıklamada, DİSK ve CHP yöneticilerini sorumlu tutmuş, "Olayların başından beri sorumluluğunu taşıyan DİSK ve o'nun yanında yer aldığını açıklayan CHP'nin kapatılması artık kaçınılmaz olmuştur. Tarih elbetteki kanlı katillerin yakasına yapışacak ve onlara layık oldukları cezayı verecektir" demiştir.

TİSP'İN GÖRÜŞÜ

Türkiye Sosyalist İşçi Partisi Genel Başkanı Ahmet Kaçmaz 1 Mayıs olaylarının Mao'cu halk düşmanları tarafından çıkartıldığını söylemiştir.

Mao'cu provakasyonunun demokrasiyi boğmayı amaçladığını belirten TSİP Genel Başkanı Kaçmaz, Mao'cular, halkımıza, sosyalizme ve demokrasiye kasetmektedirler. Son kanlı olaylar, Niksar, Şiran, Erzincan ve İzmir olaylarının bir devamı olup, bütün bu mizansenlerin içinde CIA'nın ve diğer yerli, yabancı, gerici servislerin bulunduğu anlaşılmaktadır.

EK 32. MİLLİYET GAZETESİNDE HAKKANİYETLİLİK KAPSAMINDA OLAY TARAFLARINA YER VEREN ÖRNEK BİR HABER

gerçekten geçse, ya da siyasal çıkarlarına uygun düştüğü için olaylara göz yummaktadır» denildi

1 Mayıs günü Tak-sim'de meydana gelen kanlı olaylarla il-tepkiler sürmektedir.

Millî Birlik Grubu dün yayınladığı bildiri-de, "Kan-lı olayların çıkacağına MİT tarafından daha önceden haber bildirildiği açık-landı ve şöyle denil-mektedir:

"Hükümet ya gerçekten göz yummaktadır, bu olayları ön-lememektedir, ya da hük-ümet güçlüdür fakat, si-yasal çıkarlarına uygun düşüğü için bu olaylara göz yummaktadır, hatta tertiplemektedir."

Bildiri-de ayrıca, hükü-ümetin siyasal çıkarları için, kanlı olayların cereyanını ar-ızasına rağmen, amacı-za ulaşmak için suçu baş-latma...

★ TÜMÖD ve TÜMAS İstanbul şubeleri dün yayınladıkları ortak bildiri-de, 1 Mayıs günü meydana gelen olayların egemen güçler tarafından düzenle-nen bir tertip ve provokas-yon niteliğinde olduğunu belirtmişlerdir.

★ Türkiye Yazarlar Bir-liği Genel Başkanı Acar Tuncer, ideolojik saplantı-lar içinde her gün politika yapan, gayesinden uzaklaş-mış meslek kuruluşlarının kapatılmasını istemiş, "Devlet elden gitmeden tedbir elde bulunmalıdır" demiştir.

★ Bağımsız Yol, Su, Elektrik ve Toprak İskân İşçileri Sendikası, 1 Mayıs'ı kana bulayanlardan hesap sorulmasını istemiş, DİSK'in sendika adı altın-

izlemek için suçu baş-latma yıkarak kamuoyu-ya yansıtılmaya çalıştığı sa-yanılmaktadır.

MESS tarafından ya-nı açıklamada ise, olay-ların dehşet verici olduğu, bir tek Atatürk ünün ve Türk bayrağı-yla olmadığının izlendiği, dış eylemler, direniş-çi öğrenci hareketleri-yle kanlı ortamın hazır-lanmasında etken olduğu söylenmiştir.

ÜLKÜ-BİR Başkanı Orhan Düzgüneş, adli makamların bu gibi olayla-ara karşı uyguladığı politi-ka değişikliğini istemiş-

Ülkücü Gazeteciler Der-neği Başkanı Yaşar Çayan ise, hükümetin zorbalığa karşı etkin tedbir almasını istemiştir.

da yasa dışı davranış ve uy-gulamalarda olduğunu öne sürmüştür.

★ Parlamento Muhabir-leri Derneği Başkanı Rafet Genç, 1 Mayıs törenine ajan ve provokatörlerin saldırıda bulunduğunu bildirmiş, bu tür saldırılarla Türk halkı-nın seçme özgürlüğünün kısıtlanmak istendiğini ve faşizme davetiye çıkarıldı-ğını söylemiştir.

★ TBP Gençlik Kolları Başkanı Orhan Özkaraca, 1 Mayıs olaylarının tek so-rumlusunun provokatör ajanları miting alanına gönderenler olduğunu söy-lemiştir.

★ MHP Genel Sekreter Yardımcısı Sadi Somuncu-oğlu, 1 Mayıs olaylarının baş müsebbibinin CHP ol-duğunu, CHP ve DİSK'in kapatılmasının ülkede barış ve huzuru getireceğini iddia etmiştir..

EK 33. CUMHURİYET GAZETESİNDE HAKKANİYETLİLİK KAPSAMINDA OLAY TARAFLARINA YER VEREN ÖRNEK BİR HABER

sim alanında kutlanması sırasında ortaya çıkan olaylar çeşitli kuruluşların büyük tepkisiyle karşılanmış, yapılan açıklamalar da MC hükümetinin tutumu eleştirilirken, olayın «CIA yönetiminin de bir provokasyon» olduğu iddialarına da yer verilmiştir.

Öte yandan pazar günü meydana gelen kanlı olaylar nedeniyle İstanbul Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi ve İTÜ ile bazı Akademik ve Yüksek Okullarda öğretime bir süre ara verilmiştir.

DP Genel Başkanı Ferruh Boz beyli basına yaptığı açıklamada «Katliamın diğer illere de sıçrayabileceğini» ancak «hükümetin olayları önceden göremediğini ve yeterli tedbir alamadığını, ileride çıkması muhtemel olaylar karşısında da hiçbir tedbir olmadığını» öne sürmüştür. Boz beyli özetle şöyle demiştir:

«Bu hükümet seçim güvenliğini sağlayamaz. Hükümet çekilmeli ve seçimlere yeni hükümetle gidilmelidir.

Devlet ve millet varlığımız ciddi bir tehlikenin eşiğindedir. Cumhurbaşkanı (vatanın ve milletin bütünlüğüne yönelecek her tehlikeye karşı koyacağına) yemin etmiştir. Tehlike ortadadır. Gün bu gündür.

Eütün dikkatler Devlet Başkanına çevrilmiştir. Yeni bir hükümet ve güvenli bir seçim için alınacak tedbirlerde, Cumhurbaşkanımızın öncülüğünü bekliyoruz.»

BORAN'IN DEMECİ

Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Behice Boran verdiği demecinde, «Kamuoyu şunu iyi bilmelidir ki, Maoçu ve her çeşit maceracı, faşist gruplar, her ne ad taşırılsa taşısınlar, her ne görüşü temsil ederlerse etsinler, işçi sınıfının politik hareketi ile yakından hiç bir ilişkileri ve bağlantıları yoktur.» demiştir. Boran şöyle devam etmiştir:

«Büyük sermaye sınıfı çoktan beri DISK üzerinde bir operasyonu tasarlamaktaydı. Büyük sermaye sınıfı bu operasyonunu,

Şavcılık, Vamik İsvan hakkında soruşturma açılmasına karar verdi

İstanbul Belediye Başkanı A. Vamik İsvan hakkında DİSK'in kanlı mitingine yardım ettiği ve Belediye araçlarını buna tahsis ettiği için soruşturma açılmıştır.

İstanbul Valisi Namık Kemal Şentürk konuyla ilgili olarak dün yaptığı açıklamada «İstanbul Belediye Başkanı A. Vamik İsvan'ın Belediye araçlarını kanlı mitingi tertip eden DİSK militanlarının kullanmasına müsaade ettiği» için soruşturma açıldığını belirtmiş ve «Ay

rica hakkında gazetelerde çıkan haberler ve kendi ağzından vermiş olduğu beyanatlar ihbar kabul edilmiştir.» demiştir.

HABERİM YOK...

İsvan hakkında soruşturma açılması kararlaştırılmasından sonra DİSK Başkanlar Kurulu olağan üstiti toplantıya çağırılarak konuyu görüşmeye başlamıştır. Belediye Başkan-

nı A. Vamik İsvan ise «hakkında soruşturma açılmasıyla ilgili bir bilgisi olmadığını, kendisine konuyu tebliğ edildiği zaman açıklama yapacağımı» belirtmiştir.

A. Vamik İsvan kanlı 1 Mayıs mitinginde temizlik işçilerinin Belediye araçlarını kullanmasına müsaade ettiği ve miting (Devamı Sa. 7. Sü. 3'te)

EK 35. TERCÜMAN GAZETESİNDE HAKKANİYETLİLİK KAPSAMINDA
OLAY TARAFLARINA CEVAP HAKKI TANINAN ÖRNEK BİR HABER

dirmiştir.

Meydana gelen olayların 2 grubun çatışması şeklinde gösterilmek istendiğini iddia eden Kemal Türkler, Mao'cu grubun da temelinde sosyalizmin bulunduğunu, bu sebeple halkın üzerine ateş etmeyeceklerine inandığını söyleyerek, "Bu grup, başkaları tarafından kullanılmıştır" demiştir.

Türkler şöyle konuşmuştur:

"Burada önemli olan polisin görev yapmamış veya yaptırılmamış olmasıdır. Polise gerekli talimat niye verilmemiştir? Panzerler halkın üzerine yürümüştür. Bunlar bilinçli olarak mı yapılmıştır? Ne olduğu belirsiz silahlar çatışmıştır. Ateş edenleri daha önce niye görmemişler ve aramışlardır?"

Yasal toplantı yaptıklarını belirten Kemal Türkler, yapılan saldırıyı önlemenin hükümetin görevi olduğunu savunarak Başbakan'ı, valiyi ve emniyet müdürünü suçlamıştır.

sonra Ankara'ya gitti. Bu arada olaylarda ölen Nazan Ünalı adlı genç kızın yabancı diller okulu öğrencisi, Jale Yeşimli'nin İnan Lisesi öğrencisi, Hacer İpeksan'ın da Eğitim Fakültesi öğrencisi olduğu açıklandı. Yetkililer, ölenlerin kimlik tespitine devam edildiğini, ancak bu konuda büyük güçlüklerle karşılaşmalarını, üzerlerinden kimliklerini belirleyecek bir belge çıkmadığını söylediler.

İstanbul Belediye Başkanı Ahmet İsvan ise, Vali Namık Kemal Şentürk'ün demecini eleştirerek şunları söyledi:

“1 Mayıs töreni gibi 100 binlerce kişinin katıldığı bir toplantıda, beldenin düzenini ve esenliğini sağlamakla görevli bulunan İstanbul Belediyesi'nin gerekli önlemleri alması yasal bir zorunluluktur.

Ben görevimin gereğini yerine getirerek dört itfalye aracı, üç ambulans ve sekiz tel-

gelmışti ki, artık durduramazdık. Yürüyüş koşturmaya dönmüştü.”

VALİ'NİN AÇIKLAMASI

Kanlı olaylardan sonra İstanbul Valisi Namık Kemal Şentürk de şu açıklamayı yaptı:

“Olaylar her yönü ile müessifdir ve ibret alınması gerekir.” dedi. Olaylarla ilgili olarak 399 kişinin gözaltına alındığını ve sorgularının devam ettiğini belirten Vali Şentürk 20 savcı ve savcı yardımcısının soruşturmayı sürdürdüğünü bildirdi. Vali Şentürk olaylarla ilgili olarak şunları söyledi:

“Toplum polislerinin başlattığı olay yatışıdır. Durum sakindir. Bütün polisler görevlerini sürdürmektedirler. Yapılan araştırma sonunda beşi sahilinin üzerinde olmak üzere 7 tabanca bulundu. Eğer miting 18.00'de bitseydi, olaylar meydana gelmeyecekti. Atatürk Türkiye'nde hoş görünmez ve her türlü tedbir alınacaktır. Belediye araçları ile telsizleri konusunda da inceleme yapmaktayım.”

Öte andan İçişleri Bakanı, Emniyet Genel Müdürü, Jandarma Genel Komutanı, dün İstanbul'a geldiler. Uçağa binemediği için karayolunu tercih eden ve ancak dün öğleden sonra İstanbul'a gele-

(şöfor)
Fakültesi
retme
Kenan

DİSK GENEL BAŞKANI'NIN AÇIKLAMASI

Olaydan sonra vilâyet ve savcılık tarafından haklarında soruşturma açıldığı bildirilen DİSK Tertip Komitesi'nin ifadesine de başvurulacağı bildirildi. Bu arada DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler, Başkanlar Konseyi ve Yürütme Kurulu ile bir toplantı yaparak olayları görüştü. Toplantıdan sonra bu olayların bir tertip olduğunu açıklayan Kemal Türkler şunları söyledi:

“Biz toplantının güvence içinde yapılabilmesi için bütün tedbirleri aldık, ancak üzerimize gelen silâhlı saldırıya nasıl karşı koyabilir ve onlara mani olabiliriz. Buna güvenlik kuvvetlerinin manisi olması gerekirdi. Mitingi uzatmamız maksatlı değildi. Uzaması için de hükümet komiserinden izin aldık. O hale gelmişti ki, artık durduramazdık. Yürüyüş koşturmaya dönmüştü.”

VALİ'NİN AÇIKLAMASI

**Türkler, "1 Mayıs'ı kana bulayanlar
CIA'nın hizmetindedir" dedi**

DISK Başkanı: "Demirel Maocu canileri korumak için beni suçluyor"

● Türkler, 20 bin işçiye güvenlik görevi vermelerinin yanı sıra, Emniyet kuvvetlerine gerekli tedbirleri almaları için çağrıda bulduklarını söyledi ..

"DISK'ı Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Genel Başkanı Kemal Türkler dün yaptığı yazılı açıklamada konfede rasyonun düzenlediği "1 Mayıs Mitingi" ve sonrasında meydana gelen kanlı olaylar hakkında görüşlerini bildirmiş ve "Sayın Sileyman Demirel'in DISK'ı ve genel başkan olarak beni suçlamasının ama-

ci MC'nin emrindeki faşist ve Mao'cu canileri korumaktır." demiştir. Türkler, yazılı açıklamasında, özetle şöyle demiştir:

unisz h a t a l r i e t

**EK 38. MİLLİYET GAZETESİNDE HAKKANİYETLİLİK KAPSAMINDA
OLAY TARAFLARINA CEVAP HAKKI TANINAN ÖRNEK BİR HABER**

sonunda, "Günlük işler üzerinde
re, "Günlük işler üzerinde
çalıştım. İstanbul'da cere-
yan eden olayların son du-
rumunu takip ettim" de-
miştir. Demirel, "Bu arada,
Avrupa Konseyi toplantı-
sından dönen Dışişleri Ba-
kanı İhsan Sabri Çağlayan-
gil ve Washington'daki
toplantıdan dönen Maliye
Bakanı Yılmaz Ergenekon
le görüşüğünü" söylemiş-
tir.

Başbakan, bir gazeteci-
nin "İstanbul olaylarıyla il-
gili olarak Sayın CHP Lide-
rinin bir iddiası var... İdarî
hımal vardır diyor. Sayın
Bozbeyli de, hükümet istifa
etmelidir diye bir açıklama-
ya bulunmuşlar". şeklinde
li sorusuna, "Sayın Boz-
beyli ne zaman hükümet
alsın dedi? Sayın Bozbey-
li'nin bütün iddiaları odur.
Bunlara muhatap değilim.
İçişleri ve Adalet Bakanla-
rım arkadaşlarım İstanbul'a
ittiler. Her şey inceden in-
eye takiptedir ve hükümet
üstüne düşen herşeyi yap-
mıştır" karşılığını vermiş-
tir.

Başbakan Demirel, Olay-
arda belirli bir şebeke izle-
mi olup olmadığı sorusu-
na ise, "İçişleri Bakanı ar-
daşım İstanbul'da Vilâ-
yet Konağında olacak.
Endisiyle arkadaşlarımız
muşsun" şeklinde cevap-
landırmıştır.

**EK 39. MİLLİYET GAZETESİNDE HAKKANİYETLİLİK KAPSAMINDA
OLAY TARAFLARINA CEVAP HAKKI TANINAN ÖRNEK BİR HABER**

Bildiri yayınlayan Türk-İş: «Kanlı
1 Mayıs olaylarının sorumluluğunu
CIA ve KGB'ye vüklemekle gerçekler
ortadan kaldırılamaz»

Türk-İş: «Taksim'deki olayların sorumlusu DISK'tir»

«DISK kanun dışı eylemlerinde
daima kendi kendilerini eylemlerin
dışında göstermişler, bunlara şanlı
15-16 haziran direnişi demişler
ve övünmüşlerdir»

Türk-İş bildirisinde, «Herkesden fazla
anayasaya sahip çıkan, anayasamızın
yapılmasında emeği olanların
suskunluğu çok üzücüdür» dendi

ANKARA, ÖZEL ni eylemlerin dışında gös-
termişlerdir. Sonra da bu

EK 40. CUMHURİYET GAZETESİNDE HAKKANİYETLİLİK KAPSAMINDA OLAY TARAFLARINA CEVAP HAKKI TANINAN ÖRNEK BİR HABER

SAĞCI BASIN NE DİYOR?

Alpay KABACALI (BETA)

1 MAYIS'IN İPUÇLARI..

1 Mayıs İşçi bayramının iki yıldan beri ülkemizde de kutlanması, birtakım çevreleri gleden çıkarmaya yetti... Ve Türkiye'nin tarhsel dönüşüm sürecini getirebileceklerini sanırlar. Kışkırtılmalara araç olan gruplardan da yararlanarak son saldıırı tezgahladılar. Bir haftadan beri bu saldırı üzerine—şimdi!— söylebilecek olanar söylendi, yazılabilecek olanar yazıldı. Saldırının ardındanki tartışılabilirler, hesaplar, kışkırtılmalar açığa çıktıkça başka öylemesi, yazılması gerekenciler olacak elbet. Sağcı basının azınlıkları ise olayın ardındaki tartışılabilirler biraz olsun aydınlatmaya yarıyor. Haberlerde ya da öse yazılarda da sağcılarmın İlayis öncesinden ve sonrasında hangi ağılardan yararlanarak istediklerinin sözü dildi. Birkaç ilginç örnek vernekle yetinelim:

«KEHANE» Mİ, YOKSA...

Olaylardan bir gün önce Ahmet Kabaklı TERCÜMAN'da diordu ki:

«Yarın 1 Mayıs... DİSK, TIP CHP militanları, yarın İstanbul, Ankara ve bütün yurdu kabalarması münkün kışkırtılmalareceviriz hareketlerine girişebileceklerdir! Yarın, komünist

Kidemli doçentin sözünü dinlemeyen..

«Sihirbaz çırakları siz!... Başlatmasını bilip, durdurmasını beceremeyenler... Haydi utanmayın «MC tertipleci» deyin.. «Hükümet seöp oldu» deyin... «Komandolar saldırdı» deyin.. Polise idare amirlerine, devlete, hü kümele, önhütze çelene fiitra edin... İşte onu bu olur. Yalnız ben ve birtek ben bile bir aydır durmadan size bunu söylüyorum. Onbir aydır şu sütunda, tahsisiz, diplomasisiz kafanıza birkaç cümle, bir fikir sokmaya çalıyıyorum.»

Mukbil ÖZYÖRÜK (Tercüman, 3. 5. 1977)

Bu da «Türkçü» görüşü!..

«... Hal böyle devam ederse yakında CIA ajanı olduğu sanılarak halkın nefretine uğrayan kişiler, bu nefretten kurtulmak için KGB ve Çin ajanı olduklarını isbat etmeğe kalksacaktırlar. Memleketim bunca komünist örfüt, yazar ve gazete olduğu halde, kimse hâlâ Bus veya Çin ajanlığı ile suçlanmıyor. Suç lanasa da, böyle bir suçlamaya ne suçlanan, ne de kamuoyu tepki göstermiyor. Demek ki ülkedeki değer hükümleri ne kadar yıkılmış ve tersine dönmüş Demek ki sol propagandanın şartlandırması nerelere kadar tesir etmiş.

«Türkes, ortaklarına tercüme etsin »

Demek ki Türk kamuoyu beyın yıkamaya ve şartlandırmaya ne derece açıktır.

Necmettin HACİEMİNOĞLU

Herşün, 7. 5. 1977)

«Doğru ve cesur teşhislere muhtacız. İstanbul'un can damarları mesabesindeki ana caddelerde komünizmin kol gezmiştir. Gerçek budur. Sopalarla silâhlarla donatılan onbinlerce komüniste terkolumuştur İstanbul. Her şey olabildi o gün. Kara listeye alınan kişilerin evlerine saldırılabildiler. Millî servet yağma edilebildi. İstanbul yakılıp yıkılabildi, Patrona vak'asını çok sönük bırakan azgınlıklar sergilenbildi. Birbirlerini yediler... Birleşip daha başka türüstünü de yapmaya çalınsabildiler. İyi ki birleşemediler! (...) Sayın Demirel, televizyondaki halıyla, şaşkınlığa uğramışlık ve kararsız bir başyekteli (ve de sorumlu) itibarı vermiştir. Sözleri, tarımın edici o, makian son derece uzaktı... (...) «Sol grubun» «bir başka sol grup» fantazyasından sıyrılcam ertik. Komünizmin «kitle hareketleri» aşamasına ulaştı. Tehlikeyi adlı adınca ifadeye mecburuz. Sayın Türkes, ortaklarına meseleyi tercüme etmelidir!»

Zeki ÖNAL (Sabah, 5. 5. 1977)

**EK 41. CUMHURİYET GAZETESİNDE HAKKANİYETLİLİK KAPSAMINDA
OLAY TARAFLARINA CEVAP HAKKI TANINAN ÖRNEK BİR HABER**

Ölü sayısı

- Hastanelerde bulunan yüze yakın yaralıdan bazılarının durumu çok ağır; ölü sayısının artmasından kaygı duyuluyor; panik sırasında ezilerek ölenlerin sayısı hayli çok.
- İstanbul Valisi Şentürk, DiSK Başkanı Türkler ile Belediye Başkanı İsvan hakkında soruşturma açıldığını söyledi.
- DiSK Başkanı Türkler, olaylarla ilgili olarak, «Faşist ve Maocu caniler tam bir işbirliği halinde halka otomatik silâhlarla saldırdılar» dedi.
- Gözaltına alınanların sorguları başladı; çoğunluğun paniğe kapılarak canlarını kurtarmak isteyen kişiler oldukları öğrenildi.

BUGÜN MITING VE GÖSTERİ YAPACAK

- Ankara Belediyesi "Gürsel Meydanı"nın adını "1 Mayıs Meydanı" olarak değiştirdi..

ANKARA BÜROSU

1 Mayıs dolayısıyla başta DİSK olmak üzere diğer sol kuruluşlar tarafından "Birlik, Dayanışma ve Mücadele Günü" adı altında bugün Ankara ve İstanbul'da miting ve gösteriler düzenlenmiştir. İlgililer, toplantıların olaysız

(Devamı Sa. 10 Sü: 1de)

ULU

BÖL

1886

den fazla
polisin ç
çok sayı
sendikac
hapis ce

EK 43. MİLLİYET GAZETESİNDE YER ALAN HAKKANİYETLİLİK
YÖNÜNDE DÜZELTMEME İLİŞKİN YER VERİLEN ÖRNEK BİR HABER

Gazetelerde yanlışlıkla öldüğü bildirilen öğretmen Bünyamin Gülle görevinin başında görülüyor.

1 Mayıs olaylarında öldüğü bildirilen öğretmen yaşıyor

- Bünyamin Gülle, «Bir öğretmen arkadaşımın uyarısı üzerine gazetelerde ölümler arasında adımlı ve fotoğrafımı görünce şaşkına döndüm» dedi

NURİ ALTINTIĞ
KIRIKKALE'den bildiriyor
i STANBUL'da 1 Mayıs olayları sırasında öldüğü açıklanan Kırkkale Dumlupınar İlkokulu öğretmenlerinden Bünyamin Gülle, gaze-

telerde öldüğü yolundaki haberleri görünce şaşkına dönmüş, yaşadığını kanıtlamak için büyük çaba harcamıştır.
1 Mayıs günü Kırkkale'den ayrılmadığını ve olayı bir arkadaşının uyarısı
Devamı S. 14, S. 5'de

EK 44. TERCÜMAN GAZETESİNDE OLAYIN SORUMLULARINA YÖNELİK ANLATIMLAR KONUSUNDA ÖRNEK BİR HABER

DİSK HESAP VERMELİDİR

Faciyanın bilançosu: 34 Ölü 30 kayıp ve Birçok dükkân ve otomobil tahrip edildi

DİSK Genel Başkanı Türkler saklanıyor

BAŞYAZI

BÜYÜK KATLİAMIN MESULLERİ

Üzerindeki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, 30 millete hep bir boğazı kalıncasına sevilmiş, kandırılmış, beyhaleli Mısır anarşist, pazar gani Takım Meydan'ın kanlı bir avına getirilmiş, bir 1/2 ekmeğe için 34 kişiyle katledilmiş, yalıtıma vatanında da yordamıştır.

Moskova ile birlikte 1 Mayıs İşçi Bayramını kutlayan, mabingdeki komünistlerin sloganını komünist Bizim Rühbetim talimatı ile yazan, İstanbul'da 16 Haziran 1970'deki kanlı olayların tertipçisi olduğu katliamla gene suçsuzluğu yoklanmıştır.

Bütün Türk milletine iftihar ediyorum ki, katliam da, Avdık ve İnan'ın tümüyle katliamı ile hep bir boğazı kalıncasına sevilmiş, kandırılmış, beyhaleli Mısır anarşist, pazar gani Takım Meydan'ın kanlı bir avına getirilmiş, bir 1/2 ekmeğe için 34 kişiyle katledilmiş, yalıtıma vatanında da yordamıştır.

DİSK'le birlikte suçsuz olan diğer bir katliam da, Avdık ve İnan'ın tümüyle katliamı ile hep bir boğazı kalıncasına sevilmiş, kandırılmış, beyhaleli Mısır anarşist, pazar gani Takım Meydan'ın kanlı bir avına getirilmiş, bir 1/2 ekmeğe için 34 kişiyle katledilmiş, yalıtıma vatanında da yordamıştır.

Gazetemiz Terziman, yıllardan beri bu ciddi ve sonu belirsiz katliamın

Aralarında DİSK yöneticilerinin de bulunduğu 399 kişi gözaltında

İÇİŞLERİ VE ADALET BAKANLARI İSTANBUL'A GELELEREK KANLI OLAYLARIN SORUŞTURMASINA EL KOYDU

Yakınlarının kayıp olduğunu söyleyen 30 aile ilgililere başvurdu

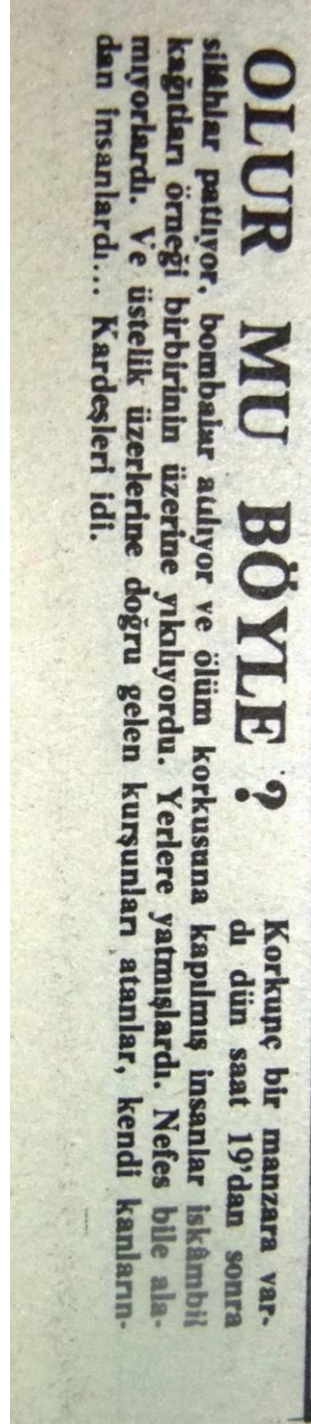
ÜÇÜ LİSE ÖĞRENCİSİ OLAN BEŞ KİŞİ SİLAHLA YAKALANDI

İSTİHBARAT SERVİSİ

Derime İşçi Sendikası (DİSK)'in Takım Meydan'ın kanlı olaylarında 34 kişiyi öldürdüğü, yalıtıma vatanında da yordamıştır.

Bu arada, bazı kamu kuruluşları tarafından yapılan araştırmalar, DİSK'in hesap vermesini istenmektedir. Dün 30 aile yetkililere müracaat ederek, yakınlıklarının kayıp olduğunu bildirmişlerdir. Rüşyeni tespit edilmiş ve 30 aile yetkililere müracaat edilmiştir. (Devrimci Sayı 10 Sayı 644)

EK 46. HÜRRİYET GAZETESİNDE OLAYIN SORUMLULARINA İLİŞKİN
ANLATIMLAR KONUSUNDA ÖRNEK BİR HABER

EK 47. GÜNAYDIN GAZETESİNDE OLAYIN SORUMLULARINA İLİŞKİN ANLATIMLAR KONUSUNDA ÖRNEK BİR HABER

İşçi Bayramına yapılan saldırı ile ilgili basın toplantısı düzenleyen

DISK: "Asıl sorumlular yakalamadı"

● DISK yöneticileri, 1 Mayıs olaylarının CIA tarafından düzenlenen bir komplo olduğunu ve Mao'cuların da bu komployu uyguladığını öne sürdü ...

DISK'in açıklanmasını istediği sorulardan bazıları

1-Sular idaresi Uzerinden olara yayım ateşi açan gelik yetekli saldırganlar kimlerdir? Yakalanmışlar mıdır? Yakalanmışlar sa nerededirler?

2-Olaygecesi toplumlum polisleri Gayret tepede ki merkezlerinde neden işyon etmişlerdir?
(Devamı say. 3, stl. 4)

1 Mayıs İşçi Bayramı Tertip Komitesi Başkanı ve DISK Genel Sekreteri Mehmet Karaca dün bir basın toplantısı düzenlemiş, "1 Mayıs İşçi Bayramı'na yapılan kanlı saldırı bir komplo dur. Komployu CIA ve onun paralılarındeki yerli kardeş örgütlü hazırladı. Komployu ajanlar, şistler ve Mao'cular yönetti" demiştir. Basın toplantısında kısa bir konuşma yapan ve olayla ilgili gözlemlerini anlatan DISK Genel Başkanı Kemal Türkerler de

olayın sorumlusunun silahlı saldırganları etkisiz hale getirmekte hiç bir gaba harcamayan MC hükümeti olduğunu belirtmiş ve açıklaması gereken bazı sorular yöneltmiştir. Basın toplantısında Bir Mayıs Güvenlik Komitesi Başkanı olarak görev yapan Mehmet Ertiler'de olayın nasıl meydana geldiğini anlatmıştır.

AÇIKLANMASI GEREKEN SORULAR VAR?

DISK Genel Başkanı Kemal Türkerler Başbakan Süleyman Demirel'i (Devamı say. 3, stl. 1)

Milli Birlik Grubu "1 Mayıs'ta olay çıkacağı MIT raporlarında belirtildi ama hükümet tedbir almadı"

ANKARA (ANKA) -

Cumhuriyet Senatosu Milli Birlik Grubu, 1 Mayıs günü İstanbul'da çıkan kanlı olayların, daha önceden beklenildiğini, bunun MIT raporlarında belirtildiğini ancak hükümetin, gerekli tedbir almadığını bildirmiştir. Milli Birlik Grubu Başkanvekili Mucip Ataklı tarafından dün yapılan açıklamada, hükümetin ya gerçekten güçsüz olduğu ve olayları önleyemediği ya da güçlü olduğu, ancak siyasal çıkarlarına uygun düşüğü için bu olaylara göz yumduğu, hatta tertiplendiği görüşü savunulmuş, "Hükümet (Devamı say. 3, stl. 3)

Dünya bizi nasıl görüyor?

ANKARA'DA DURUM Teoman EREL

EK 48. CUMHURİYET GAZETESİNDE OLAYIN SORUMLULARINA İLİŞKİN
ANLATIMLAR KONUSUNDA ÖRNEK BİR HABER

TÖREN SONUNDA BAZI KIŞKIRTICI GRUPLAR SİLAHLI ÇATIŞMA ÇIKARDI

- KIŞKIRTICILARIN SALDIRISI MİTİNG SONA ERERKEN BAŞLADI. TAKSİM ALANININ İKİ YERİNDE PATLAYAN SİLAHLARLA BAŞLATILAN ÇATIŞMA BİR ÇOK KİŞİNİN YARALANMASINA YOLAÇTI. BİR BEYAZ RENAULT İLE PLAKASIZ BİR ANADOL'DAN HALKIN ÜZERİNE OTOMATİK SİLAHLARLA ATEŞ EDİLDİĞİ GÖRÜLDÜ

DİSK'e bağlı kuruluşlar, çok sayıda demokratik örgüt ve Türk - İş üyesi bazı sendikaların katıldığı 1 Mayıs işçi bayramı töreni bazı kışkırtıcı unsurların saldırısıyla kana bulanmış, Taksim'in bir savaş alanına döndüğü olaylarda 33 kişi ölmüş, 100'ü aşkın yurttaş yaralanmıştır. Ölenlerin 5'i kadın, 2'si de polistir. Olaylarla ilgili olarak 300 kadar kişinin gözaltına alındığı bildirilmektedir. İstanbul'da akşam tüm hastaneler alarma geçirilmiş, sağlık ekipleri görevleri başına çağrılmıştır. Bu arada Vali Namık Kemal Şentürk'ün başkanlığında bir toplantı yapılarak durum değerlendirilmiş, kentte geniş ölçüde güvenlik önlemleri alınmış, bu amaçla Selimiye'den İstanbul Yakasına takviye askeri birlikler gönderilmiştir. Emekçi kitlelerin bayram yaptığı bir günü kana bulayan o-

laylar tam bir uyum ve büyük bir olgunluk içinde geçen törenin sonlarında DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'in konuşmasının biteceği sırada patlak vermiştir. Olay hızla gelişmiş, büyük bir çatışmaya dönüşmüş 300 bine yakın emekçinin toplandığı Taksim alanında bir anda büyük bir panik yaratmıştır.

NASIL BAŞLADI

Kanlı olaylar şöyle gelişmiştir:

Mitingin sonlarına doğru Saraçhaneden gelen kitlelerin arasında yer almış bazı kışkırtıcı grupların Tarlabası caddesinden Taksim alanına sarmak için kalabalığı zorladıkları ve bu arada saptanan sloganlar dışında bazı sloganlar attıkları duyulduğu bir sırada birdenbire silâhler patlamıştır. Görgü tanıkları ilk silâh sesleriyle beraber

(Devamı Sa. 11 Sü. 2 de)

**EK 49. MİLLİYET GAZETESİNDE OLAYIN SORUMLULARINA YÖNELİK
ANLATIMLAR KONUSUNDA ÖRNEK BİR HABER**

CHP, kanlı 1 Mayıs olayları
için bildiri yayınladı

**CHP:
«Olayların
açık ve
perde arkası
sorumluları
saptanmalı»**

Yayınlanan bildiride, hükümete
yakın çevrelerin saldırıya
uğrayanlara ve olaya
katılmayanlara gölge
düşürmeye çalıştıkları
ileri sürüldü

ANKARA, ÖZEL

CHP Yönetim Kurulu dün kanlı 1 Mayıs olaylarını görüşmüş ve yayınladığı bildiride, "Açık-taki ve perde arkasındaki suçluları süratle saptamakta Türk adaletinin göstereceği başarı, bu tür tertiplerin önlenmesi ve Türk toplumunun özlemini çektiği iç barışa kavuşabilmesi bakımından en etkin güvence olacaktır" denmiştir.

CHP bildirisinde, hükümete yakın bazı çevrelerin saldırganları bir yana bırakıp saldırıya uğrayanlarla toplantı ile ve olaylarla ilişkisi bulunmayanlara gölge düşürmeye çalıştıkları ileri sürülmüştür.

Ayrıntılı haber 11. sayfada

BEŞ MÜFETTİŞ, AHMET İSVAN

(Baştarafı 1. Sahifede)
Yaralanmasıyla son bu-
lan olayda mitingi di-
zenleyen DİSK tertip
komitesinde bulunan-
ların ifadelerine müracaat
ederken, İçişleri Bakan-
lığı da telsizinden ma-
rangozhanesine kadar bü-
tün belediyeye hizmetlerini
DİSK emrine tahsis eden
Belediye Başkanı Ahmet
İsvan hakkında soruştur-
ma açılmasını istemiş ve
telsiz emri ile 5 müfet-
tişi görevlendirmiştir.

Emniyet Müdürlüğü
yetkilileri, soruşturmayı
yürüten savcıların isteği
üzerine, miting tertip ko-
mitesinden DİSK Genel
Sekreteri Mehmet Kar-

araştıracaklardır. Nite-
kim bir bakanlık yetki-
lisi bu konuda yaptığı
açıklamada "Ahmet İs-
van'ın belediyeye ait tel-
sizleri, buldozerleri DİSK
emrine verdiğini, miting
sirasında kullanılan so-
paların belediyeye ait
marangozhanelerde ya-
pıldığını öğrendik. Ay-
rıca Belediyenin DİSK'in
tertiplediği mitinge mad-
di yönden de katkıda bu-
lunduğu bildirildi. Bütün
bu durumlar araştırılacak
ve kanuni gereği yapıla-
caktır." demiştir.

**ÖLENLERDEN 7'SİNİN
DAHA KİMLİĞİ BELLİ
OLDU**

Bir yandan gözaltında
bulunan 399 kişinin ifa-

Öte yandan Aydınlık
Dergisi Sahibi dün bir
açıklama yaparak Aydın-
lık Grubunun mitinge ka-
tılmadığını, mitinge katı-
lan Mao'cuların başka bir
grup olduğunu bildirmiş-
tir.

**ÖLEN ÖĞRENCİNİN
CENAZESİ KALDIRILDI**

Öte yandan Taksim-
deki olaylarda ölen Ede-
biyat Fakültesi öğrencisi
Necdet Gürkut'un cenza-
zesi dün, Kadıköy Os-
manağa Caminden kal-
dırılmıştır. Cenaze töreni
sirasında sıkı tedbirler
alan polis törene katıl-
mak isteyen öğrenciler-
den hiç birini cenaze-
ye yaklaştırmamıştır.
Bu arada yine Tak-

EK 51. HERGÜN GAZETESİNDE YAYIMLANAN ADLİ SORUŞTURMAYA
İLİŞKİN SOL SİYASETLERE VURGU YAPAN ÖRNEK BİR HABER

1 Mayıs gösterileriyle ilgili olarak düzenleyici durumundaki DISK hakkında da soruşturma açılmış, DISK yetkilileri polis tarafından aranmasına rağmen henüz bulunamamıştır. Diğer taraftan Genel Başkan Kemal Türkler'in kayıp olduğu açıklanmıştır.

34 kişinin ölümü, 40 kişinin kaybolması ve 132 kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan Taksim olaylarıyla ilgili İstanbul Cumhuriyet Başsavcısı Osman Ateşoğlu başkanlığında 25

Kanlı Mayıs soruşturması sürüyor, Disk yöneticileri bulunamadı

ramalarına rağmen celblerine karar verilen DISK yöneticileri bulunamamıştır.

KEMAL TÜRKLER KAYIP

Öte yandan hakkında dârincl derecede sorumlu olarak soruşturma açılan DISK Genel Başkanı Kemal Türkler'in bulunamaması üzerine kayıp olduğu, muhtemelen yurt dışına kaçtığı, değilse çok gizli bir yerde saklanmakta olduğu iddialarını doğrulamıştır.

(Devamı Sa. 7, Sü. 6'da)

EK 52. HÜRRİYET GAZETESİNDE YAYIMLANAN ADLİ SORUŞTURMAYA İLİŞKİN YER VERİLEN BİLGİLER HAKKINDA ÖRNEK BİR HABER

Bazı DiSK yöneticilerinin ifadeleri alındı

DiSK cenazelere sahip çıkmak istiyor. Ölenlerden bazıları toprağa verildi

CHP olayları kendi açısından tahkik edecek

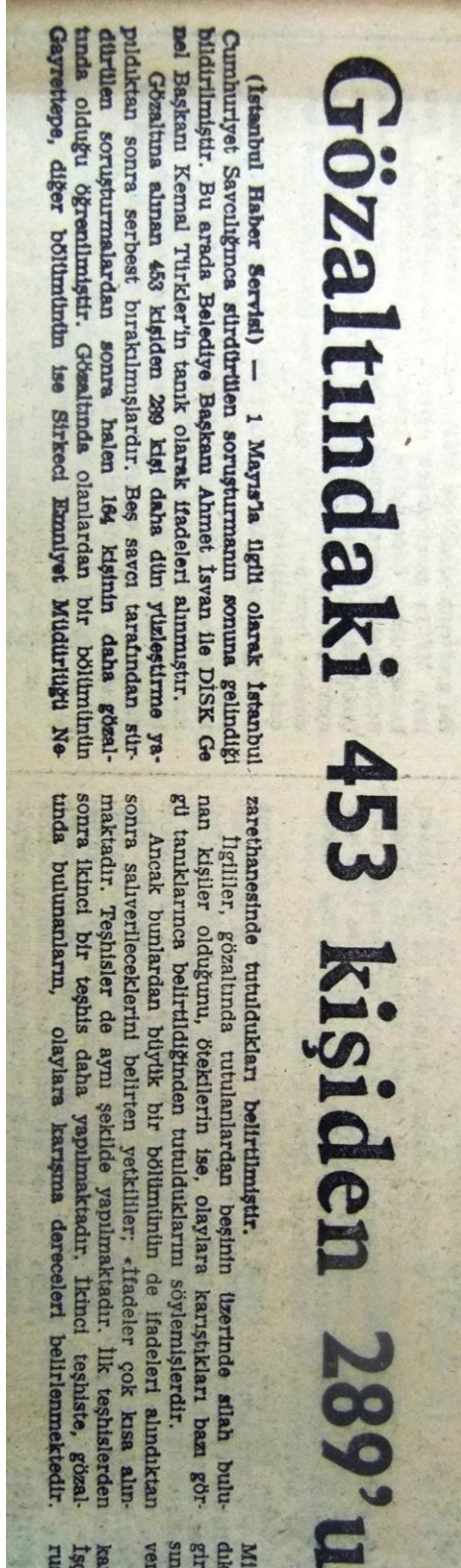
Sol kuruluşlar peşpeşe bildiri yayınlıyor

DiSK 'in düzenlediği 1 Mayıs mitinginde eydana gelen korkunç katliamdan sonra gözaltına alınan kadınlı erkekli 399 kişinin sorgusu 20 savcı tarafından geceli gündüzlü sürdürülürken, sanıklar görgü tanıkları ile yüzleştirilmeye, TRT'nin çektiği filmler, gazetelerdeki fotoğraflar ve Milli İstihbarat Örgütü'nün raporları değerlendirilmeye başlandı. Savcılar korkunç katliam sırasında görevli olan jandarma subay ve erleri, toplum polisleri ve siyasi şube detektiflerinin de teker teker ifadelerine başvururken, belinde tabanca bulunan cesedin kimliği tespit edilemedi.

Bu arada DiSK yayınladığı bir bildiri ile cenazelere sahip çıktığını açıkladı. Kardeşin kardeşi vurduğu 1 Mayıs mitingi sırasında ha-

(Devamı Sa. 13. Sü. 1'de)

EK 53. CUMHURİYET GAZETESİNDE YAYIMLANAN ADLI
SORUŞTURMAYA İLİŞKİN YER VERİLEN BİLGİLER HAKKINDA ÖRNEK
BİR HABER

EK 54. TERCÜMAN GAZETESİNDE DÜNYADA 1 MAYIS
KUTLAMALARINA YÖNELİK ÖRNEK BİR HABER

İspanya'da yasaklanan 1 Mayıs gösterilerine katılanlar yargılanıyor

MADRİD

İspanya'da hükümetin yasakladığı 1 Mayıs gösterilerine katıldıkları gerekçesiyle 100 kişinin mahkeme önüne çıkarıldığı bildirilmektedir. Bu arada, Pazar günü 1 Mayıs İşçi Bayramını kutlamak üzere başkent Madrid'in işçi semtlerinde toplanan göstericilerle polis arasında meydana gelen kanlı çatışmalarda yaralananların sayısının yüzü aştığı belirtilmektedir. 1 Mayıs günü işçi ve öğrencileri dağıtmak üzere polisin lastik kurşunlar ve göz yaşartıcı bombalar kullandığı ve göstericileri seyreden halka da coplarla saldırdığı bildirilmektedir.

Çatışmaların Madrid ile sınırlı kalmadığı ve Barcelona, Santiago'de Çokpostella, Bilbao ve Villadolid gibi şehirlerde de önemli çatışmaların meydana geldiği haber verilmektedir.

EK 55. HÜRRİYET GAZETESİNDE YER ALAN DÜNYADAKİ 1 MAYIS
KUTLAMALARINA YÖNELİK ÖRNEK BİR HABER

ONUN BAŞLANGICI
slında bütün bu olacak-
ilinmiyor muydu? Niçin
er günü herkes evlerine
anıp kalmıştı? Niçin ku-
an kulağa "Bugün soka-
kmayın ha... Çok olaylar
ak, çok insan ölecekmiş"
eri yayılıyordu? Gerçek-
de Pazar günü sabahtan
ren sokaklar bomboştu.
kes kapılarını kitlemişti
Avrupa Kı-
sıkıya.
açlarını nab-
vision ile yan cephe almıştı başka
a göre TV-
açlar şunlar-
Bil-
ilk maçı. S.
Aydoğdu an-
Revizyonist gerici Mos-
nderlecht
Finali ma-
latacak)
bao-Juveni-
rövanşı.
cak)
nchester
upası fina-
atacak)
nchenglad
mpiyon K-
it Aktan
OTO
ini

alması yasal bir zorunluluk-
tur.

Ben görevimin gereğini ye-
rine getirerek dört itfaiye ara-
cı, üç ambulans ve sekiz tel-
sizli zabıta otosu ile erken
saatlerde başlayarak törenin
sonuna kadar görev başında
bulundum. Yaralıların en kı-

1 Mayıs'da Hollanda'daki işçilerimiz de çatıştılar

AMSTERDEM (Hürriyet)
İstanbul'u kana bulayan
1 Mayıs İşçi Bayramı, Hol-
landa'daki Türkler arasında
da kutlanırken yer yer kavga-
lar oldu. Meydana gelen kav-
galarda yaralanan Türkler-
den üçü kaldırıldıkları hasta-
nede tedavi altına alındı.

Amsterdam'da 1 Mayıs İş-
çi Bayramının Türkler ara-
sında kutlanması sırasında,
"Markanti" isimli salona gir-
dikleri belirtilen bir grup
"Bozkurt" mensubu Türk ile
salondakiler arasında kavga-
lar başladı. Türkler arasında
meydana gelen kavgada 1
Mayıs'ı kutlayanlardan 3
Türk çeşitli yerlerinden yara-
landılar. Aldıkları yara yü-
zünden hastaneye kaldırılan

EK 56. CUMHURİYET GAZETESİNDE YER ALAN DÜNYADAKİ 1 MAYIS
KUTLAMALARINA YÖNELİK ÖRNEK BİR HABER

EK 57. HERGÜN GAZETESİNDE YER ALAN 1 MAYIS'IN ANLAMINI
DEĞİŞTİRMEYE YÖNELİK ÖRNEK BİR HABER

Komünizmin zorla kabul ettirdiği 1 Mayıs, Türk işçisinin bayramı olamaz

ANKARA (AA) —
Ülkücü İşçiler Derneği
Genel Merkezi adına Ge-
nel Başkan Muzaffer Şa-
hin, dün yaptığı açıklama-
mada, DİSK'in 1 Mayıs'ı
«İşçi Bayramı» olarak i-
lan etmesini eleştirmiş,
1 Mayıs'ın Türk işçisinin

bayramı olamayacağını 1-
leri sürerek, «Türk işçisi-
nin bayramı 3 Mayıs'tır,
3 Mayıs, Türklük ateşinin
yeniden yaşanışının, Türk
lük suurunun yeniden
şahlanışının günüdür.
Türk işçisi de bu günü bay-
ram kabul etmiştir.» de-
miştir.

İkisi, çalışıyor

lanacağını bilmediğini söy-
lenmiş ve son ana kadar
çok az bir ilerleme kayde-
dilebildiğini belirtmiştir.

Pir Pagaro ayrıca Baş-
bakan Butto'nun önceki
gece Parlâmentoda yaptı-
ğı ve Pakistan ulusal itti-
fakının kendisini iktidar-
dan uzaklaştırmayı amaç-
layan kampanyasını ABD
nin desteklediği ve finan-
se ettiği şeklindeki konuş-
(Devamı Sa. 7, Sü. 4'de)

Açıklamada, Ülkücü iş-
çiler olarak, masum Türk
işçisini uyardıklarını belir-
ten Genel Başkan Şahin,
daha sonra şöyle demekte
tedir.

«DİSK yöneticileri bugü-
ne kadar beynelmilelci tu-
tumlarıyla ortaya koyduk-
ları tek icraat işçiyi anar-
şiye sürüklemektir. İşçiyi
maddi ve manevi zarara
sokarak şahsi, siyasi ve kı-
zıl ideolojik çıkarlarına a-
let etmekten başka ne
yapmışlardır. Beynelmillel-
ci kızıl komünizmin dün-
ya komünist ülkelerinde
tertiplererek benimsetti-
tiği günleri Türk milleti-
ne ve işçisine benimset-
meye çalışmasıyla DİSK'
(Devamı Sa. 7, Sü. 4'de)

EK 58. CUMHURİYET GAZETESİNDE YER ALAN 1 MAYIS İŞÇİ BAYRAMI'NIN ÖNEMİNE VURGU YAPAN ÖRNEK BİR HABER

I Mayıs İşçi Bayramı

Ahırlarımı iyi temizle dedi bana
Bendim ortaçağ derebeylerinin

Tarlasını süren,
Sığırlarını güden
Ve ellerimle ördüğüm kale divarlarının üstünde
Barbunya Şövalyesinin okla-riyle ölen.

Satınalınan, öldürülen
Bir köleydim ilkin
Sonra adım Uşak - Serf oldu
Ve sonra canımı bağışlayan yasalar kondu

Daha fazla üretmem için...
Atını tumarladım Sezar'ın
Ve Arslan Yürekli Rışar'ın
Şevrolesini yağladım

Nabukodorusor beni teklemedi
Uğruna öldüm Kral Septim Sever'in,
Septim Sever'se beni hiç sevmeydi.

Şimdi bir İŞÇİ'yim Montaj sanayiinde
On kilo ekmek üretirim bir günde

Dokuzunu patron alır
Bir kilosunu bana kalır
Adım MEMET, sonum selâmet,

Yolum böyyük Türkiye
Umut MEMEDİN ekmeği YE MEMET YE.

İkel kölelikten bugünkü ticret köleliğine yükselen işçi MEMED'in bugünkü durumun açıklamak için ÇAĞIMIZIN İNSANININ SORUNU NA değinmemiz gerekiyor. Çağımızın sahip olma ve tüketme isteğine yenik düşen İNSANI Kapitalizmin kâr etme güdüstü içinde bir meta

haline gelinmiştir. Ekonomik süreçlerin kâr, kazanç, iş, atılım, ve ticaretçilik gibi hedeflerini, yaşamın en üstün değeri haline getiren insan, VİCDAN ve ERDEM lafını ve unuttur olmuştur bugün.

Her yeni ürün bir aldatmaca ve hırsızlık aracı olurken, gereksinimlerin kölesi insan kendisine YABANCI-LAŞMIŞTIR. Çağımızın ruh hastalığına tutulan İNSAN, duygu ve düşüncesini kendi varlığının dışında yarattığı bir ŞEY'e transfer etmiş ve o şeyin kölesi haline gelmiştir sonunda. Örneğin kendi fikir ürünlerini kendisi dışında bir varlığa aktarıp ona tanrı adını veren insan, Tanrıyı yüceleştirdikçe kendisini küçülmüştür. Kendi ürünü olan emeğini kendisi dışında PARA şeklinde putlaştırarak insan bu kez onun kölesi olup uğruna ölmüştür. Artık kendisi değildir insan. Kişiliğini yitirince BEN duygusunu da yitirip kişiliğini yok etmiş ve sonunda çağımızın NÖRO TİK insanı haline gelmiştir. Çağımızın hasta insanını bireysel psikolojinin kurucusu FREUD ÇEVREYE UYDURMA yöntemiyle tedaviye çalışırken, insanın toplum tarafından biçimlendiğine inanan Marks ise hastalığın kökenini insanın SOSYAL yapısına ilişkin niteliklerde bulmaktaydı. O, insanoğlunun bugünkü hastalığının nedenini insanın insanı sömürdüğü hiyerarşik bir düzene bağlıyordu. İnsanı topluma uydurmaya çalışmak boşunaydı, aksine toplumun bo-

zuk düzenini insanın sağlığına yaradır bir şekilde değiştirmek gerekmekteydi.

İnsanoğlunun sağlık ve mutluluğunu bulması için, tüm insani olan yetilerinin gerçekleştirmesinin yani «Bütünsel insanın» ortaya koymasının önemini biliyoruz. İnsanoğlu tüm potansiyelini ortaya dökerek İNSANCA YARATABİLME ve İNSANCA ÜRETME olanağına kavuşunca mutlu olacaktır. Görmekteyiz ki, bugün, insanca yaratma potansiyelini ortaya dökme ve ÜRETME yetisine sahip olan sınıf yalnız İŞÇİ SINIFIDIR. Üstelik sömürülen sınıftan olması nedeniyle BOZUK DÜZENİ değiştirmek, kâr ve sömürü yerine insanlığı getirmekte yine İŞÇİ SINIFINA düşmektedir.

İnsanlarda tek sıcak kanun
Üzümden şarap yapmaları
Kömürden ateş yapmaları
Öpücüklerden insan yapamalarıdır.

Eluard'ın dediği gibi suyu ılık, düşü gerçek, düşmanı kardeş, savaşı barış haline getirecek yine işçilerdir; paletteyle, fırçasıyla, orkestra bagejiyle, kalemiyle, çekiciyle, kazmasıyla, tırnağıyla çalışan işçiler...

Düşmanı yenecek işçi sınıfına selâm!

Paranın padişahlığını,
Karanlığı yobazın
Ve yabancının roketini

yenecek işçi sınıfına selâm
Türkiye işçi sınıfına selâm
Selâm yaradana!

**EK 59. HERGÜN GAZETESİNDE YER ALAN OLAYLARDA YAŞAMINI
KAYBEDEN POLİS MEMURU NAZMİ ARI'NIN FOTOĞRAFI**

DİSK'in 1 Mayıs mitinginde çıkan çatışmada şehit edilen polis memuru Nazmi Ari'nın cenazesi Fatih Camii'nde kılınan cenaze namazından sonra memleketine gönderilmiştir. Şehid polis, son yolculuğuna çıkarken görülüyor. (Üstte) şehid polis memuru Nazmi Ari. (Fotoğraf: ALİ ODABAŞ)

**EK 60. GÜNAYDIN GAZETESİNDE YER ALAN OLAYLARDA YAŞAMINI
KAYBEDEN POLİS MEMURUNUN CENAZE TÖRENİNİ KONU ALAN
ÖRNEK BİR FOTOĞRAF**

EK 61. HÜRRİYET GAZETESİNDE YER ALAN OLAYLARDA YAŞAMINI KAYBEDENLERE VE YAKINLARINA YÖNELİK ÖRNEK BİR FOTOĞRAF

Evladını kaybeden bir talihsiz ana...

NAZAN UNALDI bir bahar günü sıkışıp kaldı Taksim alanında. Çarpına çarpına can verdi 19 yaşında. Fransız filolojisi birinci sııftaydı.

JALE YEŞİMLİ henüz 16 yaşındaydı. Yaşamının en tatlı günlerinde Taksim'de yakalamıştı azrail onu. Lisede okuyordu ve haya' doluydu.

HACER İPEK 24 yaşında yakalandı ölüme. Hayatının en tatlı en umutlu günlerinde. Eczacılık Fakültesi son sııftında okuyordu ve allesinin gözbebeği idi.

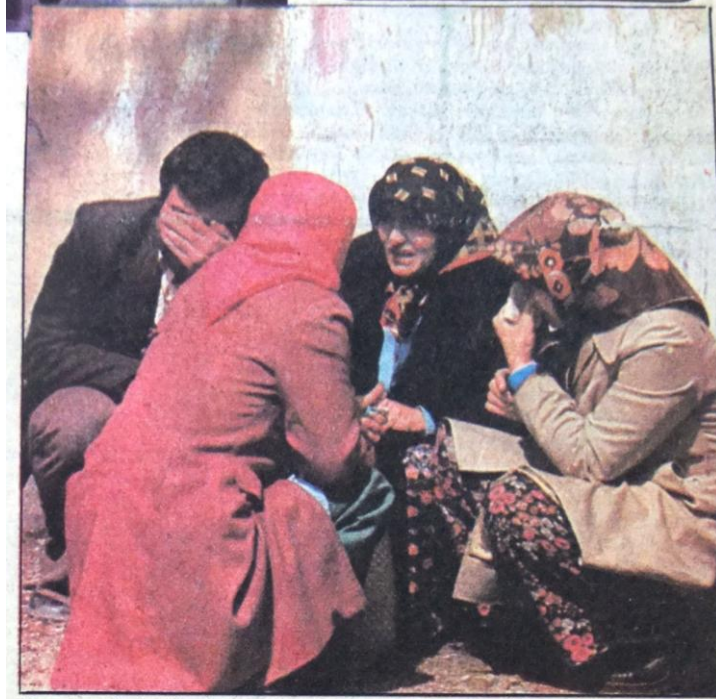
... Ve morgun soğuk mermerlerinde yatan, hayatının baharında üç genç kız

Morgun izledikler...

**EK 62. MİLLİYET GAZETESİNDE YER ALAN OLAYLARDA YAŞAMINI
KAYBEDENLERE YÖNELİK ÖRNEK BİR FOTOĞRAF**

**EK 63. MİLLİYET GAZETESİNDE YER ALAN OLAYLARDA YAŞAMINI
KAYBEDENLERİN YAKINLARINA YÖNELİK ÖRNEK BİR FOTOĞRAF**

Morg'un önü, ölenlerin yakınlarıyla doluydu. Evlâdını, kardeşini, eşini kaybeden kadınlar ağlıyordu...

Olaylarda ezilerek ölenlerden biri de, inşaat işçisi 60 yaşında Bayram İyi'ydi. 18 yaşındaki oğlu Zeki İyi dün Morg'un kapısında babasının cenazesini almak için beklerken, başını elleri arasına almış, ağlıyordu

EK 64. TERCÜMAN GAZETESİNDE YER ALAN 1 MAYIS OLAYLARINDA YAŞANAN ŞİDDETİN SORUMLULARI OLARAK İDDİA EDİLEN KİŞİLERE

YÖNELİK ÖRNEK BİR FOTOĞRAF

TAKSİM MEYDANINDAN, KAZANCI YOKUŞU'NA DOĞRU KOŞANLARDAN BİR KISMI YEDİKLERİ KURŞUNLARLA, BİR KISMI DA EZİLEREK ÖLDÜLER !..

BU İKİ KARDEŞİN BURALARDA İŞİNE ?

EROL DALLI

Perşembe'nin gelişi, Çarşamba'dan belli olmuştu...

Geçen hafta içinde, Niksar'da başlayıp Sivas ve Erzurum'da devam eden olaylar, Pazar günü İstanbul'da kanlı bir şekilde noktalandı. 34 vatandaşımızdan bir kısmını kızıl ve insafsız namulardan çıkan kurşunlarla yere serilirken, bir kısmı da kalabalık içinde ayaklar altında kalarak can verdiler. Olayın mesulleri mutlaka belirlenerek ortaya çıkarılacak, ülkenin selameti bakımından gereken cezayı görecektir. Bağrı yanık analar, evlerinin direği yıkılan ailelerin burnun acısını hiç bir za-

(Devamı Sa. 10 Sü. 4 de)

İstanbul'un Belediye Başkanı, DİSK Genel Başkanı Türkler'in arkasında eşi ile birlikte hemşehrilerinin nasıl katli edildiğini seyrediyor!...

İsvan'lardan büyüğü Türkler'le birlikte olayları seyrederken küçüğü Niksar'da tabanca çekiyor

Mehmet İsvan

Mehmet İsvan, Ecevit'le Niksar'da elinde bir tabanca, olayların üstüne yürüyor...

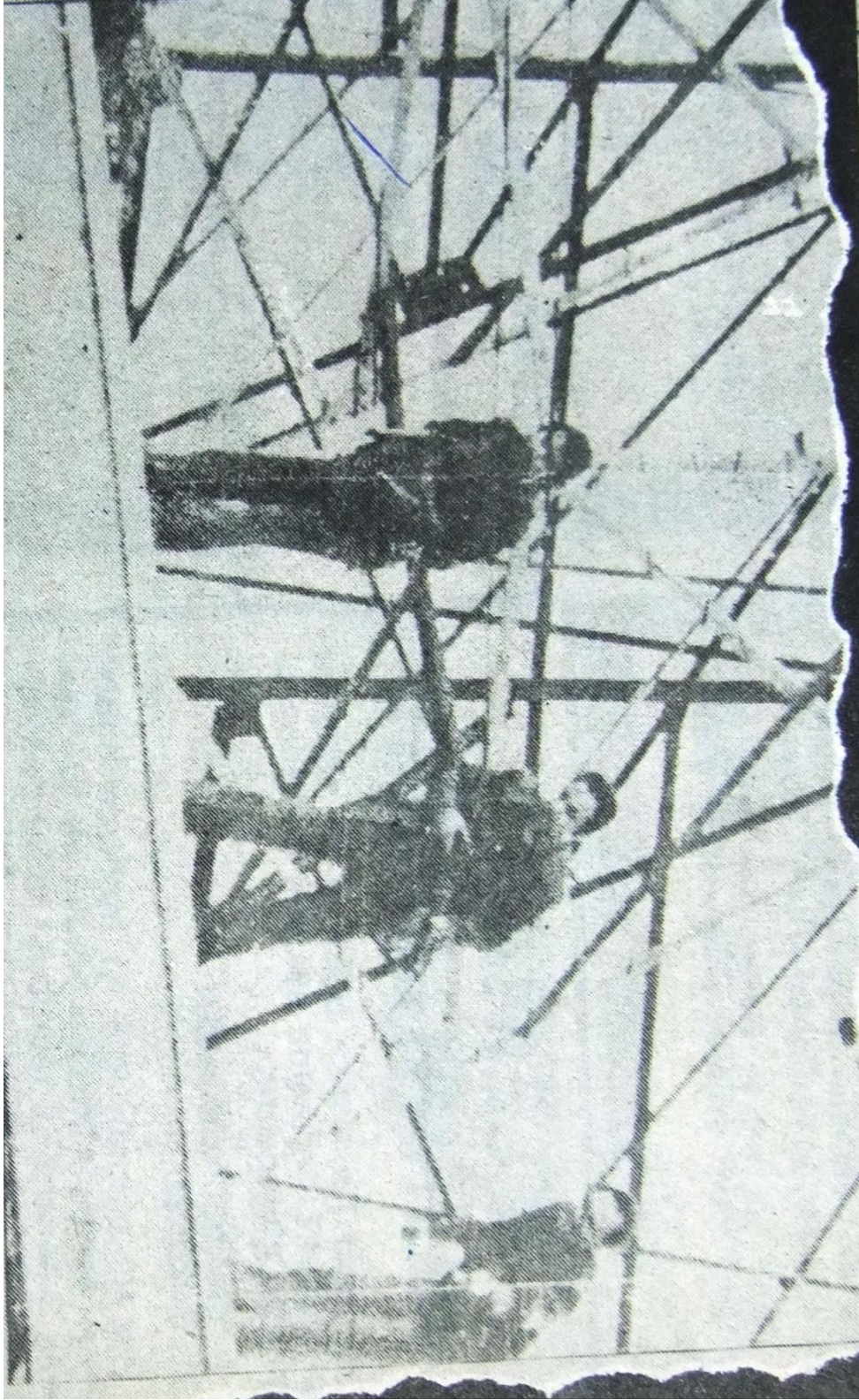
**EK 65. HÜRRİYET GAZETESİNDE YER ALAN 1 MAYIS OLAYLARINDA
YAŞANAN ŞİDDETİN SORUMLULARI OLARAK İDDİA EDİLEN KİŞİLERE
YÖNELİK ÖRNEK BİR FOTOĞRAF**

**EK 66. CUMHURİYET GAZETESİNDE YER ALAN YAŞANAN ŞİDDETİN
SORUMLUSU OLARAK POLİSİN GÖSTERİLMEK İSTENDİĞİ ÖRNEK BİR
FOTOĞRAF**

**EK 67. MİLLİYET GAZETESİNDE YER ALAN OLAYLARIN ŞÜPHELİ
YÖNLERİNE YÖNELİK YER ALAN ÖRNEK BİR FOTOĞRAF**

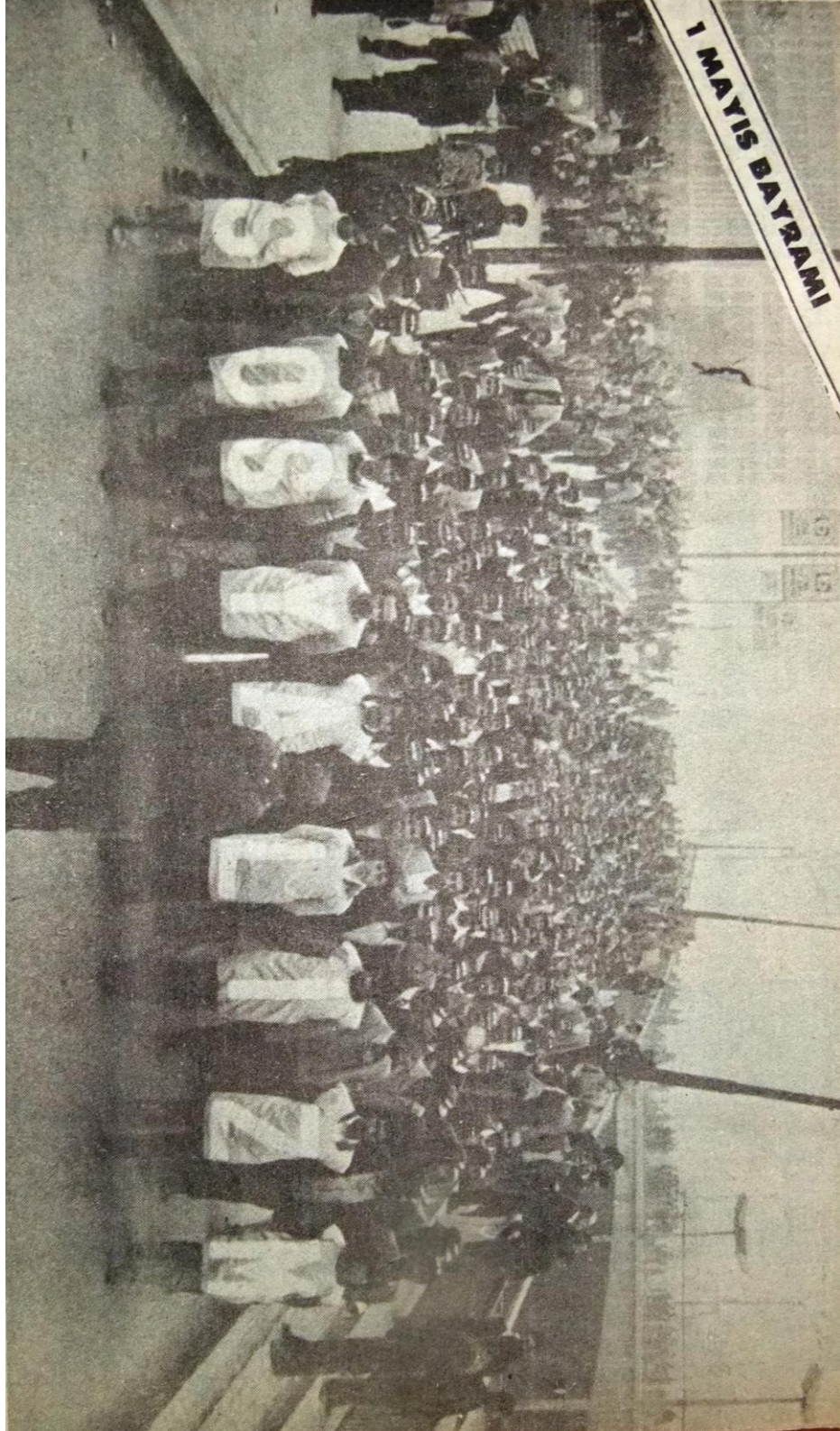
EK 68. TERCÜMAN GAZETESİNDE YER ALAN 1 MAYIS KUTLAMALARINA YÖNELİK ÖRNEK BİR FOTOĞRAF

**EK 69. GÜNAYDIN GAZETESİNDE YER ALAN 1 MAYIS KUTLAMALARINA
YÖNELİK ÖRNEK BİR FOTOĞRAF**

**EK 70. MİLLİYET GAZETESİNDE YER ALAN 1 MAYIS KUTLAMALARINA
YÖNELİK ÖRNEK BİR FOTOĞRAF**

**EK 71. CUMHURİYET GAZETESİNDE YER ALAN 1 MAYIS
KUTLAMALARINA YÖNELİK ÖRNEK BİR FOTOĞRAF**

EK 72 MİLLİYET GAZETESİNDE DOĞRULUK UNSURU AÇISINDAN OLAYLARI FARKLI YÖNELERİYLE İLİŞKİLENDİREN ÖRNEK BİR HABER

İhmal edilmişlerdir.
1 - HALKIN KURTULUŞU (Sloganları: Faşizme karşı, Halkın Hürriyet, Halkın Azadi - Doğuda Millî Kuvvetler, Doğuda Millî Referandum - İçişler Sendikası Zıtlama Son - Ne Amerika Yaşamına - Ne Rusya, Bağımsız Türkiye - Yasasının Ulusal Demokratik Halk Devrimini Ağalığına Son).
2 - HALKIN YOLU (Sloganları: Ne Amerika Ne Rusya - Kahrulunun Faşist Diktatörlük - İş, Toprak, Hürriyet / Faşizme Nihayet - Kahrulunun Amerikan Emperyalizm ve Sovyet Sosyal Zamperyalizmi - Kültürel Öğüt - İçişler Sendikası Yaşamına - Bağımsızlık, Toprak, Özgürlük).
3 - HALKIN BİRLİĞİ (Sloganları: Sovyet Sosyal Zamperyalizmine Hayır - Ne Amerika, Ne Rusya, Bağımsız Demokratik Türkiye - İbrahim Kaypakayalar Örneği - İçişler Sendikası Yaşamına - Kahrulunun Sosyal Emperyalizm - Doğuda Zıtlama Son - Kültürel Özgürlük).
Bu üç derginin yayın doğrultusunda...

saldırıya dönüştürmek üzere hazırlanmışlardır. DİSK'in başındaki sosyal emperyalist, Rusya'nın işbirlikçisi bir avuç gerici unsur, DİSK'in bünyesindeki işçilere rağmen, DİSK içindeki bütün demokratların karesi çıkmalarına rağmen, her tarafta Maocu diye adlandırıldıkları devrimci işçileri, emekçileri, yurtseverleri miting alanına almaya, cakarlarını ilân etmekte, geldikleri takdirde saldıracaklarını bildirmektedirler. Bu saldırı hazırlıklarını da Maocu dedikleri devrimcilerin, yurtseverlerin mitinglere saldıracakları gerici propagandasını yaparak salgın yüzlerini gizlemeye çalışıyorlar.

Biz, aşağıda imzaları bulunan sendikalar, demokratik kuruluşlar ve yayın organları olarak kamuoyuna sunu bildirmeyi bir görev biliyoruz: Devrimci işçiler, emekçiler ve yurtseverler 1 Mayıs mitingine katılacaklardır.

Ama DİSK içindeki gericilerin söyledikleri gibi asla...

ssuuu men bir yumruğun altında TİP Başkanı Bora, DİSK Genel Başkanı Türkerler, TSİP Genel Başkanı Ahmet Kacmaz ve Gizli Türkiye Komünist Partisi Birinci Sekreteri İ. Bilen'in resimlerini koyarak, kırılacak olan revizyonist zincirin halkalarının bunlar olduğunu gösteriyordu.

Derginin aynı sayısında da "Revizyonizmi güçlendiren tutumun sorumluluğunu paylaşmıyoruz" başlığı altında şu yazı yayımlandı:

"Halkın Kurtuluşu ve Halkın Birliği gibi bazı gruplar, bugüne kadar çetireli mücadelelerde revizyonizmin ve faşizmin işine yarayan bir tutum takındılar. Başta revizyonistler olmak üzere bütün burjuvazi, onların sorumsuz eylemlerinden yararlanarak her defasında proleter devrimcileri tecrit etmeye çalıştı.

Halkın Kurtuluşu ve Halkın Birliği grupları, herkesi birden yıkmayı hayal eden, geniş çoğunluğun gözünde haklı bir zemine dayamaya dikkat etmeyen, dostu düşmanı bir birine karıştıran bir eylem çizgisi

EK 73. MİLLİYET GAZETESİNDE DOĞRULUK UNSURU AÇISINDAN
OLAYLARI FARKLI YÖNLERİYLE İLİŞKİLENDİREN ÖRNEK BİR HABER

sürülmüş, bu grup kullanılmı-
mış, ancak CIA emrindeki
MC'nin tertipleri gözden
kaçırılmaya çalışılmıştır. 34
vatandaşımızın ölümünden
en başta sorumlu olanlar,
ülkemizi iki yıldır savaş
alanına çeviren MC'nin
temsil ettiği gerici, faşist
siyasal güçler ile bir numara-
lı tekelci sermayedir. Komployu tekelci sermaye
istedi, CIA ve onun paralel
yerli kardeş örgütü hazırladı.
Ajanlar, faşistler ve Maocular uyguladı. Komp-
lonun uygulanmasına kalabalığın üstüne panzerlerle,
beyaz Renault ile ateş açan,
ses bombası patlatanlar
yardımcı oldu. CIA denetiminde uygulanan kan-
lı komployu iki grup arasında çatışma şeklinde göster-
meye, olaylardan DİSK'i
sorumlu tutmaya çalışanlar
suçlarını ve bu komplodan
yarar umduklarını gizleye-
meyeceklerdir."

Gerçekten Maocular,
DİSK'in mitingine zorla mı
sızmışlardı?

DİSK Genel Sekreteri
Karaca, bu konuda da şöyle
diyordu:

çıkması gereken bu sayısı,
olaylar yüzünden çıkmamıştı.
İlânın başlığında,
"Halkımıza! 1 Mayıs katli-
amının sorumluları, faşist
MC ve revizyonistlerdir"
deniliyor ve açıklama şöyle
sürdürülüyordu:

"1 Mayıs olaylarıyla ilgili
olarak 'Halkın Kurtuluşu,
Halkın Birliği, Halkın Yolu
gruplarının, mitinge saldır-
dığı ve halkı katlettiği'
yolundaki görüşler, gerçek-
lerle tam bir zıtlık içindedir.
MC iktidarının ve TİP,
TSİP, İGD, İKD gibi ör-
gütlerle DİSK'in yönetimi-
nin olayın hemen ertesinde
el ve ağız birliği, halkın üze-
rindeki baskı ve sömürüyü
yoğunlaştırmaya ve yükse-
len devrimci mücadeleyi
zayıflatıp yok etmeye hiz-
met ediyor. Halkın Kurtu-
luşu, olaylarla ilgili belgele-
re dayanan bir broşürle,
yer, zaman, isim göstererek
ve fotoğraflarla gerçekleri
kamuoyuna duyuracaktır.
Halkın Kurtuluşu'nun 1
Mayıs olaylarıyla ilgili dü-
şünceleri şunlardır:

**EK 74. MİLLİYET GAZETESİNDE DOĞRULUK UNSURU AÇISINDAN
OLAYLARI FARKLI YÖNLERİYLE İLİŞKİLENDİREN ÖRNEK BİR HABER**

**DEV-GENÇ:
"KOMPLUYU CIA
YAPTI"**

Mitinge katılan en kalabalık gruplardan biri DEV-GENÇ'ti. Yürüyüş ve mitinge DİSK'ten izin alarak katılmışlardı. Genel Sekreter Bülent Uluer, "Olayların CIA tarafından düzenlendiğini" iddia ederek görüşlerini şöyle açıklıyordu:

"Bu kanlı olaylar sol içinde bir çatışma değildir. Kasıtlı olarak egemen güçler tarafından ve basından da yararlanılarak kamuoyunda bu yaratılmaya çalışılıyor. Bunun amacı olayları saptırmak, yükselen halk muhalefetinin politize olmasını engellemektir. Faşist güçlere karşı, halkın mücadelesi patlama noktasına gelmiştir.

Olay şekil ve hazırlanış bakımından bizzat CIA tarafından ve sistemli bir şekilde düzenlenmiştir. Sular İdaresi binası üstünden Inter otelinden yapılan ateşler ve devrimcilerin ateş çemberine alınması bunu gösteriyor. Bu otel, uluslararası birçok karanlık işlere bulaşan bir şirketin otelidir. Otelin 4 ve 5. katları MIT tarafından kiralanmıştır.

En fazla kayıpları biz verdik.

**EK 75. CUMHURİYET GAZETESİNDE DOĞRULUK UNSURU AÇISINDAN
OLAYLARI FARKLI YÖNLERİYLE İLİŞKİLENDİREN ÖRNEK BİR HABER**

**TIP İzmir
İl Başkanı :
« 1 Mayıs
olayları,
propaganda
için
kullanılıyor »**

İZMİR (Cumhuriyet Ege Bürosu) — Türkiye İşçi Partisi (TİP) İzmir İl Başkanlığı dün yaptığı açıklamada 1 Mayıs'ta İstanbul'da meydana gelen olaylar MC tarafından sürdürülen faşist terörün yeni bir biçimi olarak nitelendirilmiş, amacın işçi sınıfına ve emekçi halka korku salınmak ve seçimlere böyle bir korku ortamında gidilmek olduğu iddia edilmiştir.

Açıklamada şöyle şöyle denmiştir:

« 1 Mayıs 1977 günü burjuvazinin işçi sınıfına bugüne kadar yaptığı en kanlı saldırı olarak tarihe geçecektir. 30'un üzerinde işçi, öğretmen, öğrenci ve emekçinin ölmüne ve yüzlercesinin yaralanmasına yol açan şartları hazırlayanlar şimdi 1 Mayıs olaylarını seçim propagandalarının temel malzemesi yapma çabasındalar.

Burjuvazinin halka düşman yüzünü 12 Mart'ta da en açık bir şekilde görmüştük. Binlerce işçi, emekçi, genç, aydın hapsedilmiş, kurşunlanmış, öldürülmüştü, idam senhaları kurtulmuştu. Ama bu olaylar kimseyi yıldırmamış, verilen kararlar ve yapılan işler kamuoyunda kendilerinin mahkûmiyeti olmuştu. »

EK 76. CUMHURİYET GAZETESİNDE DOĞRULUK UNSURU AÇISINDAN
OLAYLARIN FARKLI YÖNLERİNE YER VEREN ÖRNEK BİR HABER

TARTIŞMA

6 Aralık 1975'den 1 Mayıs 1977'ye

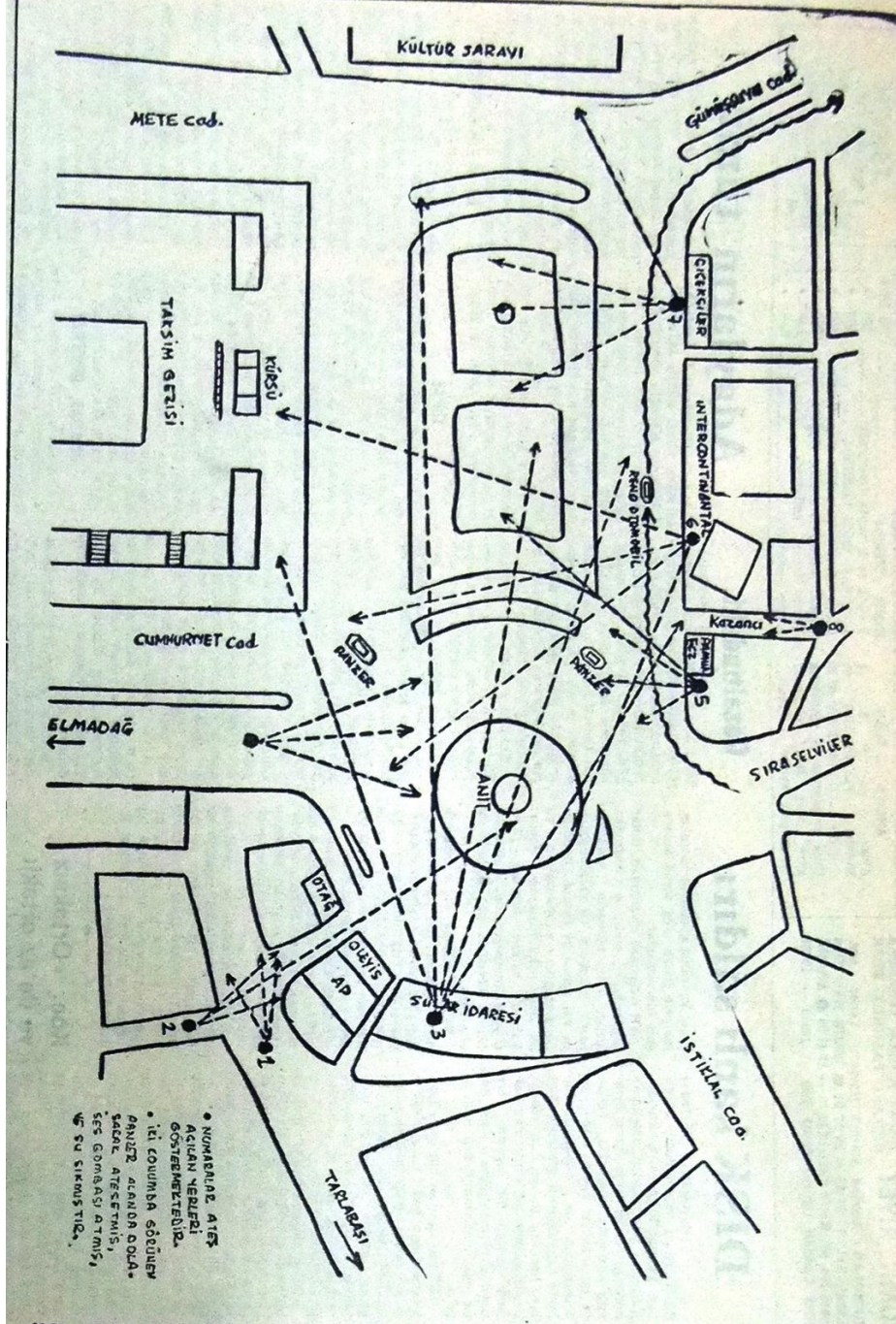
İlerici öğretmenlerin çağrısı-
la; işçilerimizin, emekçilerimiz
nın dayanışmasıyla 6 Aralık
1975'de miting ve yürüyüş dü-
zenlenmişti... Böyle bir eylemin
arifesinde sağcı basın MC ile
elele vererek, içte büyük serma-
yenin dışta ise CIA'nın emirle-
rini yerine getirmeye girişti:
«Kızıl prova», «Öğretmenlere
Moskova Radyosundan emir ve-
riliyor», «Komünistler yurdu bö-
lecekler», «Öğretmenler anarşi-
yi getiriyorlar» gibi manşetlerle
hızmetkâr tavırları sürdürdü
gerici basın... Buna paralel o-
larak MC'nin bazı sözcükleri mi

tingin yapılmasını sadece söz-
le (1) duyurdular... «Kendini
bilen kişiler evlerinde oturur-
lar, okullarında yoklamalarda
buradayım derler» denilerek in-
sanca yaşamaya isteklerini duyur-
maları istenmedi. Ama işin için-
de iş vardı.. Onlar miting ve
yürüyüşün yapılmasını şapır-
data şapırdata söyledilerken, as-
lında yapılmasını büyük bir
şehvetle (1) gözleden istiyorlar-
dı.. Hazırlıktydılar.. Sonuç: A-
kıcı bir hareketle öğretmenler
mitingli erteliyerek bozguncula-
rın oyunlarını bozdu.

Gelelim 1 Mayıs 1977'ye...
«İnsanlık dışı» bir olay - tertip -
pusu dense bile kışkırtıcıların
ve CIA'nın yağmur sandığı tli-
kürtüklü cümle kalacaktır yüzie-
rinde. Kızıl iktidar provası ya-
pılmamış; iktidar acaba elimiz
de zorla kalabilir mi diye/CIA
devreye yine girmiş, kışkırtıcı-
lara yeşil ışık yakılmıştır.. İn-
sanlar demet demet öldürtü-
rlülmüştür...

CIA ve yosun tutmuş büyük
sermaye (savaş şekli faşizm)
1,5 yıl önce başarısızdı çirkin
girişimini 1 mayısta uygulaya-
caktı. Ne şapır (1), ne azın (1),

EK 77. CUMHURİYET GAZETESİNDE DOĞRULUK UNSURU AÇISINDAN
OLAYLARIN FARKLI YÖNLERİNE YER VEREN ÖRNEK BİR DİĞER
GÖRSEL MATERYAL

**EK 78. MİLLİYET GAZETESİNDE DOĞRULUK UNSURU AÇISINDAN
OLAYLARIN FARKLI YÖNLERİNİ ÖNE ÇIKARAN ÖRNEK BİR GÖRSEL
MATERYAL**

EK 80. GÜNAYDIN GAZETESİNDE YER ALAN OLAYLARIN BİLİNMEYEN
YÖNELERİNE YER VEREREK AHLAKİ BİR DAVRANIŞ SERGİLEYEN
ÖRNEK ÜÇ HABER

**İşçi Bayramına yapılan saldırı ile ilgili
basın toplantısı düzenleyen**

DISK: "Asıl sorumlular yakalanmadı"

● DISK yöneticileri 1 Mayıs olaylarının CIA tarafından düzenlenen bir komplo olduğunu ve Mao'cuların da bu komployu uyguladığını öne sürdü ...

**DISK'in açıklanmasını
istediği sorulardan
bazıları**

1-Sular idaresi uzerinden olana yayılım ateşi açan gelik yekli saldırganlar kimlerdir? Yakalanmışlardır mi? Yakalanmışlarsa nerededirler?
2-Olaygecesi toplam polisleri Gayret tepedeki merkezlerinde neden isyon etmişlerdir?
(Devamı say.3. sıl. 4)

1 Mayıs işçi Bayramı Tertip Komitesi Başkanı ve DISK Genel Sekreteri Mehmet Karaca dün bir basın toplantısı düzenlemiş, "1 Mayıs işçi Bayramı'na yapılan kanlı saldırı bir komplo"dur. Komployu CIA ve onun paralelindeki yerli kardeş örgütlü hazırladı. Komployu ajanlar faşistler ve Mao'cular uyguladı" demiştir. Basın toplantısında kısa bir konuşma yapan ve olayla ilgili gözlemlerini anlatan DISK Genel Başkanı Kemal Türkler de

**Milli Birlik
Grubu "1 Mayıs'ı
olay çıkacağı
MIT raporlarında
belirtildi ama
hükümet
tedbir almadı"**

ANKARA (ANKA) - Cumhuriyet Senatosu Milli Birlik Grubu, 1 Mayıs günü İstanbul'da çıkan kanlı olayların, daha önceden beklendiğini, bunun MIT raporlarında belirtildiğini ancak hükümetin, gerekli tedbir almadığını bildirmiştir. Milli Birlik Grubu Başkanvekili Muclip Ataklı tarafından dün yapılan açıklamada, hükümetin ya gerçekten güçsüz olduğu ve olayları önleyemediği ya da güçlü olduğu, ancak siyasal çıkarlarına uygun düşüğü için bu olaylara göz yumduğu, hatta tertiplendiği görüldüğü savunulmuş, "Hükümet tedbir almadı"
(Devamı say.3. sıl. 3)

olayın sorumlusunun silahlı saldırganları etkisiz hale getirmekte hiç bir çaba harcamayan MC hükümeti olduğunu belirtmiş ve açıklanması gereken bazı sorular yöneltmiştir. Basın toplantısında Bir Mayıs Gençlik Komitesi Başkanı olarak görev yapan Mehmet Ertilir'de olayın nasıl meydana geldiğini anlatmıştır.
**AÇIKLANMASI
GEREKEN SORULAR
VAR?**
DISK Genel Başkanı Kemal Türkler Başbakan Süleyman Demirel'i
(Devamı say.3. sıl. 1)

**EK 81. CUMHURİYET GAZETESİNDE YER ALAN OLAYLARIN
BİLİNMEYEN YÖNLERİNE YER VEREREK AHLAKİ BİR DAVRANIŞ
SERGİLEYEN ÖRNEK BİR HABER**

edilir. Bu örgütün siyasi cina-
yetlerde, işkencelerde parmağı
olduğu söylenir, adres ve ad bile
verilir ama ne bu örgüt, ne bu
örgütün başında bulunanlar or-
taya çıkarılmaz.

Kontr-gerilla örgütü kime
bağlıdır? Kimin hesabına çalış-
maktadır? Buna mutlaka yanıt
verilmelidir. Türkiye'de -tilar-
dır oyun içinde oyun oynanıyor.
Bu oyunları örten esrar perdesi
kaldırılmadıkça, Türkiye'de ne
demokrasi rayına oturur ne de
huzur sağlanabilir.

Bizce Taksim Meydanını ateş
ede ede bir baştan bir başa geç-
me başarısını gösteren beyaz
Renault marka otomobil, çünkü
kanlı olayların asıl suçlularını
taşıymaktaydı. Taksim olayları
CIA'nın bir provokasyonudur.
Mao'cu diye adlandırılan gençle-
rin kolayca suçlanabilecekleri
bir ortamda, CIA faşist bir mü-
dahaleye yeşil ışık yakmak iste-
miştir. Üstelik böylece Niğsar,
Şiran, Erzincan olaylarının da
Mao'cular tarafından çıkartıldı-
ğı izlenimi verilmiş olacaktır.
Beri yandan «Maocu» denemeler-
le, DİSK'in örgütlediği işçileri
karşı karşıya getirmekte çıkarı
olan çevreleri de herhalde hesa-
ba katmak gerekmektedir.»

EK 82. MİLLİYET GAZETESİNDE YER ALAN OLAYLARIN BİLİNMEYEN
YÖNLERİNE YER VEREREK AHLAKİ BİR DAVRANIŞ SERGİLEYEN
ÖRNEK BİR HABER

DISK'İN GÖRÜŞÜ

Türkler: Faşist ve Maocu saldırganlar, MC ve CIA'nın hizmetindedir

● DISK Genel Başkanı, «Büyük sermayenin amacı bu faşist ve Maocu saldırıların silahlandırılarak seçimlerin, demokrasi güçlerinden yana sonuçlanmasını önlemektir» dedi

DISK Genel Başkanı Kemal Türkler, 1 Mayıs olayları ile ilgili açıklamadı, «İşçi sınıfının 1 Mayıs gösterilerini kana bulayan faşist ve Maocu saldırganlar, MC'nin, emperyalizmin ve CIA'nın hizmetindedirler» demistir. Türkler, «1 Mayıs törenini, halkın çeşitli kesimlerini iş sınıfının etrafında toplayarak, MC'nin sonunu yaklaştırmak ve uluslararası işçi dayanışmasının gücünü vurgulamak olduğunu» belirtmiş ve şöyle söylemiştir: «DISK'in düzenlediği 1

TEPKİLER

Mayıs İşçi Bayramı ülkemizin en bilincli, en kalabalık, en görkemli ve en disiplinli demokratik kitle gösterisi oldu. MC'yi kurtarmak, DISK'i karalamak isteyen CIA denetimindeki faşistler ve onlarla işbirliği halinde olan Maocu komandolar ise, kendi kanlı planlarına hazırlanıyorlardı. Bütün bu önlemlere rağmen özellikle CIA'nın ve büyük sermayenin beslediği ve aralarında katil ajan yerleştirdikleri faşist ve Maocu caniler, tam bir disiplin içinde bitmek üzere olan gösteriye katılan halkımıza otomatik

**EK 83. CUMHURİYET GAZETESİNDE YER ALAN OLAYLARIN
BİLİNMEYEN YÖNLERİNE YER VEREREK AHLAKİ BİR DAVRANIŞ
SERGİLEYEN ÖRNEK BİR HABER**

Çeşitli kuruluşlar 1 Mayıs töreninde meydana gelen olaylarla ilgili olarak yayımladıkları bildirilerle görüşlerini belirtmeyi sürdürmektedirler.

Cumhuriyet Senatosu Milli Birlik Grubu, olayların daha önceden beklendiğini, bunun MİT raporlarında belirtildiğini, ancak hükümetin gerekli tedbiri almadığını bildirmiştir.

TÜMÖD (Tüm Öğretim Üyeleri Derneği) ve TÜMAS (Tüm Asistanlar Birliği) ortak bir açıklama yaparak olayı «egemen güçler tarafından düzenlenen bir tertip ve provokasyon» olarak nitelemişlerdir.

Cumhuriyet Senatosu Milli Birlik Grubu, Başkan Vekili Mucip Ataklı tarafından dün yapılan açıklamada, hükümetin ya gerçekten güçsüz olduğu ve olayları önleyemediği, ya da güçlü olduğu, ancak siyasi çıkarlarına uygun düştüğü için bu olaylara göz yumduğu, hatta tertiplendiği görüşü savunulmuş, «hükümetin güçsüz olduğu kabul edilemez, kanlı olayların

(Devamı Sa. 11, Sü. 1 de)

EK 84. CUMHURİYET GAZETESİNDE YER ALAN OLAYLARIN
BİLİNMEYEN YÖNLERİNE YER VEREREK AHLAKİ BİR DAVRANIŞ
SERGİLEYEN ÖRNEK BİR HABER

1 Mayıs'ta Sular İdaresi'nden

Baştarafı 1. Sayfada

lar İdaresinin üzerinden halka ateş açanları polisin yakaladığı, fakat adalete verilmediklerini" söylemiştir.

VALİ İLE EMNİYET MÜDÜRÜNÜN AÇIKLAMASI

Vali Şentürk, bu iddialar üzerine şu açıklamayı yapmıştır:

"1 Mayıs olayları ile ilgili herşey adli mercilere intikal ettirilmiştir. Hakikatlerin ortaya çıkması için adli merciler her türlü işlemleri yapacaklardır."

RBOĞAZI

ğinden işletmelere geçiş maliyeti FOB değerinin hayli üstünde gerçekleşmektedir. O nedenle bizdeki enflasyonun bir ucu dışarıdaki fiyat artışlarına dayanmaktadır. Bu gelişmenin ödemeler dengemizi olumsuz etkilediği de açık ve kesindir. Sanayi ülkeler çıkışlı malların fiyatları ile birlikte navlun, sigorta ve diğer hizmetleri ücretlerindeki artışlar döviz giderlerimizi yükseltmiştir.

Bugün Türkiye'de iç tasarruf yetersizliği, sermaye ve kredi darlığı, önemli altyapı noksanlığı, döviz darboğazı, bürokratik engeller, çeşitli bütüncü bulaşıcı vergi mükellefleri vardır. Müteşebbislerdir. Bütün bunların üzerinde siyasal güvensizlik mevcuttur."

KANER'İN SÖZLERİ

İstanbul Emniyet Müdürü Nihat Kaner de, şunları söylemiştir:

"Olaylara savcılık ilk gün elkoymuştur. Polisin, Sular İdaresi üstünden ateş açanları yakaladığı ve onları koruduğu diye bir şey yoktur. Olaylar bütün açıklığı ile savcılığa intikal ettirilmiştir. Polisin sakladığı, koruduğu herhangi bir kimse yoktur."

FİLM GÖSTERİLDİ

"Halkın Kurtuluşu", "Halkın Yolu" ve "Halkın Birliği" dergileri tarafından düzenlenen "1 Mayıs katliamının içyüzü" toplantısı dün Tepebaşı Gazinosu'nda yapılmıştır. "Halkın Yolu" gazetesinin sahibi Sadık Sönmez, "1 Mayıs günü Maocularla DİSK'çiler arasında herhangi bir kavga olmamıştır. Silahı sıkın ve paniğe neden olanlar, proleter devrimciler değildir. Bu olay, faşist diktatörlüğün bir tertibidir" demiştir.

Sadık Sönmez, "Maocuların olay çıkardıkları söylentilerinin yalan ve iftira olduğunu" bildirmiştir. Konuşmadan sonra kanlı 1 Mayıs olaylarının filmi gösterilmiştir. Filmin sonunda, Sular İdaresi'nin üzerinde eli silahlı kişilerin bulunduğu görülmüştür. Ayrıca, "Halkın Yolu" gazetesinin 10 Mayıs tarihli sayısında da Sular İdaresi üzerinde bulunan eli silahlı kişilerin fotoğrafları yayınlanmıştır. Bu beş kişi hakkında Sadık Sönmez şöyle demiştir:

"Bunlar kim? Polis mi?

Ne yapıyorlar? Ateş etmişler midir, etmemişler midir? Görüldüğü gibi işlerini bitirip silahlarıyla birlikte damdan çekiliyorlar."

İSVAN'IN AÇIKLAMASI

1 Mayıs olaylarında, Sular İdaresi'nin üstünden ateş açanların polis tarafından yakalandıkları halde, adalete teslim edilmediklerini söyleyen İstanbul Belediye Başkanı Ahmet İsvan, şu açıklamayı yapmıştır:

"1 Mayıs günü Sular İdaresinin üstünden topluluğa ateş açılmıştır. İşte delillerim:

1. Sular İdaresinin üstünden ateş açıldığını bizzat kendim gördüm.

2. Gerek ateş açıldığını, gerekse ateş açanların yakalandığını gören birçok tanıklarım var. Yalnız tanıkların adlarının açıklanmasını şimdilik sakıncalı buluyorum.

3. Sular İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmış, imzalı bir rapor var elimde. Genel Müdürlük, olay günü, nöbetçi olarak çalışan memurların ifadesini almış, bir rapor halinde bana iletmıştır. Raporunda, Sular İdaresi duvarının üstünden ateş açan bazı kimselerin polis tarafından yakalanıp teslim alındığı, görevli memurlar tarafından ifade edilmiştir."

MERKEZ BANKASI

Baştarafı 1. Sayfada

nin durduğu yolundaki haberler üzerine bilgisine başvurduğumuz Maliye ve Merkez Bankası yetkilileri, şunları açıklamışlardır:

**EK 85. CUMHURİYET GAZETESİNDE YER ALAN OLAYLARIN
BİLİNMEYEN YÖNLERİNE YER VEREREK AHLAKİ BİR DAVRANIŞ
SERGİLEYEN ÖRNEK BİR HABER**

Bülent Ecevit İ

- CHP GENEL BAŞKANI ECEVİT İZMİR'DE YAPTIĞI KONUŞMADA «AP İLE KOALİSYON KURARSAK, KENDİ KENDİMİZE, HALKA, DEMOKRASİYE VE DEVLETE İHANET ETMİŞ OLURUZ» DEDİ
- BÜLENT ECEVİT, TAKSİM'DEKİ 1 MAYIS OLAYINI «SEÇİMLERDE CHP'Yİ DESTEKLEYECEK KURULUŞLARI YILDIRMAK VE CHP'Yİ YALNIZLAŞTIRMAK İÇİN BAŞVURULMUŞ BİR TERTİP» OLARAK NİTELEDİ
- ECEVİT: «DEVLET İÇİNDE YER ALMAKLA BERABER, DEMOKRATİK HUKUK DEVLETİNİN DENETİM ALANI DIŞINDA KALAN BAZI ÖRGÜTLERİN OLAYLARDA BAŞLICA ETKEN OLDUĞU KANISINDAYIM»
- «1 MAYIS'TA ARAÇ OLARAK SOL GÖRÜNTÜLÜ BİR TAKİM SORUMSUZ TOPLULUKLAR KULLANILMIŞ OLSA BİLE, ASIL TERTİPÇİLERİN ONLAR OLABİLECEĞİNİ SANMIYORUM.»

EK 86. MİLLİYET GAZETESİNDE YER ALAN OLAYLARIN BİLİNMEYEN
YÖNLERİNE YER VEREREK AHLAKİ BİR DAVRANIŞ SERGİLEYEN
ÖRNEK BİR HABER

SANDIK BAŞINA GİTME

CHP Lideri, «Taksim kırımında devlet içinde yer alan, fakat demokratik hukuk devletinin denetim alanı dışında kalan bazı örgütlerin etken olduğu kanısında olduğunuu» söyledi

ECEVİT: «TERTİPLERİN AMAÇI CHP İKTİDARINI ÖNLEMektir»

ca nedenleri, ülkemizin en büyük partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin, kendi hedef olduğu saldırlar ve kışkırtmalar karşısında bile barışçı yollardan ve demokratik hukuk devleti kurallarından ayrılmaması olmalıdır, kendi dışındaki sol veya ilticî kuruluşlardan çoğunun da giderek artan ölçüde bu kurallara uygun davranışlardır ve hepsinden önemlisi, demokrasiyi yaşatmaya kararlı olan halkımızın, seçimlerden sonra Cumhuriyet Halk Partisi'ni barış ve düzen sağlayabilecek bir güçle iktidara getirmeye kararlı olarak, şimdilik yürüğüne taş basıp olana-bitene ve evlat acılarına katılmamıştır.

min bir tehlike haline geldiğini iddia edememişti. Siyasal eylemler y'üzünden tek bir yurttaşımız, gençimiz aylık dönemde Türkiye bir barış ve özgürlük ülkesiydi. Yurttaşlarımız, siyasal düşünce ayrılıklarına karşın ulusal birlik duygusu ve bilinci içindeydi ve ulusal birliğimizden alınan güçle, Kıbrıs'tan başlasa, Ege'ye kadar, dünyadaki bütün sorunlarımızı bir bir çözmeye başlamıştık. Ülke bütünlüğünü sarıca bütün aktımlar, üstelik sınır ötesinde bu bakımdan kayıverici gelişmeler olurken bile, yine o dönemde izlediğimiz demokratik ve akilci yöntemle etkisizleştirilmi

sa tezgahlansın, Türk halkı Cumhuriyet Halk Partisi'ni iktidara getirmeye kararlıdır. Halkın bu kararlığı, karşısında her önlem etkisiz kalmaya mahkûmdur. Üstelik İki partinin nasıl olacağı bir araya gelmesi olanaksızdır.

CHP tek başına iktidar olacaktır

Bu durumda, eğer Cumhuriyet Halk Partisi'nin tek başına iktidara gelmesi kesin olmasaydı, Adalet Partisi'nin tek başına iktidara gelmesi hayal bile edilemeyeceğine göre, ancak, son 27 aylık koalisyonu benzeri çabâ dışı bir başka kurallı-

yasal toplantılarını bastırarak, o toplantılara gelen halkın gözünü kırmlarla kurutmak ve Cumhuriyet Halk Partisi'ni seçime doğru ve seçin günü yalnızlaştırmak!...

Bu hayalleri ve tertipleri de boşunadır. Çünkü Cumhuriyet Halk Partisi, kendi dışındaki kuruluşlardan değil, o kuruluşların barışında çoğunluğu oluşturan kendi yandaş yurttaşlarından güç almaktadır. Tek den analardan, babalardan, gençlerden, tek tek içlerinden köylülerden ve halkın bir düzen isteyen, barış isteyen yurttaşlarından güç almaktadır. Cumhuriyet Halk Partisi... Cumhuriyet Halk Partisi...

diğımızden değildir. Hiç bir kuruluşla, böyle bir uzlaşma veya anlaşma aramak üzere girişimde bile bulunmamızdır. Cumhuriyet Halk Partisi, Türkiye'nin en eski ve en güçlü siyasal kuruluşudur. Mahalafette de iktidarda da hiç bir kuruluş bu partiyi kendi arından sürükleyemez. Bize yön veren, sadece kendi ilkelimizdir. Şiddet eylemlerine kalkışmaması, Anayasâ dışı yöntemlere başvurmaması ve devletin bütünlüğünü ve bağımsızlığını tehdit etmemesi koşullarıyla, biz, en sağıcı kuruluşların bile haklarına gereğinden sahip çıkarsız. Bu, bizim

EK 87. TERCÜMAN GAZETESİNDE YER ALAN KİŞİYİ KARALAMAYA
YÖNELİK ÖRNEK BİR HABER

GONG

Rakamlar!

DİSK'in 1 Mayıs toplantısında 34 ölü var.

DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'in sadece Çekmece'de 32 dairesi var!...

**SADETTİN
ÇULCU**

Rusya komünistleri mücadeleye çağırdı

● RUS KOMÜNİST PARTİSİ: 1 MAYISIN BÜ-
TÜN DÜNYADA KUTLANMASI İLE NE Gİ-
Bİ GİRİŞİMLER GEREKTİĞİNİ BELİRTEN
66 MADDELIK DİREKTİF VERMİŞTİ.

● 66 MADDELIK DİREKTİFTE BÜTÜN DÜN-
YA KOMÜNİSTLERİ MARKSİZİM VE LENİ-
NİZM BAYRAĞI ALTINDA MÜCADELEYE
DAVET EDİLİYOR.

1 Mayıs Rusya'nın direktifi ile yapıldı

ANKARA (A.A.) —
Soyetler Birliği Komün-
ist Partisi Merkez Komit-
tesi, 19 Nisan 1977 tarihli
de, «1 Mayıs'ın bütün
dünyada kutlanması ile
ne gibi girişimlerde bu-
lunması gerektiğini ve bu-
nuların şartlarını» belir-

leyen ve tüm dünya ko-
münistlerine hitabeden
66 maddelik bir «direktif»
yayınlamıştır.

19 Nisan'dan başlaya-
rak 1 Mayıs 1977'ye kadar
Soyetler Birliği radyola-
rında tekrarlanan ve ba-
sın-yayın organlarında

yer alan bu 66 direktifin
başlıcaları şöyledir:

— Bütün ülkelerin pro-
leteryalari birleşsin.

— Emperyalizme karşı
sosyalizmin ve komün-
lizmin başarısı uğrunda
bütün ülkelerin çlekeşe-
rinin mücadele bayrağı o-

lan Marksizm - Leninizm
de birleşin.

— Dünya halkları, Ko-
münizmin kuruculuğun-
da yeni başarılarla doğru
lerli.

— Komünistler, genel
halk mücadelesinin öñün
de gidin, kitlelerin faal
teşkilatçıları ve terbiyecil-
leri olun.

SOLCITARA

— Birakın, yer yftzinde
ilk komünizm cemiyeti-
nin kurucusu olan kahra-
man Soyvet halkının şö-
retli asrılar boynu yaşasın.
— Yaşasın, Komünizm
(Devamı Sa. 7, Sh. 6'da)

EK 89. HERGÜN GAZETESİNDE YER ALAN GERÇEKLİĞİ ÇARPITAN ÖRNEK BİR HABER

Akıncı 1 Mayıs

(Başararı 1. Sayfada)
tilâl provası olduğunu belirtmiştir.

Akıncı, dün verdiği bir demeçte, 1 Mayıs'ın komünist ülkelerde işçi bayramı olarak kutlandığını, son birkaç yıldan beri DİSK'in buna sahip çıktığını söylemiştir.

1 Mayıs'ın Türk işçisi ile uzaktan yakından bir alakası olmadığını belirten Akıncı, daha sonra şunları söylemiştir: «Demirperde gerisindeki yarıdaşlarına yaranmak sevdiğinde olan DİSK yöneticileri «komünist bayramını biz de kutluyoruz görüyorsunuz» diyebilmek için, nereden geldiği herkesçe belli milyonlarca lirayı harcayarak büyük bir kalabalık toplamak için çalışmaktadırlar. Birçok milliyetçi işçiye 1 Mayıs'ta Taksim'de yapılacak törene katılması için baskı yapılmış ve yapılmaktadır. Komünist militanlar fabrika önlerinde «içinizden biri dahi gelmezse pazar tesli günü buradan kuruşun yağdıracağız» diye-

rek açık açık tehditte bulunmaktadırlar.»

Güvenlik kuvvetlerinin buna müdahale etmesini ve milliyetçi Türk işçilerini tehdit etmelerini önlenmesini istiyoruz.»

İşçi Bayramı olarak 3 Mayıs'ı kabul ettiklerini ve bu tarihi toplu sözleşmelerine koyduklarını da belirten Akıncı, «Milliyetçi Türk işçisinin gerçek bayramı 3 Mayıs'tır. 3 Mayıs'ta konfederasyonumuza bağlı sendikaların toplu sözleşme yaptıkları iş yerlerinde çalışılmayacak ve işçilerimiz bayramlarını kutlama imkanı bulacaktır» diyerek sözlerini bitirmiştir.

TEKSİF SEÇİMLERDE ÜYELERİNİ SERBEST BIRAKIYOR

ANKARA —

Türkiye Tekstil Örne ve Giyim Sanayi İşçileri Sendikası (TEKSİF) Başkanlar Kurulu, Pazartesi günü başlayan çalışmalarını tamamlamıştır. Yapılan açıklamada, Başkanlar Kurulu'nun seçimlerde üyelerini serbest bırakmayı kararlaştırdığını belirtmiştir. Kurul da 1 Mayıs konusunun da tartışıldığı, 1 Mayıs tarihinin Türk işçisinin bayramı olamayacağı görüşünün benimsendiği bildirilmiştir.

MISIRLIOĞLU: TÜRK-İŞ YÖNETİMİ İSTİFA ETMELİDİR

Öte yandan, Türk-İş bünyesindeki sosyal demokrat sendikalar adına bir açıklama yapan Yol-İş Federasyonu Genel Başkanı Halit Mısırlıoğlu, Türk-İş yönetiminin seçimlerde bir parti destekleme kararı alamadan serbest bırakmasının işçi sınıfına ihanet olduğunu belirtmiş, bu nedenle yönetim kurulunun düşürülmesi için girişimlerde bulunacaklarını söylemiştir.

Ürnlüğünden

KSİLT MENİN	saati
4.5.1977	9.45
> >	10.00
> >	10.00
> >	10.00
4.5.1977	10.15
> >	10.30
> >	10.30
> >	10.30

TÜRKES KANLI 1 MAYIS'IN SORUMLULARI

(Baştarafı 1. Sahifede)

açıklamış, kanlı Mayıs olaylarının 3 sorumlusu olduğunu söyleyerek, "Bunlar DİSK, CHP yöneticileri ve Belediye Başkanlarıdır. Niksar olaylarının sorumluları da Maocular ile CHP'nin aşırı bir grubudur" demiştir.

Türkes seçim gezisinin ilk gününde yaptığı basın toplantısında iddia ettiği gibi devletin bir Kontr-Gerilla kuvveti olmadığını, gizli çalışan MT'nin bile bir kanuna bağlı olduğunu ve çalışma disiplinini içinde bulunduğu söylemiş, CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'i de tenkit ederken, CHP

ting alanına alınmıştır. Bu şekilde miting öncesi başlayan olaylar kanlı bir şekilde devam etmiştir. DİSK yöneticileri akan kanlardan sorumludurlar. İkinci suçlu CHP İstanbul Belediye Başkanlığıdır. Bu Başkan, belediye imkanlarını kanun dışı olarak DİSK'in emrine vermiştir. Bunlar da, yetmiyormuş gibi sokak başlarını belediye araçlarıyla tıkararak, halkın; komünistlerin çatışması sırasında kaçmasını önlemiş, yaralıların hastaneye götürülmesine sekte vurmuştur. Böyle olmasaydı ölü sayısı çoğalmaz ve vatandaşlar ezilmezdi. DİSK, CHP yöneticileri ile Belediye Başkanı hakkında bun-

tunu Kıbrıs ve Yunanistan'la olan münasebetlerimize temas etmiş ve "12 adadaki tahkimatı Yunanistan'a söktireceğiz. Yunanistan akılsızlık ediyor, kendi nimetlerini çığnıyor. Biz aynı bölgede barış içinde yaşamak istiyoruz. Yunanistan bunu değerlendirmelidir. Akıllı politika iki devletin anlaşmasında yattır. Yunanistan bu tutumuna devam ederse Türkiye'de iş başına gelecek güçlü hükümetler bu konuda kendilerini "şeklinde konuşmuştur.

İKİ

(Baştarafı 1. Sahifede)

EK 91. TERCÜMAN GAZETESİNDE YER ALAN GERÇEKLİĞİ ÇARPITAN
ÖRNEK BİR HABER

«DISK'İN ÇIKARILMAMA İÇİN MITİNGE GELDİK»

TOKAY GÖZÜTOK

1 Mayıs 1977

Proletarya ihtilali provası düzenleyicilerinin işçinin, vatandaşın, polisin kam ile noktadıkları gün.

1 Mayıs 1977... İşçinin işçiye, vatandaşın vatandaş, gençliğin gençliğe kırdığı, öldürdüğü Bayram (!)

Kızılar, vatan hainleri Türk tarihine kanlı bir gün daha getirdiler.. Tarih, bundan böyle 1 Mayıs 1977'den "Kızılların ihtilali provası yaptıkları gün. olarak bahsedecek.. İşçilerin zorla miting alanlarına sürüklediğini, kandırılarak götürüldüğünü, sonra da "Komünizm" uğruna nasıl öldürüldüğünü anlatacak.. Moskova ve Pekin'e bağlı uşakların olayları önleyebilecekleri fakat önlemek istemediklerini söyleyecek..

34 ölü.. Yüzlerce yaralı..
Akan bu kanın hesabını şimdi kim verecek? Hangi Marksist - Leninist "Bu insanların ölmesine ben sebep oldum" diyecek..

Moskova'nın uşakları mı? Yoksa Pekin'in paralı muhafızları mı? Kim söyleyecek bir gövde gösterisi uğruna 34 kişinin ölümüne sebep olduklarını? Kim anlatacak işçilerin zorla, tehditle isim okunarak, yoklama yapıldığını?

6 DISK 1 MAYIS'TA MITING YAPILACAĞINI İLAN EDİNCE TEMSİLCİLERİ FABRİKAMIZA GELDİ. ARAMIZDAN 150 KİŞİYE YAKIN İŞÇİ SEÇTİLER. BİZE MITİNGE KATILMAMIZI AKSI HALDE İŞTEN ÇIKARTILACAĞIMIZI SÖYLEDİLER.. SABAHLEYİN DEAD OKUYARAK YOKLAMA YAPTILAR. BİR ARKADAŞIMIZ GELMEMİŞTİ. YÖNETİCİLER BU ARKADAŞA KÜFÜR ETTİLER VE «BİZ ONA GÖSTERİRİZ» DEDİLER ,

EK 92. HERGÜN GAZETESİNDE YER ALAN KAMUOYUNU YANILTMAYA
YÖNELİK ÖRNEK BİR HABER

EK 93. HERGÜN GAZETESİNDE YER ALAN KAMUOYUNU YANILTMAYA
YÖNELİK ÖRNEK BİR HABER

Anarsik

Baştarafı 1 Sayfada
mik İsvan ile DİSK'e bağ-
lı Genel-İş arasında imza-
lanan bu toplu sözleşmeyle ilgili olarak görüşlerini
açıklayan Türk-İş'e bağlı
Genel - İş Sendikası Ge-
nel Sekreteri O. Zeki De-
mirel «Bu bir fecaattir» de-
miştir:

«İsci olarak devam et-
meyen bir kişiye bir gün
bile ücret ödemek kanunla-
rımız nazarında mümkün
değildir.» diyen Zeki Demi-
rel «Belediyeyi CHP Mer-
kezi durumuna getiren, da-
ha da öteye geçerek parti
ve kızıl militanlara yatak-
lık eden Ahmet Vamık İs-
van'a halkımız gerekli ce-
vabı verecektir» demiştir.

Zeki Demirel konuyla il-
gili bir takım belge mahi-
yetindeki ifsaatlarını önü-
müzdeki günlerde kamu-
oyuna açıklayacaklarını
da sözlerine eklemiştir.

34 CANLA KUTLANAN BAYRAMIN HESABI KİMDEN SORULACAK

ERKAN YİĞİT

Mao resimleriyle lânetli yüzleri arkasından ölüm kusanları gördüğü halde, kanla başlayıp kanla biten Doğu Karadeniz gezisindeki olaylara "AP-MHP" işbirliği damgasını vuran ve "oy yuvalarına koltuk çıkmaktan geri durmayan" CHP Genel Başkanı, şimdi ne diyecek?... Taksim meydanını kana AP mi, yoksa MHP mi buladı?...

NE DENECEK?

Taksim'de evvelki gün ölüm kol gezdiyse, Taksimde ihtilalin provası yapıldıysa ve miting meydanına "Yevmiyelerinizi keseriz" tehdidiyle binlerce kadın-kız ve erkek işçi sokulup "34 kişinin ölüm töreni" düzenlendiyse, sorumlu yine AP ve MHP mi denecek?... Yoksa kırmızı gömleklili militanların sopalarla düzene soktukları zavallı işçiler önünden geçerken, "zevkten sulanmış ağzı ve havada asılı kalmış sol yumruğu" ile kendini ihtilal lideri sanan Disk Genel Başkanı Türkler mi savunulacak.

AYLARDIR

Bir zamanlar adalara pikniğe gidilen "1 Mayıs" işçi bayramı olarak kutlatacağım deyip aylardır küfür kusanlar, olayların "34" ölümlü bilançosunu görüp ne diyorlar?... Polisin dediğine göre sırta kadem basmışlar. Ve sendi-

kalarına üye masum işçileri bir cehennem ateşi içinde bırakıp kaçmışlar... Yadırgamadık, bir süre önce kanunsuz direnişe itip kaderleriyle başbaşa bıraktıkları işçilerin işten atılıp, çocuk perişanlıklarına seyirci kalanların, "kanla ve 34 canla" kutladıkları bayramda da, yapacakları buydu.

BELLİYDİ

Polis uyarılmış, basın yalvarmış, devlet bütün kuvvetleriyle seferber olmuştu. Taksim'in bir can pazarı, bir kan cehennemi ve ölüm alanı olacağı belliydi. Maocuların olay çıkaracağı belliydi. Spor Sergi Sarayındaki komünist liderlerle görüşmesini bahane edip, saat 16.00'da geleceği miting alanına iki saat sonra gelen Kemal Türkler'in, "Maocuların miting alanına girmesine izin verişinden" belliydi.

Bahar bayramı diye kan bayramı yapanların zorla Taksim'e götürdükleri işçilerin öleceği, nice ocakların söneceği, bebeklerin babasız, anaların çocuksuz kalacağı belliydi. Taksim bir kan gölü, bir cehennem yeri idi.

CHP'Lİ BAŞKANLAR

Taa Ankara'dan, Van'dan zavallı insanları Taksim mezbahasına sürmüşlerdi. E.G.O'lu başka illerin resmi otobüslerini dahi, Taksim'e yollamaktan çekinmeyen CHP'li Belediye Başkanları da, bu kanlı gün için işbirliği etmişlerdi. Zavallı İstanbul'lular ayağına hizmet

**EK 96. GÜNAYDIN GAZETESİNDE YER ALAN OLAY-YORUM FARKINA
YÖNELİK ÖRNEK BİR FOTOĞRAF**

EK 97. CUMHURİYET GAZETESİNDE YER ALAN YORUM İÇEREN ÖRNEK BİR HABER

Istanbul'da yapılmış en kalabalık, en görkemli ve son dakikalarına kadar en disiplinli gibi görülen 1 Mayıs İşçi Bayramını dünyada yaşanan en kanlı 1 Mayıs gününe döndüren olay, kışkırtıcı unsurların kitlelere ateş açması ve aşırı kalabalıktan doğan panikti. Sular İdaresi arkasından, binalardan pusu kurularak kitleye yöneltilen ateş, kitle içinde ne yönden ve kime doğru yöneldiği belirsiz 5 - 10 dakikalık yaygın ateşi, yüzbinlerin bulunduğu alanda önlenmesi olanaksız bir panik yaratmıştı. DİSK yöneticilerinin mikrofondan paniğe kapılmaması yolundaki uyarıları, ancak kürsü çevresinde, çoğunluğu işçi olan geniş bir çembere etkin olabiliyordu. Otel Öndü, Taksim Anıtı çevresinde bulunanlar ise gerçek bir panik içinde her yana dağılmaya çalışıyorlardı. Paniği, olayları yansıtan fotoğraflar, kelimenin tek anlamı ile korkunç gerçeği dile getiriyorlardı.

Havada uçan ve geldiği yön belirsiz kurşunların altında kalanlar dehşet içinde, ölümlerin üzerine basarak kendilerine sığınak arıyorlardı. En yakınlarındaki araç önemli bir sığınak, güvence idi onlar için. Aracın altı insanlarla dolu iken, diğerleri girmeye çabalıyor, kaçışanlar, birbirlerine ters yönde, nereye gittiklerinin bilincinde olmadan koşuyorlardı. Sığınacak bir bife bulmak çok önemli bir güvence idi. Açıkta kalanlar için ise, bazen daracık bir sütun bile güven duygusu verebiliyor, bir insanı koruyamayacak dar bir sütunun ardında birkaç kişinin dizildiği izleniyordu. Tek kaygı silâh, patlayıcı madde seslerinden olabildiğince uzaklaşmak, ya da koruyucu birtakım köşelere sığabilmektir. Bu panik, özellikle dar ve eğilimli ara sokaklarda insanların birbirlerini ezmelerine, yaralanmalarına neden oluyor, panik, korku buralarda silâhların konuşmasına, sığınmak için vitrin camlarının kırılmasına yol açıyordu. Olaylar sonrası çevrede olanları görmeye çalışanlar, çatışma alanının çok uzaklarındaki ara sokaklarda, kırık camlara, kurşun izlerine rastladıkça, şaşkınlık içinde kalıyorlardı. Çok kısa anda yaşanan olayın dehşeti ancak bundan sonra daha iyi kavranıyor. Bu kez o ana kadar hatırlanamayan yakınlar, dostların kaygısı başlıyordu. Önceki gece, dün, İstanbul'un tüm hastaneleri, Morg Müdürlüğü, mitinge katılan sendikalar, demokratik kuruluş merkezleri, gazeteler, gözaltında bulunanların alındığı Emniyet merkezleri, yakınlarını bulmaya çalışanların umutsuz, endişeli arayışlarına tamik oluyordu.

**EK 98. MİLLİYET GAZETESİNDE YER ALAN OLAY-YORUM FARKINA
YÖNELİK ÖRNEK BİR HABER VE FOTOĞRAF**

EK 99. MİLLİYET GAZETESİNDE YER ALAN OLAY-YORUM FARKI NA YÖNELİK ÖRNEK BİR HABER

1 MAYIS TARİHE KARIŞTI

TAKVİMLERİNİZ-DEN 1 Mayıs'ı karalayın! Milliyetçi profesörlerimizden Müslihiddini Hicri yepyeni bir takvim buldu.

1977 yılına yetiştiremediği için üzüntülerini belirten Profesör Müslihiddini Hicri 1978'den itibaren yürürlüğe konulmasını istediği takvimini aşağıda okuyacağınız bir mektupla hükümetimize sunmuştur:

"Muhterem büyüklerim, Sizleri ve asil milletimizi 1 Mayıs denen millî musibetten kurtarmak azmiyle, önüme bir gâvur takvimi alıp uzun uzun düşündüm. En sonunda parmağımı o illet amele bayramı tarihinin üstüne bastırdım. Bir Hayretle müşahade ettim ki, 1 Mayıs olmadan da yaşıyor insan. Bana inanamayacak olursanız, sizler de parmaklarınızı koyarak bir tecrübe eyleyin efendim. Bakın nasıl alışıyor!

Parmaklarınızı 1 Mayısın üstünden kaldırmadan, hep birlikte 2 mayısa geçin lütfen. Bittiiii!... Bu kadar basit.

Şimdi sizlerden istirhamım kanun kuvvetinde bir kararname çıkararak 30 nisan 1978'den itibaren takvimimi yürürlüğe sokmanızdır.

Bu kararnameye göre:

1— Nisan ayı bir gün uzatılmıştır. 1977 yılından beri 30 gün olan nisan ayı bundan sonra 31 güne çıkarılmıştır. Memur vatandaşlarımızın mağdur olmamaları için maaşlar gene 30 nisanı ödenecektir.

2— Böylece mayıs ayı otuz mübarek güne indirilmiş, birinci günü kaldırılarak ayın 2'sinden başlatılmasına karar verilmiştir. Hayırlı olsun!"

18. Hafta 1977 121—244
MAYIS - MAY HAZİRAN
P S Ç P C C P P S Ç P C C P
1 2 3 4
5 6 7 8 9 10 11
12 13 14 15 16 17 18
19 20 21 22 23 24 25
26 27 28 29 30 31
PAZAR
31 g. 1 Haziran—61 g. 1 Temmuz
121 g. 30 Ağustos—151 g. 29 Eylül
Bahar Bayramı
Pazar 1 Mayıs

Not: Yukarıdaki yazı Taksim olaylarından önce yazılmıştı. Sonra emekçi sınıfının sevinçli 1 Mayıs bayramı gerçekten "tarihe karıştı". Ama bambaşka bir biçimde...

EK 100. TERCÜMAN GAZETESİNDE YER ALAN DRAMATİK BİR
ANLATIYLA İŞLENEN ÖRNEK BİR HABER

LEVEND ÇEVİK

Saat sabahın 7'si...Askeri kordon altındaki Morg'un önü yine ana-baba günü... Önceki gün akşama kadar ancak 17'sinin kimliği tespit edilebilen cesetleri almaya gelenler arka kapıda beklerken, diğerleri de "acaba oğlumuz, kızımız, babamız burada mı" diyerek cesetlerden çekilen resimlere bakmak için uzun kuyruklar meydana getirmiş...

Morgun önündeki kalabalık saatler ilerledikçe daha da artıyor... Bayram İyi'nin binlerce kişinin ayakları altında ezilmiş cesedini zor tanıyan oğlu Ali İyi bir ağacın kenarına çekilmiş ve kendinden geçmiş bir halde ağlıyor. Askerden yeni geldiğini

yaşlı bir adam, dul kalan kızı Nihal ve karısı... Bir yandan omuzuna yaşlanan kızını teselli etmeye çalışıyor. Öte yandan yetkililere sesleniyor, "Artık yavrumuzu teslim edin. Yeteri kadar acı çektik. Biz de kurtulalım o da". Sonra yanındaki arkadaşlarına dönerek "Ne vardı oraya gitmekte. Al işte olan oldu. Dağ gibi evladım gitti. Ona mı yanayım, yoksa yalnız bıraktığı kızımıza, torunuma mı. Zaten 7 nüfus zor geçiniyorduk. Şimdi 9 oldu." Uzel Traktör Fabrikasında çalışan 29 yaşındaki Kahraman Alsancağ'ın cesedi, güçlkle tanıyabilen ailesi ve arkadaşları tarafından uzun bir bekleme sonucu alınarak götürüldü...

Saatler ilerledikçe Morg'un önündeki kalabalık azalacağına daha da çoğalıyordu.

EK 101. HÜRRİYET GAZETESİNDE YER ALAN DRAMATİK BİR
ANLATIYLA İŞLENEN ÖRNEK BİR HABER

...Ve ellerimizle polis Nazmi'yi toprağa verdik

Bahar güneşi insanları güldürürken
bir ana, bir kadın ve
bir camia kan ağlıyordu ...

BİR polis anası ağlıyordu dün. Bahar güneşi insanları güldürürken. Genç bir kadın kendini yerlere atacaktı yanındakiler bıraksalardı dün Fatih Ca-

miinde. Bahar tüm insanlara yaşama arzusu aşılarken Bir çocuk vardı "Babası"nın öldüğünden habersiz. Bir evde.. Bir astsubay ağlıyordu cami avlusunun duvarı dibinde. Sarsıla sarsıla.

TABUTTAKİ CAN

Kırmızı kırmızı, al al
Fürk bayrağına sarılı tabutu,
ak miğferle çıktı öğle namazından sonra cami avlusundan toplum polisi Nazmi Arı'nın. Dört yıllık polis Nazmi, "1 Mayıs Bayramı"nda şehit düşmüştü. Ama tabutunda canlı derdiniz eğer görseydiniz.

Astsubay Şahin Arı'yı zor tutuyorlardı tabutun arkasında. Ağlıyordu "Ağabey" titreyerek.. Yerlere atmak için

(Devamı Sa. 13. Sü. 1'de)

EK 102. CUMHURİYET GAZETESİNDE YER ALAN DRAMATİK BİR
ANLATIYLA İŞLENEN ÖRNEK BİR HABER

İstanbul'da yapılmış en kalabalık, en görkemli ve son dakikalara kadar en disiplinli gibi görülen 1 Mayıs İşçi Bayramını dünyada yaşanan en kanlı 1 Mayıs gününe dönüştüren olay, kıskırtıcı unsurların kitlelere ateş açması ve aşırı kalabalıktan doğan panikti. Sular İdaresi arkasından, binalardan pusu kurularak kitleye yöneltilen ateş, kitle içinde ne yönden ve kime doğru yöneldiği belirsiz 5 - 10 dakikalık yaygın ateşi, yüzbinlerin bulunduğu alanda önlenmesi olanaksız bir panik yaratmıştı. DİSK yöneticilerinin mikrofondan paniğe kapılmaması yolundaki uyarıları, ancak kürsü çevresinde, çoğunluğu işçi olan geniş bir çembere etkin olabiliyordu. Otel öndü, Taksim Anıtı çevresinde bulunanlar ise gerçek bir panik içinde her yana dağılmaya çalışıyorlardı. Paniği, olayları yansıtan fotoğraflar, kelimenin tek anlamı ile korkunç gerçeği dile getiriyorlardı.

Havada uçan ve geldiği yön belirsiz kurşunların altında kalanlar dehşet içinde, ölümlerine üzerine basarak kendilerine sığınmak arıyorlardı. En yakınlarındaki araç önemli bir sığınak, güvence idi onlar için. Aracın altı insanlarla dolu iken, diğerleri girmeye çabalıyor, kaçışanlar, birbirlerine ters yönde, nereye gittiklerinin bilincinde olmadan koşuyorlardı. Sığınacak bir büfe bulmak çok önemli bir güvence idi. Açıkta kalanlar için ise, bazen daracık bir sütun bile güven duygusu verebiliyor, bir insanı koruyamayacak dar bir sütunun ardında birkaç kişinin dizildiği izleniyordu. Tek kaygı silâh, patlayıcı madde seslerinden olabildiğince uzaklaşmak, ya da koruyucu birtakım köşelere sığabilmektir. Bu panik, özellikle dar ve eğilimli ara sokaklarda insanların birbirlerini ezmelerine, yaralanmalarına neden oluyor, panik, korku buralarda silâhların konuşmasına, sığınmak için vitrin camlarının kırılmasına yol açıyordu. Olaylar sonrası çevrede olanları görmeye çalışanlar, çatışma alanının çok uzaklarındaki ara sokaklarda, kırık camlara, kurşun izlerine rastladıkça, şaşkınlık içinde kalıyorlardı. Çok kısa anda yaşanan olayın dehşeti ancak bundan sonra daha iyi kavranıyor. Bu kez o ana kadar hatırlanamayan yakınlar, dostların kaygısı başlıyordu. Önceki gece, dün, İstanbul'un tüm hastaneleri, Morg Müdürlüğü, mitinge katılan sendikalar, demokratik kuruluş merkezleri, gazeteler, gözaltında bulunanların alındığı Emniyet merkezleri, yakınlarını bulmaya çalışanların umutsuz, endişeli arayışlarına tanık oluyordu.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Abendrth, Wolfgang. **Avrupa İşçi Hareketleri Tarihi**. Çev.: Bülent Özen. İstanbul: Gözlem Yayınları, 1974.
- Adaklı, Gülseren. **Türkiye’de Medya Endüstrisi Neoliberalizm Çağında Mülkiyet ve Kontrol İlişkileri**. Ankara: Ütopya Yayınevi, 2006.
- Ahmad, Feroz. **Modern Türkiye’nin Oluşumu**. Çev.: Yavuz Alogan. İstanbul: Sarmal Yayınları, 1995.
- _____. “Cumhuriyet Türkiye’sinde Sınıf Bilincinin Oluşması 1923-1940”. **Osmanlı’dan Cumhuriyet Türkiye’sine İşçiler 1839-1950**. Der: D. Quataert ve E. J. Zürcher. Çev.: Cahide Ekiz. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 1998.
- Akın, Yiğit. “Türkiye Sol Hareketinin Önemli Polemikleri”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 8 Sol**. Der.: Murat Gültekin. İstanbul: İletişim, 2007.
- Akşin, Sina. **Türkiye’nin Yakın Tarihi**. Ankara: İmaj Yayıncılık, 1996.
- _____. “Türk Toplumunun Geçirdiği Değişikliklerin Taslağı”. **Türkiye Tarihi 4: Çağdaş Türkiye 1908-1980**. Der.: Sina Akşin. Ankara: Cem Yayınevi, 1987.
- Alemdar, Korkmaz. **Türkiye’de Çağdaş Haberleşmenin Tarihsel Kökenleri**. Ankara: A.İ.T.İ.A. Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksekokulu Basımevi, 1981.
- _____. **Devlet ve Basın**. Ankara: ÇGD Yayınları, 1993.
- Altun, Abdülrezak. **Türkiye’de Gazetecilik ve Gazeteciler**. Ankara: ÇGD Yayınları, 1995.
- Arcayürek, Cüneyt. **Derin Devlet 1950-2007 Darbeler ve Gizli Servisler**. Onaltıncı baskı. İstanbul: Detay Yayıncılık, 2007.
- Arigghi, Giovanni, Terence K. Hopkins, Immanuel Wallerstein. **Sistem Karşıtı Hareketler**. Çevirenler: C.Kanat, B.Somay, S.Sökmen. İstanbul: Metis Yayınları, 1995.
- Balkan, Neşecan ve Sungur Savran. **Sürekli Kriz Politikaları Türkiye’de Sınıf İdeoloji Devlet**. İstanbul: Metis Yayınları, 2004.

- Beer, Max. **Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Tarihi**. Çev.: Galip Üstün. İstanbul: Hüsniyat Matbaası, 1965.
- Belge, Murat. **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**. İletişim Yayınları, Cilt-II 1848-1871.
- _____. **Sosyalizm Türkiye Gelecek**. İkinci baskı. İstanbul: Birikim Yayınları, 1989.
- _____. “Sol”. **Geçiş Sürecinde Türkiye**. Der: İrvin Cemil Schick ve E. Ahmet Tonak. Ankara: Belge Yayınları, 1992.
- _____. “Türkiye’de Sosyalizm Tarihinin Ana Çizgileri”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 8 Sol**. Der: Murat Gültekin. İstanbul: İletişim, 2007.
- Belli, Şemsi. **Babıali Babıadi 1908 1988 Türkiye’de Basın Rezaletleri**. Kitapta Basım Yeri Yok: Kağın Yayınları, 1988.
- Belsey, Andrew ve Ruth Chadwick. “Medya Etik ve Siyaset: Kalite Arayışı”. **Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar**. Der.: Andrew Belsey ve Ruth Chadwick. Çev.: Nurçay Türkoğlu. İstanbul: Ayrıntı, 1998.
- Berelson, Bernard. **Content Analysis in Communication Resarch**. Newyork: American Book Stratford Press, 1952.
- Berger, Arthur Asa. **Kitle İletişiminde Çözümleme Yöntemleri**. Çev.: Murat Barkan ve diğerleri. Eskişehir: Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Yayınları, 1996.
- Berkes, Niyazi. **100 Soruda Türkiye İktisat Tarihi**. İkinci baskı. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Berktaş, Fatmagül. “Liberalizm: Tek Bir Teorik Pozisyona İndirgenmesi Olanaksız Bir İdeoloji”. **19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler**. Der: H. Birsen Örs. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.
- Bertrand, Claude Jean. **Medya Etiği**. Ankara: Özkan Matbaacılık, 2004.
- Boratav, Korkut. “Emperyalizm mi? Küreselleşme mi?”. **Küreselleşme Emperyalizm Yerlilik İşi Sınıfı**. Der: E. Ahmet Tonak. İkinci baskı. Ankara: İmge Kitabevi, 2004.
- _____. **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2007**. Onikinci baskı. Ankara: İmge Kitabevi, 2008.
- _____. **İktisat ve Siyaset Üzerine Aykırı Yazılar**. İstanbul: BDS, 1989.

- _____. **1980’li Yıllarda Türkiyede Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm**. İkinci baskı. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2005.
- Bottomore, Tom. “Sınıf”. **Maxist Düşünce Sözlüğü**. Çev.: Mete Tunçay. İstanbul: İletişim Yayınları, 1993.
- Brizon, Pierre. **Emeğin ve Emekçilerin Tarihi**. Çev.: Cemal Süreya. Ankara: İlkyaz Basımevi, 1977.
- Cem, İsmail. **Türkiye’de Geri Kalmışlığın Tarihi**. Yedinci baskı. İstanbul: Cem Yayınevi, 1979.
- Ceyhun, Demirtaş. **Babıali’nin Şu Son Kırk Yılı**. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1984.
- Çaplı, Bülent. **Medya ve Etik**. Ankara: İmge Kitabevi, 2002.
- Çavdar, Tevfik. **İz Bırakan Gazeteler ve Gazeteciler, Babıaliden Geriye Ne Kaldı**. Ankara: İmge Kitabevi, 2007.
- Dağtaş, Erdal. “Türkiye’de Tektipleşen Medya Ortamı: Magazin Rüzgarları Eşliğinde Magazinleşen Haberler”. **Medya ve Popüler Kültür**. Der: Enderhan Karakoç. İstanbul: Literatürk, 2009.
- Dağtaş, Banu ve Erdal Dağtaş, “Tüketim Kültürü, Yaşam Tarzları, Boş Zamanlar ve Medya Üzerine Bir Literatür Taraması”. **Medya, Tüketim Kültürü ve Yaşam Tarzları**. Der: Banu Dağtaş, Erdal Dağtaş. Ankara: Ütopya, 2009.
- Devrimci Yol Savunması 12 Eylül Öncesi ve Sonrası**. Der.: Oğuzhan Müftüoğlu. Ankara: Yeniden Devrim, 2000.
- Dobb, Maurice. **Kapitalizmin Dünü ve Bugünü**. Çev.: Feyza Kantur. Dördüncü baskı İstanbul: İletişim Yayınları 2001.
- Dursun, Çiler. “Türkiye’de İşçi Sınıfı Kimliğinin Medyada Temsili: 1970-1977”. **Haber Hakikat İktidar İlişkisi**. Der: Çiler Dursun. Ankara: Elips, 2004.
- Duverger, Maurice. **Siyasi Rejimler**. Çev.: Yaşar Gürbüz. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1963.
- _____. **Sosyal Bilimlere Giriş**. Çev.: Ünsal Oskay. Altıncı baskı. Ankara: Bilgi Yayınevi, 2002.
- Engels, Friedrich. **İngiltere’de Emekçi Sınıfının Durumu**. Çev.: Yurdakul Fincancı. Ankara: Sol Yayınları, 1997.
- _____. **Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm**. Onuncu baskı, Ankara: Sol Yayınları, 2008.

- _____. **Anti-Dühring Bay Eugen Dühring Bilimi Altüst Ediyor.** Çev.: Kenan Somer. Dördüncü baskı, Ankara: Sol Yayınları, 2003.
- Erdemir, Mehmet. **İşçi Sınıfının Sömürüye ve Zulme Karşı Uluslar arası Birlik ve Mücadele Günü 1 Mayıs.** İstanbul: Yeni Dünya, 1978.
- Erdoğan, İrfan. **Türkiye’de Gazetecilik ve Bilim İletişimi.** Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi, 2007.
- _____. **Pozitivist Metodoloji.** İkinci Baskı, Ankara: Erk Yayınları, 2007.
- _____. “Dördüncü Gücün İlettiği: Amerikan Örneği”. **Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar.** Der: Korkmaz Alemdar. İstanbul: Afa Yayıncılık, 1999.
- Erdoğan, İrfan ve Korkmaz Alemdar. **Öteki Kuram.** İkinci baskı, Ankara: Erk Yayınları, 2005.
- Eroğlu, Cem. “Çok Partili Dönemin Kuruluşu: 1945-71”. **Geçiş Sürecinde Türkiye.** Der: İrvin Cemil Schick ve E. Ahmet Tonak. Ankara: Belge Yayınları, 1992.
- Eser, Uğur. **Türkiye’de Sanayileşme.** Ankara: İmge Kitabevi, 1993.
- Fişek, Kurthan. **Türkiye’de Kapitalizmin Gelişmesi ve İşçi Sınıfı.** Ankara: Doğan Yayınevi, 1969.
- _____. **Türkiye’de Devlet-İşçi İlişkileri Açısından Devlete Karşı Grevlerin Kritik Tahlili.** Ankara: Sevinç Matbaası, 1969.
- Fricke, Dieter. **1 Mayıs’ın Kısa Tarihçesi.** Çev.: Dilek Yıldız. İstanbul: Umut Yayıncılık, 2008.
- Geray, Haluk. **Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş.** İkinci baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2006.
- Girgin, Atilla. **Gazeteciliğin Temel İlkeleri.** İstanbul: Der Yayınları, 2008.
- _____. **Haber Yazma Teknikleri Haberci Adayının El Kitabı.** Ankara: İnkılap Kitabevi, 1998.
- _____. **Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etiği.** İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2000.
- Gökçe, Orhan. **İçerik Analizi Kuramsal ve Pratik Bilgiler.** Ankara: Siyasal Kitabevi, 2006.
- _____. **İçerik Çözümlemesi.** Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, 1995.
- Göze, Ayferi. **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler.** Altıncı baskı, İstanbul: Beta, 1993.
- Gürbüz, Yaşar, **Siyasal Sistemler.** İstanbul: May Yayınları, 1980.

- Gürel, Nail. **10. Yılında 1 Mayıs Katliamı (İki Bir Mayıs)**. İstanbul: Gür Yayınları, 1979.
- _____. **Şu Bizim Medya**. İstanbul: Bas-Haş, 2004.
- Güvenir, Murat. **Kitle İletişim Sistemleri Açısından Batıda ve Türkiye’de Gazeteciliğin Gelişim Evreleri**. Ankara: Coğaltma, 1991.
- Hall, Stuart. “Yeni Zamanların Anlamı”. **Yeni Zamanlar 1990’larda Politikanın Değişen Çehresi**. Der.: Stuart Hall, Martin Jacques. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1990.
- Hobsbawm, Eric. **Sanayi ve İmparatorluk**. Çev.: Abdullah Ersoy. İkinci Baskı. Ankara: Dost Kitabevi, 2003.
- _____. **İmparatorluk Çağı 1875-1914**. Çev.: Vedat Aslan. Ankara: Dost Kitabevi, 2003.
- _____. **Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991 Aşırılıklar Çağı**. Çev.: Yavuz Alogan. İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1996.
- Işık, Yüksel. **Osmanlıdan Günümüze İşçi Hareketinin Evrimi (1876-1994)**. Ankara: Öteki Yayınevi, 1995.
- İnal, M. Ayşe. **Haberi Okumak**. İstanbul: Temuçin Yayınları, 1996.
- İrvan, Süleyman. “Medya ve Etik”. **Medya, Etik ve Hukuk**. Der.: Sevdal Alankuş. İstanbul: İletişim Vakfı Yayınları, 2006.
- Kaya, Raşit. “Medya, Toplum, Siyaset”. **Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar**. Der: Korkmaz Alemdar. İstanbul: Afa Yayıncılık, 1999.
- Kanar, Haşim. **Türkiye’de Sınıfların Dünyü Bugünü Yarını**. Ankara: Doruk Yayıncılık, 1998.
- Keane, John. **Medya ve Demokrasi**. Çev.: Haluk Şahin. Üçüncü baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları 1999.
- Keat, Russel ve John Urry. **Bilim Olarak Sosyal Teori**. Çev.: Nilgün Çelebi. İkinci Baskı. Ankara: İmge Kitabevi, 2001.
- Keleş, Ruşen. **Kentleşme Politikası**. Yedinci Baskı. Ankara: İmge Kitabevi, 2002.
- Kepenek, Yakup ve Nurdan Yentürk. **Türkiye Ekonomisi**. Onuncu Baskı. İstanbul: Remzi Kitapevi, 2000.
- Kerov, Zubritski Mitropolski. **Kapitalist Toplum**. Çev.: Sevim Belli. Sekizinci Baskı, Ankara: Sol Yayınları, 1995.

- Keyder, Çağlar. **Türkiye’de Devlet ve Sınıflar**. Dördüncü baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 1995.
- _____. “Türkiye Demokrasisinin Ekonomi Politigi”. **Geçiş Sürecinde Türkiye**. Der.: Cemil Schick ve E. Ahmet Tonak. Ankara: Belge Yayınları, 1992.
- Koç, Canan ve Yıldırım Koç. **Disk Tarihi, efsane mi gerçek mi 1967-1980**. Ankara: Epos, 2008.
- Koç, Yıldırım. **Batılı İşçi Sömürüye Ortak**. Ankara: Bilgi Yayınevi, 2005.
- Koloğlu, Orhan. “Babı-Aliden İktelliye Geçerken Gazetecilik”. **Türkiye’de Gazetecilik Eleştirel Bir Yaklaşım**. Der.: L. Doğan Tılıç. Ankara: ÇGD Yayınları, 2003.
- Kongar, Emre. **21. Yüzyılda Türkiye 2000’li yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı**. Otuz ikinci basım. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003.
- Kozanoğlu, Hayri. “Bugünün Kapitalizmi”. **Sürekli Kriz Politikaları, Türkiye’de Sınıf İdeoloji ve Devlet**. Der.: Neşecan Balkan ve Sungur Savran. İstanbul:Metis Yayınları, 2004.
- Kuş, Elif. **Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri, Sosyal Bilimlerde Araştırma Teknikleri Nitel mi Nicel mi**. Üçüncü Baskı. Ankara: Anı Yauncılık, 2009.
- Küçük, Yalçın. **Türkiye Üzerine Tezler III**. İstanbul: Salyangoz Yayınları, 2007.
- Kürkçü, Ertuğrul. “Türkiye Sosyalist Hareketine Silahlı Mücadelenin Girişi”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 8 Sol**. Der.: Murat Gültekin. İstanbul: İletişim, 2007.
- Lenin, Vladimir vd. **1 Mayıs**. İstanbul: Günce Yayınları, 1976.
- Lenin, Vladimir İlyiç. **Marx Engels Marksizim**. Çev.: Vahap Erdoğan. Üçüncü Baskı, Ankara: Sol Yayınları, 1997.
- _____. **Emperyalizm Kapitalizmin En Yüksek Aşaması**. Çev.: Cemal Süreyya. Onuncu Baskı, Ankara: Sol Yayınları, 1998.
- Lucas, György. **Tarih ve Sınıf Bilinci**. Çev.: Yılmaz Öner. İstanbul: Belge Yayınlar, 1998.
- Makal, Ahmet. **Osmanlı İmparatorluğunda Çalışma İlişkileri: 1850-1920**. Ankara: İmge Kitabevi, 1997.
- _____. **Ameleden İşçiye Erken Cumhuriyet Dönemi Emek Tarihi Çalışmaları**. Ankara: İletişim, 2007.

- Mandel, Ernest. **Marsist Ekonomi Kuramına Giriş**. Çev.: Ali Ünlü. İkinci Baskı. İstanbul : Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1998.
- Martin, William G. **Toplumsal Hareketler : (1750-2005) : Dipten Gelen Dalgalar**. Çev.: Deniz Keskin. İstanbul : Versus, 2008.
- Marx, Karl ve Friedrich Engels. **Alman İdeolojisi**. Çev.: Sevim Belli. Beşinci baskı, Ankara: Sol Yayınları, 2004.
- _____. **Felsefe Metinleri**, Çev.: Kenan Somer ve Diğerleri. Ankara: Sol Yayınları, 1999.
- _____. **Komünist Parti Manifestosu**. Üçüncü baskı. İstanbul: Mep Kitap 2007.
- Marx, Karl. **Ekonomi Politğin Eleştirisine Katkı**. Çev.: Sevim Belli. Altıncı baskı, Ankara: Sol Yayınları, 2005.
- _____. **Felsefenin Sefaleti**. Çev.: Ahmet Kardam. Altıncı baskı, Ankara: Sol Yayınları, 2007.
- _____. **Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i**. Çev.: Erkin Özalp. İstanbul: Yazılama, 2009.
- Moressi, Enrico. **Haber Etiği**. Çev.: Fırat Genç. Ankara: Dost Kitabevi, 2003.
- Murray, Robin. "Fordizm ve Post-Fordizm". **Yeni Zamanlar 1990'larda Politikanın Değişen Çehresi**. Der.: Stuart Hall, Martin Jacques. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1990.
- Nikitin, Petr İvanoviç. **Ekonomi Politik**, Çev.: Hamdi Konur. Sekizinci Baskı. Ankara: Sol Yayınları, 1995.
- Oktay, Ahmet. **Toplumsal Değişme ve Basın**. Ankara: B/S/F Yayınları, 1987.
- Otmanbölük, Günvar. **Babıali'nin Yarım Asırlıkları**. Ankara: Gazeteciler Cemiyeti, 1986.
- Önderoğlu, Erol. "Cumhuriyetin İlanından Günümüze Basın Özgürlüğü". **Türkiye'de Gazetecilik Eleştirel Bir Yaklaşım**. Der.: L. Doğan Tılıç. Ankara: ÇGD Yayınları, 2003.
- Öngen, Tülin. "İşçi Sınıfının Yapısı ve Mücadele Pratiklerini Belirleyen Nesnel Koşullar". **Sınıf Çalışmaları Sempozyumu, Türkiye Sınıf Yapısı ve Sınıf Hareketinde Arayışlar**. Der.: Başak Ergüder ve Diğerleri. İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı Sav, 2005.

- Özbek, Meral. “Arabesk Kültür: Bir Modernleşme ve Popüler Kimlik Örneği”. **Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik**. Der.: Sibel Özbudun ve Reşat Kasaba. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998.
- Özüğurlu, Metin. **Anadolu’da Küresel Fabrikanın Doğuşu**. İstanbul: Bilimsel Yayınlar, 2005.
- Özdemir, Hikmet. “Siyasal Tarih 1960-1980”. **Türkiye Tarihi 4: Çağdaş Türkiye 1908-1980**. Der.: Sina Akşin, Ankara: Cem Yayınevi, 1987.
- Özer, Ömer. **Liberal Basın**. İkinci Basım. İstanbul: Literatürk, 2010.
- Özgen, Murat. **Gazetecinin Etik Kimliği**. Üçüncü baskı. İstanbul: Set Systems, 2006.
- Özgentürk, Nebil. **Cumhuriyetten Günümüze Basının Kısa Tarihi**. İstanbul: Alfa, 2008.
- Özgür, Özlem. **100 Soruda Türkiye’de Kapitalizmin Gelişmesi**. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1972.
- Parlar, Suat. **Kontragerilla Kıskaçında Türkiye**. İkinci baskı, İstanbul: Mephisto, 2006.
- Sargın, Nihat. **TİP’li Yıllar(1961-1971) Anılar-Belgeler I**. İstanbul: Felis Yayınevi, 2001.
- Savran, Sungur. **Türkiyede Sınıf Mücadeleleri Cilt I: 1919-1980**. İstanbul: Kardelen Yayınları, 1992.
- _____. “20. Yüzyılın Politik Mirası”. **Sürekli Kriz Politikaları, Türkiye’de Sınıf İdeoloji ve Devlet**. Der.: Neşecan Balkan ve Sungur Savran. İstanbul:Metis Yayınları, 2004.
- Sencer, Oya. **Türkiye’de İşçi Sınıfı**. İstanbul : Habora Kitabevi, 1969.
- Sevimli, İbrahim. “Devrimci Yol”. **Sosyalist Sol Konuşuyor**. Der.: Rafet Ballı. İstanbul: Cem Yayınevi, 1989.
- Soner, Şükran “Türkiye’de Gazeteciliğin Örgütsel Sorunları: Büyüyen Medya Küçülen Örgütler”. **Türkiye’de Gazetecilik Eleştirel Bir Yaklaşım**. Der.: L. Doğan Tılıç. Ankara: ÇGD Yayınları, 2003.
- Sönmez, Mustafa. **Gelir Uçurumu Türkiye’de Gelirin Adaletsiz Bölüşümü**. İstanbul: Om Yayınevi, 2001.

- _____. “Türk Medyasında Yeni Sahiplik Yapısı, Cepheler ve Profiller”. **Türkiye’de Gazetecilik Eleştirel Bir Yaklaşım**. Der.: L. Doğan Tılıç. Ankara: ÇGD Yayınları, 2003.
- Sweezy, Paul. **Kapitalizm Nereye Gidiyor, Kapitalist Ekonominin Marxist Eleştirisi**. Çev.: Aslan Başar Kafaoğlu. İstanbul: Ağaoğlu Yayınevi, 1970.
- Stokes, Martin. **Türkiye’de Arabesk Olayı**. Çev.: Hale Eryılmaz. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998.
- Storey, John. **Popüler Kültür Çalışmaları, Kuramlar ve Metodlar**. Çev.: Koray Karaşahin. İstanbul: Babil, 2000.
- Sülker, Kemal. **100 Soruda Türkiye’de İşçi Hareketleri**. İkinci baskı. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1973.
- _____. **15-16 Haziran Türkiye’yi Sarsan İki Uzun Gün**. İstanbul: İleri Yayınları, 2005.
- Sürücü, M. İsmail. “Şiddetin Yazılı Basında Sunumu: 1 Mayıs 1996 Kadıköy Olaylarının İncelenmesi”. **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.
- Şapolyo, Behnan. **Türk Gazeteciliği Tarihi Her Yönüyle Basın**. Ankara: Güven Matbaası, 1971.
- Şaylan, Gencay. **Türkiye’de Kapitalizm Bürokrasi, ve Siyasal İdeoloji**. Ankara: Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, 1974.
- _____. **Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi**. İkinci baskı. Ankara: İmge Kitabevi, 2003.
- _____. **Çağdaş Siyasal Sistemler**. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, 1981.
- Şener, Mustafa. “Türkiye İşçi Partisi”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 8 Sol**. Der.: Murat Gültekin. İstanbul: İletişim, 2007.
- Şnurnov, A. ve Y Rozaliyev. **Türkiye’de Kapitalistleşme ve Sınıf Kavgaaları**, Çev.: Güneş Bozkaya. İstanbul: Ant Yayınları, 1970.
- Williams, Raymond. **Anahtar Sözcükler Kültür ve Toplumun Sözvarlığı**. Çev.: Savaş Kılıç. İkinci baskı, İstanbul: İletişim, 2006.
- Wood, Ellen Meiksins. **Kapitalizm Demokrasiye Karşı, Tarihsel Maddeciliğin Yeniden Yorumlanması**. Çev.: Şahin Artan. İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.

- _____. **Sermaye İmparatorluğu**. Çev.: Sami Oğuz. Ankara: Epos Yayınları 2006.
- _____. **Kapitalizmin Kökeni**. Çev.: A. Cevdet Aşkın. Ankara : Epos, 2002.
- Tabrıöver, Hülya Tufan ve Ayşe Eyüboğlu **Popüler Kültür Ürünlerinde Kadın İstihdamını Etkileyebilecek Öğeler**. Ankara: Başbakanlık Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 2000.
- Tanör, Bülent. “12 Eylül Rejimi (1980-1983)”. **Türkiye Tarihi Cilt 5**. Der.: Sina Akşin. İstanbul: Cem Yayınevi, 1995.
- Tek, Hayati. **Darbeler ve Türk Basını**. Üçüncü baskı, Ankara: Elips, 2007.
- Thompson, Edward Palmer. **İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu**. Çev.: Uygur Kocabaşoğlu. İkinci baskı. İstanbul Birikim Yayınları, 2006.
- Tokgöz, Oya. **Temel Gazetecilik**. Üçüncü baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 1994.
- Topuz, Hıfzı. **II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003.
- _____. **100 Soruda Başlangıçtan Bugüne Türk Basın Tarihi**. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1996.
- Tüm İktisatçılar Birliği. **Türkiye İşçi Sınıfı ve Mücadeleleri Tarihi**. Ankara: Maya Matbaacılık, 1976.
- Türe, Fatih. “Devlet: Liberalizmin Bir Serüveni”. **Devlet ve Sermayenin Yeni Biçimleri**. Der.: Ramazan Günlü. Ankara: Dipnot Yayınları, 2008.
- Tütengil, Orhan Cavit. **100 Soruda Kırsal Türkiye’nin Yapısı ve Sorunları**. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1975.
- Urry, John. “Örgütlü Kapitalizmin Sonu”. **Yeni Zamanlar 1990’larda Politikanın Değişen Çehresi**. Der: Stuart Hall, Martin Jacques. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1990.
- Ünüvar, Kerem. “Öğrenci Hareketleri ve Sol”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 8 Sol**. Der.: Murat Gültekin. İstanbul: İletişim, 2007.
- _____. “Fikir Kulüpleri Federasyonu (1965-1969)”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 8 Sol**. Der.: Murat Gültekin. İstanbul: İletişim, 2007.
- _____. “Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu (1970-1971)”. **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 8 Sol**. Der.: Murat Gültekin. İstanbul: İletişim, 2007.
- Yıldız, Engin. **Gecekondu Sineması**. Ankara: Hayalet Kitap, 2008.

- Yüksel, Erkan ve Diğerleri. “Cumhuriyet Mitingleri’nin Yaygın Gazetelerde Yer Alış B biçimi Üzerine İçerik Analizine Dayalı Bir Değerlendirme”. **Sihirli Aynanın Sırları**. Ed.: Erkan Yüksel. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2009.
- Zürcher, Erik Jan. **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**. Çev.: Yasemin Saner Gönen. Dördüncü baskı. İstanbul: İletişim, 1999.
- Haydi 1 Mayıs’a**. Ankara: Temel Yayınları,1979.
- 1 Mayıs 1990 Harbiye Direnişi Savunmalar-Belgeler**. İstanbul: Umut Yayımcılık.
- 1 Mayıs 1979 İşçi Sınıfı Affetmeyecek Ve Unutmayacaktır**. İstanbul: Türkiye İşçi Partisi Yayınları, 1980.
- 1990’larda Türkiye İşçi Sınıfı Sosyal ve Ekonomik Göstergeler**. İstanbul: Disk-Ar, 1992.

Makaleler

- Argın, Şükrü. “Kapitalist Toplumda İşin ve İşgücünün Kaderi: Fordizimden Post-Fordizme”. **Birikim**, Eylül/41, 1992.
- “Artan Provakasyon ve Saldırıları Egemen Sınıfların Seçimler Politikasını Açığa Çıkartıyor”. **Devrimci Yol**. Sayı 2, 15 Mayıs 1977.
- Belge, Murat. “Türkiye Cumhuriyet’inde Sosyalizm(1960’tanSonra)”. **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi Cilt 14**. Der: Murat Belge. İstanbul: İletişim Yayınları, 1983.
- _____. “27 Mayıs Sonrası Sosyalist Hareket”. **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1988, Cilt-VI.
- _____. “I. Enternasyonel (Uluslararası İşçiler Derneği)”. **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**. İstanbul: İletişim Yayınları, 1988.Cilt-I 1848-1871.
- Çoban, Tonguç. “Kamu Çalışanlarının Sendikalaşması”. **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi Cilt 15**. Der.: Murat Belge. İstanbul: İletişim Yayınları, 1983.
- “Devrimci Mücadele ve Kitleler”. **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**. Der.: Murat Belge. Ankara: İletişim Yayınları, Cilt-VII, 1988.
- “Emperyalizm ve Oligarşinin 1 Mayıs Katliamı Halkımızın Devrimci Mücadelemizi Durduramayacak”. **Devrimci Yol**. Sayı 2. 15 Mayıs 1977.

- Gevgili, Ali. "Türkiye Basını". **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**. Der.: Murat Belge. İstanbul: İletişim Yayınları, 1983.
- Güngör, Nazife ve Mutlu Binark. "Televizyonda ve Basında Haberler: Karşılaştırmalı İçerik Çözümlemesi". **Amme İdaresi Dergisi**. 26/3 1993.
- Güzel, Mehmet Şehmus. "Cumhuriyet Türkiye'sinde İşçi Hareketleri". **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi Cilt 7**. Der.: Murat Belge. İstanbul: İletişim Yayınları, 1983.
- Hackett, Robert A. "Bir Paradigmanın Önemi Yitirilişi-Haber Medyası Çalışmalarında Yanlılık ve Nesnellik". Çev.: Ayşe İnal, **AÜ İLEF YILLIK** 1997-1998.
- İnal, Ayşe. "Haber Metinlerine Eleştirel Bir Bakış: Temel Sorunlar ve Örnek Çalışmalar". **AÜ İLEF YILLIK** 94, 1997.
- _____. "Yazılı Basın Haberlerinde 'Yapısal' Yanlılık Sorunu". **Toplum ve Bilim**. Sayı: 67/Güz, 1995.
- Lordoğlu, Kuvvet. "Çalışma Hayatının Genel Görünümü: 1980-1993". **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi Cilt 15**. Der.: Murat Belge. İstanbul: İletişim Yayınları, 1983.
- "Karşı-Devrim Güçleri Faşist Terör ve Demogojiye Ortam Hazırlamak İçin Sağda Solda Bombalar Patlatıyor". **Devrimci Yol**. Sayı 8, 1 Eylül 1977.
- Koç, Yıldırım. "1 Mayıs'ın Kaynağına İlişkin Yanlıklar". **Türk-İş Dergisi**, Temmuz 1995.
- Özer, Ömer. "Kazanılmış Hakların Tersine Çevrilmesi: 1 Mayıs 1996 Olaylarının Türk Basınında Sunumu". **Gazi İletişim Dergisi**, 2001, Sayı: 9.
- Pekin, Faruk. "12 Eylül ve DİSK". **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi Cilt 15**. Der.: Murat Belge. İstanbul: İletişim Yayınları, 1983.
- Schudson, Micheal. "Haber Üretiminin Sosyolojisi", Çev.: Abdülrezak Altun-Meltem Ağduk Gevrek, **AÜ İLEF YILLIK**, 1994.
- Suğur, Nadir. "Fordizm, Post-Fordizm ve Ötesi", **Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**. 1999, Cilt: 1, Sayı: 1, ss. 134-152.
- "Sosyal Faşizm ve Maocu Bozkurt Safsataları Provakasyona Nasıl Hizmet Etti". **Devrimci Yol**. Sayı 2. 15 Mayıs 1977.
- "Taksim Yeniden 1 Mayıs Alanı". **Yurtsever Aylık Emekçi Gazetesi**. Sayı. 89, Mayıs 2009.

Tokgöz, Oya. “Türkiye’de Doğru Haber Verme ve Doğur Haber Alma Üzerine”. **AÜ, İLEF YILLIK** 1995-1996.

Yılmaz, V. Ertan. “Haberde Yapısal Yanlılığı Maskeleyen Modern Bir Mit: Nesnellik”. **Gazi İletişim Dergisi**, 2001, Sayı 12.

İnternet Kaynakları

Alpman, Nazım. “1 MAYIS ÖZLEMİ VE ÖNEMİ”.

http://www.birgun.net/writer_index.php?category_code=1187090394&news_code=1272534500&day=29&month=04&year=2010. (29 04. 2010), [18.05.2010].

Basın İlan Kurumu. Online Başvuru. <http://www.bik.gov.tr:8080/web/iletisim/bilgi-edinme>. (04. 11. 2010).

Bostancıoğlu, Adnan. “GAZCIKARDEŞLER”. http://www.birgun.net/writer_2008_index.php?category_code=1185938564&news_code=1209849156&year=2008&month=05&day=04. (04 Mayıs 2008), [18.05.2010].

Çelik, Aziz ve Zafer Aydın. “Gelenekten Geleceğe 1 MAYIS: 1886-2007”. www.kristalis.org.tr/aa_dokuman/1_mayis_gelenekten_gelecege_2006.doc. (2006), [18.05.2010].

DİSK, Sosyal İş. “Değişmeyen talep: “İnsanca çalışma süresi”, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=30436. (30 Nisan 2010), [18 Mayıs 2010].

Kaplan, Erhan. “1 Mayıs’ın Tarihsel Kökeni”.

http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=10992 [28 Nisan 2007].

Lenin, Vladimir İlyiç. “1 Mayıs”, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=30439. (Nisan 1904), [18 Mayıs 2010].

Luksemborg, Rosa. “1 Mayıs’ın Kökenleri Nedir”

http://www.marksist.com/ceviriler/1_mayisin_kokenleri_nedir.htm. (Şubat 1894).

Müftüoğlu, Özgür. “1 Mayıs'a Giderken...”. <http://haber.sol.org.tr/yazarlar/ozgur-muftuoglu/1-mayisa-giderken-26423>. (6.4.2010), [18.05.2010].

Sazak, Gün. [http://www.ulkum.com/arsiv/\(/b/\)-/13.htm](http://www.ulkum.com/arsiv/(/b/)-/13.htm). (13.11.2010)

“1 Mayıs'ın Doğuşu- Tek Bir Amaç İçin, Tek Bir Ordu Gibi / 8 Saat Çalışma ve Yeni Bir Dünya.” http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=2167, (05 Nisan 2005).

1909'dan bugüne Türkiye'de 1 Mayıs.

http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=30283. (22 Nisan 2010), [18 Mayıs 2010].